ชีวิต “อิสสระ”

เกร็ดประวัติศาสตร์ ผ่านชีวิตและงานของ

ศาสตราจารย์พิเศษ อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช., ม.ว.ม.

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช., ม.ว.ม.

๔ ตุลาคม ๒๔๗๕ - ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พระราชทานพวงมาลา และพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืนกำหนด ๓ คืน ณ ศาลากวีนิรมิต วัดเทพศิรินทราวาส รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

พระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนี้ หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมครอบครัวศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ขอพระราชทานกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาทด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้และจักเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเป็นสรรพสิริมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลตลอดไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นางผาณิต นิติทัณฑ์ประภาศ

นายเอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ

นางอิสริยา นิติทัณฑ์ประภาศ บุญญะศิริ

ภริยา บุตร ธิดา

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพวงมาลาวางหน้าโกศศพ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมอย่างหาที่สุดมิได้

พระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนี้ หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมครอบครัวศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ขอพระราชทานกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจักเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เป็นสรรพสิริมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลตลอดไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นางผาณิต นิติทัณฑ์ประภาศ

นายเอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ

นางอิสริยา นิติทัณฑ์ประภาศ บุญญะศิริ

ภริยา บุตร ธิดา

สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าพระบาทว่า ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพวงมาลาวางหน้าโกศศพ รวมทั้งเสด็จไปในการพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ซึ่งนับเป็นพระกรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระกรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมครอบครัวศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ขอกราบถวายเบื้องพระบาท ด้วยความสำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น และจักเทิดทูนพระกรุณาธิคุณไว้เหนือเกล้าเพื่อเป็นสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลแก่วงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นางผาณิต นิติทัณฑ์ประภาศ

นายเอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ

นางอิสริยา นิติทัณฑ์ประภาศ บุญญะศิริ

ภริยา บุตร ธิดา

สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าพระบาทว่า ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้กราบทูลลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพวงมาลาวางหน้าโกศศพ ซึ่งนับเป็นพระกรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระกรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายของชีวิต

ข้าพระพุทธเจ้า พร้อมครอบครัวศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ขอกราบถวายเบื้องพระบาท ด้วยความสำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นและจักเทิดทูนพระกรุณาธิคุณไว้เหนือเกล้า เพื่อเป็นสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลแก่วงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นางผาณิต นิติทัณฑ์ประภาศ

นายเอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ

นางอิสริยา นิติทัณฑ์ประภาศ บุญญะศิริ

ภริยา บุตร ธิดา

หมายรับสั่งที่....๒๔๐............ **สำนักพระราชวัง**

๑๖ มกราคม ๒๕๖๔

ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช.,ม.ว.ม. อายุ ๘๙ ปี อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญ สังกัดสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรมสันนิษฐานกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ณ บ้านเลขที่ ๑๐๑ ซอยท่านผู้หญิงพหล ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร เมื่อวันเสาร์ ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ เวลา ๐๖.๓๐ น.

วันเดียวกันนี้ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลากวีนิรมิต วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรมเวลากลางคืน กำหนด ๓ คืน

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เพื่อทราบ. ขอรับกล่องน้ำหลวงพระราชทานที่กระทรวงวัฒนธรรม ไปปฏิบัติ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่......๖๔๕............ **สำนักพระราชวัง**

๑๖ มกราคม ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ พลอากาศเอก เกษม อยู่สุข เชิญพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา และของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ไปวางที่หน้าโกศศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช.,ม.ว.ม ณ ศาลากวีนิรมิต วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๓๐ น.

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก (ลงนาม)

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่.....๑๒๖๔๐..... **สำนักพระราชวัง**

๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช.,ม.ว.ม. อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญ สังกัดสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. เชิญหีบศพออกตั้งบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาวัดเทพศิรินทราวาส ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศแปดเหลี่ยม ฉัตรเบญจาตั้งประดับ

วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญโกศศพแห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เสด็จไปในการพระราชทานเพลิงศพ

วันจันทร์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๐๗.๐๐ น. เก็บอัฐิ

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

หมายรับสั่งที่....๑๒๖๔๑....... **สำนักพระราชวัง**

๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เสด็จไปในการพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ม.ป.ช.,ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์

หน้าที่	กองพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ ศาสตราจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เพื่อทราบ.

พลอากาศเอก

(สถิตย์พงษ์ สุขวิมล)

เลขาธิการพระราชวัง

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เมื่อครั้งทรงดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
บรมนาถบพิตร ไปทรงเปิดอาคารที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ
(อาคารบ้านเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์)
เลขที่ ๓๒๖ ถนนจักรเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ประวัติย่อ

เกิด 4 ตุลาคม 2475

บิดา มารดา พระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต) และ นางชวนชื่น (พนมยงค์)

พี่น้อง รวม 8 คน

1. นางศรีสว่าง สมรสกับ นายกิจจา วงศ์ทองศรี
2. นางสุนันท์ สมรสกับ นายวุฒิ ศุขะวณิช
3. นางนารา สมรสกับ นายประเสริฐ ครุปิติ
4. นางประภาพรรณ สมรสกับ ศ.นพ.ประพฤติ ธีรคุปต์
5. ศ.ดร.โอวาท นิติทัณฑ์ประภาศ สมรสกับ ศ.สมร (โหประพัฒน์)
6. พล.อ.ต.นพ.ประสพ นิติทัณฑ์ประภาศ
7. ศ.ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ สมรสกับ นางผาณิต (ลักษณพาณิช)
8. นายเสนอ นิติทัณฑ์ประภาศ

คู่สมรส นางผาณิต (ลักษณพาณิช)

บุตร ธิดา

1. ดร.เอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ สมรสกับ นางร้อยแก้ว (อักษรานุเคราะห์)
2. รศ.ดร.อิสริยา สมรสกับ นายศรัณย์ บุญญะศิริ

หลาน ด.ญ.ศริยา บุญญะศิริ

การศึกษา

- นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- *Diplômé d'Etudes Supérieures de Droit Public* (Mention Bien), Université de Caen
- Docteur en Droit, Université de Caen

การฝึกอบรมและดูงาน

- อบรมหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 28
- ดูงานด้านการงบประมาณ ณ ประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และมาเลเซีย
- ดูงานด้านพัฒนาที่ดิน ณ ประเทศออสเตรเลีย

เกียรติบัตร

- ศิษย์เก่าผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์ สร้างและเผยแพร่ชื่อเสียง หรือปกป้องเกียรติคุณในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในรอบ 70 ปี
- ศิษย์เก่าดีเด่นโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.) (2535)
- มหาวชิรมงกุฎ (ม.ว.ม.) (2531)

ตำแหน่งในมหาวิทยาลัย

- ศาสตราจารย์พิเศษ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เกตุทัตศาสตราภิชาน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (2546-2548)

ประสบการณ์

- เสมียนพนักงานกองงบประมาณ กรมบัญชีกลาง (2496)
- รับราชการที่สำนักงบประมาณ (2505-2535)
  - พนักงานงบประมาณโท กองวิทยาและกฎหมายการคลัง (2505)
  - หัวหน้ากองวิทยาและกฎหมายการคลัง (2508)

- รักษาการหัวหน้ากองงบประมาณฝ่ายการเมือง (2510)
- หัวหน้ากองประเมินผลและรายงาน (2516)
- ผู้อำนวยการกองวิชาการ (2518)
- ผู้อำนวยการกองวิเคราะห์ 4 (2523)
- ผู้ช่วยอำนวยการสำนักงบประมาณ (2525)
- รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ (2527-2535)

- ประธานกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรับปรุงระบบการบริหารและการคลังของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (2539-2540)
- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (2541-2545)
- ปฏิบัติหน้าที่ประธานที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (2544-2545)
- ประธานศาลรัฐธรรมนูญ (2545)

การทำงานอื่นๆ ในภาครัฐและภาคเอกชน

- กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการประสานงานระหว่างหน่วยราชการทางการเงิน (2516-2522)
- กรรมการองค์การแก้ว กระทรวงกลาโหม (2516-2528)
- กรรมการองค์การทอผ้า กระทรวงกลาโหม (2522-2534)

- ประธานอนุกรรมการมาตรการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (2525-2527)
- กรรมการพลังงานแห่งชาติ (2527-2529)
- กรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2527-2535)
- กรรมาธิการและเลขานุการคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสภาผู้แทนราษฎร (2527-2535)
- กรรมการร่างกฎหมาย คณะกรรมการกฤษฎีกา (2527-2540)
- กรรมการธนาคารออมสิน (2528-2538)
- กรรมการการรถไฟแห่งประเทศไทย (2530-2531)
- กรรมการการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (2531-2537)
- ที่ปรึกษาคณะกรรมาธิการติดตามงบประมาณของสภาผู้แทนราษฎร (2530-2533)
- กรรมการข้าราชการฝ่ายรัฐสภา (2536-2540)
- กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2533-2535)
- กรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร (2539-2540)
- อนุกรรมการข้าราชการพลเรือนปรับปรุงส่วนราชการและกำหนดตำแหน่ง (2539-2540)

- กรรมการ บริษัทอะโรเมติกส์ (ประเทศไทย) จำกัด
- กรรมการ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ตะวันออกฟายแนนซ์ จำกัด
- กรรมการ บริษัทกรุงเทพธนาคม
- กรรมการ บริษัทสำนักงานกฎหมายฟาร์อีสซ์ จำกัด (ประเทศไทย) เป็นต้น

งานสอนและเผยแพร่ความรู้

- ริเริ่มและร่วมก่อตั้งสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย (2526)
- นายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย (2530-2534)
- อาจารย์พิเศษ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ (2515-2547)
- วิทยากร บรรยายวิชาในหลักสูตรประกาศนียบัตรกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รักและคิดถึงพ่อที่สุด

“พ่อเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี ให้ความรัก คำปรึกษา และสนับสนุนช่วยเหลือแม่และลูก ๆ ในทุกเรื่อง”

“พ่อเป็นครูของแม่และลูก ๆ ผ่านการปฏิบัติตนของพ่อ พ่อสอนให้เราซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ และเป็นต้นแบบของการการทำงานที่ทุ่มเทเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ”

“พ่อทำให้เรารู้ว่า ครอบครัวสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง ทำให้ครอบครัวอบอุ่น และเห็นคุณค่าของความรักในครอบครัวยิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใด”

“พ่อเป็นความภาคภูมิใจของแม่และลูก ๆ เป็นต้นแบบในการทำดี อยู่ในศีล อยู่ในธรรม สอนให้เรารู้ว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

ขอขอบคุณพ่อที่ให้ความรัก ความอบอุ่น ทำให้บ้านเราเต็มไปด้วยความสุข เราจะมุ่งมั่นทำความดีให้เหมือนพ่อ และขอให้ความดีที่พ่อตั้งใจทำมาทั้งชีวิตดลบันดาลให้พ่อได้มีความสุขในสัมปรายภพและพบกับพระนิพพานในที่สุด

รักและคิดถึงพ่อที่สุด

แม่ ลูก และหลาน

ขอขอบพระคุณ

ขอขอบพระคุณแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่กายภาพ ที่ดูแลรักษาพยาบาลศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เป็นอย่างดี ในระหว่างที่เข้ารักษาตัวที่บ้าน ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงพยาบาลรามคำแหง และศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตราจารย์กิตติคุณนายแพทย์เสก อักษรานุเคราะห์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา และดูแลในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้ท่านสามารถใช้ชีวิตได้อย่างยืนยาว

ขอขอบพระคุณแขกผู้มีเกียรติและญาติมิตรที่เคารพทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้เกียรติร่วมบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม ร่วมเป็นเจ้าภาพ ร่วมทำบุญ นำพวงหรีดมาเคารพศพ ร่วมงานในวันพระราชทานเพลิงศพ และขอขอบพระคุณทุกท่านที่ทำให้การจัดงานและการทำหนังสืออนุสรณ์สำเร็จลุล่วงอย่างดี หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ครอบครัวขออภัยมา ณ โอกาสนี้

ครอบครัวของศาสตราจารย์พิเศษอิสสระได้นำเงินที่ทุกท่านได้ร่วมทำบุญไปบริจาคที่ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู สภากาชาดไทย โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ โรงพยาบาลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ทำบุญร่วมสร้างพระอุโบสถ พระพุทธรูป ที่วัดประสิทธาราม จังหวัดราชบุรี และวัดหนองแก จังหวัดนครราชสีมา ร่วมทำบุญซื้อเครื่องช่วยหายใจให้โรงพยาบาลหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่ และขออนุโมทนาบุญมา ณ โอกาสนี้

ครอบครัวศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

เกร็ดประวัติศาสตร์
ผ่านชีวิต “**อิสสระ**”

คำนำ

หนังสืออนุสรณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงชีวิตและงานของศาสตราจารย์พิเศษ อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เป็นการเล่าเกร็ดประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์การเมือง การคลัง และการงบประมาณ ของประเทศไทย เรียบเรียงจากข้อเขียนและเอกสารที่ ดร.อิสสระได้ศึกษาและรวบรวมไว้ ให้คนรุ่นหลังได้รับทราบ

เกร็ดประวัติศาสตร์ ผ่านชีวิต "อิสสระ" เขียนขึ้นเพื่อสะท้อนตัวตนของ ดร.อิสสระ ที่สนใจและค้นคว้าประวัติศาสตร์ ดังปรากฏในงานเขียนของท่าน ที่จะสอดแทรกเกร็ดประวัติศาสตร์เสมอ

"เรื่องที่ผมเขียนมาทั้งหมดนี้ บางตอนเป็นเกร็ดพงศาวดาร บางตอนเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การคลังของประเทศไทย บางอย่างเป็นเรื่องสัพเพเหระแต่แฝงด้วยคติธรรม เรื่องเหล่านี้ไม่ค่อยมีใครเขียนไว้ ผมจึงเขียนขึ้นด้วยเกรงว่านาน ๆ ไปจะไม่มีใครรู้กัน"

นอกจากนี้ หนังสือนี้บอกเล่าถึงการทำงานที่ใฝ่หาความรู้ ยึดมั่นในหลักวิชา มีความละเอียดและรอบคอบ ซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่ อุทิศตน รับผิดชอบ และทุ่มเทในการทำงานเพื่อประโยชน์แก่ประเทศ และได้สอดแทรกข้อคิดที่ท่านได้ให้ไว้ในบทสัมภาษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ฉุกคิดและนำมาใช้เป็นแบบอย่าง รวมถึงได้เล่าเกร็ดชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และหน้าที่การงาน

ผู้จัดทำยังได้รวบรวมข้อเขียนของดร.อิสสระ โดยเฉพาะหนังสือและบทความทางกฎหมายมหาชนที่ท่านมีความเชี่ยวชาญ ทั้งกฎหมายปกครอง กฎหมายการคลัง และกฎหมายรัฐธรรมนูญ รวมถึงคำวินิจฉัยส่วนตนที่สำคัญ เพื่อเผยแพร่ความรู้ หลักการ และประวัติศาสตร์กฎหมายมหาชน ให้ผู้ที่สนใจได้ใช้ต่อยอดความรู้ต่อไป ทั้งนี้ผู้อ่านสามารถเข้าไปอ่านหนังสือ บทความฉบับเต็ม คำวินิจฉัยส่วนตน ของท่าน ข้อเขียนความทรงจำที่มีต่อท่าน ได้ที่ www.dr-isra.com

ขอขอบพระคุณ ทุกท่านที่กรุณาเขียนบันทึกหรือเล่าความทรงจำที่มีต่อ ดร.อิสสระ ในบทบาทต่าง ๆ มา ณ ที่นี้ โดยมีรายชื่อ (เรียงตามตัวอักษร) ดังนี้

ศ.เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม ดร.ธีระชน มโนมัยพิบูลย์ คุณธีระพันธ์ เพ็ชร์สุวรรณ์ ศ.พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกูล ศ.ดร.พนัส สิมะเสถียร ดร.พิจิตต รัตตกุล คุณพูลทรัพย์ ปิยะอนันต์ รศ.ดร.โภคิน พลกุล คุณมีนา รุจิเทศ คุณรตยา จันทรเทียร คุณเรวดี เศวตเศรนี รศ.ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ คุณวิทยา เวชชาชีวะ คุณศิริพงศ์ อทัญญูตา ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ ศ.ดร.สุจิต บุญบงการ คุณสุภาวดี อินทะวงษ์ คุณอรวรรณ (กริ่มวิรัตน์กุล) ชูดี และดร.อำพน กิตติอำพน

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านให้ได้รับความรู้ เกร็ดประวัติศาสตร์ทางการเมือง การคลัง และกฎหมายของไทย ได้รับข้อคิดที่เป็นประโยชน์ และเป็นเครื่องเตือนใจข้าราชการและนักกฎหมายให้ทำหน้าที่ตามความสามารถและหลักวิชาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ส่วนดีของหนังสือเล่มนี้ขออุทิศแด่ผู้วายชนม์

สารบัญ

ประวัติตระกูล สาแหรกสายบิดา และมารดา
Timeline ปฏิทินชีวิต เหตุการณ์สำคัญ การคลัง งบประมาณของไทย
บทนำ 005
ที่มาของชื่อและนามสกุล 006
วัยเด็กกับสถานการณ์บ้านเมือง (2475-2488) 009
วัยรุ่นกับสถานการณ์บ้านเมือง (2489-2505) 051
วัยผู้ใหญ่ ชีวิตครอบครัวและงาน (2505-2564) 097
- ชีวิตครอบครัว 099
- งานสำคัญ
  - งานด้านงบประมาณ (2505-2535) 127
  - งานพัฒนาความรู้กฎหมายมหาชนในประเทศไทย (2515-2550) 159
  - ประธานที่ปรึกษาฯ ผู้ว่าฯ กทม.: มุ่งมั่นแก้ปัญหากรุงเทพฯ (2539-2541) 181
  - ตุลาการและประธานศาลรัฐธรรมนูญ (2541-2545) 189
  - เกตุทัตศาสตราภิชาน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (2546-2548) 227
- มุมสบายและกิจกรรมยามว่าง 240
- ความสุขกับครอบครัวในช่วงสุดท้ายของชีวิต 246

เชิงอรรถ 253
บรรณานุกรม 255
รวมผลงานเขียน 257
บทความ “ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ นักวิชาการ
ผู้วางรากฐานให้แก่กฎหมายมหาชนในประเทศไทย” 262
บทความ “ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ:
ชีวิตการงานด้วยความซื่อสัตย์ในหน้าที่” 278

สาแหรกสายมารดา ชวนชื่น พนมยงค์

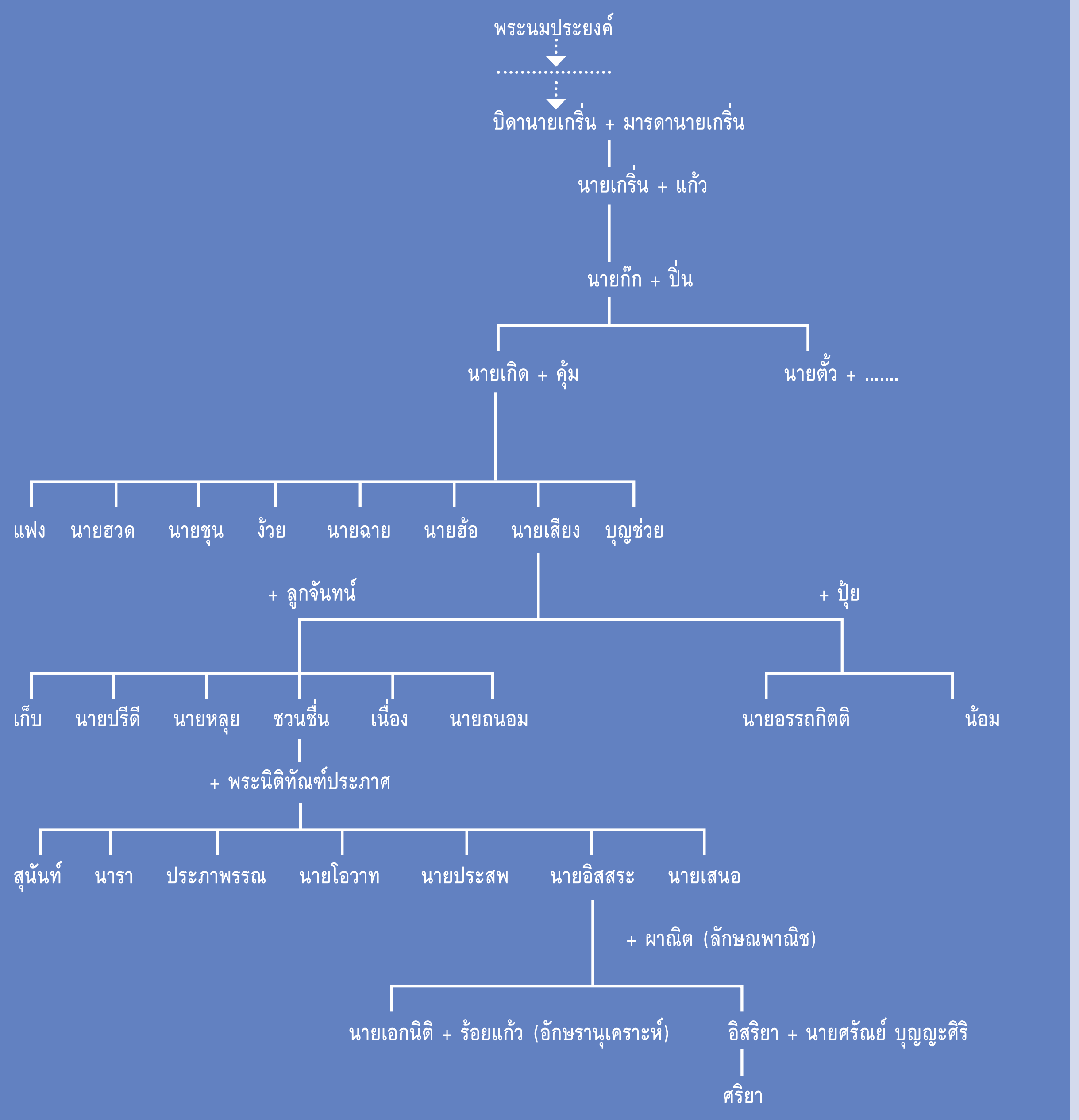

ประวัติสกุลพนมยงค์*

ต้นตระกูลสายมารดา "พนมยงค์" สืบจากพระนม "ประยงค์" หรือ "ยงค์" ซึ่งผู้เฒ่าได้เล่าสืบทอดต่อกันมาว่า พระนม "ยงค์" เป็นพระนมของพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งของกรุงศรีอยุธยาและเป็นผู้สร้างวัด ณ บริเวณฝั่งเหนือของคลองเมืองห่างจากมุมกำแพงพระราชวังโบราณ (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ด้านตะวันตกประมาณ 1 กิโลเมตร วัดจึงมีชื่อตามชื่อของผู้สร้างวัดว่า "พนมยงค์" พระนม "ยงค์" มีผู้สืบสายไม่อาจลำดับได้หลายชั่วคน จนมาถึงนายเกริ่น

นายเกริ่นเกิดในช่วงเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อนายเกริ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่จึงได้แต่งงานกับนางแก้ว บุตรีของหัวหน้าคณะปี่พาทย์ตำบลสวนพริก มีบุตรีด้วยกัน 4 คนคือ ปิ่น บุญมา ทรัพย์ และอ้น

นางปิ่น ได้แต่งงานกับนายก๊ก แซ่ตั๊ง** ซึ่งเกิดที่หมู่บ้านเอ้ตั๊ง แขวงเท่งไฮ้ เขตแต้จิ๋ว ประเทศจีน และได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสยามเมื่อ พ.ศ. 2357 นายก๊กมีความรู้เชี่ยวชาญทำแป้งข้าวหมัก ทำขนมแบบจีน เต้าหู้ และเต้าเจี้ยว และได้ช่วยกันทำมาหากิน ขายขนมไทยและจีนอยู่บริเวณวัดพนมยงค์ มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นายเกิดและนายตั้ว

นายเกิดเป็นผู้สืบทอดกิจการต่อจากบิดามารดา ได้แต่งงานกับนางคุ้ม มีบุตรด้วยกัน 8 คน คือ นางแฟง, นายฮวด, นายชุน, นางสาวง้วย, นายฉาย, นายฮ้อ, นายเสียง และนางบุญช่วย

นายเสียง ได้แต่งงานกับนางลูกจันทน์ บุตรีหลวงพานิชย์พัฒนากร (เบ๊ก) กับนางพานิชย์พัฒนากร (เล็ก กิจจาทร) มีบุตรด้วยกัน 6 คน คือ นางธราทรพิทักษ์ (เก็บ), นายปรีดี, นายหลุย, นางชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ, นางเนื่อง ลิมปินันท์ และนายถนอม ตอนหลังได้แต่งงานกับนางปุ้ย มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นายอรรถกิตติ และนางน้อม ตามสกุล

สำหรับการจดทะเบียนนามสกุล "พนมยงค์" นั้น "พระสุวรรณวิมล" เจ้าคณะจังหวัด ซึ่งเป็นผู้รู้เรื่องราวบรรพบุรุษของนายเสียงเป็นอย่างดี จึงบอกให้นายเสียงสมควรตั้งนามสกุลว่า "พนมยงค์" และศิษย์ของพระสุวรรณวิมลคนหนึ่งได้จัดการให้กรมการอำเภอจดทะเบียนนามสกุลแก่นายเสียงว่า "พนมยงค์"

*เรียบเรียงเขียนขึ้นโดยนายปรีดี พนมยงค์ ในเดือนมิถุนายน 2514 จากการรวบรวมความจำถามป้า ลุง พ่อ ขณะมีชีวิตอยู่ สอบถามเล่าเจ็กเกี่ยวกับบรรพบุรุษทางเมืองจีน และไปดูสถานที่ และสอบถามบันทึกที่ฝ่ายจีนทำไว้ประกอบกัน รวมถึงจากบัญชีเครือญาติที่นางชวนชื่นได้สอบถามญาติ (อ้างอิงจากจดหมายนายปรีดี พนมยงค์ ถึงนางชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ วันที่ 8 มิถุนายน 2514)

**ตามบันทึกของบรรพบุรุษแซ่ตั๊งแห่งหมู่บ้านเอ้ตั๊งมีความว่า ก๊กเป็นลูกของเส็ง เส็งเป็นลูกของเฮง เฮงไปเมืองไทยเมื่อเส็งยังเล็กอยู่ แม่ของเฮงเป็นอาของ "แต้อ๋อง" (จีนแต้จิ๋วเรียกสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า "แต้อ๋อง") เฮงช่วยแต้อ๋องรบพม่าตาย เส็งส่งก๊กลูกชายไปค้าขายที่เมืองไทย

ประวัติตระกูลแซ่บ๊อก*

ต้นตระกูลสายบิดา "แซ่บ๊อก" คือ ท่านโกซั้น แซ่บ๊อก เป็นชาติจีนฮกเกี้ยน ได้ออกจากประเทศจีนไปตั้งทำมาหากินอยู่ที่ประเทศญวณ จึงได้ท่านบา แซ่พั้ว นับถือศาสนาพุทธ เป็นภรรยา แล้วพากันมาตั้งรกรากทำมาหากินอยู่ที่เมืองจันทบุรี (สมัยรัชกาลที่ 3)

ท่านโกซั้นมีบุตร 5 คน เป็นชายคนเดียวคือ ท่านกีสอง ซึ่งได้แต่งงานกับท่านหงิม มีบุตรและธิดารวม 4 คน

ธิดาท่านหนึ่งของท่านกีสองคือ ท่านบี ได้ไปแต่งงานกับท่านเก๊ง แซ่ก๊วย ผู้มีเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนเก่าของเมืองจันทบุรี เป็นเจ้าภาษีนายอากร และได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "ขุนพัฒน์" มีบุตรคนโตคือ หลวงศรีรองเมือง (เง็ก สุจริต) ซึ่งเป็นผู้ขอจดทะเบียนนามสกุล "สุจริต" และมีบุตรและธิดารวม 8 คน โดยบุตรชายคนโตคือ พระนิติทัณฑ์ประภาศ (นายสนอง สุจริต)

นายเง็ก ประกอบอาชีพพ่อค้า และเป็นเจ้าภาษีนายอากร ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "หลวงศรีรองเมือง" มีตำแหน่งเป็นกรมการพิเศษ (กรมการจีนเดิม) และเป็นปลัดเมืองจันทบุรี

"สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงนิพนธ์เกี่ยวกับกรมการจีนโดยทั่วไปว่า เป็นถึงปลัดเมืองก็มี โดยปรกติตั้งหน้าทำมาหากินแสวงหาทรัพย์สมบัติ ไม่แสวงหาอำนาจ และมักบริจาคทรัพย์ช่วยอุดหนุนกิจการต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น"

("บำราศนราดูร นามนี้มาแต่ใด" โดย วิทยา เวชชาชีวะ)

น้องของนายเง็กท่านหนึ่งคือ นางชุมพร ได้ไปแต่งงานกับนายแสง เวชชาชีวะ มีบุตรและธิดารวม 4 คนคือ พระบำราศนราดูร (หลง เวชชาชีวะ) นายโฆสิต เวชชาชีวะ ขุนประวิตรเวชชาชีพ (ประวิช เวชชาชีวะ) และนางสุพรรณ เอครพานิช

*เรียบเรียงเขียนขึ้นครั้งแรกโดย คุณยายเหียง สุวัตถี ในปี 2457

สาแหรกสายบิดา พระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต)

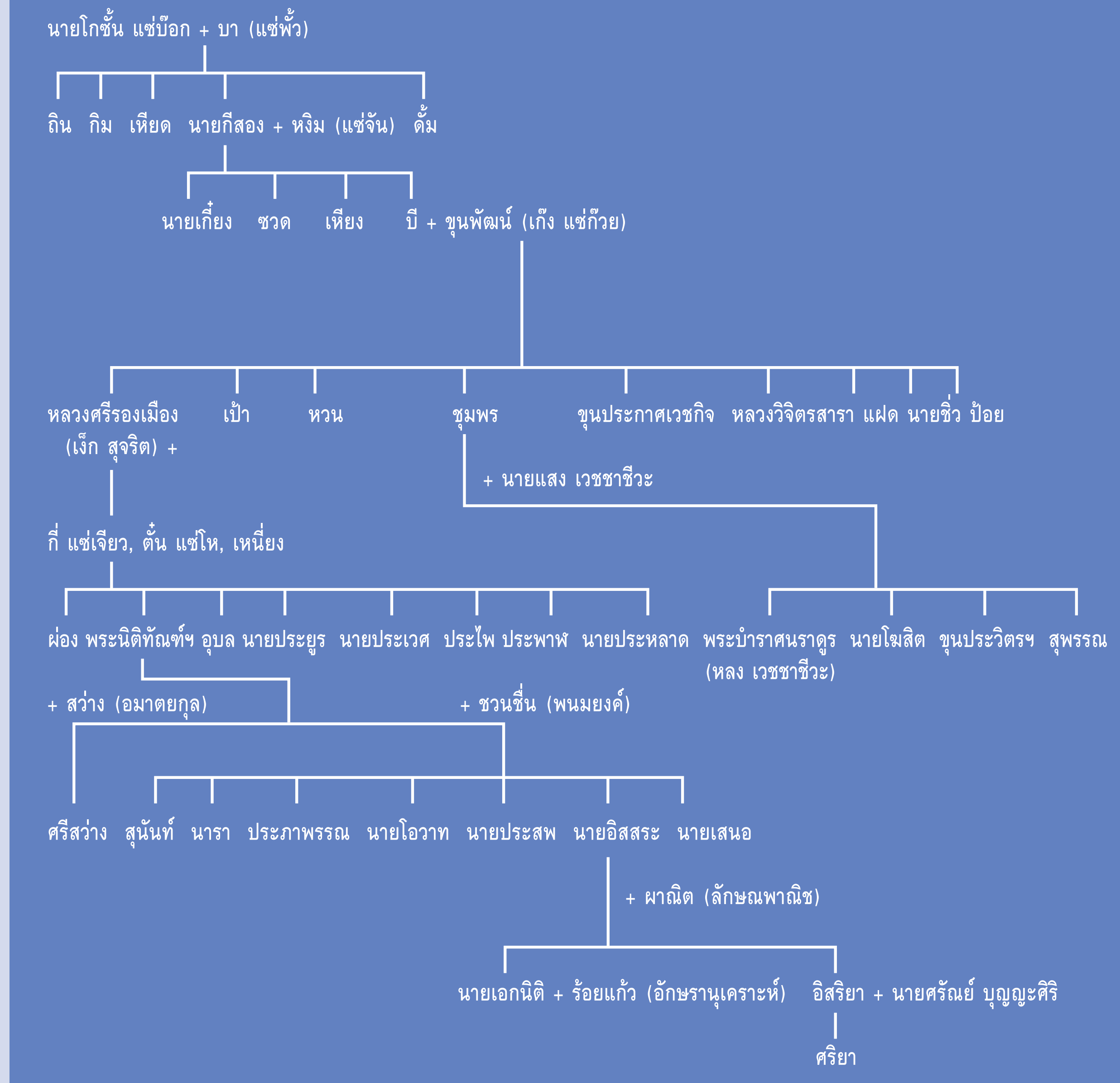

ที่มา: อ้างอิงจากหนังสือประวัติตระกูลแซ่บ๊อก จังหวัดจันทบุรี 2521, ฉบับปรับปรุง 2557.

วัยเด็ก
วัยรุ่น
วัยผู้ใหญ่
2475
2476-77
2481
2482
2484
2485
2488
2489
2490
2491
2492
2495
2496
2499
2500
2501
2502
2504
2505
2515-19
2522
2523-25
2526
2527-35
2535
2539-40
2541-45
2545
2546-48
2550-64
ปฏิทินชีวิต
เกิด
เรียน รร.เซ็นต์ปีเตอร์ รร.ศิริศาสตร์
อายุ 7 ปี บิดาเสียชีวิตด้วยวัณโรค
เรียน รร.กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย
เข้าศึกษาคณะนิติศาสตร์ มธ.
เป็นเส-มี-ยน กองงบประมาณ กรมบัญชีกลาง
บรรณกรหนังสือธรรมศาสตร์และ 5 มหาวิทยาลัย
ลาอุปสมบท วัดเทพศิรินทร์
เรียนต่อฝรั่งเศส
- เรียนจบปริญญาเอก
- รับราชการสำนักงบประมาณ
เป็นอาจารย์พิเศษและพัฒนาความรู้กฎหมายมหาชน (กฎหมายการคลัง กฎหมายปกครอง กฎหมายรัฐธรรมนูญ)
เสนอแก้ปัญหาการจัดสรรงบฯ ตามโครงการเงินกู้
- ปรับปรุงระบบงบประมาณเพื่อพัฒนางบประมาณแบบแผนงาน
- ยกร่างระเบียบฯ ว่าด้วยการบริหารงบฯ จังหวัดฉบับแรก
ร่วมก่อตั้งสมาคมกฎหมายมหาชนฯ
2527-35 กรรมาธิการพิจารณาร่าง พ.ร.บ. งบฯ ประจำปี
2530-34 นายกสมาคมกฎหมายมหาชนฯ
- ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ
- อำลาชีวิตราชการ
- ทำงานภาคเอกชน
ประธานที่ปรึกษาผู้ว่ากทม.
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
เกตุทัตศาสตราภิชาน ม.ธุรกิจบัณฑิตย์
2550 หยุดทำงาน ใช้ชีวิตบั้นปลาย
2564 ถึงแก่อนิจกรรม
เหตุการณ์สำคัญ
รัฐธรรมนูญสยามฉบับแรก
2476 ตั้งเทศบาล
2477 ตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
ได้เอกราชศาล/คลัง สมบูรณ์
- โรงพยาบาลวัณโรคก่อตั้งขึ้น
- เปลี่ยนชื่อสยามเป็นไทย
สงครามอินโดจีน
ประกาศสงครามกับสหรัฐและบริเตนใหญ่
ประกาศสงครามกับสหรัฐและบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ
- รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 นำระบบสองสภามาใช้ครั้งแรก
- ไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหประชาชาติ
ตั้งคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.)
ยกเลิกการสอนกฎหมายการคลังใน มธ.
งานเฉลิมฉลองพุทธศาสนาครบ 2,500 ปี
เริ่มใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1
2516 วิกฤติน้ำมันครั้งที่ 1
วิกฤติน้ำมันครั้งที่ 2 และไทยกู้เงิน IMF ครั้งแรก
2524 ลดค่าเงินบาท
2527 ลดค่าเงินบาท
2540 วิกฤติเศรษฐกิจ
รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540
2541 จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ
การคลังงบประมาณของไทย
งบประมาณต้องตราเป็นพระราชบัญญัติให้สภาฯ อนุมัติ
- จัดทำประมวลรัษฎากร
- ปีงบประมาณเป็นเริ่มที่ 1 ต.ค.
ตั้งสนง.ธนาคารชาติไทย
ตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย
พ.ร.บ.อนุญาตให้รัฐบาลจ่ายเงินไปพลางก่อน พ.ศ. 2489 เพื่อฟื้นฟูประเทศหลังสงคราม
พ.ร.บ.เงินคงคลัง พ.ศ. 2491
ไทยเป็นสมาชิก IMF และธนาคารโลก
ผู้เชี่ยวชาญสหรัฐฯ เสนอตั้งสำนักงบประมาณ
- พ.ร.บ. วิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2502
- จัดตั้งสำนักงบประมาณ
- ใช้ระบบงบประมาณแบบแสดงรายการ
ระเบียบการจ่ายเงินทดรองราชการตามโครงการเงินกู้ต่างประเทศ พ.ศ. 2522
2524 ระเบียบบริหารงบประมาณระดับจังหวัด
2525 เปลี่ยนใช้ระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงาน
นำระบบภาษีมูลค่าเพิ่มมาใช้ครั้งแรก
2546 นำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์มาใช้
พ.ร.บ. วิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2561
TIMELINE

บทนำ

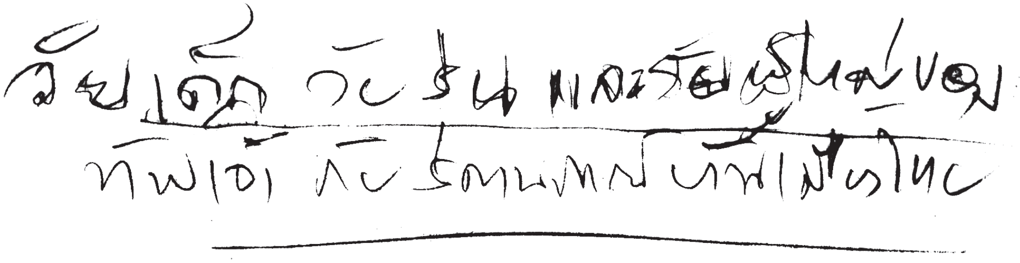

ในสมุดบันทึกของดร.อิสสระ มีหัวข้อเรื่องที่เตรียมจะเขียนบทความชื่อ **“วัยเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ของข้าพเจ้ากับสถานการณ์บ้านเมืองไทย”** แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ท่านไม่ทันได้เขียนเรื่องดังกล่าว จึงขอรวบรวมข้อเขียนของท่าน เอกสารประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและน่าเชื่อถือ ข้อเขียนและบทสัมภาษณ์ของบุคคลที่ทราบเรื่องราวในสมัยนั้น มาเรียบเรียงเขียนต่อ และสอดแทรกเกร็ดประวัติศาสตร์ เรียงตามปี พ.ศ. ไว้พอสังเขป

เนื้อหาในส่วนนี้จะแบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

1. ที่มาของชื่อและนามสกุล
2. วัยเด็กกับสถานการณ์บ้านเมือง (2475-2488)
3. วัยรุ่นกับสถานการณ์บ้านเมือง (2488-2505) และ
4. วัยผู้ใหญ่ ชีวิตครอบครัวและงาน (2505-2564)

ที่มาของ**ชื่อ**

“อิสสระ” เป็นชื่อที่นายเสียง พนมยงค์ ผู้เป็น**คุณตาเป็นคนตั้งให้** สอดคล้องกับความชอบอาชีพ “อิสสระ” ของนายเสียง

“อี๊ด” เป็นชื่อเล่นที่บิดามารดาตั้งให้

นายเสียง พนมยงค์ คุณตา
เป็นผู้ที่สนใจและรอบรู้ในเรื่องกสิกรรมและการทำนา พื้นเพเป็นคนพระนครศรีอยุธยา

ที่มาของ**นามสกุล**

นามสกุล **"นิติทัณฑ์ประภาศ"**
แปลว่า **ตัดสินและลงโทษอย่างมีระเบียบแบบแผนตามกฎหมาย** และเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า Nitidandhaprabhas*

ได้มาจากราชทินนาม
ที่นายสนอง สุจริต ผู้เป็นบิดา ซึ่งเป็นผู้พิพากษา ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น

หลวงนิติทัณฑ์ประภาศ	ในปี 2462
พระนิติทัณฑ์ประภาศ	ในปี 2469

ทั้งนี้ บิดาได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์โท ในปี 2471

พระนิติทัณฑ์ประภาศ
(นายสนอง สุจริต) บิดา

*เมื่อ ดร.อิสสระรับราชการที่สำนักงบประมาณ ได้เปลี่ยนการเขียนนามสกุลภาษาอังกฤษเป็น Nitithanprapas เพื่อให้สามารถอ่านได้ง่ายขึ้นเวลาที่มีการติดต่อกับต่างประเทศแทนการถอดเสียงจากภาษาบาลี-สันสกฤต

นางชวนชื่น (มารดา) ได้ขอเปลี่ยนนามสกุล จาก "สุจริต" เป็นราชทินนาม "นิติทัณฑ์ประภาศ" ตามสมัยนิยม และเพื่อเป็นการระลึกถึงบิดา ซึ่งเสียชีวิตไปแล้วเมื่ออายุเพียง 45 ปี ขณะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

นางชวนชื่น (พนมยงค์) มารดา

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2485

ปีที่ยกเลิกยศและบรรดาศักดิ์

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีประกาศยกเลิกยศและบรรดาศักดิ์ และให้ใช้ราชทินนามเป็นชื่อตัวหรือชื่อสกุลได้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีงามในราชการจนได้รับพระราชทานราชทินนามนั้น และเพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่ตนหรือครอบครัวของตน

วัยเด็ก
กับสถานการณ์บ้านเมือง
(2475-2488)

เกิดในปี 2475 ขณะที่บิดาเป็น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดอุบลราชธานี

บ้านพักผู้พิพากษาศาลจังหวัดอุบลราชธานี

อิสสระเกิดที่บ้านพักผู้พิพากษาศาลจังหวัดอุบลราชธานี โดยมี ม.ล.เต๋อ สนิทวงศ์ นายแพทย์ประจำจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้ทำคลอด

ตอนที่เกิด มารดาอยู่ในช่วงที่ให้นมบุตรไม่ได้ เด็กชายอิสสระจึงต้องกินนมจากคุณสิริมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ภรรยาของ ม.ล.เต๋อ ซึ่งคลอดบุตรในเวลาไล่เลี่ยกันพอดี

ปี 2475 ประเทศสยามยังไม่มีเอกราชทางการศาลอย่างสมบูรณ์

"การพิจารณาคดีที่มีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือสองฝ่ายเป็นคนในบังคับของประเทศมหาอำนาจ มีระเบียบกำหนดไว้ว่าจะต้องมีกงสุลประเทศมหาอำนาจนั้น ๆ นั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาสยามด้วย เป็นไปตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำไว้กับประเทศมหาอำนาจ

ในสมัยนั้นชาวเขมร ลาว และญวณ ซึ่งเป็นคนในบังคับของฝรั่งเศสได้เข้ามาทำมาหากินในจังหวัดอุบลฯ ไม่น้อยทีเดียว คดีที่ฟ้องร้องในศาลประจำจังหวัดอุบลฯ ส่วนหนึ่งจึงเป็นคดีที่ชาวอินโดจีนเป็นคู่ความซึ่งต้องมีกงสุลฝรั่งเศสนั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพาษาไทย

ในช่วงเวลานั้น พระนิติทัณฑ์ฯ ได้เชิญกงสุลฝรั่งเศสมาร่วมรับประทานอาหารที่บ้านพักเป็นประจำ และในบางครั้งก็ไปร่วมงานเลี้ยงที่กงสุลฝรั่งเศสเป็นเจ้าภาพ"
(อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นางชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ หน้า 8)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2475

(จากข้อเขียนของดร.อิสสระ ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องอำนาจทางการคลังของรัฐสภา)

ปีแรกที่มีรัฐธรรมนูญให้รัฐสภาอนุมัติงบประมาณ

รัฐธรรมนูญฉบับแรกมีบทบัญญัติให้งบประมาณประจำปีต้องตราเป็นพระราชบัญญัติ เพื่อให้รัฐสภาเห็นชอบ เป็นการให้รัฐสภามีอำนาจทางการคลัง เพื่อควบคุมการจัดทำงบประมาณและใช้จ่ายเงินของรัฐบาล (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2537)

เล่ม ๔๙ หน้า ๕๔๒ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

มาตรา ๓๗ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ท่านว่าต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าและพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ท่านให้ใช้พระราชบัญญัติงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลาง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 มาตรา 37

ในสมัยนั้นปีงบประมาณเริ่มต้นวันที่ 1 เมษายน และกรมบัญชีกลางเป็นหน่วยงานที่จัดทำงบประมาณแผ่นดิน

นอกจากนี้ แม้ว่าการกู้เงินจะไม่มีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา แต่รัฐบาลตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา ได้ถือปฏิบัติเสมอว่าการกู้เงินต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และต้องตราเป็นพระราชบัญญัติในการให้อำนาจรัฐบาลกู้เงิน (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2537)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2476

(จากข้อเขียนของดร.อิสสระ การจัดตั้งเทศบาล และเป็นแรงบันดาลใจในการทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น)

เทศบาลจัดตั้งขึ้น

ในปี 2476 เป็นครั้งแรกที่ประเทศสยามนำรูปแบบของระบบรัฐสภาไปใช้กับระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น

"หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ริเริ่มให้มีการร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาลต่อสภา โดยนำระบบรัฐสภา (Parliamentary System) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ไปใช้กับระบบเทศบาล

โดยให้สมาชิกสภาเทศบาลมาจากการเลือกตั้งของราษฎรเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนคณะเทศมนตรีประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาลที่ได้รับเลือกตั้งจากสภาเทศบาล" (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2544)

"ทั้งนี้ เพื่อให้ราษฎรได้รู้จักวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญไปในตัว กล่าวคือ ราษฎรจะได้ฝึกการปกครองในตำบลย่อย ๆ ของตน เพื่อประโยชน์แก่การที่จะเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรในสภานี้ต่อไป" (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรปี 2476 [สมัยที่ 2] ครั้งที่ 20)

ปี 2477 ย้ายเข้ามาอยู่ที่กรุงเทพฯ

อิสสระกับพี่ ๆ ที่อุบลราชธานี ก่อนย้ายมาที่กรุงเทพฯ

บิดาได้ย้ายมาเป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ที่กรุงเทพฯ อิสสระและพี่น้องจึงย้ายมาอยู่ที่บ้านซอยจินดาถวิล ถนนสี่พระยา

อิสสระกล่าวถึงบิดา (พระนิติทัณฑ์ฯ) ว่าท่านเป็นคนตรงมากและได้รับการปลูกฝังเรื่องความซื่อตรงมาตั้งแต่เล็ก

"คุณพ่อผมท่านเป็นคนตรงมาก เคยเป็นผู้พิพากษาอยู่ศาลโปลิศสภา (Police court) เป็นศาลที่พิจารณาเฉพาะคดีลหุโทษ จำคุกไม่เกิน 2 ปี ทำนองเดียวกับศาลแขวงสมัยนี้ ครั้งหนึ่ง มีผู้จัดการระบำโป๊เมืองไทยชื่อดังมาก ไปขึ้นศาลโปลิศสภา คุณพ่อผมก็ปรับอยู่เรื่อย วันหนึ่งผู้จัดการคนดังกล่าวมาที่บ้าน คุณพ่อผมไล่เลย บอกว่า 'ไปเดี๋ยวนี้นะไม่ไปจะเรียกตำรวจมาจับ'"

แม้ว่าบิดาจะเป็นคนดุมาก แต่ก็แสดงความรักและเอ็นดูด้วยการกอดเสมอ ๆ นอกจากนี้ บิดายังชอบเล่นดนตรี โดยตีขิมและสีไวโอลิน ทำให้อิสสระเติบโตมากับเสียงดนตรีในบ้าน ชอบฟังเพลงและเป่าหีบเพลงมาก

คุณยายลูกจันทน์ (กิจจาทร) พนมยงค์ ได้ย้ายจากอยุธยามาอยู่ที่บ้านซอยจินดาถวิลด้วย ทำให้อิสสระได้รับความรักความอบอุ่นจากคุณยาย บิดา มารดาและพี่น้อง

นางลูกจันทน์ พนมยงค์
คุณยาย

ได้รับการศึกษาที่ดีที่สุด: ค่านิยมจากรุ่นสู่รุ่น

บรรพบุรุษทางสายบิดา ให้ความสำคัญมากในเรื่องการศึกษา

"การให้การศึกษาอย่างดีที่สุดแก่ลูกหลานเป็นลักษณะเด่นชัดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่จันทบุรีในสมัยร้อยกว่าปีก่อน คือ โดยให้การศึกษาชั้นต้นที่วัด และระดับสูงขึ้นที่กรุงเทพฯ จนถึงระดับวิชาชีพโดยมีเป้าหมายเพื่อเข้ารับราชการ

พระบำราศนราดูรได้เล่าว่า 'ชาวจันทบุรีในสมัยก่อนเข้ามาเรียนกฎหมายมากกว่าวิชาอื่น ข้าพเจ้าได้ยินหลายครั้งว่าชาวจันทบุรีหัวดี เรียนเก่ง และได้เป็นเนติบัณฑิตกันมาก'"

(วิทยา เวชชาชีวะ, 2559)

หลวงศรีรองเมือง (เง็ก สุจริต) คุณปู่ ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนที่จันทบุรี ได้ให้การศึกษาอย่างดีที่สุดแก่บิดา (พระนิติทัณฑ์ประภาศ) ให้มาเรียนโรงเรียนกฎหมายที่กรุงเทพฯ

พระนิติทัณฑ์ประภาศนับเป็นตัวอย่างหนึ่งของชาวจันทบูรที่หัวดี เรียนเก่ง เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดจันทนาราม และได้เข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ เข้าเป็นนักเรียนกฎหมายในกระทรวงยุติธรรม และสอบไล่ได้เนติบัณฑิตเมื่อปี 2459

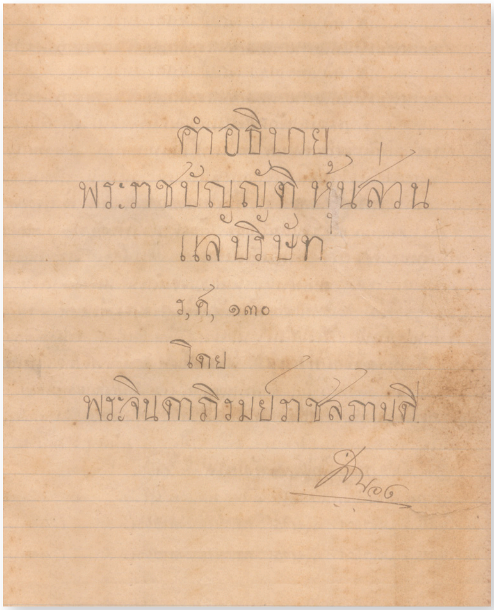

ลายมือบิดาในสมุด Lecture
สมัยเรียนกฎหมายในกระทรวงยุติธรรม

ทางด้านนายเสียง พนมยงค์ คุณตา ได้ให้การศึกษาแก่บุตรและธิดาเช่นกัน โดยนางชวนชื่น (มารดา) ได้รับการศึกษาที่โรงเรียนสตรีจอมสุรางค์อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาลที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มาถึงรุ่นพระนิติทัณฑ์ประภาศและนางชวนชื่น ก็ได้ให้การศึกษาที่ดีที่สุดแก่ลูก ๆ ทุกคน

อิสสระเรียนหนังสือชั้นมูลที่โรงเรียนเซนต์ปีเตอร์ ถนนสี่พระยา เช่นเดียวกับพี่น้องผู้ชาย เนื่องจากซอยจินดาถวิลอยู่ตรงข้ามกับโรงเรียน อิสสระจึงเดินจากบ้านไปที่โรงเรียนพร้อมกันกับพี่น้อง และตอนกลางวันมาทานข้าวที่บ้านคุณปู่เตี๊ยด ซึ่งเป็นญาติทางบิดา และทุก ๆ วัน มารดาจะให้คนนำโอวัลตินไปส่งถึงห้องเรียน เนื่องจากเกรงว่าลูก ๆ จะได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายไม่เพียงพอ

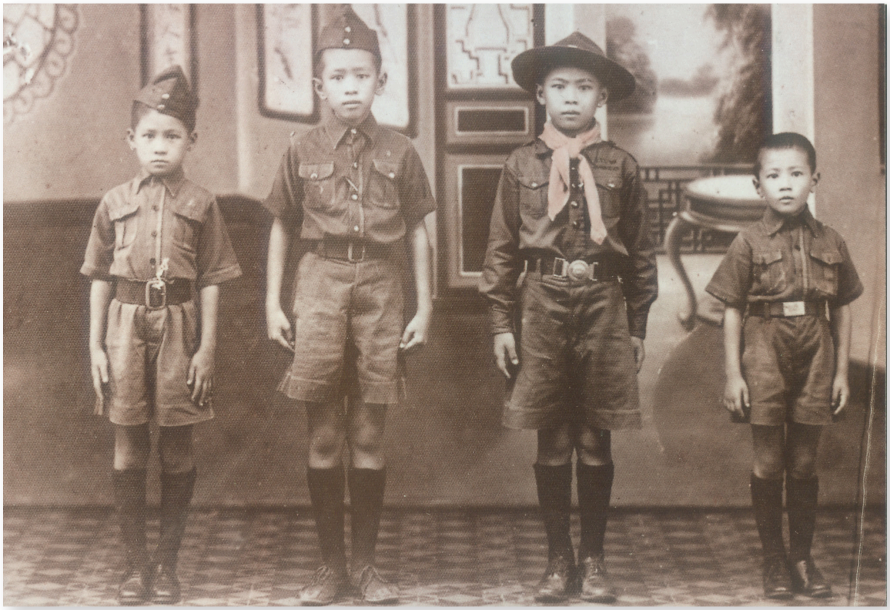

อิสสระกับพี่น้องผู้ชาย (จากซ้ายไปขวา) พี่โอวาท พี่ประสพ อิสสระ และน้องเสนอ

(จากซ้ายไปขวา) อิสสระ พี่โอวาท พี่ประสพ และน้องเสนอ

ต่อมาโรงเรียนเซนต์ปีเตอร์เลิกกิจการเนื่องจากเจ้าของ (Mr. Norwood) กลับอังกฤษ และมีโรงเรียนศิริศาสตร์มาดำเนินการต่อ อิสสระจึงเรียน ป.1-ป.4 ที่โรงเรียนนี้ จากนั้นได้ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย (BCC) จนจบชั้น ม.8

"ในสมัยที่ผมเรียนที่ BCC ครูที่ผมใกล้ชิดมากที่สุดคือ คุณครูทองสุข มังกรพันธ์ ซึ่งเป็นครูที่ดูแลนักเรียนประจำในระดับชั้นประถม เอกลักษณ์ของลูก BCC คือความซื่อสัตย์สุจริต ผมได้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนบุคคล"

(อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2545)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2477

กำเนิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

มหาวิทยาลัยได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2477 ให้มีความเป็นอิสระ เลี้ยงตัวเองได้ คล้ายองค์การมหาชนในปัจจุบัน เจตนารมณ์การก่อตั้งมหาวิทยาลัยให้มีลักษณะการเรียนแบบตลาดวิชา ทำให้นักศึกษาที่ทำงานแล้วสามารถศึกษาเล่าเรียนเองได้ หลักสูตร "ธรรมศาสตรบัณฑิต" บรรจุการเรียนวิชากฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และมีการเปิดการเรียนการสอนวิชากฎหมายการคลังขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาวิชากฎหมายมหาชนในประเทศภาคพื้นยุโรป

มหาวิทยาลัยได้ผลิต "ธรรมศาสตรบัณฑิต" ในปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนไม่น้อย และได้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เรื่องระบอบประชาธิปไตยแก่ราษฎรไทย หลายคนได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกสภาเทศบาล ที่มีบทบาทสำคัญในยุคต้นของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงได้รับการบรรจุเข้ารับราชการและได้รับตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลฎีกา อธิบดี ปลัดกระทรวง เอกอัครราชทูตไทยในต่างประเทศ ฯลฯ (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2544)

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยชี้แจงหลักการและเหตุผลในการที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ และการเมืองขึ้นเพื่อให้เป็นตลาดวิชา อำนวยการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาเศรษฐกิจ และวิชาการอื่น ๆ อันเกี่ยวแก่วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นการส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนมีที่สำหรับศึกษาเพียงพอ เปิดโอกาสให้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้ ได้โดยไม่จำกัดจำนวน ไม่จำกัดเพศและอายุ การศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้ ผู้มีภาระกิจ เช่นเป็นข้าราชการ ผู้ทำงานห้างร้านรัฐวิสาหกิจ จะไม่ไปฟังคำบรรยายด้วยตนเองก็ได้ มีตำรา คำสอนให้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองแล้วสมัครสอบไล่ตามสมัย ที่มหาวิทยาลัยประกาศ มีความรู้ถึงขนาด แล้วก็ได้รับปริญญาตามที่กำหนดขึ้น หวังที่จะให้ประชาชน ข้าราชการ เพิ่มพูนความรู้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในการปฏิบัติหน้าที่การงานของทางราชการและส่วนตัว และเป็นการเผยแพร่ปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยให้แก่คนไทย ให้รู้หน้าที่การปกครองบ้านเมืองในระบอบนี้ไปด้วยในตัว และเป็นทางแก้ไขเกี่ยวกับนักศึกษาไม่มีที่ศึกษาไปในตัวด้วย

สภาได้ลงมติเห็นชอบและอนุมัติให้ใช้เป็นกฎหมายได้เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๗๖

(ป.ช.ศ. ปี ๒๔๗๖ เล่ม ๔๖ หน้า ๗๐๗)

ในขั้นก่อตั้งมหาวิทยาลัยนี้ หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นผู้ริเริ่ม ได้รับรองต่อสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับ การใช้จ่ายเงินก่อตั้งมหาวิทยาลัยเมื่อคราวประชุมครั้งที่ ๑๒ วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๖ ปรากฏในรายงานการประชุมสภาครั้งที่กล่าว หน้า ๖๒๑ ว่า "มหาวิทยาลัยนี้จะเลี้ยงตนเอง" และได้พยายามเจรจาขอซื้อที่ดินจากกระทรวงกลาโหม บริเวณโรงทหารราบที่ ๔ ตำบลท่าพระจันทร์ เป็นที่สร้างมหาวิทยาลัย ในที่สุดเป็นที่ตกลงกันโดยกระทรวงกลาโหมเรียกเงินสามแสนบาท ปรากฏหลักฐานการได้ที่ดินมาดังนี้ คือ....

บันทึกเรื่องหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
เรียบเรียงโดย ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ (2517) ในหนังสือ "รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี" หน้า 133-134

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2481

(เกี่ยวกับศาลและการคลัง)

สยามได้เอกราชทางศาลและการคลังสมบูรณ์

สนธิสัญญาที่สยามทำไว้กับนานาชาติที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นสัญญาราชไมตรีการค้าขายและการเดินเรือที่ไม่เสมอภาค ประเทศต่าง ๆ มีสิทธิเหนือประเทศสยาม มีข้อจำกัดอำนาจศาลเรื่องสิทธิถอนคดี การเก็บภาษีอากร ข้อผูกมัดประเทศสยาม และข้อห้ามการผูกขาด

ในช่วงปี 2480-2481 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม) ได้ส่งหนังสือบอกเลิกสัญญาที่ไม่เสมอภาค และยื่นสัญญาฉบับใหม่ให้ประเทศสยามได้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ ทั้งทางการเมือง การศาล และการคลัง โดยแก้ไขให้ประเทศต่าง ๆ รวม 13 ประเทศ ยอมสละสิทธิถอนคดีให้คนสยามที่ไปเกิดคดีขึ้นในเมืองขึ้นต่าง ๆ ได้ไปชำระในศาลที่มีไว้ใช้สำหรับคนยุโรปแทนที่จะไปชำระในศาลพื้นเมือง และให้การเก็บศุลกากรเป็นไปตามข้อกฎหมายของประเทศสยาม รวมทั้งแก้ไขข้อที่ผูกมัดประเทศสยามฝ่ายเดียว ตลอดจนแก้ไขให้สัญญาบุคคลใด ๆ ที่เกิดในประเทศสยามจะถือว่าเป็นคนชาติสยามและให้ต่างฝ่ายต่างมีสิทธิที่จะตั้งการผูกขาดได้ (คำแถลงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความเห็นชอบที่จะให้สัตยาบันสนธิสัญญาใหม่ ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2481)

รัฐบาลในขณะนั้น โดยเฉพาะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้พยายามทำความเข้าใจอันดีกับคณะทูต ผู้แทนประเทศต่าง ๆ ให้เห็นอกเห็นใจประเทศสยาม ที่ได้เสียเปรียบในเรื่องเอกราชในทางศาลอยู่ในขณะนี้มานานแล้ว ซึ่งประเทศต่าง ๆ ก็เห็นใจประเทศสยามด้วยดี ต่อมาอีก ๒ ปี ประเทศอังกฤษได้แสดงเจตนาดีต่อประเทศสยาม เป็นประเทศแรก ขอสละสิทธิถอนคดีเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ ต่อจากนั้นประเทศอื่น ๆ ก็พากันสละสิทธิถอนคดีตามลำดับ ประเทศปอร์ตุเกส เป็นประเทศสละสิทธิถอนคดีประเทศสุดท้าย เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๔๘๑ นับว่าประเทศสยามได้รับเอกราชในทางศาลบริบูรณ์นับแต่วันนั้น

(ร. ส. **ฉบับประจำเดือนมิถุนายน ๒๔๙๘**)

ประเทศต่างๆ ที่ตกลงลงนามเพื่อแก้ไขสัญญากับประเทศสยามรวม ๑๓ ประเทศ มีดังนี้

(๑) ประเทศอังกฤษ
(๒) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์
(๓) ประเทศสวีเดน
(๔) ประเทศเดนมารค
(๕) ประเทศสหรัฐอเมริกา
(๖) ประเทศนอร์เวย์
(๗) ประเทศเบลเยี่ยม
(๘) ประเทศอิตาลี
(๙) ประเทศฝรั่งเศส
(๑๐) ประเทศญี่ปุ่น
(๑๑) ประเทศเยอรมันนี
(๑๒) ประเทศเนเธอร์แลนด์
(๑๓) ประเทศปอร์ตุเกส

ครั้นวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัฐบาลจึงได้นำสัญญาที่แก้ไขนี้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความเห็นชอบตามรัฐธรรมนูญ

บันทึกเรื่องการแก้ไขสัญญากับนานาประเทศเพื่อความเป็นเอกราช เรียบเรียงโดย ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ (2517) ในหนังสือ “รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี” หน้า 257

ยกเลิกเงินรัชชูปการ และจัดทำประมวลรัษฎากร

เมื่อยังเป็นเด็กอิสสระเคยได้ยินผู้ใหญ่เล่าว่า ชายใดไม่ชำระ 'เงินรัชชูปการ'* ต้องถูกบังคับให้ไปทำงานโยธาแทนและไม่ได้รับค่าจ้าง

ในปี 2481 ได้มีประกาศเลิกเงินรัชชูปการ ยกเลิกภาษีที่ไม่เป็นธรรม และจัดทำประมวลรัษฎากรขึ้นเป็นครั้งแรกหลังจากได้เอกราชทางการคลังสมบูรณ์ ทำให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมและความเป็นปึกแผ่นในชาติ (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2544)

ปรับปรุงภาษีอากรเพื่อความเป็นธรรมแก่สังคม

โดยที่รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรในการเข้าบริหารราชการแผ่นดินเฉพาะในหน้าที่ของกระทรวงการคลังนั้น มีนโยบายอยู่ข้อแรกว่า "จะจัดการปรับปรุงภาษีอากรให้ยุติธรรมแก่สังคม ส่วนเงินรัชชูปการนั้นยกเลิก โดยหาเงินรายได้ทางอื่นมาชดเชย" ดังนั้นในวันที่ ๗ มีนาคม รัฐบาลจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อปรับปรุงภาษีอากรให้ความเป็นธรรมแก่สังคม ในการปรับปรุงภาษีอากรครั้งนี้ได้คำนึงถึงความสามารถของผู้เสียภาษี ความสะดวกของผู้เสียภาษี และหลักประหยัดในการใช้จ่าย รวมทั้งคำนึงถึงความรู้สึกของผู้เสียภาษีด้วย ปรารถนาจะให้ผู้เสียภาษีอากรเห็นว่า ภาษีอากรนั้น เสียไปก็เพื่อนำไปบำรุงประเทศ นำไปบำรุงความสุขของประชาชนผู้เสียภาษีอากรเอง เพื่อให้ประชาชนมีศรัทธา เต็มใจเสียสละ ภาษีใด ๆ ที่ราษฎรเสียอยู่โดยไม่เป็นธรรม ก็ได้ยกเลิกไปในคราวนี้ อาทิเช่น เงินรัชชูปการซึ่งเก็บจากคนมีเงินหรือคนจนที่ไม่มีรายได้อะไรเลย ก็เสียรัชชูปการเท่ากัน ภาษีสมพัตสร และอากรค่านา ซึ่งผู้เสียภาษีเหล่านี้เป็นผู้ยากจนเสมือนกระดูกสันหลังของประเทศ ก็ต้องเสียภาษีนี้ด้วย จึงได้ยกเลิกเสียเช่นเดียวกัน

สภาได้ลงมติรับหลักการและตั้งกรรมาธิการไปพิจารณา ในที่สุดได้ลงมติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม

(รายงาน ฯ สภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๔๘๑ (สามัญ) ครั้งที่ ๑๗ หน้า ๙๔๖)

(ร.จ. เล่ม ๕๖ ตอนที่ ๑ หน้า ๑)

*เงินรัชชูปการ คือ เงินช่วยเหลือราชการตามที่กำหนดเรียกเก็บจากราษฎรที่ไม่ได้รับราชการทหาร เป็นรายบุคคล

บันทึกคำแถลงนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม) ต่อสภาผู้แทนราษฎร เรียบเรียงโดย ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ (2517) ในหนังสือ "รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี" หน้า 287-288

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2481

ปีงบประมาณ เริ่มต้น 1 ต.ค.

ในปี 2481 รัฐบาลได้เสนอให้ใช้วันที่ 1 ตุลาคม เป็นวันเริ่มต้นปีงบประมาณ นับเป็นครั้งแรกที่ปีปฏิทินไม่ตรงกับปีงบประมาณ ก่อนหน้านี้ทั้งวันขึ้นปีใหม่และวันขึ้นปีงบประมาณเริ่มต้นในเดือนเมษายน ปีงบประมาณ 2482-2483 จึงเป็นปีแรกที่ใช้วันที่ 1 ตุลาคม เป็นวันเริ่มต้นปีงบประมาณ

"หลวงประดิษฐ์มนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้เสนอเปลี่ยนแปลงวันเริ่มต้นปีงบประมาณด้วยเหตุผลเรื่องดินฟ้าอากาศเป็นหลัก ทั้งนี้ การเริ่มต้นปีงบประมาณในเดือนเมษายนจะกระทบต่องานก่อสร้างต่าง ๆ ที่จะทำได้ในฤดูแล้ง และเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีวันหยุดราชการมาก กว่าจังหวัดจะได้รับงบประมาณก็เลยไปถึงเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายนที่เริ่มฤดูฝนแล้ว และประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูก ควรรอให้เสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวก่อน เพื่อให้รัฐบาลสามารถคำนวณรายได้จากการเก็บภาษีได้ดีขึ้น" (รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร 7 มีนาคม 2481)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2481

สำนักงานธนาคารชาติไทย

หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้เสนอให้จัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้นในปี 2482 และอีก 3 ปีต่อมาได้แปรสภาพมาเป็นธนาคารแห่งประเทศไทย

แม้ว่าสำนักงานธนาคารชาติไทยจะยังมิได้กระทำกิจการซึ่งเป็นหน้าที่ของธนาคารกลางทั้งหมดก็ตาม แต่การจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นการวางรากฐานของธนาคารแห่งชาติ ที่จะจัดตั้งขึ้นในวันข้างหน้า ดังจะเห็นได้ว่า หลังจากที่สำนักงานธนาคารชาติไทยได้ดำเนินงานมาแล้ว 3 ปี ก็ได้มีการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2485 และพระราชบัญญัติดังกล่าว มาตรา 12 บัญญัติว่าให้โอนสินทรัพย์และหนี้สินของสำนักงานธนาคารชาติไทยไปยังธนาคารแห่งประเทศไทย (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2544)

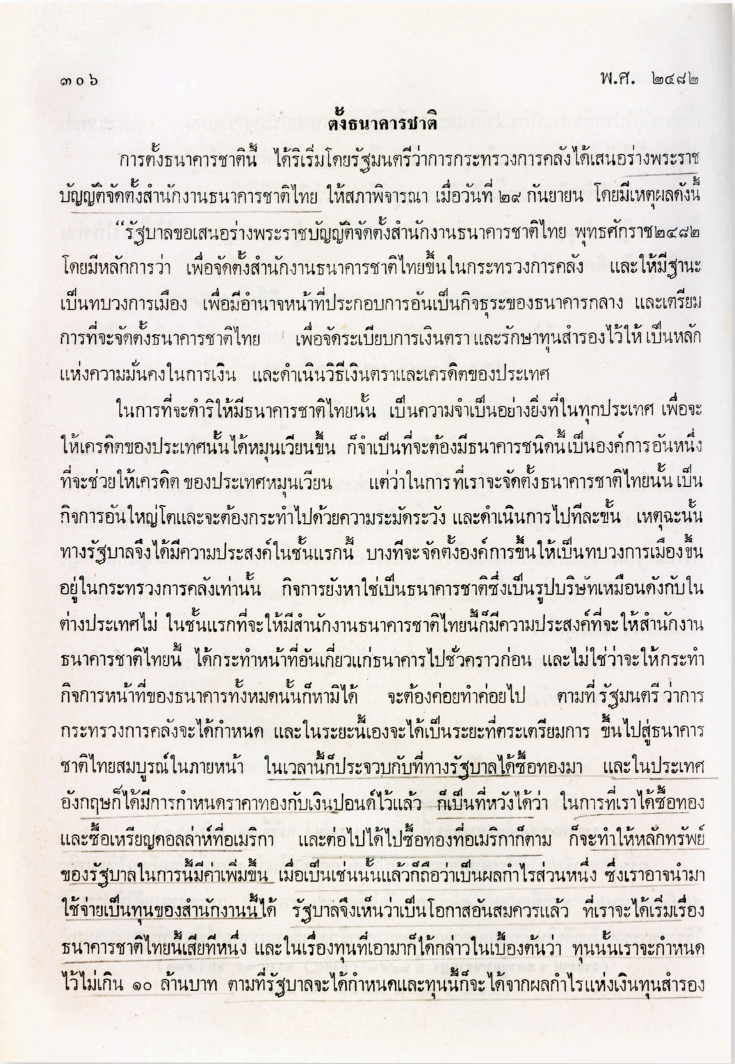

๓๐๖ พ.ศ. ๒๔๘๒

ตั้งธนาคารชาติ

การตั้งธนาคารชาตินี้ ได้ริเริ่มโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย ให้สภาพิจารณา เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน โดยมีเหตุผลดังนี้

"รัฐบาลขอเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทย พุทธศักราช๒๔๘๒ โดยมีหลักการว่า เพื่อจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้นในกระทรวงการคลัง และให้มีฐานะเป็นทบวงการเมือง เพื่อมีอำนาจหน้าที่ประกอบการอันเป็นกิจธุระของธนาคารกลาง และเตรียมการที่จะจัดตั้งธนาคารชาติไทย เพื่อจัดระเบียบการเงินตรา และรักษาทุนสำรองไว้ให้ เป็นหลักแห่งความมั่นคงในการเงิน และดำเนินวิธีเงินตราและเครดิตของประเทศ

ในการที่จะดำริให้มีธนาคารชาติไทยนั้น เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ในทุกประเทศ เพื่อจะให้เครดิตของประเทศนั้นได้หมุนเวียนขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีธนาคารชนิดนี้เป็นองค์การอันหนึ่งที่จะช่วยให้เครดิต ของประเทศหมุนเวียน แต่ว่าในการ ที่เราจะจัดตั้งธนาคารชาติไทยนั้น เป็นกิจการอันใหญ่โตและจะต้องกระทำไปด้วยความระมัดระวัง และดำเนินการไปทีละขั้น เหตุฉะนั้นทางรัฐบาลจึงได้มีความประสงค์ในชั้นแรกนี้ บางทีจะจัดตั้งองค์การขึ้นให้เป็นทบวงการเมืองขึ้นอยู่ในกระทรวงการคลังเท่านั้น กิจการยังหาใช่เป็นธนาคารชาติซึ่งเป็นรูปบริษัทเหมือนดังกับในต่างประเทศไม่ ในชั้นแรกที่จะให้มีสำนักงานธนาคารชาติไทยนี้ก็มีความประสงค์ที่จะให้สำนักงานธนาคารชาติไทยนี้ ได้กระทำหน้าที่อันเกี่ยวแก่ธนาคารไปชั่วคราวก่อน และไม่ใช่ว่าจะให้กระทำกิจการหน้าที่ของธนาคารทั้งหมดนั้นก็หามิได้ จะต้องค่อยทำค่อยไป ตามที่ รัฐมนตรี ว่าการกระทรวงการคลังจะได้กำหนด และในระยะนี้เองจะได้เป็นระยะที่ตระเตรียมการ ขึ้นไปสู่ธนาคารชาติไทยสมบูรณ์ในภายหน้า ในเวลานี้ก็ประจวบกับที่ทางรัฐบาลได้ซื้อทองมา และในประเทศอังกฤษก็ได้มีการกำหนดราคาทองกับเงินปอนด์ไว้แล้ว ก็เป็นที่หวังได้ว่า ในการที่เราได้ซื้อทองและซื้อเหรียญดอลล่าห์ที่อเมริกา และต่อไปได้ไปซื้อทองที่อเมริกาก็ตาม ก็จะทำให้หลักทรัพย์ของรัฐบาลในการนี้มีค่าเพิ่มขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็ถือว่าเป็นผลกำไรส่วนหนึ่ง ซึ่งเราอาจนำมาใช้จ่ายเป็นทุนของสำนักงานนี้ได้ รัฐบาลจึงเห็นว่าเป็นโอกาสอันสมควรแล้ว ที่เราจะได้เริ่มเรื่องธนาคารชาติไทยนี้เสียทีหนึ่ง และในเรื่องทุนที่เอามาก็ได้กล่าวในเบื้องต้นว่า ทุนนั้นเราจะกำหนดไว้ไม่เกิน ๑๐ ล้านบาท ตามที่รัฐบาลจะได้กำหนดและทุนนี้ก็จะได้จากผลกำไรแห่งเงินทุนสำรอง

บันทึกคำแถลงของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 29 กันยายน 2482 เรียบเรียงโดย ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ (2517) ในหนังสือ "รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี" หน้า 306

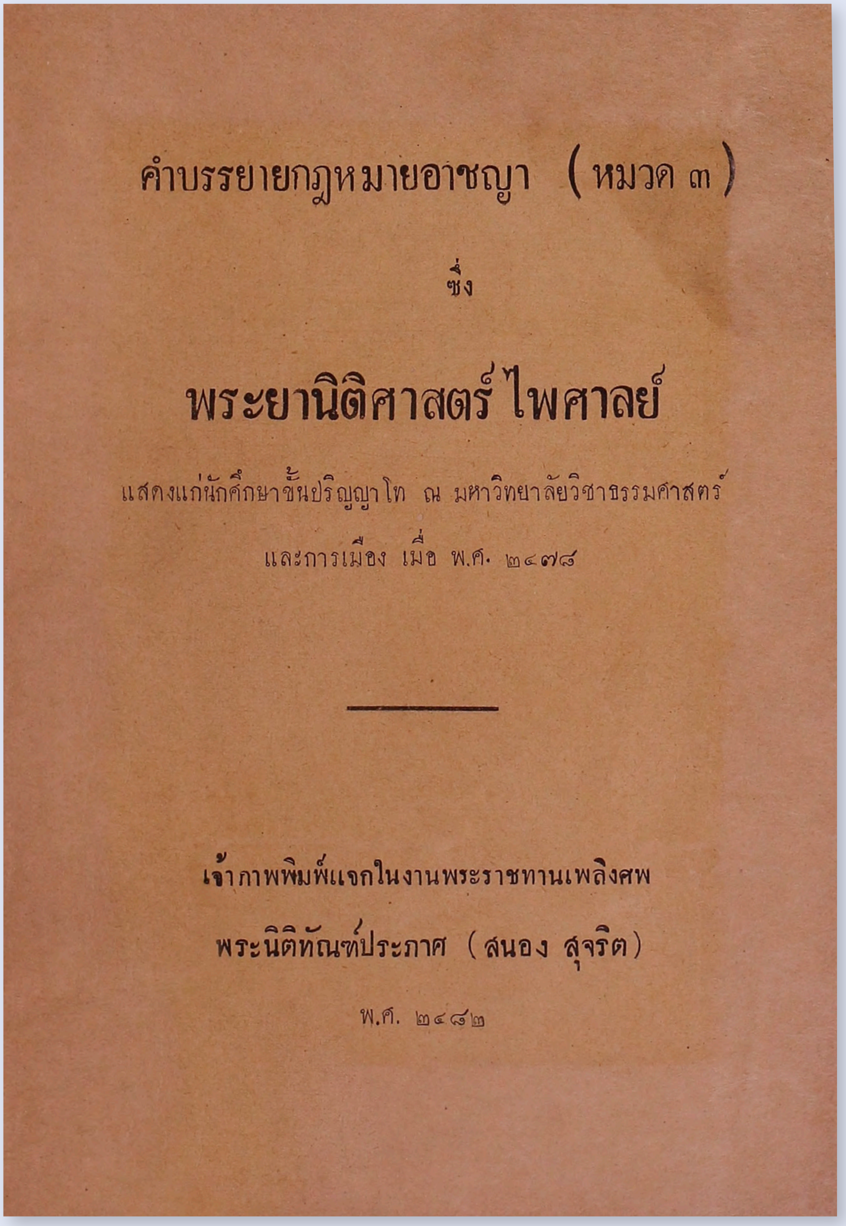

คำบรรยายกฎหมายอาชญา (หมวด ๓)

ซึ่ง

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์

แสดงแก่นักศึกษาชั้นปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์
และการเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

เจ้าภาพพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต)
พ.ศ. ๒๔๘๒

หนังสือแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระนิติทัณฑ์ประภาศ

บิดาเสียชีวิตและ
โรงพยาบาลวัณโรคได้จัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรก*

ขณะที่อิสสระอายุได้เพียง 7 ปี บิดาถึงแก่กรรมในวันที่ 4 กรกฎาคม 2482 ด้วยวัยเพียง 45 ปี เนื่องด้วยโรควัณโรค และปีนั้นเองโรงพยาบาลวัณโรคก็ได้ก่อตั้งขึ้น

วันที่บิดาไอเป็นเลือด และแพทย์วินิจฉัยว่านี่เป็นอาการของโรควัณโรค ทุกคนในบ้านตกใจและเศร้ามาก บิดาต้องแยกออกไปอยู่ในบ้านที่เดิมให้ญี่ปุ่นเช่า **ท่านป่วยอยู่หลายปีและได้พยายามไปรับการรักษาตัวตามที่ต่าง ๆ แต่ก็ไม่มีที่ไหนรับ**

และในวันที่บิดาสิ้นใจ ทั้งพระบำราศนราดูร (หลง เวชชาชีวะ) ซึ่งมีศักดิ์เป็นคุณอาของอิสสระ และหลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) คุณลุง ได้ไปอยู่ที่นั่นด้วย

---

*ตั้งขึ้นริมถนนติวานนท์ จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเป็นแหล่งทำเลที่สงบท่ามกลางทุ่งนาที่มีอากาศบริสุทธิ์ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถาบันโรคทรวงอก

พระบำราศนราดูร

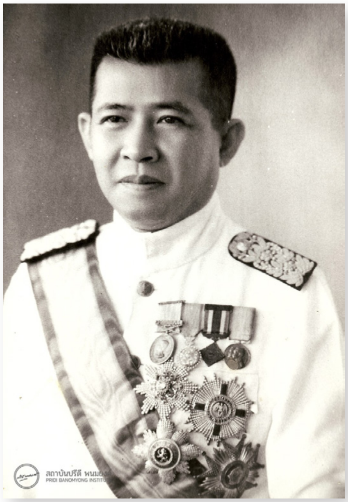

หลวงประดิษฐ์มนูธรรม

การพบกันของพระบำราศฯ และหลวงประดิษฐ์ฯ ในครั้งนั้น พระบำราศฯ (ดำรงตำแหน่งเลขานุการกรมสาธารณสุข) ได้ปรารภกับหลวงประดิษฐ์ฯ (ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง) ว่ามีปัญหาความยากลำบากในการจะรักษาพยาบาลผู้ป่วยด้วยวัณโรค และเรียนให้ทราบถึงการขอตั้งงบประมาณไปแต่ถูกปฏิเสธดังที่พระบำราศฯ บันทึกไว้ว่า

“คุณหลวงประดิษฐ์ฯ ท่านไม่พูดอะไรมาก บอกแต่เพียงว่า ปีงบประมาณต่อไปนี้ ให้ขอเงินสร้างโรงพยาบาลวัณโรคไปอีก แล้วท่านจะบอกเจ้าหน้าที่ให้ต่อมาก็ทำงบประมาณขอไป กรมสาธารณสุขก็ได้รับอนุมัติเงินงบประมาณสร้างโรงพยาบาลนี้ได้ โรงพยาบาลวัณโรคก็มีกำเนิดขึ้นมา นับว่าเป็นโรงพยาบาลเฉพาะโรคแห่งแรกก็ว่าได้”

(วิทยา เวชชาชีวะ, 2559)

ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่าง
พระนิติทัณฑ์ประภาศและพระบำราศนราดูร

คุณวิทยา เวชชาชีวะ ได้เล่าถึงความสัมพันธ์แนบแน่นระหว่างสองสกุลที่สืบสายจากบรรพบุรุษถึงรุ่นลูกรุ่นหลานไว้ว่า

"คุณพ่อของผม (โฆสิต เวชชาชีวะ) และคุณลุงพระบำราศนราดูร (หลง เวชชาชีวะ) เป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณลุงพระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต) คุณพ่อของพี่อิสสระ โดยคุณย่าของผม (ชุมพร เวชชาชีวะ สกุลเดิม สุจริต) เป็นน้องร่วมอุทรของคุณปู่หลวงศรีรองเมือง (เง็ก สุจริต) คุณปู่ของพี่อิสสระ ทั้งสองมาจากครอบครัวเชื้อสายจีนฮกเกี้ยน โดยท่านบิดามีฐานะเป็นนายอากรบ่อนเบี้ยนามว่าขุนพัฒน์เก๊ง ส่วนท่านมารดานั้นนามว่า บี จากตระกูลแซ่ป๊อก เชื้อสายจีนฮกเกี้ยนปนญวนของจังหวัดจันทบุรีเช่นกัน สกุลสุจริตของขุนพัฒน์เก๊ง (ท่านทวดของพี่อิสสระ) สืบสายในชั้นบิดาถึงท่านต๋ายหรือไต๋ และมารดาของท่านต๋ายนี้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับบรรพสตรีของหลายตระกูลที่จันทบุรี อาทิ เอครพานิช สุนทโรทัย บุณยัษฐิติ และอังศุสิงห์ ฯลฯ คุณปู่หลวงศรีรองเมืองจึงมีเครือญาติที่กว้างขวาง ท่านรับราชการส่วนท้องถิ่นอยู่นานปีในตำแหน่งปลัดเมืองจันทบุรีทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด ในสมัยปัจจุบัน ท่านได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากทางราชการ โดยตั้งชื่อถนนใหญ่ในใจกลางเมืองว่า ถนนศรีรองเมือง ส่วนบ้านดั้งเดิมของตระกูลในย่านท่าหลวงใกล้แม่น้ำจันทบุรีนั้น ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงแรมเกษมศานติ์

คุณปู่หลวงศรีรองเมืองเป็นกุลเชษฐ์ของตระกูล ให้ความเมตตาอารีแก่น้อง ๆ รวมทั้งคุณย่าของผมด้วย ความรักใคร่กลมเกลียวกันนี้ได้สืบต่อมาถึงชั้นลูก คุณลุงพระบำราศนราดูรจึงมีความสนิทสนมกับคุณลุงพระนิติทัณฑ์ประภาศ **อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน บวชเณรพร้อมกันที่วัดจันทนาราม เข้ามาเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ พร้อมกัน และมีความผูกพันต่อกันตลอดชีวิต** คุณลุงพระบำราศฯ ได้เขียนถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นนี้ในบันทึกความทรงจำเพื่อให้ลูกหลานได้รับทราบและซึมซับไว้" (วิทยา เวชชาชีวะ เรียบเรียงเขียนขึ้นเพื่อลงในหนังสืออนุสรณ์พี่อิสสระในฐานะที่เป็นญาติ และเป็นลูกผู้น้อง, มีนาคม 2564)

วัดจันทนาราม จากหนังสือ "บำราศนราดูร นามนี้มาแต่ใด" หน้า 60

ครั้นบิดาเสียชีวิต ในขณะที่ลูก ๆ ยังเล็ก จึงเป็นภาระหนักของมารดาในการส่งเสียให้ลูก ๆ เรียนจบมหาวิทยาลัยทุกคน โดยอิสสระได้รับการศึกษาสูงสุดถึงระดับปริญญาเอกที่ประเทศฝรั่งเศส

บิดาถึงแก่กรรมขณะที่ลูก ๆ ยังเล็ก ทำให้มารดาซึ่งขณะนั้นอายุ 35 ปี ต้องทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและรับภาระอย่างหนักในการเลี้ยงดูบุตร นางชวนชื่นยอมเสียสละความสุขส่วนตัว ออกจากบ้านไปทำงานทุกวันโดยตั้งหน้าทำมาค้าขาย (ขายข้าวสารที่ถนนทรงวาด) ทำงานอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอที่จะส่งเสียลูก ๆ เรียนจบมหาวิทยาลัยทุกคน และสามารถส่งเสียอิสสระให้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาเอกที่ประเทศฝรั่งเศส

มารดาเป็นผู้มองการณ์ไกล ส่งเสริมให้ลูก ๆ ทั้งชายและหญิงเรียนจบมหาวิทยาลัยทุกคน ทั้งที่ในสมัยก่อนคนทั่วไปไม่นิยมให้บุตรสาวเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย

"คุณป้าชวนชื่น เป็นสตรีที่มากด้วยความสามารถดูแลอบรมลูกอย่างเข้มแข็ง ให้การศึกษาอย่างดีเยี่ยมถ้วนหน้ากัน"

(วิทยา เวชชาชีวะ, อ้างแล้ว, มีนาคม 2564)

ด้วยเหตุนี้ พี่น้องทุกคนจึงได้เรียนสำเร็จ และทำประโยชน์ให้กับประเทศ

- นางศรีสว่าง วงศ์ทองศรี สำเร็จปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต
- นางสุนันท์ ศุขะวณิช เป็นสถาปนิก
- นางนารา ครุปิติ เป็นนักบัญชี
- นางประภาพรรณ ธีรคุปต์ เป็นเภสัชกร
- ดร.โอวาท เป็นนักวิทยาศาสตร์ และเป็นหัวหน้ากองค้นคว้าและควบคุมคุณภาพคนแรกของโรงพิมพ์ธนบัตร ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้คิดค้นผลิตหมึกพิมพ์จากน้ำมันมะมื่อ ทำให้ประหยัดรายจ่ายนำเข้าจากต่างประเทศ และต้นทุนการผลิตพันธบัตรของไทยต่ำกว่าทุกประเทศในโลก รวมถึงเป็นหมึกพิมพ์แรกของโลกที่ใช้น้ำธรรมดาล้างออกได้ ทำให้ไม่เกิดมลภาวะ
- พล.อ.ต.นพ.ประสพ เป็นแพทย์ที่อยู่ในประเทศไทยคนแรกที่ได้รับวุฒิบัตรทางด้านผิวหนังจากประเทศสหรัฐอเมริกา (American Board of Dermatology)
- ดร.อิสสระ เป็นนักกฎหมายและเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ
- นายเสนอ สำเร็จปริญญาตรีด้านการเกษตรจากประเทศออสเตรเลีย

นายปรีดี พนมยงค์ เล่าถึงนางชวนชื่น น้องสาว ให้ครูฉลบชลัยย์ พลางกูร ผู้ใกล้ชิดฟังอย่างภาคภูมิใจ ว่า “แม่ชื่นสามีตายตั้งแต่ลูก ๆ ยังเล็กอยู่ สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงธุรกิจไปตามความเหมาะสมของสภาพบ้านเมืองในระยะเวลานั้น ๆ จนกระทั่งลูกจบการศึกษาชั้นสูง ๆ ทุกคน”

ภาพลายเส้น บ้านซอยจินดาถวิล โดย หลานเบียร์ (นายสุวณิช ศุขะวณิช)

บ้านซอยจินดาถวิล
ศูนย์รวมของญาติพี่น้องและความสนุก

บิดา (พระนิติทัณฑ์ประภาศ) ได้ซื้อบ้านเลขที่ 8 เป็นบ้านคู่ ในซอยจินดาถวิล ถนนสี่พระยา โดยบ้านที่อาศัยเป็นอาคารไม้สีเทา ส่วนบ้านคู่กันให้ญี่ปุ่นเช่า เรียกว่า "บ้านญี่ปุ่น"

บ้านซอยจินดาถวิลมีญาติพี่น้องมาพักอาศัยและเยี่ยมเยียนเสมอ ทำให้อิสสระคุ้นเคยกับญาติทางมารดาและญาติทางบิดา

คุณเรวดี เศวตเศรนี ลูกผู้น้องทางมารดาของอิสสระ ได้เล่าถึงบ้านซอยจินดาถวิลว่า

"คุณแม่ของดิฉัน (นางเนื่อง ลิมปนันท์) เป็นน้องถัดจากคุณป้าชื่น (นางชวนชื่น) คุณพ่อของดิฉันเป็นข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ต้องไปรับราชการที่ต่างจังหวัด ถ้าครอบครัวของเรามีกิจธุระต้องมากรุงเทพฯ ก็ได้มาพักอาศัยบ้านคุณป้า นอกจากจะได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นแล้ว ยังได้มีโอกาสรู้จักญาติพี่น้องอีกมากมาย เพราะในสมัยก่อนนั้นบ้านคุณป้าเปรียบเสมือนศูนย์กลางที่มีญาติพี่น้องมาพักอาศัยและเยี่ยมเยียนเสมอ"

คุณวิทยา เวชชาชีวะ ลูกผู้น้องทางบิดาของอิสสระ ได้เล่าถึงบ้านหลังนี้

"จำได้ว่าเมื่อยังเป็นเด็ก ได้ติดตามคุณแม่ไปเยี่ยมคุณป้าชื่นที่บ้านในซอยจินดาถวิล สี่พระยา ได้พบกับพี่ ๆ ที่บ้านนั้นบ้าง แต่พี่ ๆ ที่บ้านนั้นโตกว่าผมมาก อยู่ในวัยขนาดพี่รุ่นโตที่บ้านผม พี่อิสสระนั้น รุ่นเดียวกับพี่นิสสัย จึงสนิทสนมคุ้นเคยกัน ต่อมาเมื่อคุณป้าชื่นย้ายไปอยู่บ้านที่ซอยบัณฑิต ถนนราชวิถี ผมก็ได้ไปกราบคุณป้าเป็นประจำในโอกาสขึ้นปีใหม่"

คุณรตยา จันทรเทียร ลูกผู้น้องทางบิดา เล่าถึงบ้านซอยจินดาถวิลว่า

"คุณอี๊ดเป็นบุตรของคุณลุงพระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต) ซึ่งเป็นพี่ชายของคุณพ่อประยูร สุจริต คุณพ่อของดิฉัน เราจึงเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน

ดิฉันสนิทสนมกับคุณอี๊ดประมาณปี พ.ศ. 2484-2485 เมื่อครั้งถูกส่งมาเรียนมัธยมปีที่สามที่กรุงเทพ คุณป้าชื่น กรุณารับหลานให้มาอยู่ด้วยที่บ้านซอยจินดาถวิล ซึ่งมีบ้านหลังใหญ่สองหลัง ครอบครัวคุณป้าอยู่เองหนึ่งหลัง อีกหนึ่งหลังให้ญี่ปุ่นเช่า ขณะนั้นคุณลุงพระนิติทัณฑ์ฯ สิ้นแล้ว

บ้านหลังใหญ่ที่ซอยจินดาถวิลนั้น เมื่อมองกลับไป ฝ่ายคุณพี่ผู้หญิงคือ พี่สุนันท์ พี่นารา และพี่ประภาพรรณ กำลังเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเภสัชศาสตร์ ตามลำดับ ส่วนฝ่ายชายคือ คุณตุ๊ (ดร.โอวาท) คุณเตี้ย (นพ.ประสพ) คุณอี๊ด (ดร.อิสสระ) คุณเหนอ (เสนอ) เรียนชั้นมัธยม

***บ้านซอยจินดาถวิลเป็นบ้านที่สนุกมาก** เพราะคุณป้าชื่นจะออกไปทำงานทุก ๆ เช้า คุณพี่ผู้หญิงก็จะอยู่กันที่ชั้นสองของบ้าน ส่วน**บ้านชั้นล่างรวมถึงบริเวณกว้างขวาง ซึ่งมีสนามหญ้า ที่กลางสนามมีต้นมะม่วงสองต้น ห้องรับแขก ห้องโถงครัว ฯลฯ ถือเป็นบริเวณของพวกเราที่จะเล่นกันได้อย่างสนุกสนาน** ไม่มีผู้ใหญ่คอยห้ามปราม ที่นี่เป็นเหมือนห้องเรียนรู้วิทยาการต่าง ๆ ใครตั้งใจเรียนก็จะเรียนเก่งมาก ใครเกเรก็เกเรกันได้เต็มที่ ที่เกเรเต็มที่เวลานั้นก็คือคุณอี๊ดและรตยา ที่เหลือเป็นพวกเก่งมากทั้งนั้น สองคนนี้จะหาทางเกไม่ไปโรงเรียน อย่างง่าย ๆ เช่นตอนเช้าก็จะกินข้าวเช้านานมากจนเพลงชาติดังขึ้น วันนั้นก็จะหยุดไม่ไปโรงเรียน และในช่วงที่ไม่ไปโรงเรียนก็จะเล่นกันที่บ้านชั้นล่างอย่างสนุกสนาน เล่นกันหลายอย่าง รวมถึงตีปิงปองซึ่งคุณอี๊ดชื่นชอบ"*

วัยเด็ก
กับสงครามอินโดจีนและสงครามโลกครั้งที่ 2

ในวันที่ 7 มกราคม 2484 ไทยได้ประกาศสงครามกับอินโดจีน และในอีกไม่กี่วันรัฐบาลญี่ปุ่นเสนอต่อรัฐบาลไทยและฝรั่งเศส ขอเป็นกลางเพื่อไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท โดยทำข้อตกลงพักรบ

หลังจากฝรั่งเศสยอมยกดินแดนแคว้นหลวงพระบางฝั่งขวาแม่น้ำโขง จำปาศักดิ์ และเขมร (ศรีโสภณและพระตะบอง) ให้แก่ไทย ในวันที่ 11 มีนาคม 2484 นางชวนชื่นได้พา**อิสสระ ประสพ และรตยา ไปดูสวนสนามฉลองชัยชนะที่ไทยได้ดินแดนคืน** เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2484

รตยา (คนที่ 2 จากซ้าย) ประสพ (คนที่ 3 จากซ้าย)
อิสสระ (คนที่ 4 จากซ้าย) และนางชวนชื่น (คนขวาสุด ตรงกลางภาพ)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2484

เรื่องเล่าจังหวัดพระตะบอง

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้มอบดินแดนอินโดจีนบางส่วนคืนให้แก่ประเทศไทย ในปี 2484 ในเวลานั้น ใคร ๆ ก็อยากไปรับราชการที่จังหวัดนี้ เพราะมีความรู้สึกเหมือนได้ไปต่างประเทศ แต่รัฐบาลกำหนดหลักการว่า ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดพระตะบองและจังหวัดอื่น ๆ ที่ได้คืนมาจากฝรั่งเศส ต้องมีความรู้ความสามารถสูง ถ้ารู้ภาษาฝรั่งเศสด้วยยิ่งดี คุณสิริ ปกาศิต อดีตผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็นคนแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคลังจังหวัดพระตะบอง (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2527)

ในเดือนเมษายน 2484 **อิสสระ พร้อมมารดา และพี่น้อง ได้ไปชมภาพยนตร์ "พระเจ้าช้างเผือก"** (The King of the White Elephant) ที่ศาลาเฉลิมกรุง ทั้งนี้การฉายรอบปฐมทัศน์ทำพร้อมกันทั้งที่กรุงเทพฯ สิงคโปร์ และนิวยอร์ก

"พระเจ้าช้างเผือก" เป็นภาพยนตร์ไทยขาวดำ ถ่ายทำในระบบฟิล์ม 35 มม. และเป็นภาพยนตร์เสียงภาษาอังกฤษในฟิล์ม ที่คุณลุงปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้อำนวยการสร้างและผู้เขียนบทภาพยนตร์จากนวนิยาย "The King of the White Elephant" ของท่านเอง เพื่อสื่อให้ต่างชาติรับรู้ความคิดว่า**ราษฎรไทยรักสันติภาพไม่เห็นด้วยกับสงคราม** ดัง**ตอนจบของภาพยนตร์ที่ปิดท้ายด้วยพุทธภาษิตว่า *"นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ หรือ ไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่าสันติ"***

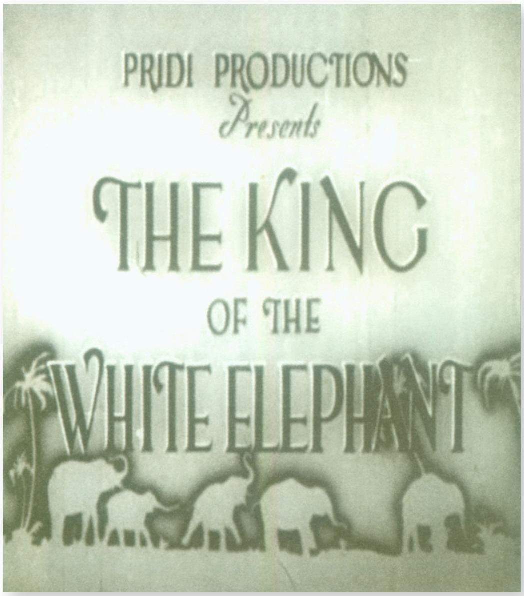

เบื้องหลัง
การสร้างภาพยนตร์
“พระเจ้าช้างเผือก”

จากหนังสือ
“โมฆะสงคราม”
หน้า 124-125

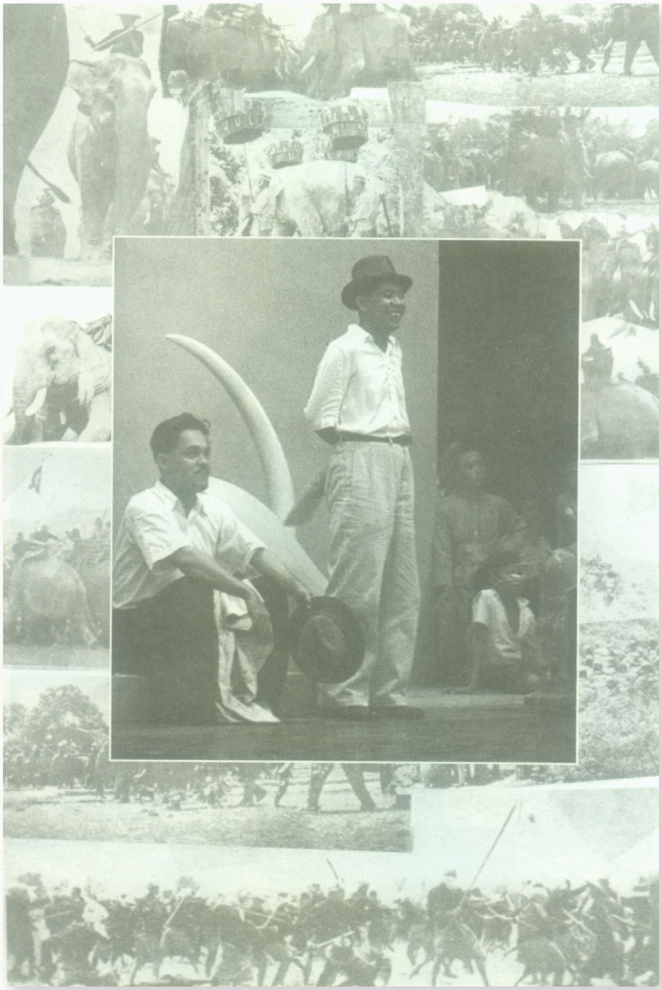

ปลายเดือนมกราคม 2485 รัฐบาล**ประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่**และ**สหรัฐอเมริกา** ปลายเดือนกันยายน เกิด**น้ำท่วมใหญ่**ในกรุงเทพฯ เป็นบรรยากาศที่ผู้ใหญ่กังวลใจแต่เด็ก ๆ สนุกสนานมาก คุณรตยา จันทรเทียร ได้เล่าว่า "ปี 2485 เป็นปีที่สนุกมาก เพราะได้หยุดเรียน 3 เดือน และได้เล่นสนุกกับญาติพี่น้อง (มีเด็ก ๆ รวมกันประมาณ 10 คน) จำได้ว่า เราดูแล้วเห็นน้ำท่วมบ้านข้างหลังแล้ว แต่บ้านเรายังไม่ท่วม ก็ช่วยกันเปิดไม้ที่เป็นบานปิดท่อระบายน้ำรับเอาน้ำเข้าบ้าน มิช้ามินานบ้านเราก็น้ำท่วมด้วย ที่ยังจำได้ติดตาก็คือ ตอนที่น้ำลดสนามหญ้าเน่าดำ เราเล่นกันสนุกมาก เด็ก ๆ มีแต่โคลนดำ ๆ พอกทั้งตัว พอดีกลุ่มพี่สถาปัตย์มาส่งพี่สุนันท์ที่บ้าน เค้านึกไม่ถึงว่าจะพบเด็กตัวดำ ๆ เป็นฝูงในบ้าน"

หลังจากน้ำลด **ฝ่ายสัมพันธมิตรมาทิ้งระเบิดถี่ขึ้น** คุณรตยาได้เล่าว่า "หลังจากน้ำลดก็ถึงฤดูที่หวอมา มีเครื่องบินมาทิ้งระเบิด ทำให้มีเรื่องน่าตื่นเต้น เพราะซอยจินดาถวิลอยู่ใกล้หัวลำโพง ทำให้สามารถเห็นไฟไหม้ลุกแสงไฟจับขอบฟ้า คุณป้าชื่นให้ขุดหลุมหลบภัยที่สนามหญ้า มีระเบิดลงสองครั้ง คุณพ่อประยูรก็มารับดิฉันกลับไปพระตะบอง ซึ่งตอนนั้นคุณพ่อเป็นนายอำเภอพรหมโยธี และทราบว่าครอบครัวคุณป้าชื่นอพยพไปอยู่อยุธยา"

ทั้งนี้อิสสระได้เขียนในสมุดบันทึกไว้ว่า

"ตอนปลายสงครามโลกครั้งที่สอง ฝ่ายสัมพันธมิตรส่งเครื่องบิน 4 เครื่องยนต์ที่เรียกว่าป้อมบินมาทิ้ง ซึ่งเป็นวัตถุขนาดใหญ่ ซึ่งมีแสงสว่างปกคลุมความมืด ช่วยให้นักบินทราบถึงที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ของกองทัพญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ"

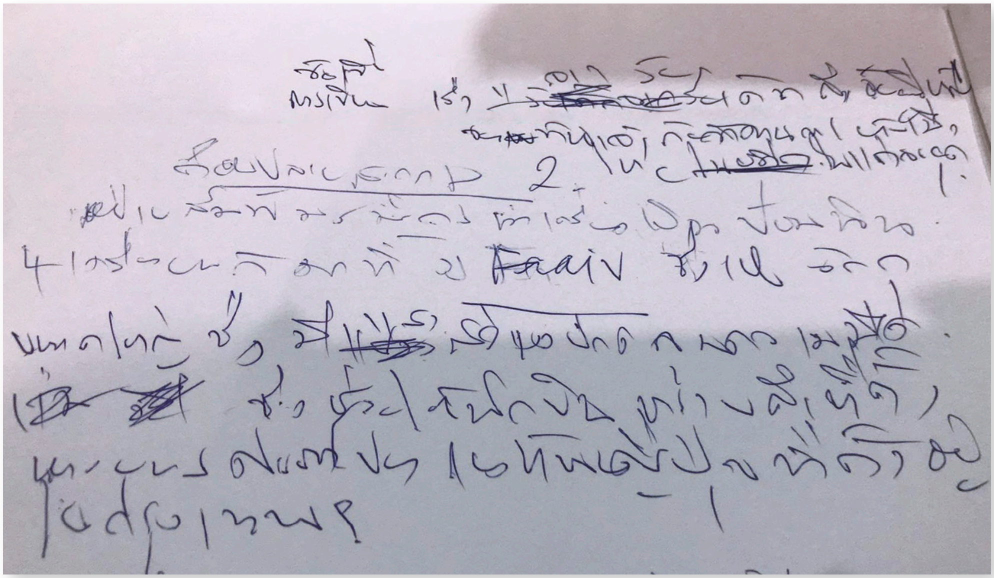

บันทึกของอิสสระ บรรยายเหตุการณ์ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2

สถานการณ์ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความรุนแรงมากขึ้น นายปรีดี ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ถวายความปลอดภัยแด่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ด้วยการอัญเชิญมาประทับ ณ พระราชวังบางปะอิน ในช่วงนั้น ครอบครัวอิสสระได้อพยพไปที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา **และได้มีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวัสสาฯ พร้อมกับมารดา ทำให้เมื่อเข้าสู่วัยทำงานก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ โดยเฉพาะเมื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้น้อมนำพระบรมราโชวาทและทำตามคำถวายสัตย์อย่างเคร่งครัด**

นายปรีดีไม่เห็นด้วยกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม (นายกรัฐมนตรีขณะนั้น) ในการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร บังเอิญในเวลานั้น นางลูกจันทน์ (มารดาของนายปรีดี) เกิดไม่สบายมาก เป็นเหตุให้นายปรีดีได้มีเหตุผลที่จะประวิงเวลา เดินทางไปอยุธยาเพื่อดูแลมารดาที่ป่วยหนัก และด้วยเหตุที่ฝ่ายญี่ปุ่นและจอมพล ป. ไม่สามารถรอนายปรีดีได้ จึงประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 25 มกราคม 2485 โดยไม่มีนายปรีดี ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการฯ ลงนามในหนังสือประกาศสงคราม

การที่นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็น 1 ใน 3 ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขณะนั้น ไม่ได้ลงนามในการประกาศสงคราม เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 จึงถือว่าประกาศสงครามไม่สมบูรณ์ มีผลให้เป็นโมฆะ ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นผู้แพ้สงคราม

วันที่ 16 สิงหาคม 2488 นายปรีดี พนมยงค์ หัวหน้าขบวนการเสรีไทย และผู้สำเร็จราชการฯ ได้ออก**ประกาศสันติภาพให้สถานะของประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะ** เนื่องจากเป็นการกระทำที่ผิดจากเจตจำนงของประชาชนชาวไทย และฝ่าฝืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง ซึ่ง**ประกาศสันติภาพมีความสำคัญมากในการทำให้ประเทศไทยสามารถเข้าร่วมกับสหประชาชาติ** ซึ่งเป็นองค์การที่ก่อตั้งโดยฝ่ายสัมพันธมิตร **ในฐานะประเทศสมาชิก**ได้ในเดือนธันวาคม 2489

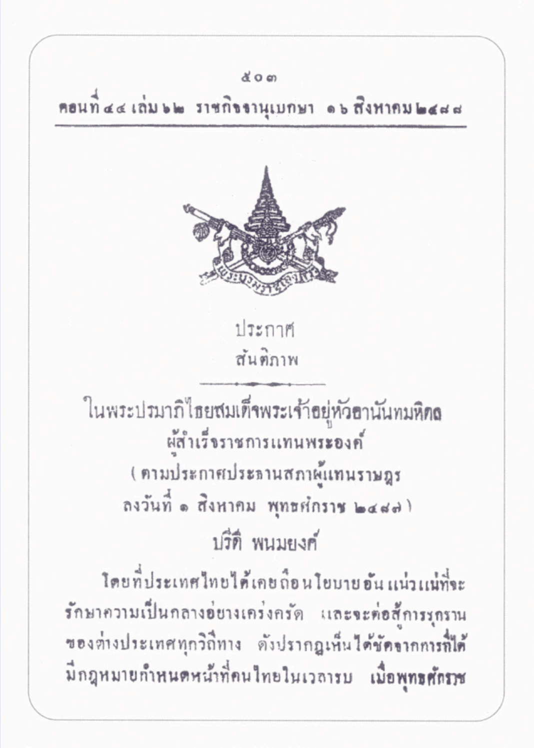

๕๐๓

คอนที่ ๔๔ เล่ม ๖๒ ราชกิจจานุเบกษา ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘

ประกาศ

สันติภาพ

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร
ลงวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๗)
ปรีดี พนมยงค์

โดยที่ประเทศไทยได้เคยถือนโยบายอันแน่วแน่ที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และจะต่อสู้การรุกรานของต่างประเทศทุกวิถีทาง ดังปรากฏเห็นได้ชัดจากการที่ได้มีกฎหมายกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ เมื่อพุทธศักราช

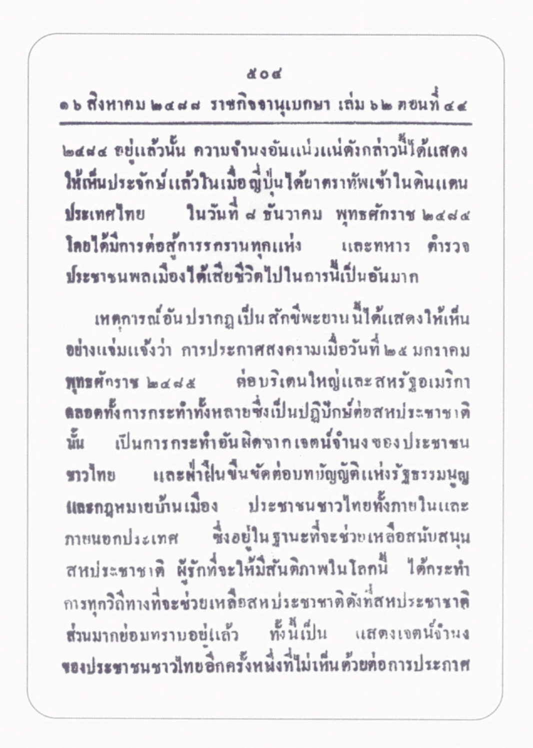

๕๐๔

๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๔๔

๒๔๘๔ อยู่แล้วนั้น ความจำนงอันแน่วแน่ดังกล่าวนี้ได้แสดงให้เห็นประจักษ์แล้วในเมื่อญี่ปุ่นได้ยาตราทัพเข้าในดินแดนประเทศไทย ในวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ โดยได้มีการต่อสู้การรุกรานทุกแห่ง และทหาร ตำรวจ ประชาชนพลเมืองได้เสียชีวิตไปในการนี้เป็นอันมาก

เหตุการณ์อันปรากฏเป็นสักขีพะยานนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า การประกาศสงครามเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๕ ต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ตลอดทั้งการกระทำทั้งหลายซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาตินั้น เป็นการกระทำอันผิดจากเจตน์จำนงของประชาชนชาวไทย และฝ่าฝืนขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายบ้านเมือง ประชาชนชาวไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสนับสนุนสหประชาชาติ ผู้รักที่จะให้มีสันติภาพในโลกนี้ ได้กระทำการทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือสหประชาชาติดังที่สหประชาชาติส่วนมากย่อมทราบอยู่แล้ว ทั้งนี้เป็น แสดงเจตน์จำนงของประชาชนชาวไทยอีกครั้งหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยต่อการประกาศ

ประกาศสันติภาพ วันที่ 16 สิงหาคม 2488

๕๐๕

ตอนที่ ๔๔ เล่ม ๖๒ ราชกิจจานุเบกษา ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘

สงครามและการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อสหประชาชาติดังกล่าวมาแล้ว

บัดนี้ ประเทศญี่ปุ่นได้ยอมปฏิบัติตามคำประกาศของสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ จีน และสหภาพโซเวียต ซึ่งได้กระทำ ณ นครปอตสดัมแล้ว สันติภาพจึงกลับคืนมาสู่ประเทศไทย อันเป็นความประสงค์ของประชาชนชาวไทย

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอประกาศโดยเปิดเผยแทนประชาชนชาวไทยว่า การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ เป็นโมฆะไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดีอันเคยมีมากับสหประชาชาติเมื่อก่อนวันที่ ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔ และพร้อมที่จะร่วมมือเต็มที่ทุกทางกับสหประชาชาติในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้

บรรดาดินแดนซึ่งญี่ปุ่นได้มอบให้ไทยครอบครอง คือ รัฐกลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี ปลิส เชียงตุง และเมืองพานนั้น ประเทศไทยไม่มีความปรารถนาที่จะได้ดินแดนเหล่านี้ และ

๕๐๖

๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๔๔

พร้อมที่จะจัดการเพื่อส่งมอบในเมื่อบริเตนใหญ่พร้อมที่จะรับมอบไป

ส่วนบรรดาบทกฎหมายอื่นใด ๆ อันมีผลเป็นปฏิปักษ์ต่อสหรัฐอเมริกา บริเตนใหญ่ และเครือจักรวรรดิ ก็จะได้พิจารณายกเลิกไปในภายหน้า บรรดาความเสียหายอย่างใด ๆ จากกฎหมายเหล่านั้น ก็จะได้รับชดใช้โดยชอบธรรม

ในที่สุดนี้ ขอให้ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย ตลอดจนชนต่างด้าว ซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรไทย จงตั้งอยู่ในความสงบและไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นการก่อกวนความสงบเรียบร้อย พึงยึดมั่นในอุดมคติ ซึ่งได้วางไว้ในข้อตกลงของสหประชาชาติ ณ นครซานฟรานซิสโก

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
ทวี บุณยเกตุ
รัฐมนตรี

กรณีสงครามอินโดจีน กับกรณีการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร

อิสสระได้เขียนในสมุดบันทึกเป็นชื่อบทความว่า “ท่านปรีดีผู้มองการณ์ไกล” ใน 2 กรณี คือ 1. สงครามอินโดจีน และ 2. รัฐบาลประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร แต่ไม่ทันได้เขียนเรื่องดังกล่าว ผู้เขียนเรียบเรียงหนังสืออนุสรณ์นี้จึงได้สืบค้นข้อมูลจากหนังสือ ‘โมฆะสงคราม’ ที่สะท้อนให้เห็นถึงการมองการณ์ไกล ในเรื่องดังกล่าวมาประกอบคำอธิบาย

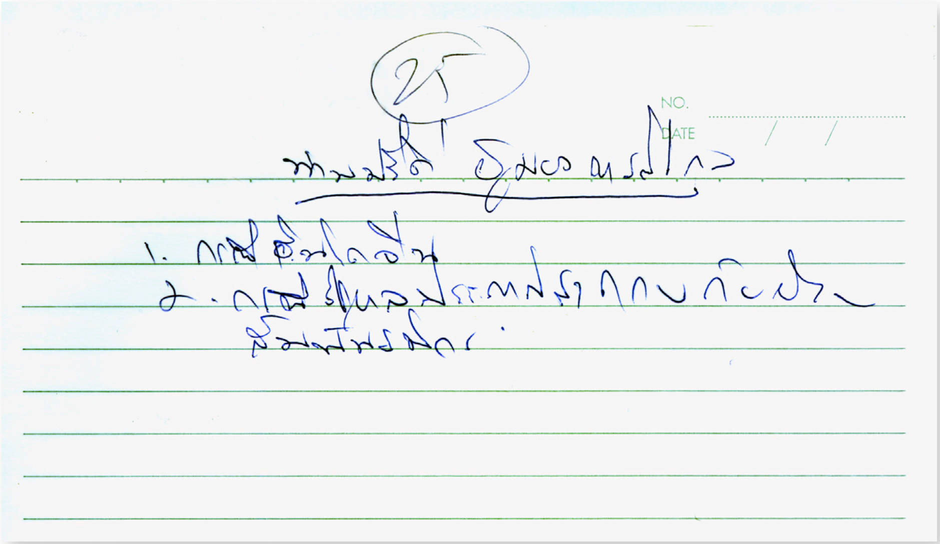

1. กรณีสงครามอินโดจีน

"ข้าพเจ้า (นายปรีดี พนมยงค์) ได้ชี้แจงนักศึกษาว่า นักศึกษาที่จะเดินขบวนจะตกเป็นฝ่ายรับผิดชอบถ้าผู้มีอำนาจทางทหารใช้กำลังทหารไปยึดเอาดินแดนมา ซึ่งจะเป็นเหตุให้ต้องเสียชีวิตทหารไปโดยได้ผลอย่างไม่คุ้มค่า เพราะสงครามด้านยุโรปนั้นเป็นเพียงชัยชนะชุดแรกของเยอรมันเท่านั้น **ถ้าสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะขั้นสุดท้าย ก็จะสนับสนุนให้ฝรั่งเศสเรียกเอาดินแดนที่เราได้มาด้วยกำลังอาวุธกลับคืนให้แก่ฝรั่งเศส** ข้าพเจ้าเห็นว่า**เราควรเจรจาโดยสันติวิธีที่จะได้ดินแดนเดิมของไทยกลับคืนมา...** โดยมีเหตุผลว่าดินแดนที่ฝ่ายไทยได้มอบให้กับฝรั่งเศสไปนั้นก็เพื่อให้อยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส แต่เมื่อฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมันและยอมต่อการคุกคามของญี่ปุ่น ก็แสดงว่าฝรั่งเศสไม่มีสมรรถภาพในการเป็นรัฐอารักขา จึงควรที่จะโอนดินแดนนั้นกลับมาให้ไทยปกครองตามเดิม การเจรจานั้นทำอย่างสันติ ถ้าฝรั่งเศสไม่ยอมตกลงก็มีเหตุผลที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศให้เป็นผู้วินิจฉัย" (ปรีดี พนมยงค์, โมฆะสงคราม หน้า 98-105)

2. กรณีรัฐบาลประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร

“เราจะวินิจฉัยว่าฝ่ายใดจะแพ้หรือชนะในสงครามโดยเพียงแต่อาศัยการรบในระยะต้นสงครามว่าใครรุกรบได้รวดเร็วก็เป็นฝ่ายชนะสงครามนั้น ยังไม่ถูกต้อง เราต้องดูว่า**ฝ่ายใดจะต่อสู้ได้ยืดเยื้อนานที่สุดกว่าฝ่ายอื่นและเอาชนะในการรบขั้นสุดท้ายได้อย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคนิค ว่าฝ่ายใดเหนือกว่าฝ่ายใด กำลังใจของพลรบยอมเสียสละเพื่อชาติได้จริงจังหรือไม่ ...ประชาชนส่วนข้างมากของโลกสนับสนุนการทำสงครามของฝ่ายใด** .....ในด้านเศรษฐกิจนั้นฝ่ายอักษะด้อยกว่าฝ่ายสัมพันธมิตร เพราะอักษะอัตคัดอาหารกว่าสัมพันธมิตร ...ส่วนวัตถุปัจจัยสำคัญในการทำอาวุธยุทโธปกรณ์ เช่น ดีบุก วุลเฟรม ยางพารานั้น แม้ญี่ปุ่นได้จากอาเซียอาคเนย์ที่ยึดได้ แต่เยอรมันกับอิตาลีก็ขาดแคลน ญี่ปุ่นจะส่งให้ก็ไม่ได้ วิทยาศาสตร์และเทคนิคเยอรมันทัดเทียมกับฝ่ายสัมพันธมิตร แต่ญี่ปุ่นกับอิตาลียังด้อยอยู่ พลรบญี่ปุ่นและเยอรมันมีกำลังใจสูง แต่อยู่บนพื้นฐานแห่งคติหลอกหลวงให้บูชาตามลัทธินาซีและบูชิโด ซึ่งเป็นไปได้ชั่วขณะ แต่วันใดพลรบรู้ว่าถูกหลอกลวงก็เสียกำลังใจได้ง่าย ๆ ...ส่วนประชาชนจำนวนมากของโลกเลื่อมใสระบบที่ไม่ถูกกดหัวอย่างลัทธินาซี ฟาสซีสต์ หรือลัทธิคลั่งชาติของญี่ปุ่น **...ข้าพเจ้าจึงสรุปว่าข้าพเจ้าเห็นแน่นอนว่าฝ่ายอักษะรวมทั้งญี่ปุ่นจะต้องแพ้ และฝ่ายสัมพันธมิตรจะชนะการรบขั้นสุดท้ายคือการชนะสงคราม”** (ปรีดี พนมยงค์, อ้างแล้ว หน้า 220-221)

ซึมซับคุณธรรมจากแม่และยาย

ด้วยวัยเด็กที่ใกล้ชิดกับคุณยายลูกจันทน์ และมารดา ได้ซึมซับความ**ใจดี ความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ่อมตัว ไม่ถือตน และรักญาติพี่น้อง** จากทั้งสองท่าน และ**ได้รับการปลูกฝังให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา**

การได้เห็นคุณยายและมารดาไปฟังเทศน์ที่วัดเทพศิรินทราวาสฯ หรือวัดเบญจมบพิตรฯ ทุกวันพระ ทำบุญประจำปีที่วัดพนมยงค์ และทำบุญเลี้ยงพระที่โรงพยาบาลสงฆ์ ประกอบกับมารดาเป็นผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี ส่งผลให้เมื่ออิสสระเติบใหญ่ขึ้นจึงมีความกตัญญูต่อมารดา คุณลุง ครูอาจารย์ รวมถึงพระอาจารย์อุปัชฌาย์ และต่อหน่วยงานที่ทำงาน

มารดาได้ปลูกฝังบุตรเรื่องความเมตตา โดยเขียนที่กระจกด้วยดินสอพองว่า **"เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก"** และปลูกฝังเรื่องความ**ซื่อสัตย์สุจริต การสร้างสรรค์สังคมให้ดี การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน** ผ่านคำพูดที่สำคัญของมารดาคือ "**ภูมิใจในกล่อง**มากกว่าเห็นแก่เงิน" ซึ่งเป็นหลักคุณธรรมที่อิสสระได้ยึดถือไว้ตลอดชีวิต

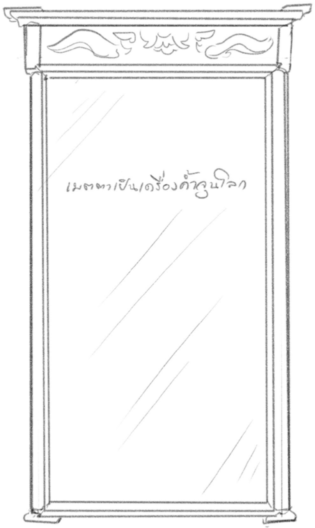

ภาพวาดโดยหลานเบียร์

อิสสระได้กราบลาคุณยายเป็นครั้งสุดท้ายในปี 2485 นางลูกจันทน์ พนมยงค์ ได้รับพระราชทานโกศ บำเพ็ญกุศล ณ วัดเบญจมบพิตรฯ และงานพระราชทานเพลิงศพได้จัดขึ้น ณ วัดเทพศิรินทราวาสฯ

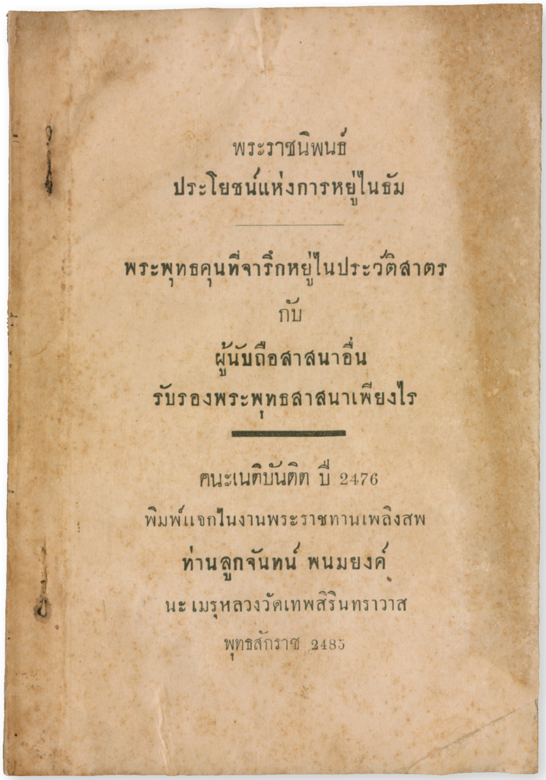

พระราชนิพนธ์
ประโยชน์แห่งการหยู่ในธัม

พระพุทธคุนที่จารึกหยู่ในประวัติสาตร
กับ
ผู้นับถือสาสนาอื่น
รับรองพระพุทธสาสนาเพียงไร

คนะเนติบันดิต ปี 2476
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงสพ
ท่านลูกจันทน์ พนมยงค์
นะ เมรุหลวงวัดเทพสิรินทราวาส
พุทธสักราช 2485

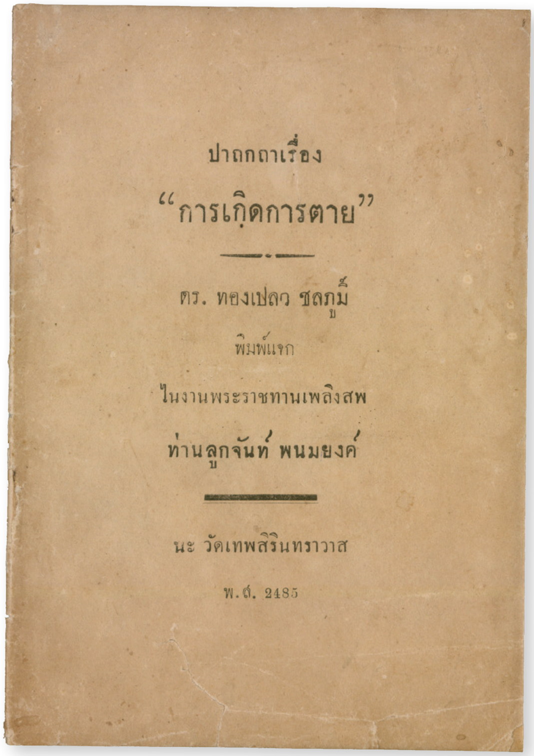

ปาถกถาเรื่อง
“การเกิดการตาย”

ดร. ทองเปลว ชลภูมิ์
พิมพ์แจก
ในงานพระราชทานเพลิงสพ
ท่านลูกจันท์ พนมยงค์

นะ วัดเทพสิรินทราวาส
พ.ศ. 2485

หนังสือ พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นางลูกจันทน์ พนมยงค์

วัยรุ่น
กับสถานการณ์บ้านเมือง
(2489-2505)

เข้าสู่วัยรุ่นในปี 2489 ขณะที่บ้านเมืองอยู่ในช่วงต้นของการฟื้นฟูประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

อิสสระได้เขียนบทความเล่าเรื่องเหตุการณ์สำคัญ อาทิ การตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 การฟื้นฟูประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และกฎหมายการคลังในเรื่อง "เงินคงคลัง" ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงนั้น

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2489

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

วันที่ 9 พฤษภาคม 2489 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร เป็นผลให้ประเทศไทยมีโครงสร้างทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เป็นครั้งแรก เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญได้รับรองเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคล ซึ่งรวมทั้งเสรีภาพในการตั้งคณะพรรคการเมือง นอกจากนี้ยังให้นำระบบสองสภามาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภา (สภาสูง) และสภาผู้แทน (สภาล่าง)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2489

การฟื้นฟูประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ในเดือนมีนาคม 2489 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ได้เข้ามาบริหารประเทศ มีภารกิจเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาหลังสงครามในหลายประการ ที่สำคัญ อาทิ การเร่งเจรจาให้ฝ่ายสัมพันธมิตรถอนทหารที่เข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยออกไปโดยเร็วที่สุด การเร่งเจรจาแก้ไขข้อผูกมัดตามสัญญาที่ให้ประเทศไทยต้องส่งข้าวให้อังกฤษแบบให้เปล่าเพื่อแลกกับการยกเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยและอังกฤษเป็นภาระที่หนักมากสำหรับประเทศไทย เปลี่ยนเป็นการให้อังกฤษซื้อข้าวจากประเทศไทย การแก้ปัญหาค่าครองชีพสูง โจรผู้ร้ายชุกชุม การเพิ่มเงินอุดหนุนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล และการซื้อพันธุ์ข้าวแจกชาวนา(1)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2489-2491

พระราชบัญญัติเงินคงคลัง พ.ศ. 2491

อิสสระได้เขียนบทความเรื่อง "ความเป็นมาของพระราชบัญญัติเงินคงคลัง พ.ศ. 2491" ว่ามีที่มาจากร่างพระราชบัญญัติอนุญาตให้รัฐบาลจ่ายเงินไปพลางก่อน พ.ศ. 2489 ที่รัฐบาลนายปรีดี ได้เสนอต่อสภาฯ เพื่อขออนุญาตต่อสภาผู้แทนราษฎรในการให้รัฐบาลใช้จ่ายเงินเพื่อแก้ปัญหาเร่งด่วนของประเทศหลังสงคราม ในระหว่างที่พระราชบัญญัติงบประมาณฯ ยังไม่ประกาศใช้ วิธีนี้สภาฯ สามารถตรวจสอบความจำเป็นและความเหมาะสมก่อนที่จะจ่ายเงินได้ ซึ่งต่างกับวิธีที่รัฐบาลก่อน ๆ ใช้กันมาที่จ่ายเงินในกรณีฉุกเฉินไปก่อน แล้วจึงมาขออนุมัติต่อสภาฯ ในภายหลัง(2)

ร่างพระราชบัญญัติอนุญาตให้รัฐบาลจ่ายเงินไปพลางก่อน เป็นการอนุญาตให้รัฐบาลจ่ายเงินเพื่อกิจการที่ระบุ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมีความจริงใจต่อสภาผู้แทนราษฎร จึงไม่แสดงรายจ่ายที่ขออนุญาตไว้ในร่างพระราชบัญญัติในลักษณะของเงินก้อนและได้กำหนดเงื่อนเวลาที่ขอจ่ายก่อนในระยะ 2 เดือน เพื่อไม่ต้องการใช้อำนาจที่สภาฯ มอบให้อย่างไม่มีขอบเขต (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2537)

อิสสระยังได้เขียนบทความ "เงินคงคลัง" เพื่ออธิบายแนวคิดและความหมายของเงินคงคลัง ซึ่งมีที่มามาจากการอภิปรายในเรื่องความหมายของ "เงินคงคลัง" ในการอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจในรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ในเดือนพฤษภาคม 2490 ที่ใช้เวลาถึง 8 วัน 7 คืน และมีการถ่ายทอดเสียงทางวิทยุกระจายเสียงทั้งประเทศเป็นครั้งแรก

อิสสระได้อธิบายว่า ในการอภิปรายฯ ครั้งนั้น ส.ส. ฝ่ายค้านมีแนวคิดทางการคลังสมัยเก่าที่ต้องจำกัดการใช้จ่ายของภาครัฐให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเห็นว่ารัฐบาลควรจัดทำงบประมาณเกินดุลให้มีรายได้สูงกว่ารายจ่าย มีเงินสะสมเป็นเงินสำรอง "เงินคงคลัง" ตามความคิดสมัยก่อนจึงเป็นเงินที่รัฐเหลือจ่ายแต่ละปีสะสมไว้ (Treasury Reserve) แต่ ส.ส.ฝ่ายรัฐบาลมีแนวคิดทางการคลังสมัยใหม่ การขาดดุลเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคม "เงินคงคลัง" คือเงินที่รัฐบาลมีอยู่ขณะใดขณะหนึ่งเพื่อการใช้จ่ายของรัฐบาล (Treasury Balance) ซึ่งเป็นความหมายของเงินคงคลังในปัจจุบัน

หลังจากนั้นในปี 2491 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติวิธีการคลัง พ.ศ. 2491 เพื่อให้รัฐสภามีอำนาจควบคุมการคลัง โดยให้เงินทุกบาทที่ราษฎรชำระให้รัฐต้องส่งเข้าคลังทั้งหมด และเงินทุกบาทที่จ่ายออกจากคลังต้องเป็น

ไปตามอำนาจของกฎหมาย รัฐบาลใช้จ่ายเงินโดยพลการไม่ได้ ซึ่งต่อมาคณะกรรมการวิสามัญฯ ได้เปลี่ยนชื่อร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เป็น "ร่างพระราชบัญญัติเงินคงคลังพุทธศักราช 2491" ซึ่งมี "มติให้จ่ายเงินไปพลางก่อน" เป็นการนำร่างพระราชบัญญัติอนุญาตให้รัฐบาลจ่ายเงินไปพลางก่อน พ.ศ. 2489 ที่นายปรีดีเสนอนี้ไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติเงินคงคลัง พ.ศ. 2491 (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2537 และ 2544)

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2489-2490

การเจริญสันถวไมตรี

ในเดือน พ.ย. 2489 - ก.พ. 2490 นายปรีดี พนมยงค์ และคณะได้เดินทางเยือน 9 ประเทศสัมพันธมิตร อาทิ จีน สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ตามคำเชิญของรัฐบาลต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าประเทศสัมพันธมิตรต่างยอมรับเอกราชอธิปไตยของประเทศไทย ทั้งนี้ในการเดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา นายปรีดีได้พบกับประธานาธิบดีทรูแมน และผู้แทนหลายประเทศประจำสหประชาชาติ เพื่อขอความสนับสนุนให้รับประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิก[3]

นางชวนชื่นต้อนรับนายปรีดีฯ ที่สนามบินน้ำ ท่าเรือคลองเตย ในปี 2490 หลังกลับจาก การเจริญสันถวไมตรี

อิสสระเรียนรู้หลากหลายวิชาชีวิตจาก “ลุงหลุย”

ในช่วงที่อิสสระเป็นวัยรุ่น มีเหตุการณ์สำคัญคือ รัฐประหาร พ.ศ. 2490 ที่ล้มล้างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2489 และรัฐประหารยังทำให้พี่ชายของมารดา (นายปรีดีและนายหลุย) และน้องชายของมารดา (นายอรรถกิตติ) ถูกกลั่นแกล้งทางการเมืองถึงขั้นเอาชีวิต โดยนายหลุยได้มาหลบภัยที่บ้านซอยจินดาถวิล ในปี 2491 หลังจากมีการยึดหุ้นธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยาที่นายหลุยเป็นผู้ก่อตั้งและถือหุ้นใหญ่[(4)]

ลุงหลุย พนมยงค์

นั่นเป็นช่วงเวลาที่อิสสระได้เรียนรู้วิชาหลากหลายจาก ‘ลุงหลุย’

เนื่องจากบิดาเสียชีวิตขณะที่ยังมีอายุน้อย ทำให้เมื่อคุณลุงหลุย พนมยงค์ มาหลบภัยที่บ้าน ลุงหลุยจึงเป็นเสมือนผู้ที่สอนอิสสระในการใช้ชีวิตในช่วงวัยรุ่น เป็นผู้สอนให้อิสสระขับรถ และทำอาหารเหลาหลาย ๆ อย่าง เช่น หูฉลาม เป๋าฮื้อ และที่เป็นเมนูทำอาหารยอดฮิตของอิสสระ ได้แก่ ซุปนกกระทา และข้าวผัดเหลา (ลุงหลุยเคยไปเรียนหนังสือที่เมืองจีนอยู่หลายปี จึงทำอาหารเหลาเก่ง)

เคล็ดลับการทำซุปนกกระทาและข้าวผัดเหลาสูตรลุงหลุย

ลุงหลุยสอนอิสสระให้ทำซุปนกกระทาและข้าวผัดเหลาพร้อมกัน เพราะส่วนประกอบของซุปนกระทาใช้เฉพาะไข่ขาว ในขณะที่ไข่แดงถ้าไม่ได้ทำข้าวผัดจะต้องทิ้งไป

การทำซุปนกกระทา

(1) ต้มซุปจากกระดูกไก่ ใส่เกลือเล็กน้อย เคี่ยวด้วยไฟอ่อนจนได้เป็นน้ำซุป (ต้องคอยช้อนฟองออกตลอด)

(2) บดไก่ให้ละเอียดยิบ ค่อย ๆ ตักน้ำซุปจากข้อ (1) มาใส่เนื้อไก่ที่บดแล้วทีละช้อน ค่อย ๆ ละลายจนได้เนื้อไก่ที่ละเอียดมากในน้ำซุป แล้วเทลงหม้อทีละช้อน ค่อย ๆ ทำทีละช้อนไปเรื่อย ๆ จนหมดชาม

(3) จากนั้นแยกไข่ไก่เฉพาะไข่ขาว ตักน้ำซุปจากข้อ (1) มาเทใส่ไข่ขาวทีละช้อนคนพอเข้ากัน (ไม่ตี) แล้วเทกลับลงในหม้อทีละช้อน ทำให้เนื้อไข่เป็นเส้นสวย

(4) ใส่เกลือและใส่ซีอิ๊วขาว ชิมรสชาติกำลังดี (ทั้งนี้ลุงหลุยสั่งห้ามใส่น้ำปลาในอาหารเหลาทุกประเภทเด็ดขาด)

(5) ละลายแป้งข้าวโพดพอสมควร แล้วใช้น้ำซุปใส่ลงไปในแป้งทีละช้อน แล้วเทลงหม้อทีละช้อน

(6) คนให้เข้ากัน แล้วยกลง

ซุปนกกระทา

ข้าวผัดเหลา

การทำข้าวผัดเหลา (ใช้ไข่แดงที่เหลือ)

(1) เทน้ำมันลงกะทะ

(2) ตีไข่แดง แล้วนำลงไปละเลงในกระทะ ยีให้ละเอียด

(3) ใส่ข้าวที่หุงทิ้งไว้เย็นแล้ว เอาลงไปผัดกับไข่

(4) ใส่เกลือและซีอิ๊วขาว

(5) ใส่หมูแฮม (สูตรที่นายอิสสระมาประยุกต์เอง) โดยหั่นเป็นสี่เหลี่ยมลูกเต๋าเล็กก่อนแล้วลงไปผัดกับข้าว โดยใช้ไฟแรง จะได้ข้าวผัดที่มีกลิ่นหอม

นอกจากนี้ **อิสสระยังเป็นมือขวาของลุงหลุยในการนำผลผลิตที่ทำไปขาย** เช่น ไอติมหวานเย็นที่ทำจากน้ำสุกผสมกับน้ำแดง แล้วใส่ในช่องน้ำแข็ง ได้น้ำแข็งก้อนเล็ก ๆ และแกะใส่กระติก นำไปขายที่สวนลุมพินี หรือไปขายน้ำมะเน็ด (เป็นน้ำหวาน มีลูกแก้วสีขาวอยู่บนขวด เวลาเปิดขวดต้องกะเทาะลูกแก้วลงไป) นอกจากนั้น ยังไปช่วยขายมะพร้าวน้ำหอมเป็นเกล็ดน้ำแข็งแต่งรสที่สวนลุมฯ โดยเป็นลูกมือในการใส่น้ำเชื่อมฉีดเข้าไปในลูกมะพร้าว เป็นต้น ทำให้รู้จักวิธีการขายของ เรียกลูกค้า และรู้จักค่าของเงินตั้งแต่ยังเป็นวัยรุ่น โดยได้เก็บเงินเพื่อซื้อวิทยุในการฟังข่าวภาษาอังกฤษ

อิสสระเป็นหลานที่ใกล้ชิดและเคารพรักและชื่นชมลุงหลุยมาก และมักจะเล่าให้ลูก ๆ ฟังเสมอว่า “ลุงหลุยมีความสามารถหลายอย่าง มีหัวการค้า ความคิดริเริ่ม และทำการค้าเก่งมาก” ลุงหลุยได้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนพาณิชยการวัดสามพระยา[5] สอนภาษาจีนที่โรงเรียนพาณิชยการพระนคร เป็นกรรมการผู้จัดการคนแรกของ

บริษัทประกันคุ้มภัยในปี 2484 ร่วมก่อตั้งบริษัทไทยประกันชีวิตในปี 2485 และในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ลุงหลุยได้ต่อเรือที่อยุธยา (ซึ่งสามารถล่องไปได้ไกลถึงสิงคโปร์ในช่วงหลังสงคราม) ลุงหลุยได้ตั้งธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา (ธนาคารศรีอยุธยาในปัจจุบัน) ขึ้นในปี 2488 (ในตอนนั้นทางการไม่อนุญาตให้ตั้งธนาคารในกรุงเทพฯ จึงต้องไปตั้งที่ตลาดหัวรอ อยุธยา ภายหลังจึงได้มาตั้งสำนักงานที่ถนนราชวงศ์) ต่อมาลุงหลุยได้ทำโรงงานน้ำอัดลม โดยตั้งชื่อบริษัทว่า ‘หลุยแอนด์ซัน’ เพื่อให้คนสนใจว่าเป็นของนอก ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น ‘USA’ (อ่านว่า ยูซ่า) โดยใช้ชื่อน้ำว่า Cooler โดยเอาหัวน้ำเชื้อมาจากอเมริกา และน้ำอัดลมของลุงหลุยขายดีมาก

แก้วน้ำอัดลม Cooler จากโรงงานน้ำอัดลม USA

หลังจากลุงหลุยสอนอิสสระขับรถ อิสสระได้ขับรถรับใช้มารดาไปทำธุระและไปพบญาติ ๆ อิสสระจึงมีความสนิทสนมกับญาติพี่น้องทั้งฝั่งบิดาและมารดามาก

อิสสระกับรถเฟียตสีขาว

ใบขับขี่ฉบับแรก

คุณเรวดี เศวตเศรนี ได้เล่าถึงพี่อี๊ดในช่วงนั้นไว้ว่า

"พี่อี๊ดรูปหล่อ มีจิตใจดี ช่วยเหลือคนอื่น คอยขับรถรับส่งที่บ้านซอยจินดาถวิล-รร.ราชินีบน และไปส่งที่สถานีขนส่งเวลากลับต่างจังหวัด ในช่วงที่ย้ายมาเรียน ม.ปลายที่กรุงเทพฯ และในช่วงที่พี่อี๊ดเรียนที่กรุงเทพคริสเตียน จะมีหนังสือฝรั่งโก้ ๆ จากเพื่อนที่โรงเรียนมาอวดเสมอ"

เด็กชายไปยาล พนมยงค์

อิสสระยังได้ให้ความรัก ความอบอุ่นและเป็นพี่เลี้ยงลูกผู้น้อง (เด็กชายไปยาล) ในวัย 5 ขวบ ที่ต้องแยกจากครอบครัวนายอรรถกิตติ (น้องชายของมารดา) ที่ต้องหลบภัยทางการเมืองหลังจากรัฐประหารปี 2490

ในปี 2491 เด็กชายไปยาล พนมยงค์ ได้มาอาศัยอยู่ที่บ้านในซอยจินดาถวิล ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้ และใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาสื่อสาร เนื่องจากได้ตามบิดา (นายอรรถกิตติ) ไปอยู่สวีเดนตั้งแต่ยังเล็กในสมัยที่บิดาเป็นอัครราชทูตที่กรุงสตอกโฮล์มและได้มีส่วนร่วมช่วยในการเจรจาเพื่อให้สหภาพโซเวียตสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยและไม่คัดค้านให้ไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ[(6)]

อิสสระที่พอเข้าใจภาษาฝรั่งเศสง่าย ๆ จึงพอที่จะสื่อสารกับเด็กชายไปยาลได้บ้าง เด็กชายไปยาลเรียกอิสสระว่า "garçon" (เด็กผู้ชาย) และติดอิสสระมาก เนื่องจากอิสสระจะให้เด็กชายไปยาลขี่หลังและเล่นขี่ม้าด้วยกัน จนเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองคลี่คลาย บิดาและมารดาของเด็กชายไปยาลจึงมารับกลับบ้าน

เข้าเรียน
ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2495-2500

อิสสระเลือกเรียนคณะนิติศาสตร์ตามรอยสายอาชีพบิดาที่เรียนกฎหมาย และได้เข้าเรียนที่ธรรมศาสตร์ ในรุ่นปี 2495 ซึ่งเป็นปีที่เปลี่ยนชื่อเป็น 'มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์' อย่างเป็นทางการ

ภาพถ่ายตึกโดม โดย ประทีป กุณฑลบุตร
จากหนังสือ "ธรรมศาสตร์"

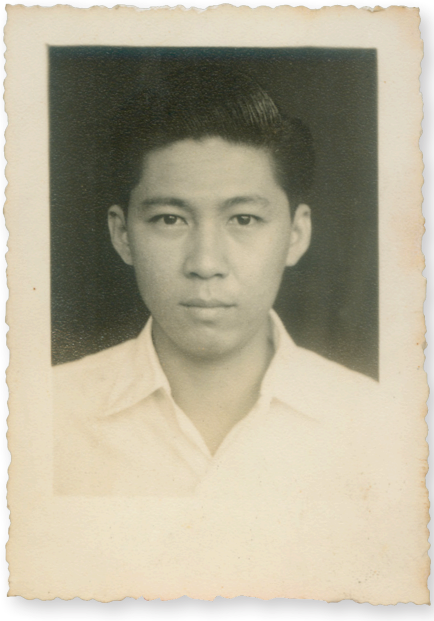

สมัยเรียนธรรมศาสตร์

ถ่ายที่หน้าบ้านซอยจินดาถวิล

สมัยเรียนธรรมศาสตร์

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2495

การเปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยและการเรียนการสอนในธรรมศาสตร์

รัฐประหารในปี 2490 ยังส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยรัฐบาลใหม่ได้เสนอให้เปลี่ยนชื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยตัดคำว่า “วิชา” “และการเมือง” ออกไป ยกเลิกตำแหน่งผู้ประศาสน์การ ยกเลิกหลักสูตรธรรมศาสตรบัณฑิต และให้เปลี่ยนโครงสร้างการศึกษาเป็นคณะต่าง ๆ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้กำหนดระบบการเรียนการสอนใหม่ แบ่งเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะนิติศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ ในวันที่ 14 มิถุนายน 2492 และมีการยกเลิกหลักสูตรธรรมศาสตรบัณฑิตอย่างเป็นทางการในปี 2495 ปรากฏว่าคณะนิติศาสตร์ฯ ไม่ได้มีการสอนกฎหมายการคลังอีกเลย จนกระทั่งปี 2525

“เมืองไทยเราละเลยความสำคัญของกฎหมายมหาชนมานาน หลักสูตรธรรมศาสตรบัณฑิตเดิมที่ท่านผู้ประศาสน์การทำไว้ นักศึกษาระดับปริญญาตรีนี่รู้หมดทั้งนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เนื่องจากหลักสูตรฯ เรียนหมดทุกอย่าง ตอนหลังเพื่อที่จะลบล้างสิ่งที่ท่านได้ทำไว้ ก็มาเปลี่ยนเป็นคณะ” (บทสัมภาษณ์ ดร.อิสสระ ในวัย 70 ปี)

อิสสระเรียนธรรมศาสตร์ รุ่น 2495 รุ่นเดียวกับสุวิทย์ เผดิมชิต และรับปริญญา รุ่น 2500 พอดี โดยเข้าเรียนในช่วงที่ธรรมศาสตร์กำลังคุกรุ่น ด้วยบรรยากาศการต่อสู้กับเผด็จการ ตั้งแต่การประท้วงขอมหาวิทยาลัยคืนจากจอมพล ป. ไปจนถึงการเดินขบวนคัดค้านเลือกตั้งสกปรกปี 2500

"ธรรมศาสตร์เคยถูกทหารยึดครองพื้นที่ภายหลังจากเหตุการณ์ขบวนการประชาธิปไตย 26 กุมภาพันธ์ 2492 จนต้องกระจัดกระจายไปเรียนตามที่ต่าง ๆ ทำให้นักศึกษาลำบากมาก นักศึกษารุ่นพี่จึงไปที่สภาฯ เรียกร้องขอมหาวิทยาลัยคืนจากจอมพล ป.

รุ่นผมได้มีการจัดงานเฉลิมฉลองในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2495 เรียกว่า 'ชมรมเพื่อนโดม' (คณะกรรมการนักศึกษาจัดงานวันที่ 5 พฤศจิกายน เป็นวันธรรมศาสตร์สามัคคี) หลังจากนั้นไม่กี่วัน นักศึกษาได้เรียกร้องสันติภาพให้สงบศึกสงครามเกาหลี นักศึกษาหลายคนโดนจับข้อหากบฏสันติภาพ

สมัยนั้นธรรมศาสตร์ต่างจากจุฬาฯ มาก ธรรมศาสตร์นี่ค่าเรียนถูก ปีละ 20 บาท คนทำงานช่วยตัวเอง ส่วนจุฬาฯ ค่าเรียนปีละเป็น 100 แล้ว ทำให้ส่วนใหญ่เป็นลูกคนมีสตางค์มาเรียน และรุ่นพี่เล่าให้ฟังว่าตอนนั้นธรรมศาสตร์ถูกเลือกปฏิบัติมาก รุ่นพี่ได้มีการต่อสู้กับกฎ ก.พ. ที่ไม่เป็นธรรม ถ้าเข้ารับราชการที่กระทรวงมหาดไทยจะได้รับเงินเดือนอัตรา 120 บาท หากจบธรรมศาสตร์จะได้อัตราบรรจุ 90 บาท" (บทสัมภาษณ์ ดร.อิสสระ ในวัย 70 ปี)

เป็นเส-มี-ยน ที่กองงบประมาณ ขณะเรียนธรรมศาสตร์

ในเวลานั้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังคงเป็น "ตลาดวิชา" ที่เปิดโอกาสให้คนที่ทำงานแล้วเข้าเป็นนักศึกษาได้ และไม่บังคับให้นักศึกษาต้องมาเข้าชั้นเรียน แต่มหาวิทยาลัยก็พิมพ์คำสอนวิชาต่าง ๆ อย่างครบถ้วน โดยปกติ**การบรรยายวิชาต่าง ๆ จะมีขึ้นในช่วงเวลา 8.00-10.00 น. และ 16.00-18.00 น. ทำให้นักศึกษาที่ทำงานแล้วมีโอกาสฟังคำบรรยายนอกเวลาทำงานได้** และทำให้คนที่เรียนหนังสืออย่างเดียวมีเวลาว่างจากการเข้าชั้นเรียนในวันหนึ่ง ๆ หลายชั่วโมง ดังนั้น เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ นักศึกษาจำนวนไม่น้อยทำงานและเรียนหนังสือพร้อม ๆ กันไป ส่วนมากจะเข้ารับราชการเป็นเสมียนในกรมต่าง ๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากมหาวิทยาลัยมากนัก

อิสสระเป็นนักศึกษาคนหนึ่งที่ทำงานเป็นเสมียนที่กรมบัญชีกลาง ในเดือนกรกฎาคม 2496 **เพื่อไม่ต้องรบกวนทางบ้าน**

อิสสระได้เขียนบทความ "เมื่อผมเป็น เส-มี-ยน ที่กองงบประมาณ" โดยใช้นามปากกา "เอกนิติ" (ชื่อลูกชาย) เพื่อเล่าประสบการณ์การรับราชการเป็นเสมียนที่กองงบประมาณ กรมบัญชีกลาง โดยใช้**คำว่า "เส-มี-ยน" เนื่องจากเป็นคำเรียกที่นักศึกษาใช้แทนคำว่า "เสมียน" เพื่อล้อเล่นในหมู่เพื่อนฝูงจน**

ติดปาก บางครั้งเกิดคะนองปากขึ้นมาก็ตัดสองคำสุดท้ายทิ้งไป เหลือเพียง "เส" คำเดียว ซึ่งก็อาจตีความหมายได้เป็นสองนัย นัยหนึ่งหมายถึง "เสนาธิการ" ส่วนอีกนัยหนึ่งหมายถึง "เสเพล" ดังนั้น แม้ว่าจะออกเสียงไม่เหมือนกัน แต่คำทั้งสองก็มีความหมายเหมือนกันคือหมายถึงตำแหน่งข้าราชการพลเรือนที่เล็กที่สุด

"ผมได้เข้ารับราชการที่กองงบประมาณด้วยความบังเอิญ เนื่องจากได้พบเพื่อนที่ทำงานกรมบัญชีกลาง บอกว่าจะมีการสอบแข่งขันวิชาข้าราชการพลเรือนชั้นจัตวาอันดับหนึ่ง ซึ่งมีตำแหน่งว่างถึง 50 ตำแหน่ง เลยลองไปสอบดู หากได้จะได้ไม่ต้องรบกวนทางบ้าน...

การสอบในครั้งนั้นมีผู้สมัครสอบถึง 1,000 คน เนื่องจากในสมัยนั้น นาน ๆ จะเปิดสอบครั้งใหญ่ เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่าข้าราชการพลเรือนล้นงาน จึงสั่งห้ามตั้งอัตราเงินเดือนใหม่ การเปิดสอบในครั้งนั้นจึงถือเป็นกรณีพิเศษ

การสอบแบ่งเป็น 2 ส่วน สอบวิชาการ (ความรู้ทั่วไป วัฒนธรรม ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) และภาคปฏิบัติ (ระเบียบงานสารบรรณ การร่างโต้ตอบหนังสือการรับส่งหนังสือ พิมพ์ดีดหรือเขียนลายมืองาม)

การเขียนลายมืองามไม่ใช่การคัดลายมืองาม แต่เป็นการคัดลอกข้อความหนังสือราชการที่ผิดวรรคตอนและตกหล่นข้อความบางตอน ผู้สอบจะต้องคัดลอกข้อความให้ถูกต้องตามเครื่องหมายที่แสดงไว้ให้เสร็จภายใน 15 นาที หากเข้าใจผิดคิดว่าเป็นการคัดลายมือมีหวังสอบตก เพราะทำไม่เสร็จภายในเวลาที่กำหนด

ผมดีใจที่สอบได้ แต่ไม่ภูมิใจนัก เพราะคนที่สอบแพ้ส่วนมากจบ ม.6 ซึ่งเสียเปรียบคนจบ ม.8 ที่กำลังเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยเช่นผม"

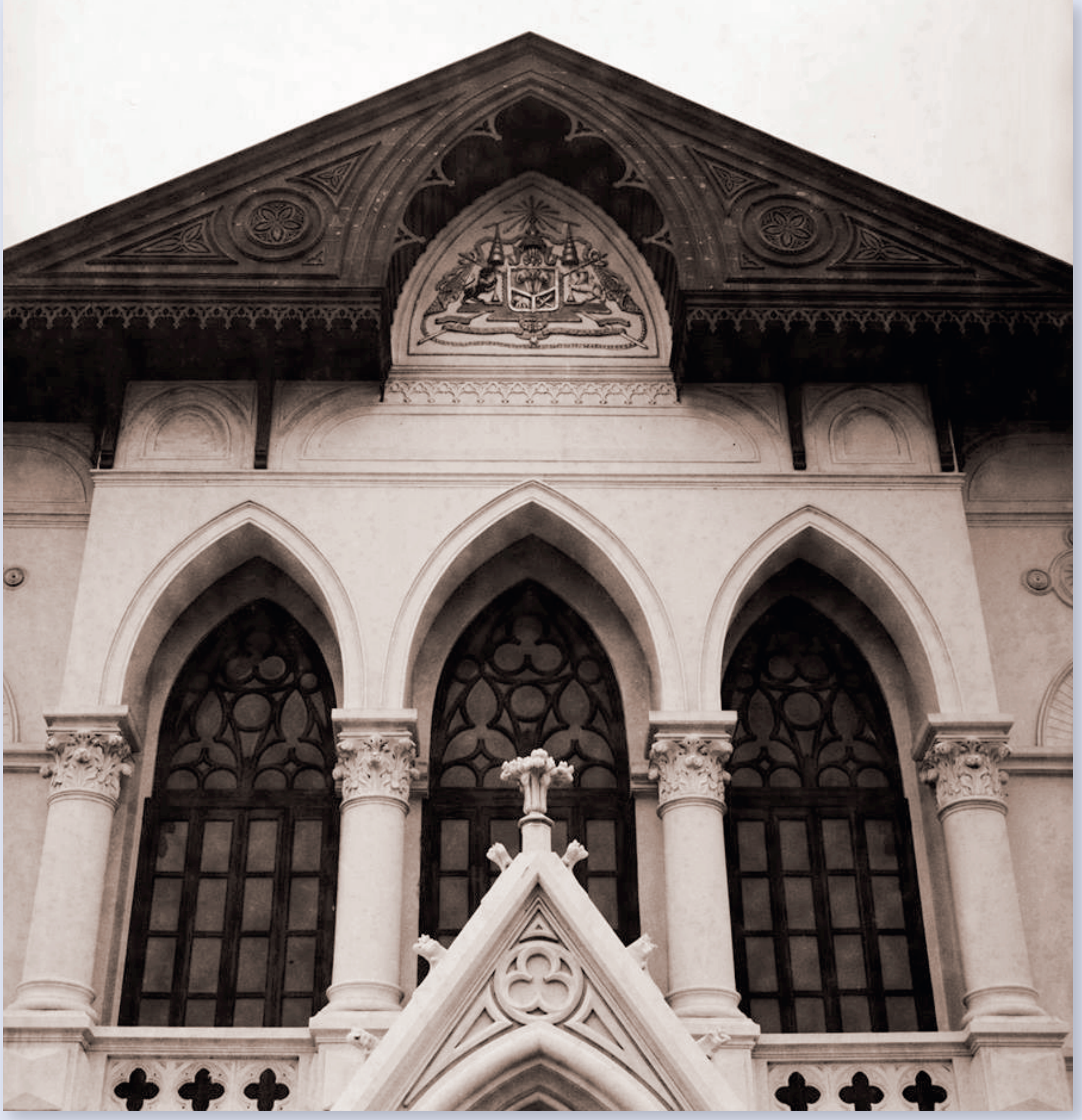

ตึกราชวัลลภในบริเวณพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของกรมบัญชีกลางในปี 2496
(ถ่ายภาพโดย ศุพฤฒิ ถาวรยุติการต์ พฤศจิกายน 2561)

หน้าที่ความรับผิดชอบของเสมียนกองงบประมาณ

"ผม**มีหน้าที่รับฎีกา** (หมายถึง แบบรายละเอียดการเบิกเงินรายจ่ายงบประมาณ) **ลงทะเบียนในสมุด**รับส่งฎีกา จำแนกตามกระทรวง ทบวง กรม และประเภทของเงิน โดยจะต้องลงที่ฎีกา และเลขที่ของเหรียญทองแดงที่ปรากฏในฎีกาแต่ละฉบับด้วย (ในสมัยนั้นกระทรวงการคลังใช้เหรียญทองแดงเป็นหลักฐานในการรับเช็ค เช่นเดียวกับที่ธนาคารพาณิชย์ใช้)

หลังจากนั้นผมจะ**ส่งฎีกาไปให้แผนกต่าง ๆ ของกองงบประมาณ เพื่อหักยอดเงินตามฎีกาในบัญชีคุมยอดงบประมาณ**

แผนกต่าง ๆ จะส่งใบนำร่อง (ใบสั่งให้กองคลังกลาง กรมธนารักษ์ ออกเช็คตามฎีกาที่กรมบัญชีกลางได้ตรวจจ่ายแล้ว) เพื่อเสนอหัวหน้ากองงบประมาณลงนามในฎีกา เมื่อหัวหน้ากองงบประมาณลงนามแล้ว ฎีกาและใบนำร่องจะถูกส่งกลับมาที่แผนก

ผมต้องแยกฎีกาและใบนำร่องออกจากกัน แล้วลงทะเบียนส่งออกก่อนที่จะนำใบฎีกาไปส่งที่แผนกฎีกาและนำใบนำร่องส่งไปที่แผนกเช็ค กองคลังกลาง ซึ่งมีหน้าที่ออกเช็คสั่งจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของกระทรวงการคลังที่ธนาคารแห่งประเทศไทย

หน้าที่อีกอย่างหนึ่งของเสมียนคือการ**รวมยอดเงินที่กองงบประมาณสั่งจ่ายในแต่ละวัน** ส่งให้สำนักงานเลขานุการกรมเพื่อนำเสนออธิบดีกรมบัญชีกลาง ทุก ๆ วันทำการ เวลา 15.30 น. ในเวลานั้นผมดีดลูกคิดไม่เป็น จึงต้องเริ่มหัดดีดลูกคิด

ไม่นานผมก็ดีดลูกคิดเป็น แม้จะไม่เร็วนัก แต่ไม่มีปัญหาอย่างใด เพราะยอดเงินที่สั่งจ่ายแต่ละวันอย่างสูงไม่เกิน 15 ล้านบาท ยกเว้นในตอนปลายปีงบประมาณอาจสูงถึง 50 ล้านบาท

ตอนปลายปีงบประมาณ ฎีกาที่ส่งให้กองงบประมาณสั่งจ่ายเงินมีจำนวนมากต้องอยู่ล่วงเวลาเป็นปกติ

ในวันทำการวันสุดท้ายของปี เมื่อเลิกงานแล้วข้าราชการทั้งหลายต่างไปร่วมสนุกกันในงานส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ซึ่งกรมบัญชีกลางจัดขึ้นในลานหิน ผมกับเสมียนอีกคนหนึ่งที่ทำหน้าที่รับส่งฎีกาต้องนั่งลงทะเบียนส่งออกฎีกาและใบนำร่องให้เสร็จ กว่าจะได้ร่วมงานก็เกือบถึงเวลาปิดงานพอดี

ในการทำล่วงเวลามีธรรมเนียมของกองงบประมาณว่าผู้อยู่ล่วงเวลาทุกคนจะต้องนำเงินค่าล่วงเวลามารวมไว้เป็นเงินกองกลางเพื่อจ่ายเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม ถ้ามีเงินเหลือจะรวบรวมไว้จ่ายในการจัดทัศนาจรต่างจังหวัด เช่น ในปี 2497 ผมได้มีโอกาสไปทัศนาจรที่จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเยี่ยมชมเขื่อนเพชรบุรีและนิคมสร้างตนเองเขื่อนเพชรฯ

โดยปกติอาหารและเครื่องดื่มของค่าล่วงเวลาจะสั่งมาจากภัตตาคารมิ่งหลี ในเวลานั้นการเข้าออกพระบรมมหาราชวังต้องเข้าออกทางประตูวิเศษไชยศรีทางเดียว เด็กส่งอาหารของมิ่งหลีใช้วิธีสอดถาดอาหารและเครื่องดื่มลอดใต้ประตูวิมานเทเวศร์ ซึ่งขณะนั้นปิดตาย แต่พอมีช่องว่างส่งอาหารและเครื่องดื่มเข้าไปได้

เจ้าของภัตตาคารมิ่งหลี ชื่อว่า ‘เจียง’ มีอัธยาศัยดี ให้ข้าราชการกรมบัญชีกลางซึ่งเป็นลูกค้าประจำเซ็นเชื่อได้ โดยในวันจ่ายเงินเดือน นายเจียงจะเดินไปตามกองต่าง ๆ เพื่อเรียกเก็บเงิน”

เป็นนักกิจกรรมตัวยง ขณะเรียนธรรมศาสตร์

ในระหว่างเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อิสสระ**ได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนชั้นปีที่ 1-ชั้นปีที่ 4** โดยเมื่อเข้าเรียนปีแรกก็ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนชั้นปี เนื่องจากอาศัยใจกล้าขึ้นพูด จึงได้รับการเลือกตั้ง และได้รับการไว้วางใจให้เป็นผู้แทนชั้นปีตลอดการเรียน 4 ปี

"หัวหน้าคณะ ผู้แทนชั้นปี และผู้แทนกิจกรรม จะต้องพยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุดสมกับที่ได้รับไว้วางใจจากนักศึกษา มิฉะนั้นแล้วในปีต่อไปก็จะไม่ได้รับเลือกตั้งอีก การได้รับความไว้วางใจจากนักศึกษาโดยได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ นั้นถือเป็นเกียรติประวัติและเป็นความภาคภูมิใจ ผู้ที่เสนอตัวเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง **นอกจากจะทำงานดีแล้ว การเรียนยังต้องอยู่ในระดับดี**อีกด้วย และที่สำคัญที่สุดก็คือ **ทีท่าการแสดงออก จะต้องสุภาพเรียบร้อยและเข้มแข็ง** ถ้าใครมีลักษณะเบ่งหรือลืมตัว ก็ได้รับเลือกตั้งเพียงหนเดียวหรือสองหนเท่านั้น" *(สุวิทย์ เผดิมชิต, 2527)*

"การหาเสียงเลือกตั้งทำกันอย่างสนุกสนาน และมีการวางแผนสู้กันอย่างรอบคอบ **การหาเสียงทำกันอย่างจริงจัง แต่อยู่ในขอบเขตของการเคารพในอุดมการณ์และความคิดเห็นต่อกัน** หาเสียงกันแบบซื่อ ๆ ไม่มีการใส่ร้าย โจมตีหรือซื้อเสียงกัน แต่เอาผลงานและนโยบายแผนงานมาแข่งขันกัน โดยได้ใช้บ้านของประมูล วิเชียรสินธุ์ (อดีตหัวหน้าคณะนิติศาสตร์ และอดีตประธานนักศึกษา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์-เพิ่มเติมโดยผู้เขียน) ที่วงเวียนใหญ่ ธนบุรี เป็นกองบัญชาการวางแผน ต้องไปมั่วสุมปรึกษางานกันเกือบทุกคืน บางครั้งก็ย้ายไปที่บ้านของอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ที่สามย่าน หรือไม่ก็บ้านของอาจ ศรีสมวงษ์ ที่เสาชิงช้า แต่ถ้าวันใดไม่มีเงิน ก็เฮโลไปที่โรงน้ำแข็งตลาดพลูของพงษ์โรจน์ โรจนสโรช" *(สุวิทย์ เผดิมชิต, 2527)*

บ้านซอยจินดาถวิลจึงเป็นแหล่งรวมตัวในการทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อนสนิท เช่น พงษ์โรจน์ โรจนสโรช อาจ ศรีสมวงศ์ ประมูล วิเชียรสินธุ์ และสุวิทย์ เผดิมชิต เป็นต้น

การเลือกตั้งในธรรมศาสตร์ได้สร้างและปั้นนักศึกษาให้ค้นพบความสามารถในด้านต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรม ซึ่งแบ่งเป็น 10 กว่าแผนก เช่น ด้านกีฬา การเขียนและบริหารงาน เพื่อทำงานรับใช้นักศึกษา **อิสสระได้ค้นพบความสามารถในการเขียนและบริหารงานในการจัดทำวารสารของคณะกรรมการนักศึกษา** ได้ส่งข้อเขียนมาตีพิมพ์ในวารสาร "ธรรมจักร" ตั้งแต่เริ่มเรียนในชั้นปีที่ 1 เพื่อแสดงออกทางความคิดในการให้นักศึกษาช่วยสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติของนักศึกษาสมัยนั้น 'เราศึกษาเพื่อรับใช้ประชาชน' ที่ให้นักศึกษาเกิดความกระตือรือร้นในการออกไปสัมผัสท้องถิ่นต่าง ๆ และสร้างความเจริญให้แก่ชนบท

อย่างไรก็ตามในปี 2495 มีการจับกุมนักศึกษาในข้อหากบฏสันติภาพ ตำรวจสันติบาลไม่ยอมให้ใช้ชื่อ "ธรรมจักร" วารสารนักศึกษาจึงเปลี่ยนชื่อเป็น "ธรรมศาสตร์"

ในปี 2499 สุวิทย์ เผดิมชิต ได้รับเลือกเป็นประธานคณะกรรมการนักศึกษา อิสสระเป็นหนึ่งในคณะกรรมการนักศึกษาที่ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งบรรณกร ซึ่งต้องทำหน้าที่บรรณาธิการหนังสือ "ธรรมศาสตร์" ด้วย

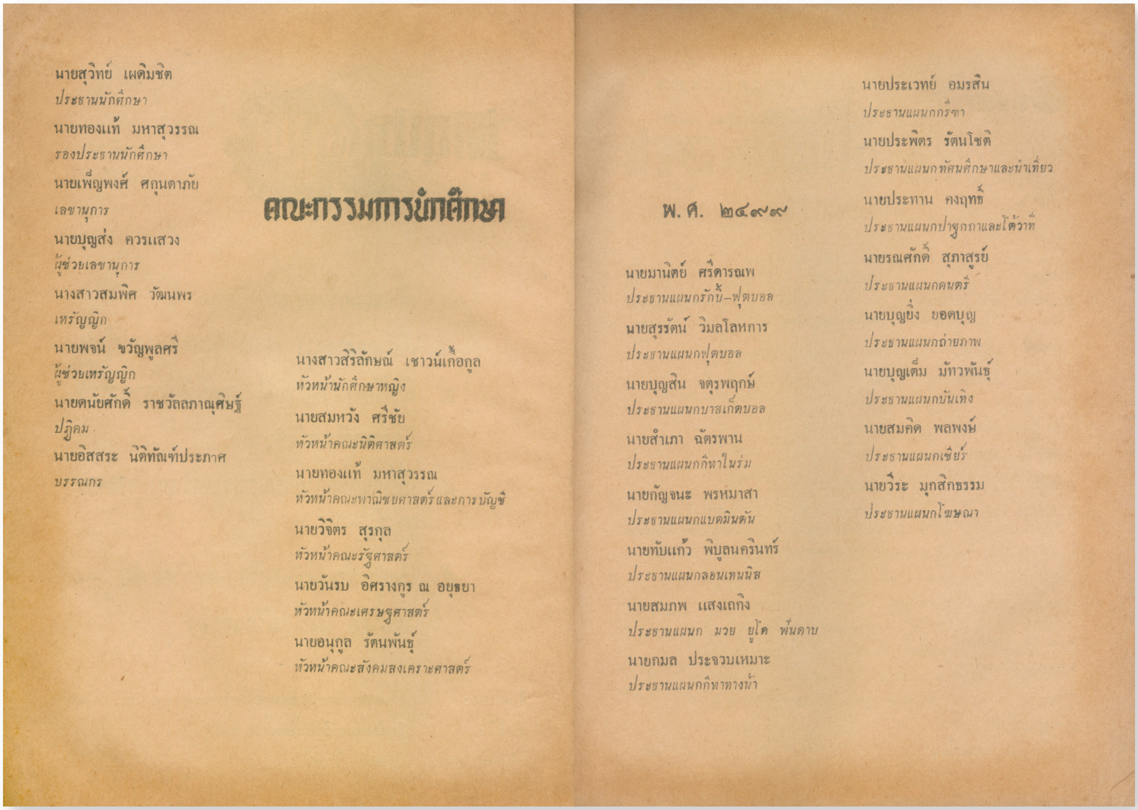

คณะกรรมการนักศึกษา

นายสุวิทย์ เผดิมชิต
ประธานนักศึกษา
นายทองแท้ มหาสุวรรณ
รองประธานนักศึกษา
นายเพ็ญพงศ์ ศกุนตาภัย
เลขานุการ
นายบุญส่ง ควรแสวง
ผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวสมพิศ วัฒนพร
เหรัญญิก
นายพจน์ ขวัญพูลศรี
ผู้ช่วยเหรัญญิก
นายดนัยศักดิ์ ราชวัลลภาณุศิษฐ์
ปฏิคม
นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
บรรณกร

นางสาวสิริลักษณ์ เชาวน์เกื้อกูล
หัวหน้านักศึกษาหญิง
นายสมหวัง ศรีชัย
หัวหน้าคณะนิติศาสตร์
นายทองแท้ มหาสุวรรณ
หัวหน้าคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
นายวิจิตร สุรกุล
หัวหน้าคณะรัฐศาสตร์
นายวันรบ อิศรางกูร ณ อยุธยา
หัวหน้าคณะเศรษฐศาสตร์
นายอนุกูล รัตนพันธุ์
หัวหน้าคณะสังคมสงเคราะศาสตร์

พ.ศ. ๒๔๙๙

นายมานิตย์ ศรีดารณพ
ประธานแผนกรักบี้-ฟุตบอล
นายสุรรัตน์ วิมลโลหการ
ประธานแผนกฟุตบอล
นายบุญสิน จตุรพฤกษ์
ประธานแผนกบาสเก็ตบอล
นายสำเภา ฉัตรพาน
ประธานแผนกกีฬาในร่ม
นายกัญจนะ พรหมาสา
ประธานแผนกแบดมินตัน
นายทับแก้ว พิบูลนครินทร์
ประธานแผนกลอนเทนนิส
นายสมภพ แสงเถกิง
ประธานแผนก มวย ยูโด ฟันดาบ
นายกมล ประจวบเหมาะ
ประธานแผนกกีฬาทางน้ำ

นายประเวทย์ อมรสิน
ประธานแผนกกรีฑา
นายประพิตร รัตนโชติ
ประธานแผนกทัศนศึกษาและนำเที่ยว
นายประทาน คงฤทธิ์
ประธานแผนกปาฐกถาและโต้วาที
นายรณศักดิ์ สุภาสูรย์
ประธานแผนกดนตรี
นายบุญยิ่ง ยอดบุญ
ประธานแผนกถ่ายภาพ
นายบุญเติม มัทวพันธุ์
ประธานแผนกบันเทิง
นายสมคิด พลพงษ์
ประธานแผนกเชียร์
นายวีระ มุกสิกธรรม
ประธานแผนกโฆษณา

รายนามคณะกรรมการนักศึกษา ปี 2499

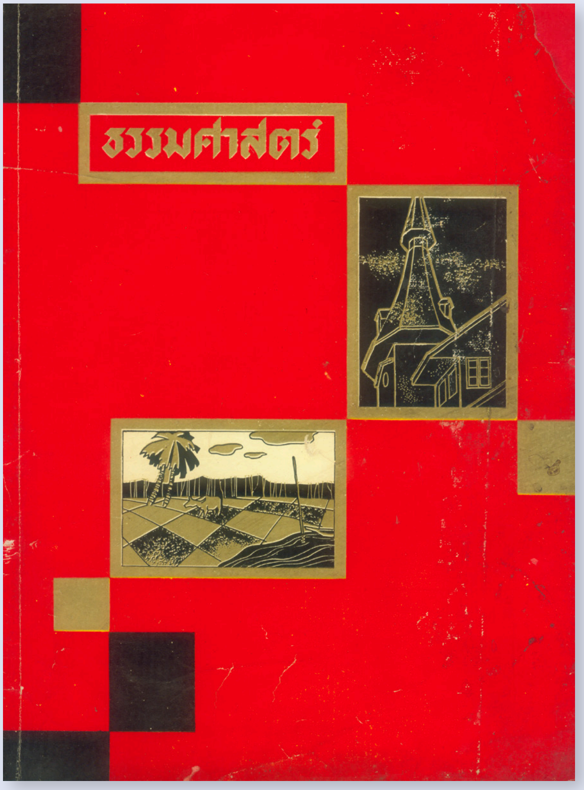

วารสาร "ธรรมศาสตร์" ออกแบบปก
โดยคุณทองเติม เสมรสุต สื่อความหมายว่า
จากโดม...สู่ประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็น
ถึงอุดมคติ 'เราศึกษาเพื่อรับใช้ประชาชน'

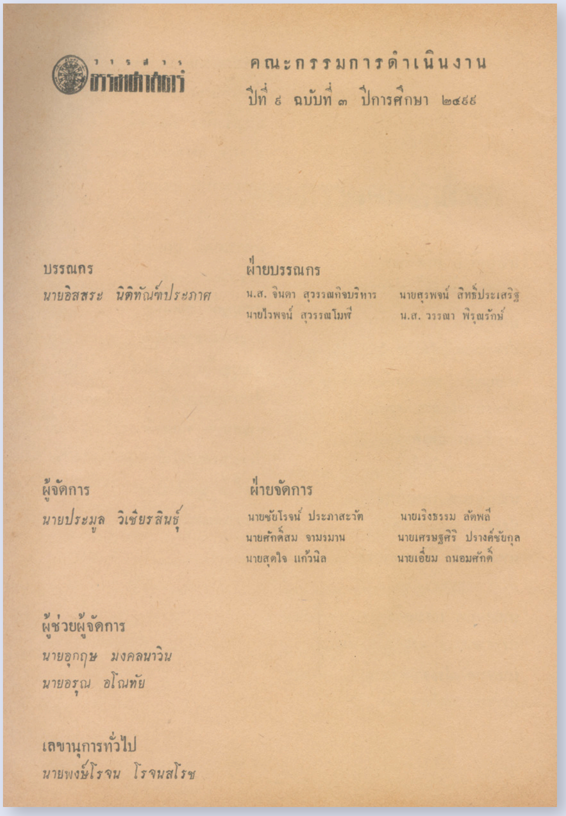

วารสาร ธรรมศาสตร์

คณะกรรมการดำเนินงาน

ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๔๙๙

บรรณกร
นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ฝ่ายบรรณกร
น.ส. จินดา สุวรรณกิจบริหาร
นายไวพจน์ สุวรรณโมฬี
นายสุรพจน์ สิทธิ์ประเสริฐ
น.ส. วรรณา พิรุณรักษ์

ผู้จัดการ
นายประมูล วิเชียรสินธุ์

ฝ่ายจัดการ
นายชัยโรจน์ ประภาสะวัต
นายศักดิ์สม จามรมาน
นายสุดใจ แก้วนิล
นายเริงธรรม ลัดพลี
นายเศรษฐศิริ ปรางค์ชัยกุล
นายเอี่ยม ถนอมศักดิ์

ผู้ช่วยผู้จัดการ
นายอุกฤษ มงคลนาวิน
นายอรุณ อโณทัย

เลขานุการทั่วไป
นายพงษ์โรจน โรจนสโรช

ข้อเขียน "จากบรรณกร" ในวารสาร "ธรรมศาสตร์"

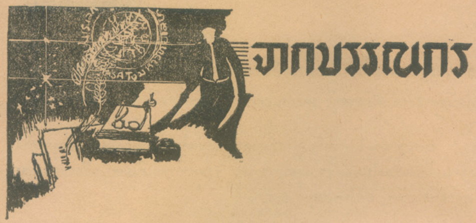

"ธรรมศาสตร์" ฉบับนี้ ตามความตั้งใจของข้าพเจ้ากำหนดจะออกในวันเปิดสมัยการศึกษาใหม่นี้ แต่ด้วยอุปสรรคหลายประการอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ ทำให้ "ธรรมศาสตร์" ฉบับนี้ต้องออกมาช้ากว่าที่ควร

"ธรรมศาสตร์" ฉบับนี้ คงไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปกว่าฉบับก่อน ๆ ในด้านเนื้อหาและรูปเล่ม นอกจากปกซึ่งเปลี่ยนใหม่เพราะมีเสียงบ่นว่า เบื่อปกเก่าเต็มทนแล้ว นอกจากนี้ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปจากฉบับนี้ ก็คือ ความเรียง "เรื่องเก่า ๆ ในรั้วจำปี" โดยคุณศักดิ์เกษม หุตาคม นักศึกษารุ่นพี่ ซึ่งเคยลงเป็นประจำใน "ธรรมศาสตร์" ทั้งนี้เนื่องจากว่าในขณะที่กำลังจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อยู่นั้น คุณศักดิ์เกษมได้ล้มป่วยลงอย่างกระทันหัน จึงเป็นการพ้นวิสัยที่ข้าพเจ้าจะเสนอเรื่องนี้ได้

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓

วารสาร ธรรมศาสตร์

"ปก" ฉบับนี้ คงได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณทองเติม เสมรสุต หรือ "*ทอสส*" อีกเช่นเคย ซึ่งข้าพเจ้าขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงต่อ คุณทองเติม เสมรสุต ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย สำหรับความหมายของปกนั้น ได้รับคำบอกกล่าวจากท่านผู้ออกแบบว่าหมายถึง "*จากโดม...สู่ประชาชน*" หวังว่าทุกท่านคงเข้าใจความหมายปกนี้ได้ดี

"ธรรมศาสตร์" ฉบับนี้ เป็นฉบับสุดท้ายในหน้าที่ของข้าพเจ้า และพร้อม ๆ กับการปฏิสนธิของ "ธรรมศาสตร์" ฉบับนี้ ก็เป็นอันว่าข้าพเจ้าได้ปฏิบัติหน้าที่มาครบถ้วนกระบวนความแล้ว โอกาสนี้ก็จะขอจากท่านไปตามวิถีทางของระเบียบการสโมสร ต่อไปนี้ก็เป็นหน้าที่ของบรรณกรคนใหม่ที่จะเข้ามารับช่วงงานต่อไป และก่อนที่ข้าพเจ้าจะพ้นหน้าที่และความรับผิดอันมีเกียรตินี้ไป ข้าพเจ้าใคร่ขอแสดงความขอบพระคุณอีกครั้งหนึ่งต่อนักเขียนทุกท่าน และผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่กิจการของ "วารสารธรรมศาสตร์" มาตั้งแต่ต้น ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาที่ให้กำลังใจในการทำงานแก่ข้าพเจ้า บัดนี้ ข้าพเจ้าขอจากท่านไปด้วยความเชื่อมั่น และความหวังที่จะได้เห็น "ธรรมศาสตร์" ฉบับต่อไปที่ดีและมีค่าควรกว่า โดยบรรณกรคนใหม่ที่มีความสามารถกว่า

ขอได้โปรดรับความปรารถนาดีจากข้าพเจ้า

ก.ค. ๒๕๐๐

ปีการศึกษา ๒๔๙๙

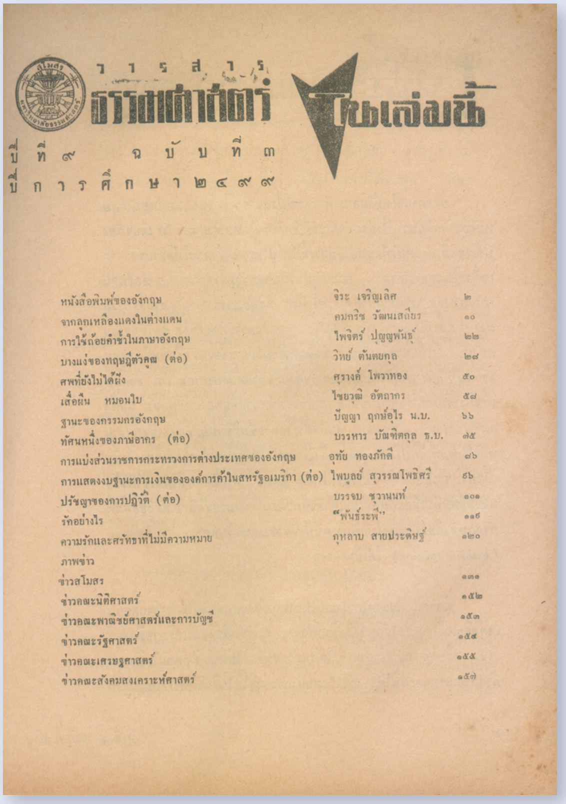

วารสาร ธรรมศาสตร์

ในเล่มนี้

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓

ปีการศึกษา ๒๔๙๙

หนังสือพิมพ์ของอังกฤษ	จิระ เจริญเลิศ	๒
จากลูกเหลืองแดงในต่างแดน	คมกริช วัฒนเสถียร	๑๐
การใช้ถ้อยคำซ้ำในภาษาอังกฤษ	ไพจิตร์ ปุญญพันธุ์	๒๒
บางแง่ของทฤษฎีตัวคูณ (ต่อ)	วิทย์ ตันตยกุล	๒๘
ศพที่ยังไม่ได้ฝัง	ศุรางค์ โพวาทอง	๕๐
เสื่อผืน หมอนใบ	ไชยวุฒิ อัตถากร	๕๘
ฐานะของกรรมกรอังกฤษ	ปัญญา ฤกษ์อุไร น.บ.	๖๖
ทัศนหนึ่งของภาษีอากร (ต่อ)	บรรหาร บัณฑิตกุล ธ.บ.	๗๕
การแบ่งส่วนราชการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ	อุทัย ทองภักดี	๘๖
การแสดงงบฐานะการเงินขององค์การค้าในสหรัฐอเมริกา (ต่อ)	ไพบูลย์ สุวรรณโพธิศรี	๘๖
ปรัชญาของการปฏิวัติ (ต่อ)	บรรจบ ชุวานนท์	๑๐๑
รักอย่างไร	"พันธ์ระพี"	๑๑๖
ความรักและศรัทธาที่ไม่มีความหมาย	กุหลาบ สายประดิษฐ์	๑๒๐
ภาพข่าว		
ข่าวสโมสร		๑๓๑
ข่าวคณะนิติศาสตร์		๑๕๒
ข่าวคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี		๑๕๓
ข่าวคณะรัฐศาสตร์		๑๕๔
ข่าวคณะเศรษฐศาสตร์		๑๕๕
ข่าวคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์		๑๕๗

บทความในวารสาร "ธรรมศาสตร์"

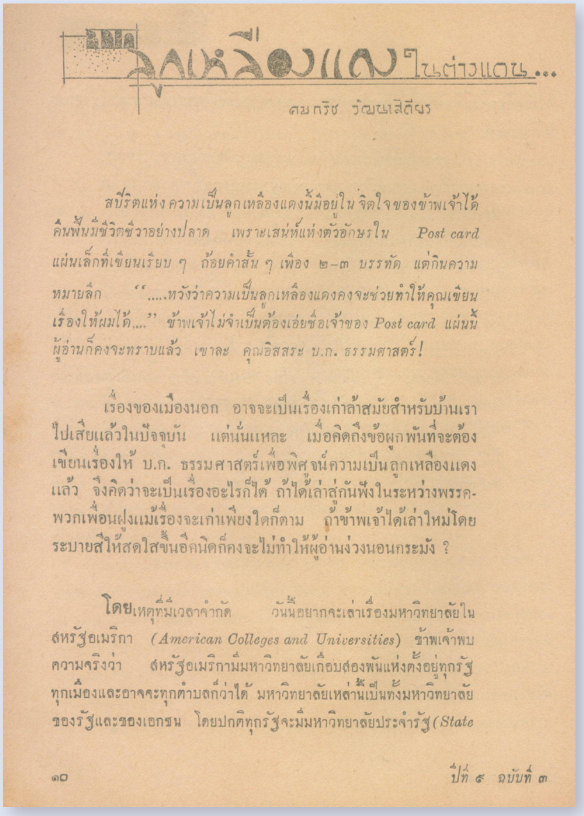

ลูกเหลืองแดงในต่างแดน...

คมกริช วัฒนเสถียร

สปิริตแห่งความเป็นลูกเหลืองแดงนี้มีอยู่ในจิตใจของข้าพเจ้าได้คืนพื้นมีชีวิตชีวาอย่างปลาด เพราะเสน่ห์แห่งตัวอักษรใน Post card แผ่นเล็กที่เขียนเรียบ ๆ ถ้อยคำสั้น ๆ เพียง ๒–๓ บรรทัด แต่กินความหมายลึก "....หวังว่าความเป็นลูกเหลืองแดงคงจะช่วยทำให้คุณเขียนเรื่องให้ผมได้...." ข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องเอ่ยชื่อเจ้าของ Post card แผ่นนี้ ผู้อ่านก็คงจะทราบแล้ว เขาละ คุณอิสสระ บ.ก. ธรรมศาสตร์!

เรื่องของเมืองนอก อาจจะเป็นเรื่องเก่าล้าสมัยสำหรับบ้านเราไปเสียแล้วในปัจจุบัน แต่นั่นแหละ เมื่อคิดถึงข้อผูกพันที่จะต้องเขียนเรื่องให้ บ.ก. ธรรมศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความเป็นลูกเหลืองแดงแล้ว จึงคิดว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ได้ ถ้าได้เล่าสู่กันฟังในระหว่างพรรคพวกเพื่อนฝูงแม้เรื่องจะเก่าเพียงใดก็ตาม ถ้าข้าพเจ้าได้เล่าใหม่โดยระบายสีให้สดใสขึ้นอีกนิดก็คงจะไม่ทำให้ผู้อ่านง่วงนอนกระมัง ?

โดยเหตุที่มีเวลาจำกัด วันนี้อยากจะเล่าเรื่องมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา (*American Colleges and Universities*) ข้าพเจ้าพบความจริงว่า สหรัฐอเมริกามีมหาวิทยาลัยเกือบสองพันแห่งตั้งอยู่ทุกรัฐทุกเมืองและอาจจะทุกตำบลก็ว่าได้ มหาวิทยาลัยเหล่านี้เป็นทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและของเอกชน โดยปกติทุกรัฐจะมีมหาวิทยาลัยประจำรัฐ (*State*

๑๐ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓

ตัวอย่างบทความในเล่มที่ชวนคนเขียนบทความส่งให้วารสาร "ธรรมศาสตร์" โดย บ.ก. อิสสระ ได้ส่ง Postcard ไปถึงศิษย์เก่าในต่างแดนให้ช่วยเขียนบทความให้ "หวังว่าความเป็นลูกเหลืองแดงคงจะช่วยให้คุณเขียนเรื่องให้ผมได้"

อิสสระได้ร่วมกิจกรรมการจัดงาน "วัน 5 มหาวิทยาลัย" ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2498 เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย 5 แห่ง ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้อิสสระได้รู้จักมักคุ้นและสนิทสนมกับเพื่อนต่างมหาวิทยาลัย รวมทั้งได้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบรรณกรหนังสือของมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง

บรรณกร 5 มหาวิทยาลัย
(อิสสระ คนที่ 4 จากซ้าย)

ในฐานะผู้แทนบรรณกรหนังสือของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับมติจากบรรณากรจากอีก 4 สถาบัน ให้เป็น **ผู้จัดทำหนังสือ 5 มหาวิทยาลัย ขึ้นเป็นครั้งแรก** ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อิสสระภูมิใจมาก

ในสมัยเรียน ได้ไปท่องเที่ยวกับเพื่อน ๆ เช่น ไปเกาะสีชัง ซึ่งในสมัยนั้นแต่ละคณะต้องจัดนำเที่ยว พานักศึกษาไปทัศนาจรต่างจังหวัดหนึ่งครั้ง ตามทัศนะของนักศึกษาในยุคนั้นที่เห็นว่า **"การท่องเที่ยวคือกำไรของชีวิต"**

ท่องเที่ยวกับเพื่อนนักศึกษาที่เกาะสีชัง

อิสสระได้เข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันฟุตบอลประเพณี “จุฬาฯ-ธรรมศาสตร์” และกิจกรรม**แข่งเรือระหว่าง “ธรรมศาสตร์กับแพทย์ศิริราช”** ที่จัดครั้งแรกเมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน 2499 พิธีเริ่มขึ้นด้วยนักศึกษาแพทย์ศิริราชว่ายน้ำชูคบเพลิงจากฝั่งโรงพยาบาลศิริราชข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นฝั่งธรรมศาสตร์ที่สนามหญ้า หน้าตึกโดม การแข่งขันเรือมีทั้งเรือขนาดใหญ่ใช้ฝีพาย 50 คน และเรือขนาดกลางใช้ฝีพาย 20 คน จุดเริ่มต้นอยู่ใต้สะพานกรุงธน สิ้นสุดที่หน้าธรรมศาสตร์ โดยปีแรกนั้น พงษ์โรจน์ โรจนสโรช เพื่อนสนิทอิสสระได้ร่วมพายเรือด้วย *(สุวิทย์ เผดิมชิต, 2527)*

การทำกิจกรรมฝึกให้อิสสระกล้าคิด กล้าพูด และกล้าทำ มีความคิดริเริ่ม เชื่อมั่นในตัวเอง และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ที่สำคัญทำให้สนิทสนมกับเพื่อน ๆ ซึ่งทั้ง สุวิทย์ เผดิมชิต ประมูล วิเชียรสินธุ์ อาจ ศรีสมวงษ์ และพงษ์โรจน์ โรจนสโรช เป็นเพื่อนสนิทตั้งแต่สมัยเรียนธรรมศาสตร์จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

การแข่งเรือระหว่าง
ธรรมศาสตร์กับแพทย์ศิริราช
(ภาพจากหนังสือ “ธรรมศาสตร์”)

เป็นนักสู้เพื่อประชาธิปไตย และความเป็นธรรม ร่วมเดินขบวนประท้วงเลือกตั้งสกปรกปี 2500

อิสสระได้เล่าถึงเหตุการณ์การเลือกตั้งสกปรกไว้ว่า เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2500 ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ แต่การเลือกตั้งในพระนครมีการตรวจจับบัตรเลือกตั้งโกงได้จำนวนมาก เรียกว่า 'ไพ่ไฟ' คือบัตรเลือกตั้งที่พิมพ์จากโรงพิมพ์โดยกากบาทเบอร์ผู้สมัครไว้เรียบร้อยแล้ว การนับคะแนนตามหน่วยลงคะแนนเลือกตั้งเกือบทุกหน่วย โดยเฉพาะในเขตดุสิตใช้เวลาเกินกว่า 2 วัน จึงจะทราบผล

วันที่ 2 มีนาคม 2500 เป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปิดภาคเรียนแล้ว มีแต่นักศึกษาที่มาสอบและเที่ยวเล่นเท่านั้น อิสสระซึ่งเป็นบรรณกรสโมสรขณะนั้นอยู่ที่โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์เพื่อคุมการจัดทำวารสาร "ธรรมศาสตร์" ได้รับแจ้งจากสุวิทย์ เผดิมชิต ให้**ไปแจ้งข่าวการเดินขบวนให้นักศึกษาที่อยู่ในมหาวิทยาลัยทราบและขอให้ไปร่วมกันที่กระทรวงมหาดไทย**

การเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งในปี 2500 นับเป็นครั้งแรกที่นิสิตนักศึกษาทุกมหาวิทยาลัยได้ร่วมพลังกันเข้ารักษาผลประโยชน์ของประชาชน ให้มีการตั้งกรรมการสอบสวนการเลือกตั้งสกปรก การต่อสู้เพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิ

อิสสระร่วมเดินขบวนประท้วงเลือกตั้งสกปรกในปี 2500
(สุวิทย์ เผดิมชิต เป็นผู้มอบภาพถ่ายให้)

อันชอบธรรมและเสรีภาพเป็นภาระหน้าที่ประการหนึ่งของนักศึกษา ซึ่ง**นักศึกษาหญิงได้มีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อความชอบธรรม**ในช่วงเวลานั้นด้วย เช่น คุณวิภา สุขกิจ อาจารย์สิริลักษณ์ รัตนากร อดีตหัวหน้านักศึกษาหญิง และคุณจรี อภิชาตบุตร เป็นต้น *(สุวิทย์ เผดิมชิต, 2527)*

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีการศึกษา 2499

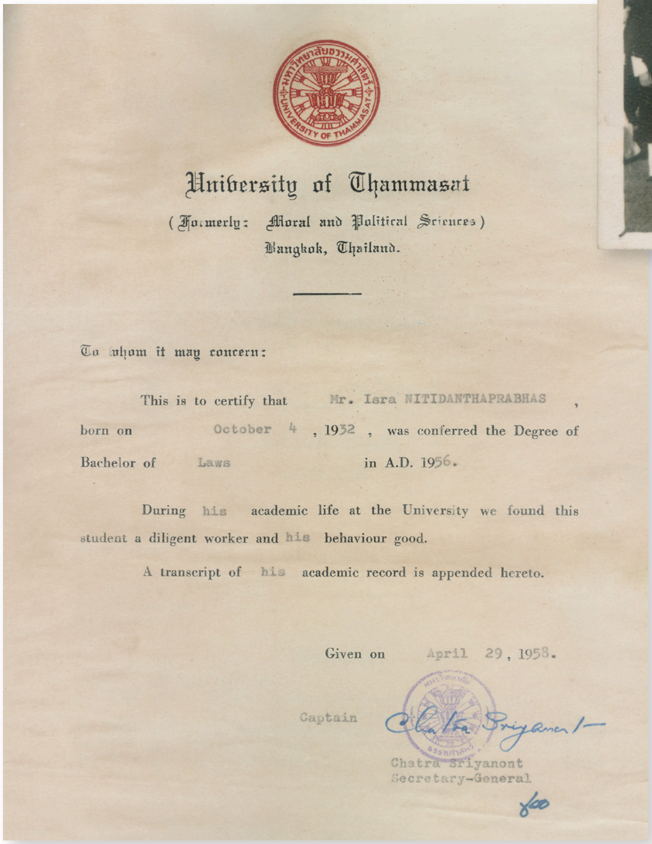

University of Thammasat

(Formerly: Moral and Political Sciences)

Bangkok, Thailand.

To whom it may concern:

This is to certify that Mr. Isra NITIDANTHAPRABHAS ,

born on October 4 , 1932 , was conferred the Degree of

Bachelor of Laws in A.D. 1956.

During his academic life at the University we found this student a diligent worker and his behaviour good.

A transcript of his academic record is appended hereto.

Given on April 29, 1958.

Captain

Chatra Sriyanont

Secretary-General

“ การเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้หล่อหลอมให้อิสสระรักประชาธิปไตยและความเป็นธรรม การเป็นนักกิจกรรมในมหาวิทยาลัยทำให้มีเพื่อนสนิทที่รักกันมากจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

ลักษณะการเรียนหนังสือที่ธรรมศาสตร์แบบตลาดวิชา ทำให้อิสสระสามารถทำงานเป็นเสมียนที่กองงบประมาณขณะเรียนได้ อันเป็นประสบการณ์ที่ทำให้มีความรอบรู้ด้านงบประมาณในทางปฏิบัติ

การเป็นเสมียนและบรรณกรทำให้มีประสบการณ์ในการทำหนังสือ ได้สั่งสมความรู้ภาษาไทย ทำให้ร่างหนังสือดีมาก สำนวนการเขียนของอิสสระเป็นภาษาที่กระชับ ไม่เยิ่นเย้อ และไม่ใช้คำซ้ำซ้อน

อิสสระได้นำหลักพุทธภาษิต “ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริํ” ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ที่ท่านผู้ประศาสน์การ ให้ไว้แก่นักศึกษา มาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และนำอุดมการณ์สมัยเรียนที่ธรรมศาสตร์จะ “รับใช้ประชาชน” มาใช้ในการทำงานตลอดชีวิต ”

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
UNIVERSITY OF THAMMASAT

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ

โดย..... สัญญลักษณ์ พิทักษ์ธรรม

พุทธภาษิต ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ ที่ท่านผู้ประศาสน์การให้ไว้แก่นักศึกษา ม.ธ.ก.
และปรากฏในวารสาร "ธรรมศาสตร์" ฉบับสุดท้ายที่อิสสระเป็นบรรณกร

อุปสมบท และได้รับฉายาพระ "อิสโร"

ในปี 2500 รัฐบาลจัดงานเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนายั่งยืนมาครบ 25 ศตวรรษ มีการอุปสมบทพระภิกษุ 2,500 รูป และสามเณร 2,500 รูป ในวันวิสาขบูชา ในโอกาสนั้น ทางราชการได้อนุญาตให้ข้าราชการที่ประสงค์จะอุปสมบทในวันนั้นลาหยุดราชการตั้งแต่วันอุปสมบทจนถึงวันลาสิกขาบทหลังออกพรรษา ซึ่งรวมเป็นวันลาทั้งสิ้นได้ 5 เดือนเศษ ได้เป็นกรณีพิเศษ อิสสระจึงขอลาอุปสมบทในพรรษานั้น

"ผมตั้งใจมานานแล้วว่าถ้า**มีโอกาสเมื่อใดจะต้องบวช 1 พรรษา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้มีพระคุณ** แต่ยังหาโอกาสเหมาะ ๆ ไม่ได้สักที เมื่อวาระสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนาได้มาถึง ประกอบกับเรียนจบปริญญาตรีแล้ว จึงได้ตัดสินใจลาอุปสมบท และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อุปสมบทได้" (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2527)

พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ หลวงปู่อำพัน บุญ-หลง อาภรโณ
พระอุปัชฌาย์

อิสสระเข้าสู่พิธีอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรินทราวาสฯ (ประมาณก่อนเข้าพรรษา 3 วัน) โดยได้รับฉายา "อิสโร" และมีพระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (ขณะนั้นเป็นพระอาจารย์มหาอำพัน) เป็นพระอุปัชฌาย์ และมีสมเด็จพระวันรัต (นิรันตร์ นิรนฺตโร ขณะนั้นเป็นพระสาสนโสภณ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

ตอนบ่ายของวันอุปสมบท ข้าราชการกองงบประมาณหลายคนได้ไปร่วมอนุโมทนาด้วย และตกเย็น ท่านผู้ช่วยผู้อำนวยการกองงบประมาณ (คุณบุญธรรม ทองไข่มุกต์) ได้มาเยี่ยมที่กุฏิ พร้อมทั้งนำของมาถวายด้วย เป็นความกรุณาของผู้บังคับบัญชาที่อิสสระได้จดจำไว้โดยตลอด

เรียนต่อปริญญาเอก ทางกฎหมายที่ฝรั่งเศส ในช่วงปี 2501-2505

ในปี 2501 อิสสระได้เจริญรอยตามนายปรีดี พนมยงค์ ผู้เป็นคุณลุง ในการเข้าศึกษาปริญญาเอกทางกฎหมายที่มหาวิทยาลัยกอง (Caen) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเดียวกันกับที่นายปรีดีเรียนปริญญาตรี และเลือกเรียนและทำวิทยานิพนธ์ในสาขากฎหมายมหาชน

ครอบครัวและเพื่อนรักมาส่งที่สนามบิน ในวันที่ไปเรียนต่อที่ประเทศฝรั่งเศส

นอกจากนี้ ในปี 2501 อิสสระยังได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสอีกด้วย โดยดำรงตำแหน่งนายกสมาคมในช่วงปี 2501-2503

ในปี 2502 ระหว่างที่อิสสระลาศึกษาต่อนั้น สำนักงบประมาณ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งขึ้น จึงได้มีการโอนชื่อนายอิสสระมารับราชการที่สำนักงบประมาณ

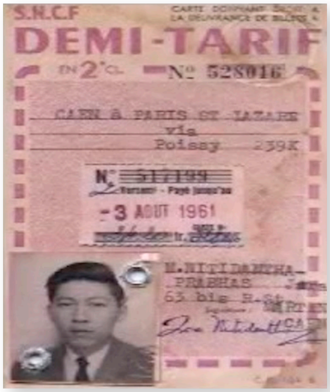

อิสสระในช่วงเรียนที่ฝรั่งเศส

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2502

จัดตั้งสำนักงบประมาณ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

อิสสระได้เล่าว่า “ก่อนที่จะมีการปฏิรูประบบงบประมาณในปี 2502 กองงบประมาณ สังกัดกรมบัญชีกลาง ทำหน้าที่หลักคล้ายสมุหบัญชีธนาคารในการสั่งจ่ายเงินตามฎีกาของกระทรวง กรมต่าง ๆ และหักบัญชีเพื่อคุมยอดเงินงบประมาณ ประเภทค่าใช้สอย เงินการจร (รายจ่ายพิเศษไม่เป็นการประจำ เช่น ก่อสร้างตึกทำคราวเดียว) และรายจ่ายวิสามัญ (ส่วนมากเป็นรายจ่ายลงทุน เช่น รายจ่ายค่าขยายสนามบิน) รวมถึงจัดทำงบประมาณประจำปี

ในปี 2499 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ส่งผู้เชี่ยวชาญ P.A.S. (Public Administration Service) มาปรับปรุงการบริหารการคลังและเสนอแนะการปฏิรูปงบประมาณ โดยให้จัดตั้งสำนักงบประมาณขึ้น เพื่อแยกการจัดทำงบประมาณออกจากการจัดเก็บรายได้และการเบิกจ่ายเงิน

ทฤษฎีการคลังสมัยใหม่ ไม่ถือว่าการสั่งจ่ายเงินและหักบัญชีเพื่อคุมยอดงบประมาณเป็นหน้าที่ของหน่วยงานงบประมาณกลาง ดังนั้น หลังจากการปฏิรูปงบประมาณโดยตั้งสำนักงบประมาณใน ปี 2502 จึงได้มีการแยกหน้าที่ของสมุหบัญชี (กรมบัญชีกลาง) ออกจากหน่วยงานงบประมาณกลาง (สำนักงบประมาณ) ส่วนการรวบรวมคำขอ งบประมาณยังเป็นหน้าที่ของกองงบประมาณอยู่ แต่เป็นเพียงหน้าที่ทางธุรการ ไม่มีหน้าที่พิจารณาว่ารายการและจำนวนเงินที่ข้อตั้งงบประมาณเหมาะสมหรือไม่” (อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2527)

รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงบประมาณ โดยมีฐานะเทียบเท่ากรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีเหตุผลหลักคือ (1) นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร จึงเหมาะสมที่จะกำหนดโครงการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงิน (2) ถ้าให้กระทรวงการคลังเป็นผู้พิจารณางบประมาณจะไม่เกิดประสิทธิภาพเต็มที่เท่ากับให้นายกรัฐมนตรีพิจารณา เพราะนายกรัฐมนตรีมีฐานะสูงกว่ารัฐมนตรี (3) เป็นการรวมศูนย์งบประมาณของทุกกระทรวง ทบวง กรม มาไว้ ณ จุดเดียว

การเรียนปริญญาเอกทางกฎหมายที่ฝรั่งเศส จะต้องสอบไล่ผ่านก่อนที่จะทำวิทยานิพนธ์ได้ ในปี 2502 อิสสระสอบไล่ผ่าน โดยได้รับเกียรตินิยมดี (Bien) และได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางกฎหมายมหาชน (Diplômé d'Etudes Supérieures de Droit Public) จากมหาวิทยาลัยกอง รวมทั้งได้รับทุนสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก

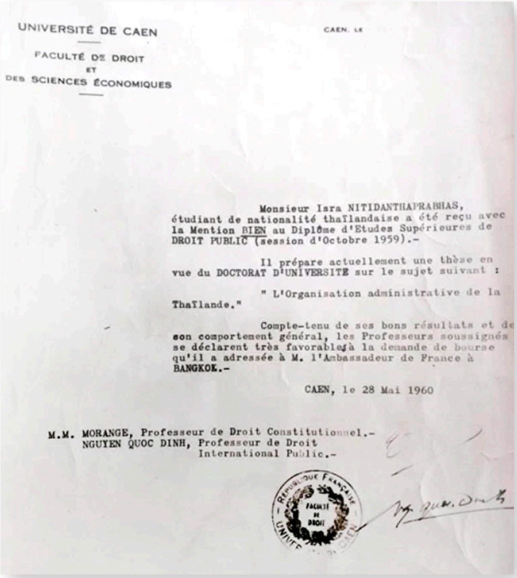

UNIVERSITÉ DE CAEN

FACULTÉ DE DROIT
ET
DES SCIENCES ÉCONOMIQUES

CAEN, LE

Monsieur Isra NITIDANTHAPRABHAS, étudiant de nationalité thaïlandaise a été reçu avec la Mention BIEN au Diplôme d'Etudes Supérieures de DROIT PUBLIC (session d'Octobre 1959).-

Il prépare actuellement une thèse en vue du DOCTORAT D'UNIVERSITE sur le sujet suivant :

" L'Organisation administrative de la Thaïlande."

Compte-tenu de ses bons résultats et de son comportement général, les Professeurs soussignés se déclarent très favorables à la demande de bourse qu'il a adressée à M. l'Ambassadeur de France à BANGKOK.-

CAEN, le 28 Mai 1960

M.M. MORANGE, Professeur de Droit Constitutionnel.-
NGUYEN QUOC DINH, Professeur de Droit International Public.-

เอกสารทางมหาวิทยาลัย Caen แจ้งเรื่องการสนับสนุนการขอทุนของอิสสระในการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก

คณะนักเรียนไทยในฝรั่งเศสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ในปี 2503

ในเดือนตุลาคม 2503 อิสสระในฐานะนายกสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส พร้อมด้วยคณะนักเรียนไทยได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ในช่วงที่ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศฝรั่งเศส

หน้าปกวิทยานิพนธ์
ระดับปริญญาเอก

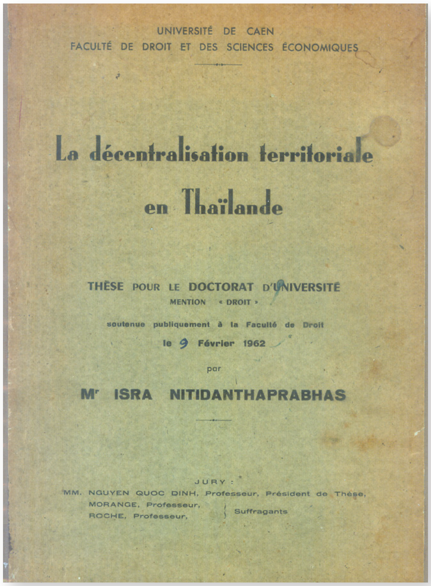
UNIVERSITÉ DE CAEN
FACULTÉ DE DROIT ET DES SCIENCES ÉCONOMIQUES

La décentralisation territoriale
en Thaïlande

THÈSE POUR LE DOCTORAT D'UNIVERSITÉ
MENTION « DROIT »
soutenue publiquement à la Faculté de Droit
le 9 Février 1962
par
Mr ISRA NITIDANTHAPRABHAS

JURY :
MM. NGUYEN QUOC DINH, Professeur, Président de Thèse,
MORANGE, Professeur,
ROCHE, Professeur, } Suffragants

อิสสระได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก เรื่อง "การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในประเทศไทย" เพื่ออธิบายการกระจายอำนาจฯ ในประเทศไทย และวิเคราะห์ความเป็นอิสระจากราชการส่วนกลาง

ตัวอย่างสมุดจดโน้ตสมัยเรียนปริญญาเอก

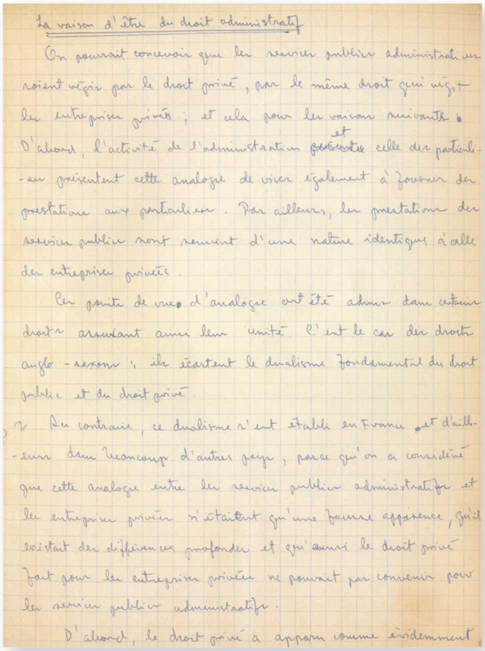
La raison d'être du droit administratif

On pourrait concevoir que les services publics administratifs soient régis par le droit privé, par le même droit qui régit les entreprises privées ; et cela pour les raisons suivantes :
D'abord, l'activité de l'administration et celle des particuliers présentent cette analogie de viser également à fournir des prestations aux particuliers. Par ailleurs, les prestations des services publics sont souvent d'une nature identique à celle des entreprises privées.

Ces points de vue d'analogie ont été admis dans certains droits assurant ainsi leur unité. C'est le cas des droits anglo-saxons ; ils écartent le dualisme fondamental du droit public et du droit privé.

2) Au contraire, ce dualisme s'est établi en France et d'ailleurs dans beaucoup d'autres pays, parce qu'on a considéré que cette analogie entre les services publics administratifs et les entreprises privées n'était qu'une fausse apparence, qu'il existait des différences profondes et qu'ainsi le droit privé fait pour les entreprises privées ne pouvait pas convenir pour les services publics administratifs.

D'abord, le droit privé a apparu comme évidemment

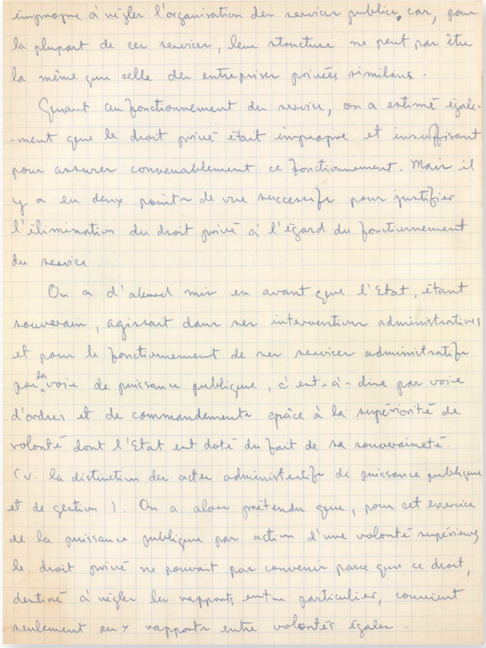
impropre à régler l'organisation des services publics, car, pour la plupart de ces services, leur structure ne peut pas être la même que celle des entreprises privées similaires.

Quant au fonctionnement du service, on a estimé également que le droit privé était impropre et insuffisant pour assurer convenablement ce fonctionnement. Mais il y a eu deux points de vue successifs pour justifier l'élimination du droit privé à l'égard du fonctionnement du service.

On a d'abord mis en avant que l'État, étant souverain, agissait dans ses interventions administratives et pour le fonctionnement de ses services administratifs par la voie de puissance publique, c'est-à-dire par voie d'ordres et de commandements grâce à la supériorité de volonté dont l'État est doté du fait de sa souveraineté. (v. la distinction des actes administratifs de puissance publique et de gestion). On a alors prétendu que, pour cet exercice de la puissance publique par action d'une volonté supérieure le droit privé ne pouvait pas convenir parce que ce droit, destiné à régler les rapports entre particuliers, convient seulement aux rapports entre volontés égales.

La décentralisation territoriale en Thaïlande

ในบทนำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สรุปใจความ ดังนี้

"สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปกครองของประเทศไทยมีลักษณะเป็นระบบรวมศูนย์ โดยในแต่ละเขตปกครองจะอยู่ภายใต้การควบคุมตามลำดับชั้นจากส่วนกลางซึ่งขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์

ในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้มีความพยายามที่จะกระจายอำนาจโดยการให้มีการเลือกตั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านในบางพื้นที่ แต่ทั้งกำนันและผู้ใหญ่บ้านยังคงอยู่ภายใต้อำนาจบริหารของส่วนกลาง นอกจากนี้ ยังได้มีการตั้งคณะกรรมการด้านสาธารณสุข (Conseils sanitaires) ในบางพื้นที่ โดยกรรมการได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลาง เพื่อให้ทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับสาธารณสุขในพื้นที่ของตน อย่างไรก็ดีคณะกรรมการดังกล่าว แม้จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลแต่ก็มีรายได้ไม่เพียงพอและยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เพราะกรรมการยังคงได้รับแต่งตั้งจากส่วนกลาง

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในประเทศไทยเริ่มปรากฏชัดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยในปี 2477 รัฐบาลได้ออกกฎหมายเพื่อให้มีการจัดตั้งหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นในบางพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรและรายได้เพียงพอ อย่างไรก็ดี จนถึงปี 2495 การจัดตั้งหน่วยงานดังกล่าวครอบคลุมเพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดในประเทศเท่านั้น

หลังจากนั้น รัฐบาลได้มีความพยายามที่จะกระจายอำนาจโดยมีการออกกฎหมายอีกหลายฉบับ ซึ่งมีผลให้การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในประเทศไทยมีความสลับซับซ้อน โดยอาจแยกพิจารณาหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นออกได้ตามความเป็นอิสระจากส่วนกลางเป็น 2 กรณี

กรณีแรก เป็นหน่วยงานที่ได้รับการกระจายอำนาจโดยมีอิสระอย่างแท้จริง (collectivites décontralisées) เพราะสมาชิกมาจากการเลือกตั้งทั้งหมด และกรณีที่สองเป็นหน่วยงานที่ได้รับการกระจายอำนาจเพียงบางส่วน (collectivites semi-décontralisées) เพราะนอกจากสมาชิกจะมาจากการเลือกตั้งท้องถิ่นแล้ว ยังมีสมาชิกที่ได้รับแต่งตั้งจากส่วนกลางด้วย”

(แปลสรุปเป็นภาษาไทยโดย
ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.พล ธีรคุปต์,
มีนาคม 2564)

อิสสระสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย (Docteur en Droit) ในปี 2505

"คุณลุงพระบำราศฯ ได้กล่าวอย่างชื่มชมว่าพี่อิสสระจบวิชาอย่างเดียวกับท่านปรีดี พนมยงค์ คุณลุงของพี่อิสสระ" *(วิทยา เวชชาชีวะ, มีนาคม 2564)*

ถ่ายหลังจากสำเร็จการศึกษาปริญญาเอก

การเรียนกฎหมายมหาชนที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้อิสสระได้หล่อหลอมเป็นผู้ใฝ่รู้ทางวิชาการ เป็นนักอ่านและนักค้นคว้าตัวยง ทำให้มีความรอบรู้เนื่องจากการเรียนกฎหมายมหาชนที่ฝรั่งเศส ได้เรียนทั้งกฎหมายปกครอง กฎหมายการคลัง กฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ โดยได้เริ่มซื้อหนังสือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชนทั้งหนังสือเก่าและหนังสือใหม่ และค้นคว้าอ่านตำราเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และกฎหมายการคลังของฝรั่งเศสและของประเทศในภูมิภาคยุโรป และสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่องจนมีความเชี่ยวชาญ สามารถอธิบายได้อย่างเข้าใจถ่องแท้ และได้นำความรู้มาใช้ในการพัฒนาวิชาการด้านกฎหมายมหาชนในประเทศไทย

วัยผู้ใหญ่

ชีวิตครอบครัวและงาน

(2505-2564)

หลังจากสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกในปี 2505 ดร.อิสสระได้กลับมาทำงานที่สำนักงบประมาณในตำแหน่งพนักงานงบประมาณโท กองวิทยาและกฎหมายการคลัง

สำนักงบประมาณใช้ "ตึกพัฒนา" ภายในทำเนียบรัฐบาล
เป็นสถานที่ทำการ ในปี 2503-2528

พบรักกับภรรยาที่สำนักงบประมาณ และสร้างครอบครัวอบอุ่น

ในปี 2507 ดร.อิสสระได้พบรักกับคุณผาณิต ลักษณพาณิช ที่เพิ่งเรียนจบปริญญาตรีจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมารับราชการเป็นลูกจ้างที่สำนักงบประมาณ ในกองประมวลรายรับ ซึ่งรับผิดชอบแผนการจัดเก็บรายได้ของประเทศ โดยมีหัวหน้างานคือคุณสาโรจน์ สุนันทิวัฒน์ ซึ่งเป็นเพื่อนรุ่นใกล้เคียงกับ ดร.อิสสระ ซึ่งขณะนั้นทำงานอยู่ที่กองวิทยาและกฎหมายการคลัง

พ่อพาแม่ไปเที่ยวกับคุณย่า พี่น้อง และหลาน

"คุณสาโรจน์แนะนำพ่อ ซึ่งเพิ่งจบปริญญาเอกใหม่ ๆ ให้รู้จักกับแม่ หลังจากได้พูดคุยกัน พ่อชอบที่แม่คุยเก่ง และไม่นานก็ได้เป็นคนรับส่งแม่ไปกลับที่ทำงานทุกวัน พ่อได้พาแม่ไปพบปะเพื่อนฝูง คุณย่า และญาติพี่น้องในทุกที่ ทำให้แม่เป็นที่รักของเพื่อนและญาติของพ่อทุกคน"

ในช่วงที่คบกัน แม่ได้เรียนต่อปริญญาโทที่นิด้า พ่อยังได้เป็นที่ปรึกษาแนะนำการทำวิทยานิพนธ์อีกด้วย หลังจากนั้นแม่ได้ย้ายไปทำงานที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีในปี 2510 เพื่อไม่ให้มีปัญหาการทำงานที่เดียวกัน แต่สถานที่ทำงานยังอยู่ตึกเดียวกันในทำเนียบรัฐบาล พ่อกับแม่จึงยังคงนั่งรถไปทำงานด้วยกัน

หลังจากคบมา 4 ปี พ่อได้หมั้นและแต่งงานกับแม่ ในวันที่ 5 ธันวาคม 2510 และ 6 มกราคม 2511 ตามลำดับ โดยมีพิธีแต่งงานเรียบง่าย ตอนเช้าไปทำบุญที่โรงพยาบาลสงฆ์กันเพียงสองคน และจัดเลี้ยงตอนเย็นที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) ที่เพิ่งเริ่มจัดเป็นสถานที่จัดงานแต่งงาน

พระมนูเวทย์วิมลนาท และ คุณหญิง
มีความยินดีขอเชิญหลั่งน้ำพระพุทธมนต์และประสาทพร เนื่องในพิธีมงคลสมรส
ระหว่าง
นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ กับ นางสาวผาณิต ลักษณพาณิช
บุตร บุตรี
พระนิติทัณฑ์ประภาศ นายภุชงค์ ลักษณพาณิช
ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
วันเสาร์ที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑
เวลา ๑๖.๓๐ น.

พ่อรักและไว้วางใจแม่มาก ให้แม่เป็นคนดูแลทุกคนในครอบครัวของพ่อ ไม่ว่าจะเป็นคุณย่า พี่น้องของพ่อ รวมถึงให้แม่เป็นคนบริหารการเงินในครอบครัว

หลังจากแต่งงาน แม่ได้ผ่าตัดช็อกโกแลตซีส ทำให้มีลูกยาก นายแพทย์เสบียง ศรีวรรณบูรณ์ ผู้รักษาเรื่องการมีลูกยากได้แนะนำไม่ให้แม่เครียด

ในปี 2513 พ่อจึงได้พาแม่ไปท่องเที่ยวที่สหรัฐอเมริกา เพื่อให้แม่ได้พักผ่อนเต็มที่ และถือเป็นการเดินทางไปต่างประเทศครั้งแรกของแม่ โดยพ่อได้พาแม่ไปเที่ยวในหลาย ๆ มลรัฐ เช่น นอร์ทแคโรไลนา นิวยอร์ก และวอชิงตัน ดีซี

ที่สหรัฐอเมริกา

ซ้ายไปขวา
คุณย่า แม่ คุณยาย และพ่อ

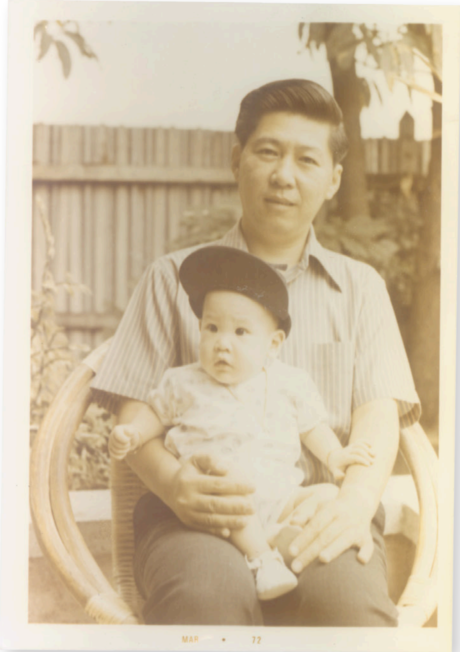

หลังจากกลับจากสหรัฐอเมริกา แม่ตั้งครรภ์และลูกเอก (เอกนิติ) เกิดในปี 2514

ตอนลูกเอกเกิด พ่อดีใจมาก เพราะลูกเอกเป็นลูกชายคนแรกและเป็นหลานชายคนแรกของตระกูล พ่อได้ให้ความอบอุ่น คอยกล่อมลูกก่อนนอน เป็นความทรงจำวัยเด็กที่ลูกเอกไม่เคยลืมเลือน

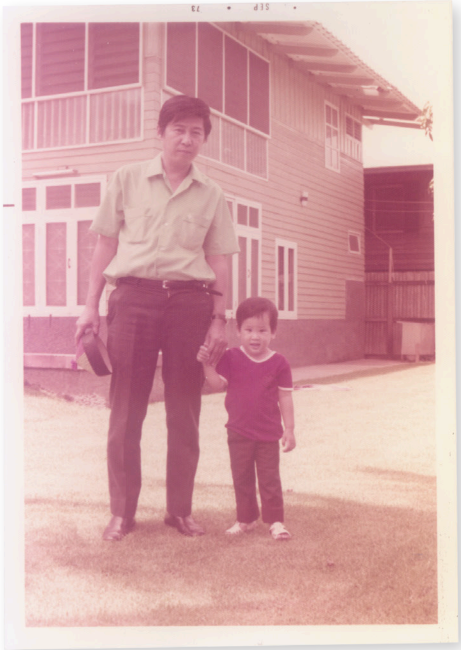

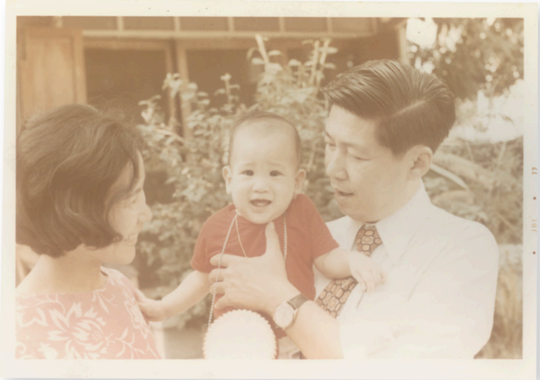

ลูกเอกกับพ่ออี๊ด

ลูกเอกกับพ่ออี๊ด และพระอาจารย์มหาอำพัน
(พระอุปัชฌาย์ สมัยพ่อบวชที่วัดเทพศิรินทร์)

หลังจากลูกเอกเกิด แม่แท้งลูกชายไปอีก 3 คน จนในปี 2519 ก็ได้ให้กำเนิดลูกสาว คือลูกโอ๋ (อิสริยา)

ตอนลูกโอ๋เกิด แม่มีอายุครรภ์เพียง 6 เดือนครึ่ง และลูกโอ๋มีน้ำหนักตัวเพียง 1,100 กรัม และลดลงเรื่อย ๆ เหลือ 880 กรัม นายแพทย์บุญปรีดี ศิริวงศ์ ผู้ทำคลอด ได้เชิญพ่อไปพบและแจ้งว่ามีโอกาสรอดเพียง 10% พ่อได้ถือศีล 8 ตามคำแนะนำของพระอาจารย์มหาอำพัน จนกระทั่งลูกโอ๋มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง 2,000 กรัม จึงได้ออกจากโรงพยาบาล พ่อดีใจมาก เมื่อลูกโอ๋กลับบ้านก็คอยดูแลประคบประหงม เวลามีคนถามว่าชื่อจริงลูกโอ๋ "อิสริยา" หมายความว่าอะไร แม่จะตอบว่าเป็น "ลูกยาของอิสสระ"

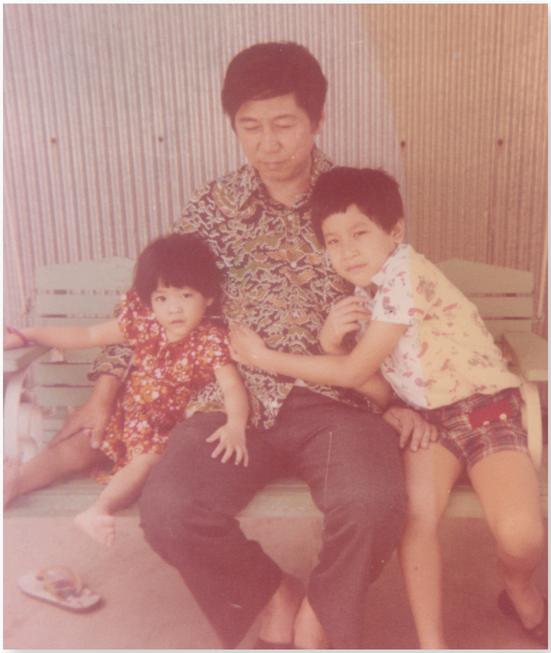

ลูกโอ๋กับพ่ออี๊ด

พ่อเป็นผู้นำครอบครัวที่ดี ให้ความรักและยกย่องให้เกียรติแม่ รวมถึงรักญาติพี่น้องของแม่เหมือนญาติของพ่อเอง มีความรับผิดชอบสูงในหน้าที่การงาน และแม้ว่าพ่อจะมีภารกิจที่หนักและยุ่งเพียงใดก็ให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นอันดับแรก ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เช่น พ่อไม่เคยสูบบุหรี่ในบ้านแต่จะไปสูบนอกบ้านเพราะเป็นห่วงสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว

และเมื่อลูกโอ๋อายุ 7 ปี ได้บอกให้พ่อเลิกสูบบุหรี่ ถ้าไม่เลิกจะไม่ให้หอม พ่อใจเด็ดมาก เลิกสูบบุหรี่ในทันทีเพื่อจะได้หอมลูกสาวได้ และพ่อจะโม้กับทุก ๆ คนว่าเลิกสูบบุหรี่ได้เพราะลูกสาว หรือเวลาไปสอนพิเศษในวันเสาร์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ่อมักจะซื้อกล้วยปิ้งเจ้าอร่อยที่รามคำแหงมาฝากแม่และลูก ๆ เป็นประจำ นอกจากนี้ พ่อจะเป็นคนรับส่งลูกด้วยตนเอง ไปรับส่งลูกเอกกลับบ้านจากโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยซึ่งเป็นโรงเรียนประจำที่อนุญาตให้นักเรียนกลับบ้านทุก ๆ 2 อาทิตย์ ไปรับส่งลูกโอ๋ที่โรงเรียนที่เรียนพิเศษ เรียนเปียโน และเมื่อทางโรงเรียนมีกิจกรรม พ่อจะไปดูกิจกรรมที่ลูกทำทุกครั้ง

ลูกเอก ลูกโอ๋กับพ่ออี๊ด

พ่อจะพยายามหาเวลาเล่นกับลูก ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้พ่อผ่อนคลายจากงาน เช่น ตอนเด็ก ๆ จะพาลูกเอกไปขับรถ ถีบเรือ หรือเล่นกระโดดร่มกับลูกโอ๋ (กระโดดจากบันได 2-3 ขั้น โดยให้พ่ออุ้มรับ) หรือเล่นไพ่กับลูก ๆ เช่น ไพ่รัมมี่ ไพ่จับคู่ ไพ่ผสมสิบ และไพ่ขี่ม้าที่พ่อคิดเอง

ในช่วงว่างจากการทำงาน พ่อจะทำอาหารให้สมาชิกรับประทาน เช่น สเต๊ก และเมนูจานเด็ด ซุปนกกระทา และข้าวผัดเหลา ที่ได้สูตรมาจากคุณปู่หลุยในวัยรุ่น ซึ่งสมาชิกทุกคนชอบอาหารที่พ่อทำมาก

นอกจากนี้**พ่อพร้อมที่จะให้คำปรึกษา และสนับสนุนแม่และลูกในทุกเรื่อง** เวลาแม่มีปัญหาในการทำงาน พ่อจะเป็นที่ปรึกษาที่ดีในการแนะนำให้ความรู้และหาทางแก้ไข พ่อให้คำปรึกษาลูกเอกและลูกโอ๋ในเรื่องการเรียนเสมอ เช่น เรื่องการเรียนสาขาเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะเศรษฐศาสตร์การคลัง และแนวทางการตอบคำถามเพื่อสัมภาษณ์เข้าเรียนต่อปริญญาโท

พ่อกับคุณย่า

พ่อรักและกตัญญูต่อคุณย่ามาก พ่อจะไปเยี่ยมคุณย่าทุกวัน คอยรับส่งคุณย่าไปทำธุระ ไปร่วมงานรวมญาติ ไปงานทำบุญ และรับประทานอาหารพร้อมกับญาติพี่น้อง ลูกและหลานเป็นประจำ และเมื่อพ่ออยู่กับพี่น้อง พ่อจะผ่อนคลาย และพูดคุยกับพี่น้องอย่างสนุกสนานและมีความสุข

พ่อกับคุณย่า และญาติพี่น้อง

พ่อกับความสำเร็จในการเรียนของลูก

ความสำเร็จของลูกเอก

พ่อภูมิใจกับความสำเร็จของลูกเอกที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี เศรษฐศาสตรบัณฑิต จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับทุน ก.พ.[(7)] ไปศึกษาต่อปริญญาโทสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ University of Illinois at Urbana Champaign และปริญญาเอกสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ Claremont Graduate University

*"**พ่อเป็นแรงบันดาลใจให้ผมอยากรับราชการเหมือนพ่อ** และผมรู้เป้าหมายว่าจะเรียนสาขาเศรษฐศาสตร์ หรือนิติศาสตร์ ทำให้ตอนผมอยู่ชั้น ม.3 จึงเลือกแผนการเรียนศิลป์ คำนวณ และตอน ม.6 ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ผมเลือกเรียนแค่ 2 คณะคือ คณะเศรษฐศาสตร์ และคณะนิติศาสตร์ และเลือกเรียนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เหมือนพ่อ*

ความสำเร็จในการเรียนมาจากการเห็นแบบอย่างของพ่อในความขยัน มุ่งมั่นและเป็นนักกิจกรรม ทำให้ผมเรียนได้ดีควบคู่กับการเป็นนักกีฬารักบี้ของมหาวิทยาลัยและเยาวชนทีมชาติ ในช่วงที่เรียนได้มีโอกาสอภิปรายในเรื่องแนวคิดเศรษฐศาสตร์กับพ่อ เช่น เรื่องเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์ และการคลังมหาชน ทำให้เป็นแรงบันดาลใจให้ผมเลือกเรียนวิชาเอกสาขาเศรษฐศาสตร์การคลัง เมื่อเรียนจบได้เลือกรับราชการที่กระทรวงการคลัง และสอบทุน ก.พ. ในความต้องการของกระทรวงการคลัง"

ความสำเร็จของลูกโอ๋

พ่อภูมิใจกับความสำเร็จของลูกโอ๋ที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี เศรษฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 1) จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับทุน ก.พ. ไปศึกษาต่อปริญญาโทสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ University of Michigan และปริญญาเอกสาขาเศรษฐศาสตร์ที่ Claremont Graduate University รวมทั้งสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกด้วย

*“**ความสำเร็จในการเรียน เกิดจากความขยันที่เห็นได้จากพ่อ ที่เป็นนักอ่าน นักค้นคว้าหาข้อมูล** สมัยเรียนหนังสือปริญญาตรีสามารถถามพ่อได้ทุกเรื่อง เพราะพ่อรอบรู้ทั้งประวัติศาสตร์ กฎหมาย รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ และทำให้ตอนเรียนปริญญาตรีที่คณะเศรษฐศาสตร์ ได้เลือกเรียนวิชาเลือกเสรีทั้งประวัติศาสตร์การเมืองไทย กฎหมาย และรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ทำคะแนนได้ดี นอกจากนี้ พ่อยังเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาเอก ได้เรียนนิติศาสตร์ภาคบัณฑิต ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้มีโอกาสคุยกับพ่อในวิชากฎหมายปกครอง และกฎหมายการคลัง ซึ่งพ่อภูมิใจมากที่โอ๋จบการศึกษานิติศาสตร์เหมือนพ่อ*

นอกจากนี้ ความสามารถในการร่างหนังสือ และเขียนรายงานที่ได้จากพ่อ เกิดจากการเป็นคนพิมพ์งานเขียนให้พ่อในหลาย ๆ เรื่อง ทำให้ได้เห็นสไตล์การเขียนของพ่อ ซึ่งนำมาใช้ในการเรียนและการทำงานได้เป็นอย่างดี”

พ่อเป็นต้นแบบให้ลูกมีครอบครัวที่อบอุ่น

พ่อกับหลานอุ๊บอิ๊บ

พ่อเป็นต้นแบบในการทำงานของครอบครัว

คำสอน 'ซื่อสัตย์สุจริต' เป็นคำสอนที่พ่อพูดและปฏิบัติให้เห็นเป็นประจำตั้งแต่ลูกยังเด็ก ทำให้ลูก ๆ ภูมิใจกับความซื่อสัตย์ของพ่อ ที่แม้ตำแหน่งของพ่อสามารถเอื้อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นได้ แต่พ่อไม่ทำ และภูมิใจกับการเป็นข้าราชการที่มีความซื่อสัตย์มาก

ครั้งหนึ่งลูกเอกเคยถามพ่อว่า 'ทำไมเราถึงไม่รวยเหมือนลูกข้าราชการคนอื่นเขา' พ่อตอบว่า 'ถ้าเอกคิดอย่างนั้น เอกก็ไม่ใช่ลูกพ่อ' หรือลูกโอ๋เคยเล่าถึงการลอกข้อสอบที่โรงเรียน พ่อก็ตอบเช่นกันว่า 'ถ้าโอ๋ลอกข้อสอบก็ไม่ใช่ลูกพ่อ'

ตั้งแต่เด็กจนโต ลูกเอกและลูกโอ๋มักเห็นภาพพ่อทำงานหนัก กลับบ้านดึกและหอบแฟ้มกองโตกลับมาเซ็นงานที่บ้านทุกคืน ลูกเอกเคยถามพ่อว่า ทำไมพ่อไม่เซ็นงานให้ผ่าน ๆ ไป ทำไมต้องมาอ่านละเอียดในทุกเรื่อง พ่อตอบว่า 'เรื่องที่พ่อต้องเซ็น เป็นเรื่องเงินงบประมาณของประเทศ พ่อต้องรักษาประโยชน์ของประเทศชาติ และถ้าพ่อทำชุ่ย ๆ ก็อาจจะทำให้ประเทศชาติเสียหายได้'

นอกจากนั้นพ่อยังเป็นครูและต้นแบบในการทำงานของแม่และลูก ๆ ผ่านคำสอนและการปฏิบัติตนของพ่อในการรับราชการและทุ่มเททำงานให้กับประเทศชาติ

"แม่ซึมซับวิธีการทำงานพ่อตลอดมา ทำให้แม่ได้เติบโตในราชการ ความสำเร็จในชีวิตราชการของแม่ส่วนหนึ่งมาจากการสอนของพ่อผ่านทางการประพฤติปฏิบัติตนของพ่อและการเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟัง ทำให้แม่ซึมซับความขยัน อดทน ซื่อสัตย์และละเอียดรอบคอบ"

ต้นแบบการทำงานของ**พ่อ**

เนื่องจากนางชวนชื่น มารดา เป็นน้องสาวที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับนายปรีดี พนมยงค์ ทำให้ดร.อิสสระให้ความเคารพรักคุณลุงปรีดีอย่างสูง และมีนายปรีดีเป็นต้นแบบในการเป็นผู้ประพฤติธรรม เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี เป็นนักประชาธิปไตย เป็นนักวิชาการด้านกฎหมายมหาชนที่มองการณ์ไกล มีความสามารถ รอบรู้ มีความซื่อสัตย์สุจริต อุทิศตนและทำประโยชน์ให้แก่ประเทศ

ในช่วงที่นายปรีดีพำนักที่กรุงปารีส ดร.อิสสระได้ไปกราบเยี่ยมคุณลุงปรีดีที่บ้านอองโตนี ชานกรุงปารีส หลายครั้ง และได้ติดต่อกับคุณลุงทางจดหมายเสมอ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ท่านให้ช่วยค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียด เพื่อประกอบการเขียนหนังสือ เช่น ให้ช่วยค้นข้อมูลเรื่องทุนสำรองเงินตรา และดัชนีค่าครองชีพ ฯลฯ รวมถึงให้เป็นธุระจัดการพิมพ์หนังสือ เช่น "อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร" ตามบันทึกวิธีการของนายปรีดีที่กำหนด โดยในการสอบทานได้ให้ตรวจปรูฟหลายครั้ง หลังจากเห็นชอบแล้วจึงให้สั่งพิมพ์ได้ แสดงถึงความละเอียดและความพิถีพิถันในการทำหนังสือของนายปรีดี ซึ่งตรงกับ**ลักษณะการทำงานของดร.อิสสระที่มีความละเอียดและพิถีพิถันในการเขียนงานต่าง ๆ การค้นคว้าข้อมูล การสอบทานและตรวจสอบข้อเขียนหลายรอบ เพื่อให้งานออกมามีข้อผิดพลาดน้อยที่สุด**

“ขอชมเชยว่าหลานได้ใช้ความคิดและการทำงานอย่างเป็นระบบ เอาการเอางาน ขอให้หลานอึ๊ดรักษาความดีนี้ไว้ให้ตลอดไป และให้พัฒนายิ่งขึ้น ไม่เฉพาะการงานของลุงเท่านั้น แต่เพื่อการงานส่วนรวมในหน้าที่ทางการรัฐ และการงานส่วนรวมของประเทศชาติ”

(จดหมายจาก
นายปรีดีถึงหลานอิสสระ
4 ธันวาคม 2513)

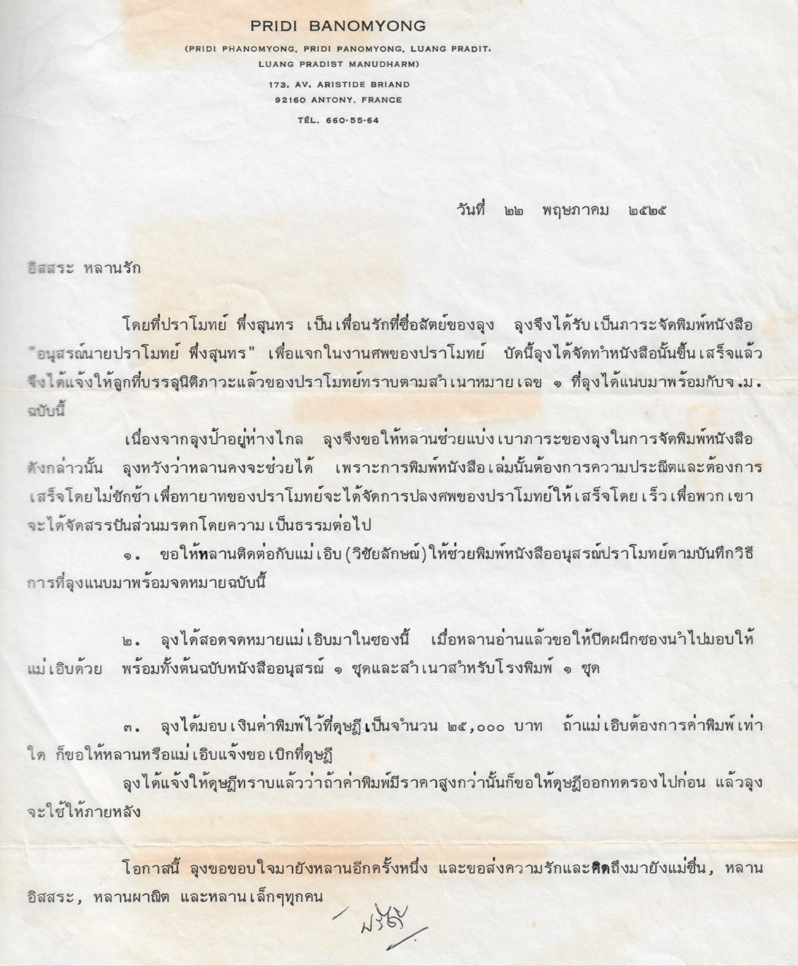

PRIDI BANOMYONG

(PRIDI PHANOMYONG, PRIDI PANOMYONG, LUANG PRADIT,
LUANG PRADIST MANUDHARM)

173, AV. ARISTIDE BRIAND
92160 ANTONY, FRANCE

TÉL. 660-55-64

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๒๕

อิสสระ หลานรัก

โดยที่ปราโมทย์ พึ่งสุนทร เป็นเพื่อนรักที่ซื่อสัตย์ของลุง ลุงจึงได้รับเป็นภาระจัดพิมพ์หนังสือ "อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร" เพื่อแจกในงานศพของปราโมทย์ บัดนี้ลุงได้จัดทำหนังสือนั้นขึ้นเสร็จแล้ว จึงได้แจ้งให้ลูกที่บรรลุนิติภาวะแล้วของปราโมทย์ทราบตามสำเนาหมายเลข ๑ ที่ลุงได้แนบมาพร้อมกับจ.ม. ฉบับนี้

เนื่องจากลุงป้าอยู่ห่างไกล ลุงจึงขอให้หลานช่วยแบ่งเบาภาระของลุงในการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวนั้น ลุงหวังว่าหลานคงจะช่วยได้ เพราะการพิมพ์หนังสือเล่มนั้นต้องการความประณีตและต้องการเสร็จโดยไม่ชักช้า เพื่อทายาทของปราโมทย์จะได้จัดการปลงศพของปราโมทย์ให้เสร็จโดยเร็ว เพื่อพวกเขาจะได้จัดสรรปันส่วนมรดกโดยความเป็นธรรมต่อไป

๑. ขอให้หลานติดต่อกับแม่เอิบ (วิชัยลักษณ์) ให้ช่วยพิมพ์หนังสืออนุสรณ์ปราโมทย์ตามบันทึกวิธีการที่ลุงแนบมาพร้อมจดหมายฉบับนี้

๒. ลุงได้สอดจดหมายแม่เอิบมาในซองนี้ เมื่อหลานอ่านแล้วขอให้ปิดผนึกซองนำไปมอบให้แม่เอิบด้วย พร้อมทั้งต้นฉบับหนังสืออนุสรณ์ ๑ ชุดและสำเนาสำหรับโรงพิมพ์ ๑ ชุด

๓. ลุงได้มอบเงินค่าพิมพ์ไว้ที่ดุษฎีเป็นจำนวน ๒๕,๐๐๐ บาท ถ้าแม่เอิบต้องการค่าพิมพ์เท่าใด ก็ขอให้หลานหรือแม่เอิบแจ้งขอเบิกที่ดุษฎี

ลุงได้แจ้งให้ดุษฎีทราบแล้วว่าถ้าค่าพิมพ์มีราคาสูงกว่านั้นก็ขอให้ดุษฎีออกทดรองไปก่อน แล้วลุงจะใช้ให้ภายหลัง

โอกาสนี้ ลุงขอขอบใจมายังหลานอีกครั้งหนึ่ง และขอส่งความรักและคิดถึงมายังแม่ชื่น, หลานอิสสระ, หลานผาณิต และหลานเล็กๆทุกคน

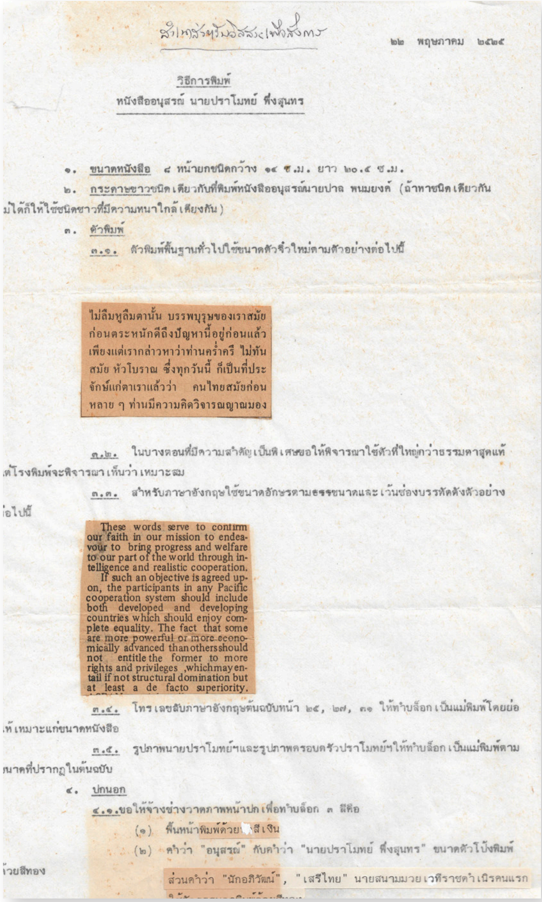

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๒๕

วิธีการพิมพ์

หนังสืออนุสรณ์ นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร

๑. ขนาดหนังสือ ๘ หน้ายกชนิดกว้าง ๑๔ ซ.ม. ยาว ๒๐.๔ ซ.ม.

๒. กระดาษขาวชนิดเดียวกับที่พิมพ์หนังสืออนุสรณ์นายปาล พนมยงค์ (ถ้าหาชนิดเดียวกัน
มไดก็ให้ใช้ชนิดขาวที่มีความหนาใกล้เคียงกัน)

๓. ตัวพิมพ์

๓.๑. ตัวพิมพ์พื้นฐานทั่วไปใช้ขนาดตัวจิ๋วใหม่ตามตัวอย่างต่อไปนี้

ไม่ลืมหูลืมตานั้น บรรพบุรุษของเราสมัยก่อนตระหนักดีถึงปัญหานี้อยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่เรากล่าวหาว่าท่านคร่ำครี ไม่ทันสมัย หัวโบราณ ซึ่งทุกวันนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์แก่ตาเราแล้วว่า คนไทยสมัยก่อนหลาย ๆ ท่านมีความคิดวิจารณญาณมอง

๓.๒. ในบางตอนที่มีความสำคัญเป็นพิเศษขอให้พิจารณาใช้ตัวที่ใหญ่กว่าธรรมดาสุดแท้
ต่โรงพิมพ์จะพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม

๓.๓. สำหรับภาษาอังกฤษใช้ขนาดอักษรตามธรรขนาดและเว้นช่องบรรทัดดังตัวอย่าง
อไปนี้

These words serve to confirm our faith in our mission to endeavour to bring progress and welfare to our part of the world through intelligence and realistic cooperation.

If such an objective is agreed upon, the participants in any Pacific cooperation system should include both developed and developing countries which should enjoy complete equality. The fact that some are more powerful or more economically advanced than others should not entitle the former to more rights and privileges ,which may entail if not structural domination but at least a de facto superiority.

๓.๔. โทรเลขลับภาษาอังกฤษต้นฉบับหน้า ๒๕, ๒๗, ๓๑ ให้ทำบล็อกเป็นแม่พิมพ์โดยย่อ
ห้เหมาะแก่ขนาดหนังสือ

๓.๕. รูปภาพนายปราโมทย์ฯและรูปภาพครอบครัวปราโมทย์ฯให้ทำบล็อกเป็นแม่พิมพ์ตาม
นาดที่ปรากฏในต้นฉบับ

๔. ปกนอก

๔.๑.ขอให้จ้างช่างวาดภาพหน้าปกเพื่อทำบล็อก ๓ สีคือ

(๑) พื้นหน้าพิมพ์ด้วย สีเงิน

(๒) คำว่า "อนุสรณ์" กับคำว่า "นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร" ขนาดตัวโป้งพิมพ์
ด้วยสีทอง

ส่วนคำว่า "นักอภิวัฒน์", "เสรีไทย" นายสนามมวยเวทีราชดำเนินคนแรก

บันทึกวิธีการพิมพ์

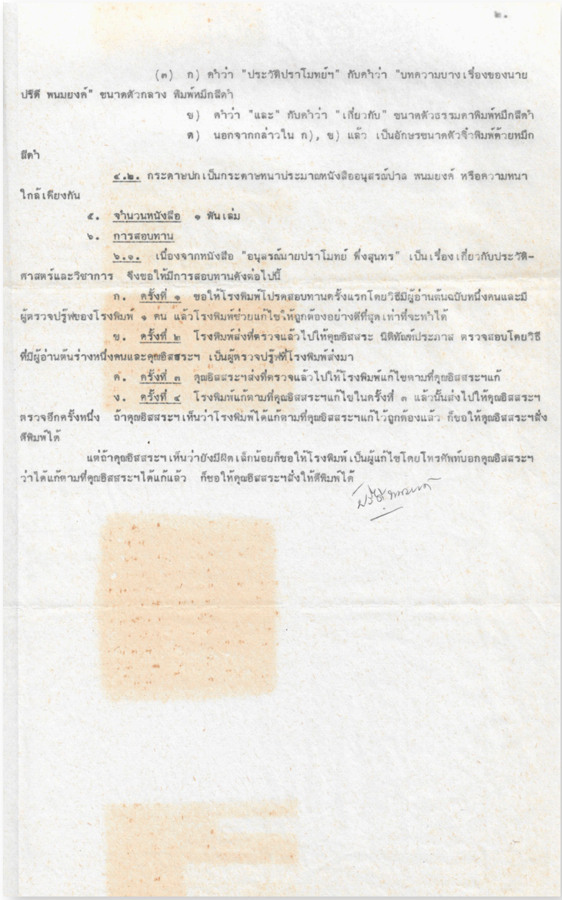

๒.

(๓) ก) คำว่า "ประวัติปราโมทย์ฯ" กับคำว่า "บทความบางเรื่องของนาย
ปรีดี พนมยงค์" ขนาดตัวกลาง พิมพ์หมึกสีดำ

ข) คำว่า "และ" กับคำว่า "เกี่ยวกับ" ขนาดตัวธรรมดาพิมพ์หมึกสีดำ

ค) นอกจากกล่าวใน ก), ข) แล้ว เป็นอักษรขนาดตัวจิ๋วพิมพ์ด้วยหมึก
สีดำ

๔.๒. กระดาษปกเป็นกระดาษหนาประมาณหนังสืออนุสรณ์ปาล พนมยงค์ หรือความหนา
ใกล้เคียงกัน

๕. จำนวนหนังสือ ๑ พันเล่ม

๖. การสอบทาน

๖.๑. เนื่องจากหนังสือ "อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร" เป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติ-
ศาสตร์และวิชาการ จึงขอให้มีการสอบทานดังต่อไปนี้

ก. ครั้งที่ ๑ ขอให้โรงพิมพ์โปรดสอบทานครั้งแรกโดยวิธีมีผู้อ่านต้นฉบับหนึ่งคนและมี
ผู้ตรวจปรู๊ฟของโรงพิมพ์ ๑ คน แล้วโรงพิมพ์ช่วยแก้ไขให้ถูกต้องอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข. ครั้งที่ ๒ โรงพิมพ์ส่งที่ตรวจแล้วไปให้คุณอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาส ตรวจสอบโดยวิธี
ที่มีผู้อ่านต้นร่างหนึ่งคนและคุณอิสสระฯ เป็นผู้ตรวจปรู๊ฟที่โรงพิมพ์ส่งมา

ค. ครั้งที่ ๓ คุณอิสสระฯส่งที่ตรวจแล้วไปให้โรงพิมพ์แก้ไขตามที่คุณอิสสระฯแก้

ง. ครั้งที่ ๔ โรงพิมพ์แก้ตามที่คุณอิสสระฯแก้ไขในครั้งที่ ๓ แล้วนั้นส่งไปให้คุณอิสสระฯ
ตรวจอีกครั้งหนึ่ง ถ้าคุณอิสสระฯเห็นว่าโรงพิมพ์ได้แก้ตามที่คุณอิสสระฯแก้ไว้ถูกต้องแล้ว ก็ขอให้คุณอิสสระฯสั่ง
ตีพิมพ์ได้

แต่ถ้าคุณอิสสระฯเห็นว่ายังมีผิดเล็กน้อยก็ขอให้โรงพิมพ์เป็นผู้แก้ไขโดยโทรศัพท์บอกคุณอิสสระฯ
ว่าได้แก้ตามที่คุณอิสสระฯได้แก้แล้ว ก็ขอให้คุณอิสสระฯสั่งให้ตีพิมพ์ได้

นอกจากนี้ คุณสิริ ปกาศิต คุณบุญธรรม ทองไข่มุกต์ คุณประสงค์ สุขุม และดร.สุธี สิงห์เสน่ห์ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาก็เป็นแบบอย่างในการทำงานของ ดร.อิสสระ (สองท่านแรกเป็นผู้บังคับบัญชาตั้งแต่ช่วงที่เริ่มทำงานที่กองงบประมาณ กรมบัญชีกลาง และสองท่านหลังเป็นผู้บังคับบัญชาในช่วงที่กลับมาทำงานที่สำนักงบประมาณหลังจากสำเร็จการศึกษาปริญญาเอก) ทั้งสี่ท่านเป็นผู้ที่มีฝีมือ มีความสามารถในการทำงาน และปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

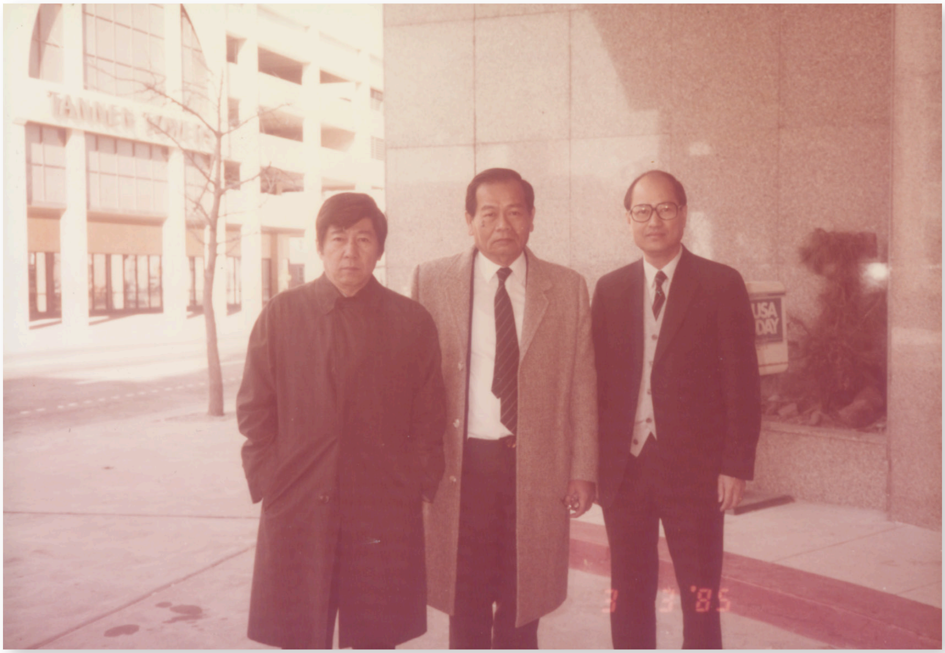

ดร.อิสสระ กับ ดร.สุธี สิงห์เสน่ห์ และ
คุณบัณฑิต บุณยะปานะ ไปดูงานด้านงบประมาณที่สหรัฐอเมริกา

การทำงานตลอดชีวิต
ในภารกิจที่หลากหลายทั้งในด้านงบประมาณ และกฎหมายมหาชน สร้างผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศ

ดร.อิสสระมีภารกิจในหน้าที่ราชการหลายด้านในเวลาพร้อม ๆ กัน ไม่เฉพาะงานประจำที่สำนักงบประมาณ แต่ยังเป็นกรรมการต่าง ๆ ในภาครัฐอื่น ๆ เช่น กรรมการข้าราชการพลเรือน กรรมการร่างกฎหมาย คณะกรรมการกฤษฎีกา ฯลฯ เป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจหลายแห่ง เช่น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ธนาคารออมสิน องค์การทอผ้า ฯลฯ เป็นอาจารย์พิเศษในหลายมหาวิทยาลัย รวมทั้งเป็นนายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย

แรงสนับสนุนของครอบครัว

ความเข้าใจและแรงสนับสนุนของภรรยาและลูก ๆ มีส่วนสำคัญในการทำให้ ดร.อิสสระทำงานได้อย่างเต็มที่ และดำรงตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต

"แม่สนับสนุนให้พ่อทำงานเต็มที่ พ่อได้ให้แม่เป็นคนดูแลทุกคนใน ครอบครัวของพ่อ ไม่ว่าจะเป็นคุณย่า พี่น้องของพ่อ และลูก ๆ รวมถึงให้แม่เป็นคนดูแลบริหารจัดการด้านการเงิน ทำให้พ่อสามารถทุ่มเทกับงานได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องอื่น เวลาที่พ่อทำงานหนัก ๆ และเครียด แม่จะให้พ่อไปผ่อนคลายกินข้าวกับเพื่อน ๆ หลังเลิกงาน และเมื่อกลับบ้านจะไม่มีการคุยเรื่องงานของกันและกันที่บ้าน เว้นแต่มีเรื่องจำเป็นที่ต้องปรึกษาหารือด้วยกัน

ตั้งแต่ลูก ๆ จำความได้ พ่อทำงานหนักมาก จะประชุมเลิกเย็นตลอด ลูกโอ๋เลิกเรียนแล้วจะไปคอยพ่อที่สำนักงบประมาณจนค่ำ หรือไปวิ่งเล่นที่ธรรมศาสตร์คอยพ่อประชุมที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ยิ่งช่วงที่พ่อเป็นกรรมาธิการและเลขานุการในคณะกรรมาธิการวิสามัญฯ จะกลับบ้านเที่ยงคืนพร้อมแฟ้มกองโต ลูก ๆ มักจะหลับไปก่อนที่พ่อจะกลับบ้าน นอกจากนี้ พ่อมักจะบอกว่าเดี๋ยวถ้าพ่อมีเวลา จะพาลูกโอ๋ไปดูงูที่สถานเสาวภา จนลูกโอ๋โตยังไม่ได้ไปเที่ยวสถานเสาวภาเลย เนื่องจากภารกิจที่มากของพ่อ แต่ลูกโอ๋ก็ไม่ได้น้อยใจอะไร เพราะเข้าใจในภารกิจของพ่อ และภูมิใจงานที่พ่อทำเพื่อประโยชน์กับประเทศ

จากการที่พ่อใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและสมถะ แม่และลูก ๆ จึงใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและสมถะเช่นกัน จึงไม่เคยเรียกร้องให้พ่อหาเงินให้มีรายได้มาก ๆ เพื่อมาใช้จ่าย ประกอบกับคำสอนที่พ่อพูดและปฏิบัติให้เห็นเป็นประจำแต่เด็ก ทำให้แม่และลูกภูมิใจในความซื่อสัตย์สุจริตของพ่อ"

ที่ตั้งของสำนักงบประมาณ ถนนพระราม 6 ตั้งแต่ปี 2529 จนถึงปัจจุบัน

งานด้านงบประมาณ
(2505-2535)

"ตลอดเวลาอันยาวนานที่รับราชการอยู่ที่สำนักงบประมาณ ผมได้เรียนรู้หลักปฏิบัติราชการและได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิธีการงบประมาณซึ่งเป็นเรื่องที่รู้และเข้าใจกันดีในหมู่ผู้ชำนาญการ ซึ่งเป็นนักปฏิบัติในวงแคบ อันเป็นประโยชน์อย่างมากแก่ตัวผม ผมจึงรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณสำนักงบประมาณ"

การสร้างผลงานด้านงบประมาณ ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศ (2505-2535)

“ดร.อิสสระเป็นบุคลากรผู้หนึ่งที่มีคุณประโยชน์ต่อสำนักงบประมาณและประเทศชาติอย่างมาก ท่านเป็นกระบี่มือหนึ่งในด้านกฎหมายงบประมาณที่เชี่ยวชาญยิ่ง การแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติราชการเกี่ยวกับงบประมาณ ท่านจะมีส่วนร่วมทุกครั้ง เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา และทุกภาคส่วนของราชการ นำมาซึ่งประโยชน์สุขต่อประเทศชาติอย่างแท้จริง”

(มีนา รุจิเทศ, “ขอกราบคารวะด้วยจิตวิญญาณแด่ท่านรอง อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ”, กุมภาพันธ์ 2564)

“ดร.อิสสระเป็นที่ยอมรับนับถือกันในสำนักงบประมาณว่าท่านมีความเชี่ยวชาญอย่างสูงยิ่งในด้านกฎหมาย รวมทั้งในการปฏิบัติงาน ท่านยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรม ทำให้ภารกิจสำคัญต่าง ๆ ของสำนักงบประมาณโดยเฉพาะทางด้านกฎหมาย ทั้งในการเสนอความเห็น การแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมกฎหมาย หรือร่างกฎหมายขึ้นใหม่ ว่ากันว่าท่านเป็นหลักในความสำเร็จของกฎหมายงบประมาณเกือบทุกฉบับ”

(ศิริพงศ์ อทัญญูตา, “ผลงานสำคัญของดร.อิสสระเกี่ยวกับงบประมาณแผ่นดิน”, กุมภาพันธ์ 2564)

ดร.อิสสระ ได้สร้างผลงานด้านงบประมาณที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศ ที่สำคัญได้แก่

1. แก้ปัญหางบประมาณสิ้นเปลืองและการเบิกจ่ายผิดประเภท
2. จัดสรรงบประมาณให้กับส่วนราชการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาภาคเกษตรและชนบทของไทย
3. เสนอแนะการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง
4. ปรับปรุงระบบงบประมาณครั้งใหญ่ไปสู่ระบบงบประมาณแบบแผนงาน
5. ยกร่างระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณระดับจังหวัดฉบับแรก
6. เป็นกรรมาธิการและเลขานุการในคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ของสภาผู้แทนราษฎร 8 ปีติดต่อกัน
7. สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. การให้ความรู้เกี่ยวกับงบประมาณและการคลังผ่านบทความต่าง ๆ

1. แก้ปัญหางบประมาณสิ้นเปลืองและการเบิกจ่ายผิดประเภท

ในปี 2505 ดร.อิสสระเพิ่งเรียนจบปริญญาเอกกลับมารับราชการที่สำนักงบประมาณ แม้ว่าจะเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่เมื่อพบปัญหาการจ้างลูกจ้างชั่วคราวที่ไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุดแน่นอนเป็นจำนวนมาก ทำให้ควบคุมอัตรากำลังไม่ได้และสิ้นเปลืองงบประมาณรายจ่ายโดยไม่จำเป็น จึงได้เสนอต่อผู้บังคับบัญชา **ให้มีการกำหนดระเบียบการจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ**

ดร.อิสสระได้เสนอหลักการพื้นฐานในการจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ ดังนี้

- **การจ้างลูกจ้างประจำทำได้เฉพาะตำแหน่งที่ปฏิบัติงานที่ต้องใช้แรงงานหรือแรงงานฝีมือ**
- **การจ้างลูกจ้างชั่วคราวทำได้เฉพาะในตำแหน่งที่ปฏิบัติงานที่กำหนดเวลาสิ้นสุดแน่นอนหรือเป็นงานตามฤดูกาล**

ดร.อิสสระภูมิใจกับผลงานชิ้นนี้มาก เพราะในเวลาต่อมาทางราชการได้ยึดหลักการดังกล่าวเป็นหลักในการควบคุมการจ้างลูกจ้างของส่วนราชการตั้งแต่ปี 2523

ในปี 2506 ดร.อิสสระได้ยกร่างการจัดทำคำอธิบายการจำแนกประเภทรายจ่ายงบประมาณให้ชัดเจน เพื่อให้ส่วนราชการเบิกจ่ายเงินให้ถูกประเภทตามระบบงบประมาณแบบแสดงรายการ โดยยกร่างคำอธิบายฯ จากการศึกษากรณีต่าง ๆ ที่ส่วนราชการเบิกจ่ายเงินผิดประเภท เช่น กำหนดตัวอย่างของสิ่งของที่เป็นวัสดุและครุภัณฑ์ไว้ในคำอธิบายการจำแนกประเภทให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และกำหนดให้ชัดเจนว่ารายจ่ายค่าสิ่งของที่ส่วนราชการซื้อมาซ่อมแซมเองให้เบิกรายจ่ายในหมวดวัสดุ หากเป็นการประกอบดัดแปลงหรือต่อเติมครุภัณฑ์ให้เบิกในหมวดค่าครุภัณฑ์ หากประกอบดัดแปลงหรือต่อเติมสิ่งก่อสร้างให้เบิกรายจ่ายในหมวดค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น

การจัดทำคำอธิบายการจำแนกประเภทรายจ่ายฯในปี 2506 ที่ ดร.อิสสระได้ร่างขึ้นนี้มีความชัดเจนในการปฏิบัติ ช่วยให้ส่วนราชการเบิกจ่ายเงินถูกประเภทและได้ใช้มาเป็นเวลานานกว่า 25 ปี

2. จัดสรรงบประมาณให้กับส่วนราชการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาภาคเกษตรและชนบทของไทย

ดร.อิสสระให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคเกษตรและชนบทของไทย โดยเฉพาะเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน การสร้างเขื่อนชลประทาน และการฟื้นฟูความเสียหายจากภัยธรรมชาติ ได้ลงพื้นที่ไปในชนบทในหลายจังหวัด เพื่อศึกษาข้อมูลปัญหาข้อเท็จจริง และตรวจติดตามผล เพื่อให้สามารถจัดสรรงบประมาณให้กับส่วนราชการต่าง ๆ ในการพัฒนาภาคเกษตรและชนบทของไทย ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามลำดับความสำคัญของการใช้เงิน

ตรวจความเสียหายจากวาตภัยภาคใต้ ในปี 2505

ศึกษาผลกระทบภัยแล้ง
ภาคตะวันออก ปี 2511

โครงการก่อสร้างเขื่อนคลองกระทูน
หลังเกิดอุทกภัย จ.นครศรีธรรมราช

โครงการคลองดินแดง กรมชลประทาน
จ.นครศรีธรรมราช

"ผม (ดร.อำพน กิตติอำพน) เข้ารับราชการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในกองแผนงาน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในปี พ.ศ. 2524 ซึ่งช่วงเวลานั้นประเทศไทยอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่เน้นในเรื่องการแปลงแผนลงสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างทางการเกษตรและการกระจายความเจริญสู่ชนบท สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID) โดยได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวางแผนและการจัดทำงบประมาณมาช่วยพัฒนาระบบงบประมาณแบบแผนงาน ซึ่งผมได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญจาก USAID นั่นคือ Mr. William Carlson ซึ่งเป็นจุดที่ผมได้มีโอกาสได้พบและได้เรียนรู้กับท่านอาจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ในช่วงนั้นผมค่อนข้างแปลกใจเพราะผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศส่วนใหญ่จะต้องขอพบกับระดับนโยบายของหน่วยงานราชการ แต่ Mr. Carlson ได้ระบุอย่างเจาะจงที่จะขอพบกับอาจารย์อิสสระ ซึ่งในช่วงนั้นท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการ เป็นการเฉพาะ ซึ่งผมทราบในภายหลังว่าการจัดทำงบประมาณแบบแผนงานนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ จำเป็นที่จะต้องแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้ที่มีความเข้าใจกับระบบราชการในประเทศนั้นเป็นอย่างดี และเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลากหลายสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีความรู้ด้านกฎหมายอย่างลึกซึ้ง ผมจำได้ว่า ในช่วงสองเดือนนั้น เราไม่ได้เพียงเข้าพบหารือกับอาจารย์เท่านั้น เรายังมีการประชุมร่วมกับส่วนราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หลายครั้ง และข้อเสนอในรายงานของผู้เชี่ยวชาญ Mr. Carlson ที่เสนอต่อกระทรวงฯ ก็ได้อ้างอิงข้อเสนอแนะของอาจารย์ในหลายหัวข้อ ผมได้เรียนรู้ได้เข้าใจถึงความพยายาม

ของอาจารย์ที่ได้พยายามให้การใช้ทรัพยากรของรัฐได้ประโยชน์สูงสุด และมีประสิทธิภาพในการสนับสนุนให้เกษตรกรมีแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ได้รับการส่งเสริมในการทำการเกษตรด้วยวิชาการที่เหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ที่พอเพียงที่จะยึดอาชีพการเกษตรในการดำรงชีวิต

อาจารย์อิสสระ เป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจให้ผมศึกษาต่อในระดับปริญญาเอก และได้มีโอกาสเป็นข้าราชการ ทำงานโดยอาศัยหลักของความรู้ และการสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวมเช่นเดียวกับอาจารย์ครับ" *(ดร.อำพน กิตติอำพน "ความทรงจำถึงอาจารย์อิสสระ", มีนาคม 2564)*

3. เสนอแนะการปรับปรุงโครงสร้างกระทรวง

ดร.อิสสระเป็นหนึ่งในคณะทำงาน "จัดทำโครงสร้างของหน่วยงานรัฐบาล" ในปี 2520 โดยได้เสนอการปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยบริหารราชการระดับกระทรวงที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) **ให้รวมกระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรมเข้าเป็นกระทรวงเดียวกัน** เนื่องจากการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมจะต้องทำสอดคล้องกับนโยบายด้านการตลาด และวิธีการดำเนินงานส่งเสริมการค้าและอุตสาหกรรมคล้ายคลึงกันมาก รวมถึงงานจดทะเบียนพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมเป็นงานที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

(2) เห็นควรให้จัดตั้งกระทรวงขึ้นใหม่ 2 กระทรวง คือ **กระทรวงพลังงาน วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี** ที่การพัฒนาพลังงานต้องอาศัยความรู้ด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีเป็นพื้นฐาน และจำเป็นต้องอาศัยกรรมวิธีทางเทคนิคขั้นสูง และ **กระทรวงการที่ดิน** เพื่อรวมหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านที่ดินหลายหน่วยงานที่อยู่ต่างกระทรวงกันให้มาอยู่ในกระทรวงเดียวกัน *(อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์ และบุญเลิศ เลิศเมธากุล, 2526)*

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะของดร.อิสสระเป็นสิ่งที่ทันสมัยและเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการตั้งกระทรวงพลังงาน และกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเวลานาน (ทั้ง 2 กระทรวง ก่อตั้งในปี 2545)

4. ปรับปรุงระบบงบประมาณครั้งใหญ่ ไปสู่ระบบงบประมาณแบบแผนงาน

ดร.อิสสระเป็น**ประธานคณะกรรมการปรับปรุงระบบงบประมาณ จากระบบงบประมาณแบบแสดงรายการ ไปสู่ระบบงบประมาณแบบแผนงาน ทำให้ประเทศไทยมีระบบงบประมาณแผ่นดินที่ทันสมัยยิ่งขึ้น เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ**

การปรับปรุงระบบงบประมาณครั้งนั้น แบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เสร็จสิ้นตอนปลายปีงบประมาณ 2524 และระยะที่ 2 เสร็จสิ้นตอนปลายปีงบประมาณ 2525 ซึ่งเป็นผลงานของคณะกรรมการการปรับปรุงระบบงบประมาณที่มี ดร.อิสสระ เป็นประธานฯ

เกร็ดประวัติศาสตร์ 2524

ปีงบประมาณ 2524 เปลี่ยนระบบงบประมาณจาก "แบบแสดงรายการ" (Line-Item Budget) เป็น "แบบแผนงาน" (Programme Budgeting)

เนื่องจากระบบงบประมาณแบบแสดงรายการที่ใช้ตั้งแต่ปี 2502-2523 มีข้อจำกัดดังนี้

(1) หน่วยงานให้ความสำคัญในการใช้จ่ายเงินตามหมวดรายจ่ายมากกว่าผลสำเร็จของงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ทำให้การบรรลุวัตถุประสงค์ของงานเป็นไปได้ยาก

(2) โครงสร้างงบประมาณแบบแสดงรายการ ทำให้มีการควบคุมงบประมาณอย่างเข้มงวด ผู้บริหารงานจึงไม่มีความคล่องตัวในการบริหาร

(3) โครงสร้างงบประมาณแบบแสดงรายการ ทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรที่จัดสรรกับผลที่ต้องการให้เกิดขึ้น และวัตถุประสงค์ของโครงการ

สำนักงบประมาณเห็นควรนำระบบงบประมาณแบบแผนงานมาใช้ โดยให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้จ่ายงบประมาณและเชื่อมโยงการวางแผนและการจัดสรรงบประมาณเข้าด้วยกัน โดยขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการส่งผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงาน P.A.S. แห่งสหรัฐอเมริกา มาช่วยในการปรับปรุงระบบงบประมาณของประเทศไทย ทั้งนี้ ในการปรับปรุงไม่ได้ทำตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด แต่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศไทย *(สรุปจากหนังสือสำนักงบประมาณ 25 ปี)*

การใช้ระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงาน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายงบประมาณ ดังนี้

1. การให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจบริหารงบประมาณในระดับแผนงาน แทนการบริหารงบประมาณแบบแสดงรายการตามหมวดรายจ่าย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเป็นการบริหารงบประมาณในระดับผลผลิตตามระบบงบประมาณแบบแสดงผลงานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2548 มาจนถึงปัจจุบัน

2. การผ่อนคลายการควบคุมงบประมาณ ด้วยการมอบอำนาจการบริหารงบประมาณให้หัวหน้าส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจสามารถเปลี่ยนแปลงรายการงบประมาณที่ได้รับไปแล้ว ในขณะที่แต่เดิมต้องขออนุมัติการเปลี่ยนแปลงต่อสำนักงบประมาณทุกกรณี การผ่อนคลายในครั้งนี้เป็นพื้นฐานสำคัญให้เกิดการมอบอำนาจที่เพิ่มขึ้นในรายการอื่น ๆ ในระยะต่อไป *(ศิริพงศ์ อทัญญูตา, อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

นอกจากนี้ ดร.อิสสระเป็น**ผู้ยกร่างระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2525** ให้สอดคล้องกับระบบงบประมาณแบบแผนงานที่ปรับปรุงใหม่

"ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2525 ที่ผมได้ยกร่างขึ้นนั้นมีเนื้อหาเพิ่มขึ้นจากระเบียบฯ ฉบับเดิมก่อนปฏิรูปงบประมาณมาก จากเดิมที่มีข้อกำหนดเพียง 20 ข้อ เพิ่มเป็น 70 ข้อ ซึ่ง**ผมได้ใช้เวลายกร่างเพียงประมาณ 7 วัน และผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเห็นชอบโดยไม่ได้แก้ไขถ้อยคำใด ๆ** เลย" *(อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 2535)*

“**ความเชี่ยวชาญในการเขียนและอธิบายข้อกฎหมายของ ดร.อิสสระ ทำให้ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2525 มีเนื้อหาสาระถูกต้อง** ตามหลักการของกฎหมาย และกำหนดวิธีการในการบริหารงบประมาณที่ครบถ้วนชัดเจน ครอบคลุมในสาระสำคัญของระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงานโครงการ และสามารถใช้บังคับได้เป็นการทั่วไปในทุกส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เป็นหน่วยรับงบประมาณ **ทำให้ระเบียบดังกล่าวเป็นประโยชน์แก่การบริหารงบประมาณและการบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดียิ่ง และระเบียบฉบับนี้ได้ใช้เป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 ที่เปลี่ยนแปลงระบบงบประมาณเป็นแบบแสดงผลงาน**” *(ศิริพงศ์ อทัญญูตา, อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

5. ยกร่างระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณระดับจังหวัดฉบับแรก

ดร.อิสสระยังเป็นผู้ยกร่างระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณระดับจังหวัดฉบับแรก ในปีงบประมาณ 2524 **ทำให้มีการปฏิรูประบบราชการแผ่นดินเป็นรูปธรรม** เป็นการกระจายอำนาจเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณในส่วนที่เกี่ยวกับการซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นครั้งแรก

“**ระเบียบดังกล่าว เป็นการจัดสรรเงินงบประมาณ**ของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ**ไปบริหารในระดับจังหวัด**แทนการจัดสรรงบประมาณให้บริหารในส่วนกลางเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นพื้นฐานเริ่มต้นในการกำหนดให้จังหวัดได้ยกระดับขึ้นเป็นหน่วย

รับงบประมาณ และ**ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถขอตั้งงบประมาณ**โดยตรงสำหรับการบริหารงานในจังหวัดได้ด้วยตนเองในปัจจุบัน" *(ศิริพงศ์ อทัญญตา, อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

6. เป็นกรรมาธิการและเลขานุการในคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีฯ ของสภาผู้แทนราษฎร 8 ปีติดต่อกัน

ดร.อิสสระได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมาธิการและเลขานุการคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ติดต่อกัน 8 ปี ตั้งแต่ปี 2527-2535

"**งานที่ผมมีความหนักใจมากที่สุด**ในช่วงการทำงานที่สำนักงบประมาณ**คือ งานเลขานุการคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสภาผู้แทนราษฎร** โดยงานเลขาฯ นี้มีหน้าที่ช่วยเหลืองานของคณะกรรมาธิการฯ ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาข้อมูลเพิ่มเติมให้คณะกรรมาธิการ การตอบข้อซักถามและให้ความกระจ่างแก่กรรมาธิการ ตลอดจนการประสานงานระหว่างคณะกรรมาธิการ และกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ผมขอขอบคุณความกรุณาของท่านกรรมาธิการทุกชุด ผู้บังคับบัญชา และความช่วยเหลือของข้าราชการสำนักงบประมาณ ที่ทำให้ผมปฏิบัติหน้าที่เลขานุการฯ ได้ตลอดรอดฝั่งเสมอมา" *(บทสัมภาษณ์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ในหนังสือ "สำนักงบประมาณ 30 ปี", 2532)*

ขณะปฏิบัติหน้าที่เลขานุการ คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ

"ในช่วงที่พ่อเป็นกรรมาธิการฯ พ่ออุทิศตนและทำงานให้กับงานกรรมาธิการฯ เต็มที่ **พ่อไม่ไปประชุมกรรมการรัฐวิสาหกิจที่ได้รับเบี้ยประชุม เพื่อให้งานกรรมาธิการฯ บรรลุผลสูงสุด**" *(แม่เล่าเรื่องพ่อ, มีนาคม 2564)*

7. สนับสนุนงบประมาณการก่อสร้าง คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวถึงการหนุนช่วยของดร.อิสสระในการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคณะวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

"ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้น (ประมาณปี 2531) คือจะหาเงินหรือทรัพยากรจากที่ไหนมาใช้พัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยเฉพาะในส่วนของการก่อตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ ที่ได้รับการหนุนช่วยจากศิษย์เก่าด้านงบประมาณในระยะเริ่มแรก

ในช่วงเริ่มต้น ได้กำหนดแผนการรับเข้าศึกษาปีละ 500 คน แต่ได้รับการคัดค้านจากเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณในครั้งแรก เพราะต้องการประหยัดการใช้จ่ายทางด้านงบประมาณ และเสนอให้มหาวิทยาลัยรับเข้าศึกษาปีละ 250 คน เพราะเป็นการเปิดสอนเป็นครั้งแรก และไม่มีรากฐานทางด้านเทคโนโลยีมาก่อน มหาวิทยาลัยได้ให้เหตุผลโต้แย้งกลับไปว่า ประเทศไทยขาดแคลนบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจำนวนมาก เศรษฐกิจของประเทศได้ขยายตัวในอัตราที่สูง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่มีชื่อเสียง และมีขีดความสามารถในการพัฒนาได้มาก...

ท่านรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ท่านเข้าใจเหตุผลของมหาวิทยาลัยและความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย ท่านได้ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ซึ่งมีผลต่อการได้งบประมาณสนับสนุนการก่อสร้างคณะวิศวกรรมศาสตร์ในระยะเริ่มแรก พอจะสรุปได้ว่า

คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ทำสัญญาก่อหนี้ผูกพันงบประมาณเพื่อสร้างกลุ่มอาคารคณะวิศวกรรมศาสตร์ 4 หลัง พร้อมโครงสร้างพื้นฐาน (ประปา-ไฟฟ้า) วงเงินค่าก่อสร้าง 345 ล้านบาท โดยมีขนาดพื้นที่ 36,015 ตารางเมตร

ด้วยขนาดพื้นที่ขนาดใหญ่และระบบสาธารณูปโภคในระยะเริ่มแรกนั้น ทำให้คณะวิศวกรรมศาสตร์มีรากฐานการขยายความเจริญเติบโตได้อย่างมั่นคงจนเป็นคณะวิชาขนาดใหญ่ในปัจจุบัน และด้วยโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีศักยภาพในการขยายการผลิตวิศวกรในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยและได้รับความช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant Aid) จากรัฐบาลประเทศญี่ปุ่น และการก่อตั้ง SIIT หรือสถาบันเทคโนโลยีนานาชาติสิรินธรในเวลาต่อมา” (*ศาสตราจารย์เกียรติคุณเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, “ความช่วยเหลือของศิษย์เก่ากับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”, กุมภาพันธ์ 2564*)

8. ให้ความรู้เกี่ยวกับงบประมาณและการคลังผ่านบทความต่าง ๆ

ดร.อิสสระนำประสบการณ์การทำงานด้านงบประมาณและกฎหมายการคลังมาเผยแพร่เป็นความรู้ผ่านบทความในหนังสือพิมพ์และบทความวิชาการอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าภารกิจงานในหน้าที่สำนักงบประมาณจะมีมาก เช่น ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ได้เขียนบทความเรื่อง “เงินคงคลัง” เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สาธารณชนว่า **“เงินคงคลัง”** ในความหมายปัจจุบันมิใช่เงินที่รัฐบาลเหลือจ่าย แต่เป็น**เงินที่รัฐบาลมีอยู่ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง** เป็นเงินที่

รัฐบาลได้รับไว้เป็นเงินรายได้แผ่นดิน และเป็นเงินที่รัฐบาลได้รับไว้โดยมีข้อผูกพันต้องจ่าย เช่น เงินกู้ เงินฝาก เงินขายบิล และเงินทุนหมุนเวียน ข้อผูกพันนี้มีผลทำให้ตัวเลขเงินคงคลังผันแปรได้ ดังนั้น การพิจารณาฐานะทางการเงินของประเทศจะพิจารณาจากตัวเลขเงินคงคลังอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพิจารณาถึงข้อผูกพันในการจ่ายเงินของรัฐบาลด้วย

ดร.อิสสระยังได้เขียนบทความเรื่อง “การประเมินผลโครงการ” ที่อธิบายแนวคิดเรื่องการประเมินผลได้อย่างชัดเจน และยังคงทันสมัยจนถึงปัจจุบัน

“บทความของท่านในเรื่อง ‘เงินคงคลัง’ ซึ่งกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของเงินคงคลังที่เจ้าหน้าที่สำนักงบประมาณทุกคนต้องรู้และทำความเข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อใช้ประกอบในการจัดทำและบริหารงบประมาณประจำปี และบทความเรื่อง ‘การประเมินผลโครงการ’ ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการในการประเมินผลโครงการที่เป็นภารกิจสำคัญของสำนักงบประมาณตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. 2502 ที่เจ้าหน้าที่สำนักงบประมาณต้องรู้และทำความเข้าใจเป็นสำคัญด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานด้านการประเมินผลโครงการ แม้บทความทั้งสองเรื่องนี้เวลาจะเลยผ่านมานานแล้ว แต่คุณค่ายังคงเป็นจริงและทันสมัย” *(ศิริพงศ์ อทัญญูตา, อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

แบบอย่างการทำงานของ ดร.อิสสระ

(1) มีความละเอียดรอบคอบในการทำงาน มีหลักการทำงานที่เป็นวิทยาศาสตร์และมีการประสานงานที่ดี

ดร.อิสสระจะศึกษาปัญหาข้อเท็จจริงจากกรณีศึกษาต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขอย่างรอบคอบ บนพื้นฐานความมีเหตุมีผล วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละวิธีการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อราชการ และมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ

"ในสมัยก่อน กรมบัญชีกลาง สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักงบประมาณจะมีการประสานการทำงานอย่างใกล้ชิด มีการประชุมคณะกรรมการประสานงาน 3 ฝ่าย ร่วมกัน สำนักงบประมาณให้เงินส่วนราชการ กรมบัญชีกลางควบคุมการเบิกจ่ายเงินให้ถูกต้องตามงบประมาณและประหยัด และสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน

ผมมีความทรงจำที่ดีกับ ดร.อิสสระ ท่านเป็นคนละเอียดรอบคอบสมกับเป็นนักกฎหมายและนักงบประมาณ ท่านเป็นคนง่าย ๆ เปิดเผย และเข้ากับคนได้ง่าย ทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น" *(ดร.พนัส สิมะเสถียร, ความทรงจำถึง ดร.อิสสระ, กุมภาพันธ์ 2564)*

ดร.อิสสระได้เขียนเรื่องเล่าสู่กันฟังในหนังสืออำลาชีวิตราชการว่า ในการทำงานบางครั้งจะมีทัศนะความคิดเห็นที่แตกต่างกันกับหน่วยงานอื่น เช่น กรมบัญชีกลางในการเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณ แต่ได้ใช้**วิธีการปรึกษาหารือร่วมกัน**

ว่าวิธีใดจะเป็นประโยชน์ต่อราชการมากกว่ากัน ทำให้เกิดการออมชอมระหว่างหน่วยงานและทำให้งานประสบความสำเร็จ

ตัวอย่างเช่น การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายตามโครงการเงินกู้ระหว่างประเทศ ในสมัยที่ ดร.สุธี สิงห์เสน่ห์ เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

ดร.สุธีได้มาหารือ ดร.อิสสระ (ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการในขณะนั้น) เรื่องวิธีการตั้งงบประมาณตามโครงการเงินกู้ระหว่างประเทศ ซึ่งมีเงื่อนไขให้รัฐบาลของประเทศที่ขอกู้จะต้องจัดสรรงบประมาณมาสมทบตามที่ตกลงกัน โดยปกติจะตั้งงบประมาณ 100% แต่ในปี 2522 ภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทำให้ต้องหาทางตัดทอนงบประมาณรายจ่าย ประกอบกับการตั้งงบประมาณไว้ 100% ไม่ถูกต้อง เพราะค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งจะเบิกจากผู้ให้กู้ได้

ดร.อิสสระได้เสนอวิธีการที่ง่ายที่สุดและถูกต้องตามกฎหมายคือการใช้เงินทดรองราชการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ รองจ่ายเงินค่าใช้จ่ายที่จะเบิกจากเงินกู้ในภายหลัง

ทั้งนี้ในระยะแรกผู้แทนจากกรมบัญชีกลางมีทัศนะที่แตกต่าง โดยเสนอวิธีตั้งทุนหมุนเวียนเพื่อบริหารเงินกู้จากต่างประเทศ ตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง

ดร.อิสสระ ในฐานะผู้แทนสำนักงบประมาณ ได้เปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของทั้งสองวิธีแล้ว เห็นว่าการใช้วิธีเงินทดรองราชการจะแก้ปัญหาได้ดีกว่า เนื่องจากการจ่ายเงินเพื่อรองจ่ายเงินกู้ต่างประเทศมีลักษณะเป็นเงินทดรองจ่าย การจ่ายเงินทดรองราชการจึงสมเหตุสมผล และไม่ทำให้เสียวงเงินงบประมาณ ในขณะที่การตั้งทุนหมุนเวียนจะต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายเป็นทุนประเดิม และอาจต้องตั้งเพิ่มในเวลาต่อมาถ้ามีความจำเป็น ซึ่งรัฐบาลจะเสียวงเงินงบประมาณรายจ่ายไปโดยไม่สมควร และหากมี

การตั้งทุนหมุนเวียนจะทำให้มีหน่วยงานงบประมาณกลาง 2 หน่วย คือ สำนักงบประมาณรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานและโครงการต่างๆ ยกเว้นโครงการเงินกู้ และกระทรวงการคลังรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการเงินกู้ต่างประเทศ ทำให้การควบคุมงบประมาณขาดเอกภาพ หลังจากวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละวิธีแล้ว หน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเห็นชอบวิธีการแก้ปัญหาตามที่ ดร.อิสสระเสนอ

(2) มีความพิถีพิถันในการร่างหนังสือและเขียนรายงาน

"ท่าน ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เป็นข้าราชการที่ซื่อสัตย์สุจริต และมีฝีมือในการทำงานมาก ผม (พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์) โชคดีที่ได้ทำงานภายใต้การบังคับบัญชาของท่านเป็นเวลานานที่สำนักงบประมาณ ทำให้ได้เรียนรู้การทำงานต่าง ๆ ทางราชการอย่างมากมายจากท่าน ซึ่งผมขอยกตัวอย่างบางเรื่อง ณ ที่นี้

1. การร่างหนังสือ ผมได้มีโอกาสทำงานกับท่านในเรื่องงบกลาง ซึ่งจะต้องร่างหนังสือตอบส่วนราชการต่าง ๆ ที่ขอใช้เงินงบกลาง แต่เนื่องจากก่อนที่จะมาทำงานกับท่าน ผมได้มีโอกาสร่างหนังสือราชการน้อยมาก ฉะนั้น ในระยะแรกที่ร่างหนังสือเสนอท่าน ท่านจะแก้ไขค่อนข้างมาก โดยใช้คำที่กระชับและสละสลวย ผมก็พยายามที่จะเรียนรู้แนวทางการร่างหนังสือดังกล่าว และปรับปรุงการร่างหนังสือโดยตลอดตามแนวการร่างหนังสือที่ท่านเคยแก้ไขไว้ ร่างหนังสือที่ผมได้เสนอไปในระยะหลัง ๆ จึงถูกแก้ไขน้อยลงไปเรื่อย ๆ จนเวลาผ่านไปประมาณ 3-4 เดือนที่อยู่กับท่าน ร่างหนังสือที่ผมเสนอไปก็ถูกแก้ไขน้อยมาก ศิลปะการร่างหนังสือที่ผมได้เรียนรู้ดังกล่าว ผมได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างมากมายในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับงบประมาณ

2. การเขียนรายงาน เมื่อผมได้มีโอกาสทำงานกับท่านที่กองประเมินผลและรายงาน จะต้องเขียนรายงานการประเมินผลและรายงานการติดตามผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณของส่วนราชการต่าง ๆ หลังจากที่ได้ออกไปประเมินผลและติดตามผลงานและโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่แล้ว ซึ่งในรายงานจะต้องกล่าวถึงว่าการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีขึ้น เมื่อทำรายงานการประเมินผลและการติดตามผลเสร็จแล้วก็จะส่งไปให้ส่วนราชการที่ใช้งบประมาณทราบและนำไปพิจารณาปฏิบัติ ฉะนั้น รายงานการประเมินผลและติดตามผลจึงต้องมีความชัดเจน สร้างสรรค์ และไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าไปจับผิด ท่าน ดร.อิสสระได้ช่วยขัดเกลาร่างรายงานอย่างละเอียดและรอบคอบ ทำให้ผมได้เรียนรู้การเขียนรายงานที่ดีและเหมาะสม และได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างมากในการทำงานต่าง ๆ ในเวลาต่อมา” *(พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์ “ข้อเรียนรู้ในการทำงานจากดร.อิสสระ”, กุมภาพันธ์ 2564)*

(3) การเป็นเจ้านายที่ดี มีเมตตา และห่วงใยผู้ใต้บังคับบัญชาเหมือนบุคคลในครอบครัว

“ข้าพเจ้า (มีนา รุจิเทศ) ได้มาอยู่ร่วมกับทีมงานของท่าน (ดร.อิสสระ) ซึ่งมีท่านอรรถชัย บุรกรรมโกวิท ปัจจุบันถึงแก่กรรมไปแล้ว (ตำแหน่งครั้งสุดท้ายปลัดกระทรวงพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬา) เป็นเลขาใหญ่, ข้าพเจ้า, คุณเบญจพร สุริยา, คุณวาสนา คำหอมกุล, คุณประกิต, คุณอภิชาต

ดร.อิสสระกับทีมงาน

ในระยะเวลาที่ข้าพเจ้าได้ร่วมปฏิบัติงานกับท่าน ข้าพเจ้าได้สัมผัสว่าท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ใจดีมาก อ่อนโยน เอื้อเฟื้อ ดูแล ห่วงใยผู้ใต้บังคับบัญชาเหมือนบุคคลในครอบครัวของท่าน ทุกคนทุกระดับ เสมอภาคกัน พร้อมเสมอที่จะช่วยเหลือ สนับสนุนเมื่อโอกาสมาถึง และให้อภัย ในกรณีทำผิดพลาด ท่านก็จะตักเตือนและแนะนำแนวทางในการปฏิบัติตนต่อไป

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่เป็นผู้ได้รับความสุขในการทำงานในทีมงานของท่านและคิดว่าทุกคนทุกท่านที่อยู่ใกล้ชิดท่านคงจะได้สัมผัสเช่นกัน และในโอกาสพิเศษ เช่นวันเกิดของท่านหรือวันปีใหม่ ท่านก็จะพาทีมงานผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนไปร่วมรับประทานอาหารร่วมกันทุกครั้ง เป็นธรรมเนียมไป แม้ท่านลาออกจากสำนักงบประมาณไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ท่านก็ยังปฏิบัติเหมือนเดิม" *(มีนา รุจิเทศ, อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

ดร.อิสสระมีเมตตาในการรับเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาอีกด้วย

“ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ หัวหน้ากองประเมินผลและรายงาน สำนักงบประมาณ ผู้รับเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้**ช่วยสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์มาตั้งแต่ต้นจนถึงวาระสุดท้ายที่เข้าสอบ การให้คำแนะนำ แก้ไข และให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ จนสำเร็จเป็นเรื่องเป็นรูปขึ้น**” *(กิตติกรรมประกาศในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การควบคุมงบประมาณแผ่นดินของประเทศไทยในทางกฎหมาย” โดย นางชาลินี นิธินันทน์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517)*

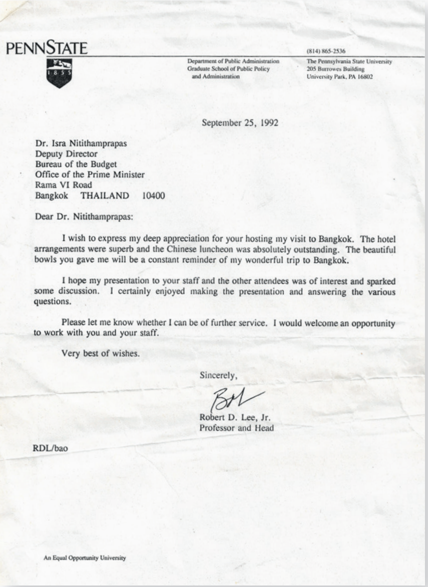

PENNSTATE
1855

(814) 865-2536

Department of Public Administration
Graduate School of Public Policy
and Administration

The Pennsylvania State University
205 Burrowes Building
University Park, PA 16802

September 25, 1992

Dr. Isra Nitithamprapas
Deputy Director
Bureau of the Budget
Office of the Prime Minister
Rama VI Road
Bangkok THAILAND 10400

Dear Dr. Nitithamprapas:

I wish to express my deep appreciation for your hosting my visit to Bangkok. The hotel arrangements were superb and the Chinese luncheon was absolutely outstanding. The beautiful bowls you gave me will be a constant reminder of my wonderful trip to Bangkok.

I hope my presentation to your staff and the other attendees was of interest and sparked some discussion. I certainly enjoyed making the presentation and answering the various questions.

Please let me know whether I can be of further service. I would welcome an opportunity to work with you and your staff.

Very best of wishes.

Sincerely,

Robert D. Lee, Jr.
Professor and Head

RDL/bao

An Equal Opportunity University

หนังสือขอบคุณ
จาก Head, Penn State

(4) การให้การต้อนรับที่ดี

เมื่อผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศมาประเทศไทยเพื่อบรรยายหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดร.อิสสระเป็นผู้ต้อนรับที่ดี โดยจะประสานจัดหาที่พักและเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารกลางวัน ทำให้ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมีความประทับใจ และเป็นการสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการด้านงบประมาณต่อไป

อำลาชีวิตราชการ 12 พฤศจิกายน 2535

ดร.อิสสระรับราชการที่สำนักงบประมาณตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสำนักงบประมาณในปี 2502 และอำลาชีวิตราชการในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2535 ในตำแหน่งสุดท้ายคือ รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ

ดร.อิสสระได้จัดทำหนังสือ "อำลาชีวิตราชการ" เพื่อเป็นที่ระลึกแก่เพื่อนร่วมงานที่มีไมตรีจิตจัดงานเลี้ยงอำลาชีวิตราชการให้

"เมื่อผมได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการกอง ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ซึ่งรับผิดชอบงานด้านวิเคราะห์งบประมาณ การงานในหน้าที่ของผมนั้นมีมากจริง ๆ ผมรู้สึกว่างานของสำนักงบประมาณนั้นหนักมาก การจัดทำและควบคุมการบริหารงบประมาณเกี่ยวข้องโดยตรงกับงาน

ของทุกส่วนราชการ เป็นงานที่ต้องทำด้วยความละเอียดรอบคอบ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงินทองของชาติ ยิ่งกว่านั้น การทำงานของสำนักงบประมาณมักจะไม่อาจสนองความต้องการการใช้จ่ายเงินของทุกส่วนราชการได้ทั้งหมด เพราะเงินแผ่นดินมีจำกัด ทำให้ต้องจัดสรรงบประมาณรายจ่ายให้ส่วนราชการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงลำดับความสำคัญก่อนหลังของการใช้จ่ายเงิน ซึ่งจะให้เป็นที่พอใจของทุกส่วนราชการย่อมไม่ได้ การทำงานของผมในฐานะข้าราชการระดับสูงของสำนักงบประมาณจึงต้องเหนื่อยทั้งกายและใจเมื่อเทียบกับงานที่ส่วนราชการอื่น ๆ แต่ผมก็ไม่ย่อท้อ ตรงกันข้าม ผมทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด และไม่เคยคิดจะไปโอนไปรับราชการที่ส่วนราชการอื่น ทั้ง ๆ ที่ผมดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองถึง 9 ปี **ผมพอใจที่ได้เป็นข้าราชการที่สำนักงบประมาณเพราะได้มีโอกาสทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติมาก**"

ในเดือนตุลาคม 2535 มีเหตุการณ์ที่ทำให้ ดร.อิสสระตัดสินใจลาออกจากราชการอย่างกะทันหัน ทั้ง ๆ ที่เป็นการฝืนความรู้สึกที่ไม่อยากออกจากราชการก่อนครบเกษียณอายุราชการ กล่าวคือ ดร.อิสสระเป็นรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณที่อาวุโสสูงสุด และมีความสามารถและเชี่ยวชาญด้านงบประมาณเป็นที่ยอมรับในวงการงบประมาณ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจในขณะนั้นเนื่องจากไม่รู้จัก ดร.อิสสระ และคิดว่าข้าราชการสำนักงบประมาณเป็นคนไม่ซื่อสัตย์สุจริตไปทั้งหมด

"ผมหวังว่าการลาออกจากราชการของผมจะเป็นเครื่องเตือนสติผู้มีอำนาจในบ้านเมือง ทั้งที่มาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง ให้สำนึกว่าข้าราชการประจำนั้นก็เช่นเดียวกับนักการเมือง ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองโดยสมัครใจหรือไม่สมัครใจก็ตาม มีทั้งคนดีและคนชั่ว ข้าราชการทั้งหลายในบางหน่วยงานที่มีการกล่าวขวัญในเชิงลบใช่ว่าจะเป็นคนเลวไปเสียทั้งหมด" (หนังสือที่ระลึกงานอำลาชีวิตราชการ, อ้างแล้ว)

เจ้าหน้าที่สำนักงบประมาณได้ขอจัดงานอำลาชีวิตราชการให้ ดร.อิสสระ ที่สโมสรทหารอากาศในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2535

ในงาน ดร.อิสสระได้กล่าวอำลาว่า

“การอำลาชีวิตราชการในครั้งนี้เป็นไปตามกฎแห่งสังคม สังคมต้องมีการเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นอนิจจังตามที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งสอนไว้

ผมซาบซึ้งมาก โดยเจ้าหน้าที่ฯ ได้ทำบันทึกถึงผู้อำนวยการสำนักงบประมาณรายงานว่าพวกเราจะจัดงานเลี้ยงสังสรรค์เป็นเกียรติให้ผมในการอำลาชีวิตราชการ โดยผู้ที่จะร่วมงานจะร่วมกันเป็นเจ้าภาพตามความสมัครใจ ท่านผู้อำนวยการฯ ได้กรุณาแทงบันทึกว่าขอให้เป็นไปตามความสมัครใจ โดยที่ ดร.โกวิทย์ โปษยานนท์

ผู้อำนวยการฯ เป็นผู้ที่ขอสมัครใจคนหนึ่ง นำมาซึ่งความปลาบปลื้มยินดีแก่ผมเป็นอย่างมาก

การอำลาชีวิตราชการในวันนี้ไม่ได้อำลาสำนักงบประมาณและเพื่อนข้าราชการ ผมจะยังคงมีความผูกพันกับสำนักงบประมาณและเพื่อนข้าราชการและลูกจ้างตลอดไปตราบเท่าที่ผมยังมีลมหายใจอยู่”

ดร.อิสสระได้ปิดคำกล่าวด้วยการร้องเพลงโปรดให้ ดร.โกวิทย์ โปษยานนท์ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณในขณะนั้น คือเพลง C’est si bon ซึ่งแปลว่า It’s so good ทำไมจึงดีเหลือเกิน เพราะ We have excellent boss พร้อมทั้งร้องเพลงเป็นเนื้อเพลงไทยให้แก่ ดร.โกวิทย์ด้วย

"ข้าราชการทั้งหลายย่อมปรารถนาความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการด้วยกันทั้งนั้น แต่ข้าราชการที่ดีก็มิบังควรแสวงหาสิ่งนี้ ด้วยวิธีการที่ไม่ชอบธรรม เพราะการกระทำเช่นนั้นรังแต่จะทำให้สังคมข้าราชการของเราเป็นสังคมที่มีแต่การข่มเหงรังแกกัน หาความสงบสุขมิได้"

(ข้อคิดของ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
ในหนังสือที่ระลึกสำนักงบประมาณ 30 ปี,
14 กุมภาพันธ์ 2532)

หลังจากอำลาชีวิตราชการ ดร.อิสสระยังคงนำประสบการณ์ด้านงบประมาณมาเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ เพื่อตอกย้ำถึงหลักการสำคัญของการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน ที่ให้รัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของปวงชนสามารถควบคุมการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ และการให้กลไกการคลังอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

“วัวหายล้อมคอก”: บทเรียนจากการอภิปรายงบประมาณ

ผู้ที่ได้ฟังการอภิปรายของสภาผู้แทนราษฎรในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2536 ในวาระที่ 2 ซึ่งได้มีการถ่ายทอดเสียงทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีโทรทัศน์ ระหว่างวันที่ 24-27 กุมภาพันธ์ศกนี้

คงจะมีความรู้สึกเป็นอย่างเดียวกันว่า การพิจารณางบประมาณรายจ่ายประจำปีดังกล่าวของคณะกรรมาธิการวิสามัญ น่าจะมีอะไรไม่ชอบมาพากล จึงทำให้ส.ส.จำนวนมาก ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ได้ลุกขึ้นมาอภิปรายโจมตีคณะกรรมาธิการว่าขาดความเที่ยงธรรมในการทำหน้าที่แทนสภา

เนื่องจากได้มีการนำงบประมาณรายจ่ายที่คณะกรรมาธิการปรับลดได้ไปจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายของโครงการต่างๆ ที่จะดำเนินการในบางจังหวัดที่มี ส.ส.เป็นกรรมาธิการ อย่างผิดสังเกต

ยิ่งได้ฟังการอภิปรายของ **ส.ส.ไพโรจน์ สุวรรณฉวี** จากจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้ชี้ให้เห็นความผิดปกติของการนำงบประมาณรายจ่ายที่ปรับลดได้มาจัดสรรให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นค่าวัสดุกำจัดลูกน้ำและยุงลาย ตามข้อเสนอแนะของ ส.ส. 29 คน เป็นเงินถึง 143 ล้านบาทด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้ผู้ฟังข้องใจการพิจารณางบประมาณรายจ่ายของคณะกรรมาธิการ เป็นอย่างมาก

สำหรับผู้ฟังที่เป็นนักกฎหมายนั้น คงจะมีความรู้สึกว่าการกระทำของ ส.ส.เหล่านั้นเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 146 วรรคห้า ซึ่งบัญญัติว่า

“ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแปรญัตติเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการใดมิได้ แต่อาจแปรญัตติได้ในทางลดหรือตัดทอนรายจ่ายที่มิใช่รายจ่ายตามข้อผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้...”

ในฐานะที่ผมเคยรับราชการที่สำนักงบประมาณมาเป็นเวลาอันยาวนาน และเคยได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมาธิการและเลขานุการคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีติดต่อกันเป็นเวลา 7 ปี (ปี2529-2535)

ผมขอเสนอความเห็นเกี่ยวกับการป้องกันมิให้เกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้นในอนาคต

แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการป้องกันปัญหาดังกล่าว ผมขอให้ข้อสังเกตว่า

การใช้กำลังภายในของกรรมาธิการบางคนเพื่อผลักดันงบประมาณรายจ่ายที่ปรับลดได้ไปลงในจังหวัดของตนมีมาช้านานแล้ว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ 3-4 ปี ก่อนการยึดอำนาจของรสช.มีการกระทำเช่นนั้นอย่างกว้างขวาง ซึ่ง ส.ส.รุ่นลายคราม และข้าราชการประจำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็ทราบดี

แต่ที่ไม่เกิดเรื่องอื้อฉาวขึ้นกลางที่ประชุมสภาอย่างที่ได้เห็นกันเมื่อไม่กี่วันมานี้ก็เพราะในครั้งก่อนๆนั้นส.ส.ทั้งหลายที่เป็นกรรมาธิการใจกว้าง จึงพร้อมใจกันจัดแบ่งงบประมาณรายจ่ายที่ปรับลดได้ส่วนหนึ่งไปเป็นค่าใช้จ่ายตามโครงการที่ส.ส.ซึ่งมิได้เป็นกรรมาธิการเสนอแนะด้วย

ทั้งนี้ นอกเหนือจากงบฯส.ส.ที่คณะกรรมาธิการได้ตั้งไว้ในงบฯพัฒนาจังหวัดอย่างเปิดเผย

การที่คณะกรรมาธิการ ในปีก่อนๆ ได้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส.ส.ที่มิได้เป็นกรรมาธิการด้วย ทำให้ส.ส.ทุกคนพอใจ แม้ว่าจังหวัดที่มีส.ส.เป็นกรรมาธิการจะได้รับโครงการมากกว่าจังหวัดที่ไม่มีส.ส.เป็นกรรมาธิการก็ตาม

สำหรับการป้องกันมิให้มีการนำงบประมาณรายจ่ายที่กรรมาธิการปรับลดได้ไปจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายของโครงการตามความต้องการของส.ส.นั้น ผมเห็นว่าอาจทำได้ 2 วิธี

วิธีแรกอาศัยอำนาจในทางนิติบัญญัติ ส่วนวิธีหลังอาศัยอำนาจในทางบริหาร

1. วิธีการในทางนิติบัญญัติ

ผมเห็นว่า การที่คณะกรรมาธิการสามารถนำงบประมาณรายจ่ายที่ปรับลดได้ส่วนหนึ่งไปตั้งเป็นรายจ่ายใหม่ หรือเพิ่มจำนวนเงินในรายการที่รัฐบาลตั้งไว้แล้วโดยไม่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลก่อนนั้น

ก็เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและฉบับที่ถูกยกเลิกไปแล้วทุกฉบับมีช่องโหว่ให้ตีความได้ว่า รัฐธรรมนูญห้าม ส.ส.แปรญัตติเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการ แต่ไม่ได้ห้ามสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการจึงเพิ่มเติมรายการและจำนวนในรายการใดๆ ได้

ผมเห็นว่าการตีความรัฐธรรมนูญเช่นนั้น ไม่สอดคล้องกับหลักการที่ใช้อยู่ในประเทศต่างๆที่มีการปกครองในระบบรัฐสภา (Parliamentary Government) ซึ่งเป็นหลักการที่ประเทศไทยได้นำมากำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไทย

ดังจะเห็นได้ว่า ในประเทศอังกฤษนั้น สภาสามัญ (House of Commons) ซึ่งเทียบได้กับสภาผู้แทนราษฎรของไทย ได้กำหนดไว้ในข้อบังคับการประชุมตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ว่า

“สภานี้จะไม่รับคำร้องขอที่เกี่ยวกับเงินจำนวนใดๆ ที่เกี่ยวกับราชการ เว้นแต่จะเสนอโดยรัฐบาลกลาง (The Crown)”

ส่วนประเทศฝรั่งเศสรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคล้ายกับของประเทศอังกฤษ

ดังนั้น หากจะป้องกันมิให้มีการกระทำอันขัดต่อหลักการของระบบรัฐสภาดังกล่าว ก็ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ชัดแจ้งว่า

“การเสนอตั้งงบประมาณรายจ่ายรายการใหม่ หรือเพิ่มเติมจำนวนงบประมาณรายจ่ายรายการใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะเสนอโดยคณะรัฐมนตรี”

ทั้งนี้ ควรนำข้อความดังกล่าวไปกำหนดไว้เป็นวรรคท้ายของมาตรา 146 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 และขอฝากให้คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญที่สภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งขึ้น รับไปพิจารณาดำเนินการด้วย

2. วิธีการในทางบริหาร

การแก้ไขรัฐธรรมนูญแต่ละครั้งโดยปกติจะทำได้ยาก และมีกระบวนการที่ต้องทำเป็นขั้นเป็นตอน ดังนั้น หากจะกำหนดมาตรการป้องกันการกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้นให้ได้ผลโดยเร็วก็อาจใช้วิธีการในทางบริหาร ซึ่งอาจทำได้ในทันที

วิธีการดังกล่าวก็คือคณะรัฐมนตรีจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการขอตั้งงบประมาณรายการใหม่หรือขอเพิ่มจำนวนเงินงบประมาณรายจ่ายรายการใดๆ ในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการวิสามัญ ขึ้นไว้อย่างรัดกุม

โดยห้ามส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ เสนอขอตั้งงบประมาณรายจ่ายในระยะเวลาที่กระชั้นชิดกับการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ

ซึ่งจะทำให้สำนักงบประมาณ คณะรัฐมนตรี และคณะกรรมาธิการ ไม่มีเวลาเพียงพอในการพิจารณาคำขออย่างละเอียดรอบคอบได้ และ **เป็นช่องโหว่** ให้มีการกระทำที่ไม่ชอบมาพากลได้

นอกจากนี้จะต้องกำหนดวิธีการพิจารณาคำขอตั้งงบประมาณรายจ่ายในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการอย่างเป็นระบบ โดยมีสาระสำคัญประการหนึ่งว่า เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณใดแล้ว ให้สำนักงบประมาณจัดทำเอกสารแสดงแผนงาน งาน และโครงการ ที่สมควรได้รับการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้นในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ แล้วเสนอเอกสารดังกล่าวไปขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี

เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้วให้ใช้เอกสารดังกล่าวเป็นหลักในการเสนอขอเพิ่มงบประมาณรายจ่ายในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีควรกำหนดให้สำนักงบประมาณเสนอเอกสารดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรีโดยเร็วที่สุดอย่างช้าไม่เกิน 15 วัน นับแต่วันที่คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่สำนักงบประมาณเสนอ

ผมเชื่อว่า หากคณะรัฐมนตรีได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดังกล่าวข้างต้นขึ้นไว้แล้ว จะทำให้การเสนอขอตั้งงบประมาณรายจ่ายรายการใหม่ และการเพิ่มจำนวนเงินในรายการใดๆ ในขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ จะเป็นไปอย่างมีระบบอันจะช่วยป้องกันมิให้เกิดปัญหาอื้อฉาวขึ้นอีก

ศ.ดร. อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

บทความในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
ฉบับวันที่ 6 มีนาคม 2536

ดร.อิสสระได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์เรื่อง “วัวหายล้อมคอก: บทเรียนจากการอภิปรายงบประมาณ” เพื่อวิพากษ์การนำงบประมาณรายจ่ายที่คณะกรรมาธิการฯ ปรับลดได้ไปจัดสรรให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นค่าวัสดุกำจัดลูกน้ำและยุงลาย ตามข้อเสนอแนะของ ส.ส. 29 คน เป็นเงินถึง 143 ล้านบาท เป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 146 วรรค 5 ที่ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายฯ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแปรญัตติเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการใดมิได้

ดร.อิสสระได้เขียนบทความเรื่อง “งบฯ ส.ส. กับหลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน” เพื่อ**เตือนให้มีการตั้งงบประมาณรายจ่ายที่สอดคล้องกับหลักการทำงบประมาณแผ่นดิน** โดยได้วิพากษ์การตั้งงบประมาณที่ไม่ได้แสดงรายละเอียดว่าเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เป็นจำนวนเงินเท่าใด ว่าเป็นการขัดกับหลักการจัดทำงบประมาณที่เสนอขอความเห็นชอบต่อสภาที่จะต้องจำแนกงบประมาณรายจ่ายและแสดงรายละเอียดการใช้เงินแต่ละประเภท และทำให้เกิดผลเสียต่อระบบงบประมาณแผ่นดิน จึงไม่สมควรตั้งงบนี้ต่อไป

หน้า 10 ● บทความ วันพุธที่ 8 กันยายน พุทธศักราช 2536 หนังสือพิมพ์มติชนราย

งบฯส.ส.กับหลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

การจัดทำงบประมาณแผ่นดินนั้น มีหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่งว่า เพื่อให้รัฐสภาซึ่งเป็นตัวแทนของปวงชนสามารถควบคุมการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ **งบประมาณที่รัฐบาลเสนอต่อรัฐสภา เพื่อขอความเห็นชอบจะต้องจำแนกงบประมาณรายจ่ายออกเป็นประเภทๆ พร้อมทั้งแสดงรายละเอียดการใช้เงินแต่ละประเภท** หลักการดังกล่าวมีชื่อว่า **"หลักการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของงบประมาณรายจ่าย** (PRINCIPLE OF SPECIFICATION)"

ประเทศไทยได้ยึดถือหลักการดังกล่าวในการจัดทำงบประมาณแผ่นดินมาช้านานแล้ว ดังจะเห็นได้ว่า งบประมาณรายจ่ายของแต่ละส่วนราชการในงบประมาณที่จัดทำขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เป็นต้นมา จะประกอบด้วยรายจ่ายหมวดต่างๆ และมีการแสดงรายละเอียดค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวดไว้ในเอกสารงบประมาณ เช่น งบประมาณรายจ่ายหมวดค่าตอบแทน ใช้สอย และวัสดุ ของส่วนราชการหนึ่ง ตั้งไว้เป็นเงิน 10 ล้านบาท **เอกสารงบประมาณจะแสดงรายละเอียดว่า งบประมาณรายจ่ายในหมวดนี้ตั้งไว้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง** (อาทิ ค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าเบี้ยประชุมกรรมการ ค่าซ่อมแซมทรัพย์สิน ค่าวัสดุสำนักงาน เป็นจำนวนเงินเท่าใด)

อย่างไรก็ดี ในช่วงเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน **ได้มีการตั้งงบประมาณรายจ่ายรายการหนึ่ง โดยไม่แสดงรายละเอียดว่าจะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง เป็นจำนวนเงินเท่าใด อันเป็นการขัดกับหลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดินดังกล่าวข้างต้น** งบประมาณรายจ่ายดังกล่าว ได้ตั้งแฝงไว้ในงบฯพัฒนาจังหวัด ซึ่งเป็นรายการหนึ่งในงบประมาณรายจ่ายงบฯกลาง จึงไม่ปรากฏรายการและวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดในเอกสารงบประมาณ *แต่เป็นที่เข้าใจกันในหมู่กรรมาธิการวิสามัญว่า งบประมาณรายจ่ายดังกล่าวตั้งไว้เพื่อให้สำนักงบประมาณจัดสรรให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจใช้ในการดำเนินงานตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร* โดยที่ไม่ปรากฏชื่อรายการงบประมาณรายจ่ายดังกล่าว *สื่อมวลชนจึงขนานนามงบฯนี้ว่า "งบฯ ส.ส."* ซึ่งก็เหมาะสมดี เพราะเป็นชื่อที่กะทัดรัด และสื่อความหมายได้ดี

การที่ผู้ตั้งงบประมาณรายจ่ายรายการดังกล่าวมิได้แสดงถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้จ่ายในรายการนี้ ก็เนื่องจากเหตุการณ์บางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ *การตั้ง "งบฯ ส.ส." ในปีแรก เป็นการริเริ่มของกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ซึ่งได้เจียดงบประมาณรายจ่ายจำนวนหนึ่งที่ตัดได้จากรายการต่างๆ มาใช้เพื่อการนี้ โดยมิได้มีแผนรองรับไว้ก่อน และมิได้มีการวิเคราะห์ความจำเป็นในการใช้จ่ายเงินในงบฯ นี้* คณะกรรมาธิการจึงไม่สามารถแสดงรายละเอียดได้ แต่ทุกครั้งที่มีการตั้งงบฯ นี้ จะมีการกำหนดว่า ส.ส.คนหนึ่งจะมีสิทธิเสนอแนะการใช้จ่ายเงินในงบฯ ดังกล่าว ได้เป็นจำนวนเท่าใด เช่น ให้เสนอได้คนละยี่สิบล้านบาท ดังเช่นที่เป็นข่าวอยู่ในขณะนี้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้ คณะกรรมาธิการจะต้องตั้งงบประมาณรายจ่าย เพื่อการนี้เป็นเงินทั้งสิ้น 7,200 ล้านบาท (สำหรับ ส.ส. 360 คน) **เมื่อการตั้งงบฯ ส.ส.ครั้งแรก เป็นการตั้งในลักษณะเงินก้อน ซึ่งก็เป็นการสะดวกดี คณะกรรมาธิการชุดต่อๆ มา จึงถือปฏิบัติทำนองเดียวกัน เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน** อนึ่ง ในบางปี รัฐบาลก็เป็นผู้ตั้งงบฯดังกล่าวเสียเอง

การตั้งงบฯส.ส.โดยไม่มีรายละเอียดดังกล่าวข้างต้นนี้ นอกจากจะไม่ถูกต้องตามหลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดินแล้ว ยังก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ตามแนวความคิดของระบบงบประมาณแบบแผนงาน (Programme Budgeting) การจัดสรรงบประมาณและการวางแผนจะต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวในด้านจุดมุ่งหมาย (Objecting) **การตั้งงบฯ ส.ส.โดยไม่มีการวางแผนมาก่อน จึงอาจทำให้การจัดสรรงบประมาณและการร่างแผนไม่สอดคล้องกลมกลืนกัน**

2. ตามหลักการวิเคราะห์งบประมาณนั้น **การจัดสรรงบประมาณจะต้องคำนึงถึงลำดับความสำคัญก่อนหลัง (PRIORITY) ของกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล โดยจะต้องจัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมที่มีความสำคัญลำดับสูงสุดก่อน** การจะเป็นเช่นนั้นได้ก็ต่อเมื่อสำนักงบประมาณและรัฐบาลได้พิจารณาจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของงาน และโครงการทั้งหลายพร้อมกันในคราวเดียว **การตั้งงบฯ ส.ส. โดยไม่มีการวางแผนมาก่อนอาจทำให้กิจกรรมที่มีลำดับความสำคัญต่ำ** (หากเปรียบเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ) ได้รับการจัดสรรงบประมาณ (งบฯ ส.ส.) ซึ่งไม่ถูกต้อง

3. การตั้งงบฯ ส.ส.ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงบประมาณ ตั้งแต่มีการตั้งงบฯ ส.ส.เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ส.ส.ส่วนใหญ่มักจะเสนอให้ใช้งบฯ ดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการบริโภค หรือเพื่อการเกษตร การก่อสร้างปรับปรุงถนนหนทาง และงานสาธารณะต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่า ในแต่ละปีที่ผ่านมา ส่วนราชการที่รับผิดชอบงานด้านต่างๆ ดังกล่าวได้รับการจัดสรรเงินงบฯ ส.ส.เป็นจำนวนมาก **ส่วนราชการที่ได้รับเงินงบฯ ดังกล่าวมากเป็นพิเศษ ได้แก่ สำนักงาน รพช. กรมโยธาธิการ และกรมชลประทาน** ส่วนราชการเหล่านี้ได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นในแต่ละปี เป็นจำนวนมากอยู่แล้ว ทั้งยังได้รับการจัดสรรเพิ่มเติมในชั้นการพิจารณาของคณะกรรมาธิการ อีกเป็นจำนวนไม่น้อย จึงทำให้งบประมาณและปริมาณของส่วนราชการดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้นอย่างผิดปกติ ทั้งนี้ ยังไม่รวมถึงงบประมาณปีก่อนๆ ที่ให้... งบประมาณและกันไว้เบิกเหลื่อมปีในปัจจุบัน **เมื่อส่วนราชการเหล่านั้น... เงินงบฯ ส.ส.เพิ่มเติมในระหว่างปีงบประมาณอีก จึงทำให้ไม่สา... ใช้จ่ายเงินงบประมาณทั้งหมดภายในปีงบประมาณ ต้องขอกันเ... เบิกเหลื่อมปี และขยายเวลาการเบิกจ่ายงบประมาณปีก่อนที่กันไว้... ไปอีก และจะเป็นเช่นนี้เรื่อยไปหากไม่มีการแก้ปัญหาในเรื่องนี้... ถูกจุด**

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ ย่อมเห็นได้ว่า *การตั้งงบฯ ส.ส.เป็นผลเสีย... งบประมาณแผ่นดิน ดังนั้น จึงไม่สมควรตั้งงบฯนี้อีกต่อไป หากจะเปิดโอ... ส.ส.ร่วมมือกับฝ่ายบริหารในการพัฒนาจังหวัดของตน ก็อาจทำได้โดย... หลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดินตามวิธีการดังต่อไปนี้*

รัฐบาลควรให้โอกาส ส.ส.ทุกคนรับทราบแผนปฏิบัติงานของส่วนราชการ... ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานในจังหวัด หาก ส.ส.ท่านใดเห็นว่า แผน... งานของส่วนราชการใดยังไม่สนองความต้องการของประชาชนหรือสนอง... ต้องการไม่เพียงพอ ก็ให้เสนอเรื่องนั้นไปให้ส่วนราชการเจ้าของเรื่องไปพิ... ปรับแผนปฏิบัติงาน แล้วขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณตามวิธีการป...

หากทำได้เช่นนี้ ส.ส.ก็จะได้ชื่อว่ามีส่วนร่วมในการพัฒนาท... ของตน ในขณะเดียวกัน การตั้งงบประมาณรายจ่ายเพื่อการพ... ท้องถิ่นดังกล่าวก็จะมีรายละเอียดประกอบครบถ้วนตามหลักการ... งบประมาณ

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
ฉบับวันที่ 8 กันยายน 2536

งานพัฒนาความรู้กฎหมายมหาชนในประเทศไทย (2515-2550)

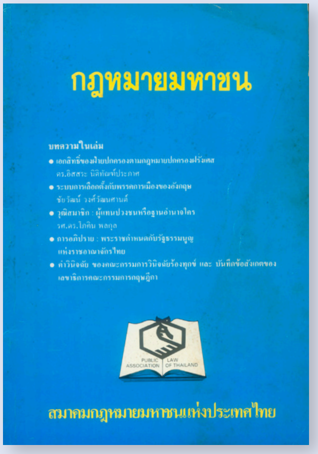

"ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ใช้ความรู้ความสามารถในทางวิชาการและความรู้ในทางปฏิบัติมาเขียนเป็นตำรา บทความ และคำพิพากษาในทางกฎหมายมหาชน อันนำมาสู่การผลักดันความคิดให้เกิดการบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ และการพัฒนากฎหมายมหาชนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ท่านอาจารย์จึงมีคุณูปการเป็นอย่างมากต่อวงการนิติศาสตร์และสังคมไทย และเป็นผู้วางรากฐานให้แก่กฎหมายมหาชนในประเทศอย่างแท้จริง"

(ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์, "นักวิชาการผู้วางรากฐานให้แก่กฎหมายมหาชนในประเทศไทย", มีนาคม 2564)

ดร.อิสสระมุ่งมั่นที่จะให้ความรู้แก่นิสิต นักศึกษา เพื่อพัฒนากฎหมายมหาชนในประเทศไทย แม้ว่าภารกิจราชการที่สำนักงบประมาณจะหนัก แต่ ดร.อิสสระก็ได้สละเวลาพักผ่อนส่วนตัวไปเป็นอาจารย์พิเศษและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่มหาวิทยาลัยหลายแห่ง ตั้งแต่ปี 2515 จนกระทั่งในปี 2550 ที่ร่างกายไม่เอื้ออำนวยให้ทำงานได้ ทั้งนี้ ในปี 2515 กฎหมายมหาชนยังเป็นเรื่องใหม่มาก และการเรียนการสอนสาขากฎหมายมหาชนยังมีจำกัดในประเทศไทย

"ดร.อิสสระได้เป็นนักกฎหมายรุ่นแรก ๆ ของไทยที่ได้เขียนบทความเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนและความสำคัญของกฎหมายมหาชน เนื่องจากท่านได้เรียนกฎหมายมหาชนในขณะที่ได้ไปศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส และท่านได้กรุณามอบบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนให้ผม (พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์) ทำให้ผมได้มีโอกาสเรียนรู้กฎหมายมหาชนและเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมายมหาชนไปด้วย ต่อมา ท่านได้มีโอกาสไปสอนกฎหมายมหาชนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งผลงานด้านกฎหมายมหาชนต่าง ๆ ของท่าน ทำให้นักกฎหมายไทยได้ตื่นตัวในการศึกษาและการใช้กฎหมายมหาชนอย่างกว้างขวาง และด้วยความรู้ความสามารถในด้านกฎหมายมหาชนของท่าน ทำให้ท่านได้รับใช้ประเทศชาติในเวลาต่อมาด้วยการดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและประธานศาลรัฐธรรมนูญ อันเป็นผลให้ท่านได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถด้านกฎหมายมหาชนกว้างขวางยิ่งขึ้น" *(พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์, "ระลึกถึง ดร.อิสสระ", อ้างแล้ว, กุมภาพันธ์ 2564)*

การพัฒนาความรู้ด้านกฎหมายปกครองและเสนอแนวคิดการจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทย (2515-2540)

อาจารย์พิเศษ และการบุกเบิกการสอนวิชากฎหมายปกครองเปรียบเทียบ

ดร.อิสสระมีความชอบสนใจ และศึกษาค้นคว้ากฎหมายปกครองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เรียนที่ประเทศฝรั่งเศส จนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต และนำความรู้มาถ่ายทอดในการสอนวิชากฎหมายปกครองเปรียบเทียบและมีความมุ่งหวังที่จะให้เกิดการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในประเทศไทย

ดร.อิสสระมีความสนใจและศึกษาค้นคว้ากฎหมายปกครอง เช่น จากหนังสือ "คำอธิบายกฎหมายปกครอง" ของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ที่เขียนขึ้นในปี 2474 ทำให้มีความเข้าใจเบื้องหลังประวัติศาสตร์กฎหมายปกครองของไทย อ่านตำราหนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายปกครองของประเทศต่าง ๆ และติดตามหนังสือใหม่ ๆ เพื่อให้ได้ความรู้ที่ทันสมัย ทำให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับกฎหมายปกครองของประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างดี และได้เขียนบทความเกี่ยวกับกฎหมายปกครองของฝรั่งเศส ระบบกระจายอำนาจของฝรั่งเศส และกฎหมายปกครองของอังกฤษ เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง

ดร.อิสสระได้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชากฎหมายปกครองเปรียบเทียบในระดับปริญญาตรี ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามคำเชิญของ ดร.สมศักดิ์ สิงหพันธ์ อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งแต่ปี 2515 และสอนต่อเนื่องเป็นเวลาร่วม 20 ปี โดยสอนในวันเสาร์ช่วงบ่าย และตั้งใจที่จะให้ความรู้แก่นักศึกษา ให้หันมาสนใจกฎหมายปกครองมากขึ้น รวมทั้งให้มีความเข้าใจแนวคิดกฎหมายปกครองของประเทศซึ่งมีระบบกฎหมายที่ก้าวหน้า โดยเปรียบเทียบแนวคิดที่ขัดแย้งกันระหว่างกฎหมายปกครองของฝรั่งเศสและของประเทศแองโกลแซ็กซอน (ประเทศอังกฤษ) และสหรัฐอเมริกา

ดร.อิสสระเป็นผู้บุกเบิกการเขียนหนังสือกฎหมายปกครองเปรียบเทียบในประเทศไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ใหม่มากในสมัยนั้น โดยได้เขียนคำบรรยายและจัดพิมพ์คำสอนเป็นภาษาไทย เพื่อให้ความรู้แก่นักศึกษาปริญญาตรีที่มีปัญหาด้านภาษาต่างประเทศ ลดอุปสรรคในการอ่านตำรากฎหมายปกครองของฝรั่งเศส โดยคำสอนได้ตีพิมพ์ทั้งสิ้น 5 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2521-2529

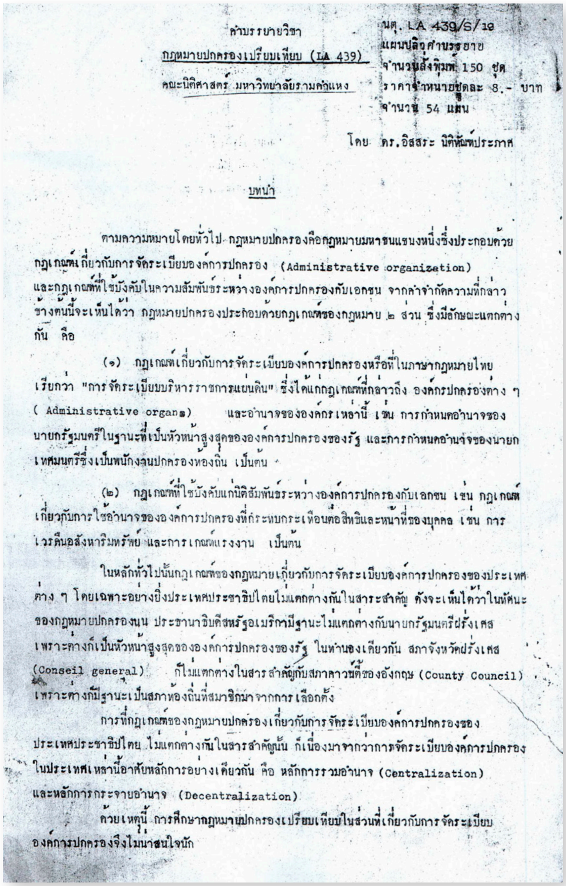

คำบรรยายวิชา

กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ (LA 439)

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นต. LA 439/S/๑๘
แผนปลิวคำบรรยาย
จำนวนสั่งพิมพ์ 150 ชุด
ราคาจำหน่ายชุดละ 8.- บาท
จำนวน 54 แผ่น

โดย ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

บทนำ

ตามความหมายโดยทั่วไป กฎหมายปกครองคือกฎหมายมหาชนแขนงหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การปกครอง (Administrative organization) และกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับในความสัมพันธ์ระหว่างองค์การปกครองกับเอกชน จากคำจำกัดความที่กล่าวข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายปกครองประกอบด้วยกฎเกณฑ์ของกฎหมาย ๒ ส่วน ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน คือ

(๑) กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การปกครองหรือที่ในภาษากฎหมายไทยเรียกว่า "การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน" ซึ่งได้แก่กฎเกณฑ์ที่กล่าวถึง องค์กรปกครองต่าง ๆ (Administrative organs) และอำนาจขององค์กรเหล่านี้ เช่น การกำหนดอำนาจของนายกรัฐมนตรีในฐานะที่เป็นหัวหน้าสูงสุดขององค์การปกครองของรัฐ และการกำหนดอำนาจของนายกเทศมนตรีซึ่งเป็นพนักงานปกครองท้องถิ่น เป็นต้น

(๒) กฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับแก่นิติสัมพันธ์ระหว่างองค์การปกครองกับเอกชน เช่น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจขององค์การปกครองที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคล เช่น การเวรคืนอสังหาริมทรัพย์ และการเกณฑ์แรงงาน เป็นต้น

ในหลักทั่วไปนั้นกฎเกณฑ์ของกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การปกครองของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศประชาธิปไตยไม่แตกต่างกันในสาระสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่าในทัศนะของกฎหมายปกครองนั้น ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกามีฐานะไม่แตกต่างกับนายกรัฐมนตรีฝรั่งเศส เพราะต่างก็เป็นหัวหน้าสูงสุดขององค์การปกครองของรัฐ ในทำนองเดียวกัน สภาจังหวัดฝรั่งเศส (Conseil general) ก็ไม่แตกต่างในสารสำคัญกับสภาคาวน์ตี้ของอังกฤษ (County Council) เพราะต่างก็มีฐานะเป็นสภาท้องถิ่นที่สมาชิกมาจากการเลือกตั้ง

การที่กฎเกณฑ์ของกฎหมายปกครองเกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การปกครองของประเทศประชาธิปไตย ไม่แตกต่างกันในสารสำคัญนั้น ก็เนื่องมาจากว่าการจัดระเบียบองค์การปกครองในประเทศเหล่านี้อาศัยหลักการอย่างเดียวกัน คือ หลักการรวมอำนาจ (Centralization) และหลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษากฎหมายปกครองเปรียบเทียบในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบองค์การปกครองจึงไม่น่าสนใจนัก

ตัวอย่างคำบรรยายวิชา
กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ

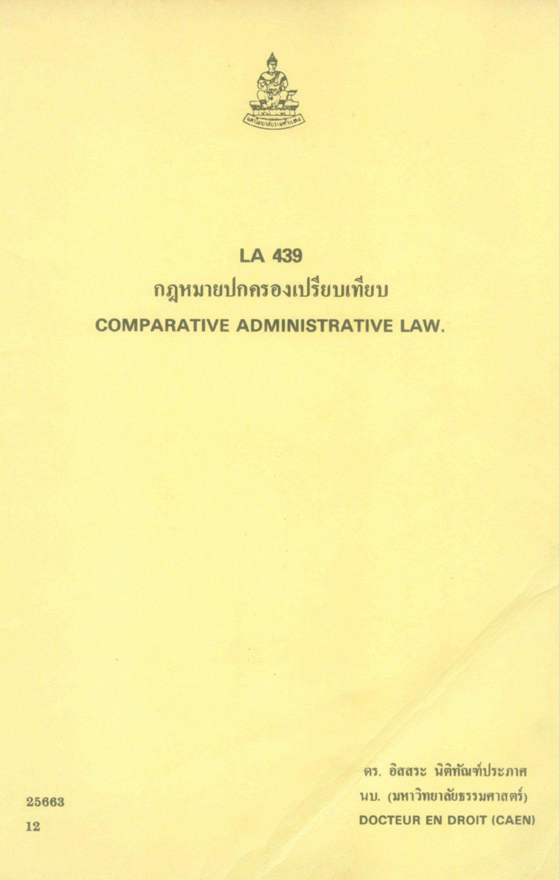

ปกเอกสารคำสอน
วิชา LA439
คณะนิติศาสตร์ ม.รามคำแหง

แนวคิดเกี่ยวกับ
การจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทย

ในปี 2517 ดร.อิสสระได้เขียนบทความเรื่องศาลปกครองฝรั่งเศส เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดระเบียบศาลของประเทศฝรั่งเศส เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการอภิปรายในประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทย

ต่อมา ดร.อิสสระเป็นอาจารย์พิเศษประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดตั้งศาลปกครองในการอภิปรายทางวิชาการเรื่องปัญหาการจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทย โดยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดขึ้นในปี 2523 ในโอกาสที่มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ... ซึ่งมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านการจัดตั้งศาลปกครองดังกล่าว

แม้ว่าในวันอภิปราย ดร.อิสสระจะมีอาการเจ็บป่วยมากจากไวรัสเข้าตา แต่ยังไปร่วมงานด้วย เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากและเป็นวาระที่เราจะต้องเลือกทางเดิน ท่านคิดว่าถ้าเดินผิดก็คิดจนตัวตาย เพราะเรื่องของศาลปกครองนี้เป็น**เรื่องของผลประโยชน์ได้เสียของรัฐ เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ส่วนรวม**

ประเด็นสำคัญที่ดร.อิสสระชี้ให้เห็นในการจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทยมีดังนี้

(1) ศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2523 ไม่ใช่ศาลปกครองที่แท้จริงตามความหมายในทางเทคนิค แต่มุ่งจัดวางระบบควบคุมฝ่ายปกครองโดยศาลยุติธรรม ศาลปกครองจะอยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นควรจะเป็นอิสระจากศาลยุติธรรมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าประเทศจะมีความต้องการระบบศาลปกครองหรือไม่

(2) การจัดตั้งศาลปกครองต้องคำนึงถึงเบื้องหลังประวัติศาสตร์ของฝ่ายปกครอง และเอกลักษณ์ของระบบการปกครองของไทยด้วย การควบคุมการกระทำทางปกครองต้องเปิดโอกาสให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจปกครองได้ และเน้นหลักการควบคุมหลังจากใช้อำนาจไปแล้ว มิฉะนั้นระบบที่จะสร้างขึ้นจะไม่สามารถทำงานได้ดีตามที่หวังไว้

(3) ศาลปกครองจะสามารถสร้างแนวคิดของกฎหมายปกครองที่ถูกต้องได้ต่อเมื่อศาลนั้นประกอบด้วยผู้พิพากษาที่มีความชำนาญพิเศษทางกฎหมายมหาชน แต่ข้าราชการตุลาการของไทยส่วนมากเรียนทางกฎหมายเอกชนโดยเฉพาะ และศึกษากฎหมายมหาชนมาน้อยมาก จึงเห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมที่จะจัดตั้งศาลปกครอง

“**ผมเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะเริ่มต้นพัฒนากฎหมายมหาชนอย่างจริงจัง** เพื่อว่าวันหน้าเราจะได้มีศาลปกครองซึ่งเป็นหลักประกันเสรีภาพของปัจเจกชน ขณะเดียวกันเอื้ออำนวยให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิผล ผมขอเสนอให้

(1) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ส่งเสริมการสอนกฎหมายมหาชนให้มากยิ่งขึ้น และเพิ่มหลักสูตรวิชากฎหมายมหาชนเป็นวิชาบังคับ

(2) มีการแนะนำให้ประชาชนและสื่อมวลชนเข้าใจแนวคิดและบทบาทกฎหมายมหาชน ได้เรียนรู้กฎหมายมหาชนอย่างง่าย

(3) **นักกฎหมายมหาชนที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศควรรวมตัวกันจัดตั้งสมาคมกฎหมายมหาชน** เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายมหาชน

(4) เมื่อผลิตนักกฎหมายมหาชนแล้ว รัฐบาลควรส่งเสริมให้นักกฎหมายมหาชนได้มีโอกาสประกอบวิชาชีพที่เรียนมาอย่างเต็มภาคภูมิ

...นักกฎหมายเอกชนต้องยอมรับว่ากฎหมายมหาชนแตกต่างในสาระสำคัญจากกฎหมายเอกชน และยอมรับนับถือกฎหมายมหาชน และปล่อยให้นักกฎหมายเหล่านี้พัฒนากฎหมายมหาชนโดยลำพัง ดังเช่น วงการแพทย์นับถือแพทย์ผู้ชำนาญการเฉพาะโรคและแพทย์ผู้ชำนาญการแต่ละสาขา ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน...

ผมมีความเชื่อมั่นว่าถ้าทุกฝ่ายร่วมมือและประสานงานในการพัฒนากฎหมายมหาชนอย่างจริงจัง ความหวังที่ประเทศไทยจะมีระบบศาลปกครองคงจะเป็นจริงได้แน่นอน” *(คำอภิปรายของ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, 9 สิงหาคม 2523)*

เขียนหนังสือเรื่องตอบ 20 คำถาม เกี่ยวกับศาลปกครอง

ในปี 2540 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ... ซึ่งเป็นการจัดตั้งระบบศาลปกครองแบบศาลคู่ที่มีการจัดตั้งศาลปกครองสูงสุดคู่กับศาลยุติธรรม โดยฝ่ายที่สนับสนุนการจัดตั้งศาลปกครองไม่ได้ให้เหตุผลประกอบให้คนทั่วไปเข้าใจ

ดร.อิสสระจึงได้เขียนหนังสือเรื่องตอบ 20 คำถาม เกี่ยวกับศาลปกครอง ให้ประชาชนทั่วไปเรียนรู้เรื่องศาลปกครองอย่างคนธรรมดาเพื่ออธิบายให้ผู้ที่ไม่ใช่นักกฎหมายเข้าใจศาลปกครอง โดยใช้วิธีตั้งคำถามและตอบคำถาม เช่น ศาลปกครองคืออะไร ทำไมต้องมีระบบศาลคู่ เพื่อใช้ประกอบวิจารณญาณในการตัดสินใจรับหรือไม่รับศาลปกครองในระบบศาลคู่

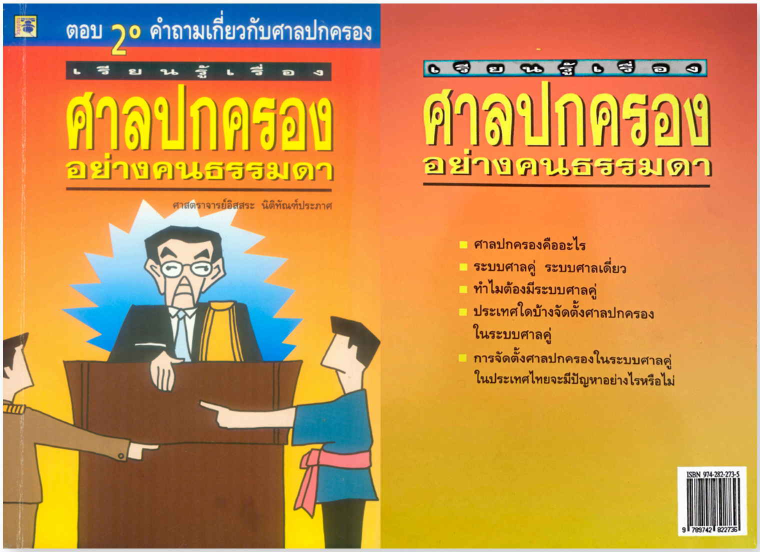

หนังสือเรื่องตอบ 20 คำถาม เกี่ยวกับศาลปกครอง

ร่วมก่อตั้งและผลักดันกิจกรรมสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย (2524-2534)

จากข้อเสนอของดร.อิสสระในการอภิปรายทางวิชาการในปี 2523 ให้มีการจัดตั้งสมาคมกฎหมายมหาชน ในปี 2524-2525 ได้มีการปรึกษาหารือระหว่างนักวิชาการที่สนใจกฎหมายมหาชน ได้แก่ **ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม ดร.เฉลิมชัย วสีนนท์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ และ ดร.โภคิน พลกุล ในการจัดตั้งสมาคมกฎหมายมหาชน** เพื่อพัฒนากฎหมายมหาชน ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทยและยังมีการศึกษาค้นคว้ากันไม่แพร่หลาย จึงควรจัดตั้งสมาคมฯ ขึ้น ให้**เป็นแหล่งชุมนุมผู้มีความรู้และผู้สนใจได้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น อันจะเป็นหนทางนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการสาขานี้ในประเทศไทย**

เครื่องหมายของสมาคมเป็นรูปมือสองข้างจับกระชับกันบนหน้าหนังสือซึ่งเปิดอยู่ สื่อความหมายว่า มือทั้งสองของภาครัฐบาล (Public Sector) ฝ่ายหนึ่ง และภาคเอกชน (Private Sector) อีกฝ่ายหนึ่ง ต้องร่วมมือประสานกันตลอดเวลา เจตนารมณ์ของกฎหมายมหาชนจึงจะสัมฤทธิผล สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มหาชนโดยส่วนรวมได้เต็มที่ สำหรับหนังสือแสดงถึงจุดมุ่งหมายสมาคมซึ่งมุ่งดำเนินการเฉพาะในทางวิชาการหรือวิชาชีพกฎหมายมหาชนเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับลัทธิการเมืองใด ๆ

สมาคมกฎหมายมหาชนได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2526 โดยมีศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม เป็นนายกสมาคมคนแรก

เป็นนายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย

ดร.อิสสระเป็นนายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทยในช่วงปี 2530-2534 และได้ผลักดันให้มีการจัดกิจกรรมเชิงรุกเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายมหาชนไปสู่ภูมิภาค ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดสัมมนาวิชาการเรื่อง "ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างราชการบริหารส่วนกลางกับราชการบริหารส่วนท้องถิ่น" 4 ครั้ง ที่กรุงเทพฯ สงขลา เชียงใหม่ และขอนแก่น รวมทั้งได้ประชาสัมพันธ์ทางวิทยุและถ่ายทอดทางโทรทัศน์ เพื่อขยายเครือข่ายความรู้เรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ ผู้ปฏิบัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย 3 แห่ง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยรามคำแหง) และมูลนิธิเอเชีย

"สมาคมฯ เห็นว่า ตามหลักการกระจายอำนาจ การกำกับดูแล มีความมุ่งหมายให้การดำเนินงานของราชการส่วนท้องถิ่นเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย และสอดคล้องกับส่วนกลาง และเกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารราชการตนเอง

การกำกับดูแลจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การใช้อำนาจกำกับดูแลต้องคำนึงถึงความเป็นอิสระของท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจการปกครองตนเอง

หากองค์การส่วนกลางและองค์การส่วนท้องถิ่นเข้าใจแนวคิดของระบบกระจายอำนาจ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจท้องถิ่นอย่างถ่องแท้ ทำให้สองฝ่ายเข้าใจและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน" *(คำกล่าวเปิดการสัมมนาฯ โดย ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ นายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย ปี 2533)*

“ในช่วงประมาณปี 2524-2525 ท่านศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม อาจารย์ ดร.เฉลิมชัย วสีนนท์ อาจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ และผม (ดร.โภคิน พลกุล) ได้มีการพูดคุยหารือกันเพื่อจัดตั้งสมาคมกฎหมายมหาชน โดยมุ่งหวังที่จะเห็นการพัฒนากฎหมายมหาชนอย่างเป็นระบบ และหลังจากก่อตั้งแล้ว จะพูดคุยและกินข้าวกันทุกเดือน เพื่อหารือเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคม โดยเวียนกันเป็นเจ้าภาพ เช่น ที่ร้านพงหลี อาจารย์อิสสระจะเป็นเจ้าภาพ หรือที่กรมสรรพสามิต อาจารย์เฉลิมชัยจะเป็นเจ้าภาพ

อาจารย์อิสสระเป็นผู้ผลักดันที่สุดมาตั้งแต่เริ่มแรกในการให้กฎหมายมหาชนมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ด้วยความหวังว่าถ้ากฎหมายมหาชนมีการพัฒนาอย่างแข็งแกร่งแล้ว ประเทศไทยจะตั้งอยู่ในระบบนิติรัฐและนิติธรรมอย่างแท้จริง ฝ่ายปกครองต้องเคารพกฎหมายและไม่สามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจได้

ในช่วงที่อาจารย์อิสสระเป็นนายกสมาคมฯ ท่านเป็นคนที่ very active มาก การจัดกิจกรรมของสมาคมฯ ในช่วงนั้นไม่เฉพาะแต่เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว แต่มีการจัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการไปสู่ภูมิภาคทั้ง 4 ภูมิภาคเพื่อขยายผลกิจกรรมของสมาคมในวงกว้าง

ผมรู้จักอาจารย์อิสสระครั้งแรกในโอกาสที่ท่านมาสอนพิเศษที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ผมเพิ่งเป็นอาจารย์ประจำใหม่ ๆ หลังจากจบปริญญาเอก สาขากฎหมายมหาชนจากมหาวิทยาลัยปารีส2 ท่านมีความเป็นกันเอง และชอบที่จะพูดคุยกับอาจารย์รุ่นใหม่ที่จบด้านกฎหมายมหาชน ท่านพูดกับผมว่า “ตอนนี้ผมทำงานเกี่ยวข้องกับกฎหมายการคลังเป็นส่วนใหญ่ แต่ในด้านความรู้กฎหมายปกครองและกฎหมายรัฐธรรมนูญต้องถามอาจารย์โภคินที่ท่านเพิ่งสำเร็จการศึกษา ความรู้ของอาจารย์จะทันสมัยกว่าผม”

แม้อาจารย์อิสสระจะมีภารกิจหน้าที่ราชการที่มาก แต่ท่านก็ยังเสียสละมาเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อย่างต่อเนื่องร่วมกว่า 20 ปี และมีผลงานวิชาการที่โดดเด่น ผมจึงได้เสนอคณะฯ ให้มีการขอตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษให้อาจารย์อิสสระ ซึ่งท่านดีใจมากที่ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปี 2535

ผมประทับใจอาจารย์อิสสระมาก ท่านมีน้ำใจ มีเมตตา ดูแลคนรอบข้าง และมีมุมสนุกสนาน ท่านทำงานหนักและมีอายุมากกว่าผมถึง 20 ปี แต่ในการทำงานของท่าน ท่านจะค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดและทันสมัยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ท่านเป็นนักกฎหมายที่มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์มาก (very scientific) ที่นักกฎหมายควรเอาเป็นแบบอย่าง เนื่องจากนักกฎหมายที่ดีจะต้องมีความคิดแบบวิทยาศาสตร์จึงจะยึดหลักนิติรัฐและนิติธรรม

หากนักนิติศาสตร์รุ่นใหม่จะหา Idol สักคน ผมเห็นว่าคน ๆ นั้นคือ อาจารย์อิสสระ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักนิติรัฐ นิติธรรม ท่านยึดมั่นในหลักการกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่เปลี่ยนแปลงหรือไม่แกว่งโอนเอนไปนอกหลักการทางกฎหมาย ท่านเป็นบุคคลที่ผมภูมิใจที่ได้รู้จัก ทำงาน และรับใช้ท่าน และไม่ผิดหวังแม้แต่นิดเดียวที่นับถือท่านเป็นครูบาอาจารย์ทางกฎหมาย

อาจารย์อิสสระเป็นคนที่สมบูรณ์แบบ อยู่ในธรรมปฏิบัติ การดำรงชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างที่งดงามทั้งต่องานที่ทำ ภรรยา ครอบครัว เพื่อนฝูง และพี่น้อง เช่นเดียวกับท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์” *(ดร.โภคิน พลกุล, “ระลึกถึงอาจารย์ ดร.อิสสระ ครูบาอาจารย์ทางกฎหมายที่น่านับถือ”, มีนาคม 2564)*

ในปี 2535 ดร.อิสสระได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

๖

เล่ม ๑๑๐ ตอนที่ ๑ ราชกิจจานุเบกษา ๕ มกราคม ๒๕๓๖

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง แต่งตั้งศาสตราจารย์พิเศษ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์พิเศษ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๓๕

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๓๕

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

บัญญัติ บรรทัดฐาน

รองนายกรัฐมนตรี

บุกเบิกการสอน
กฎหมายการคลัง (2531-2550)

ด้วยประสบการณ์ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกฎหมายงบประมาณและกฎหมายการคลัง ประกอบกับการศึกษาและค้นคว้าอ่านตำรา หนังสือ และบทความทางกฎหมายการคลังอย่างต่อเนื่อง ทำให้ **ดร.อิสสระเชี่ยวชาญกฎหมายการคลังทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และได้นำความรู้มาบุกเบิกการเรียนการสอนและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ด้านกฎหมายการคลัง** ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

"วิชากฎหมายเศรษฐกิจมหาชนว่าด้วยการเงินการคลังเป็นวิชาที่มีความสำคัญ ซึ่งเดิมทีอยู่ในหลักสูตรธรรมศาสตรบัณฑิต (ธ.บ.) ต่อมาหลังจากได้ยุบเปลี่ยนหลักสูตรธรรมศาสตรบัณฑิตเป็น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2495 แล้ว ก็ไม่ปรากฏว่ามีการสอนวิชาดังกล่าว ซึ่ง ดร.อิสสระได้เขียนประวัติความเป็นมาของการเรียนวิชากฎหมายการคลังว่า 'ที่เป็นเช่นนี้เข้าใจว่าเป็นเพราะคณบดีคณะนิติศาสตร์ในยุคต้น ๆ ซึ่งสำเร็จการศึกษากฎหมายเป็นเนติบัณฑิต ได้วางหลักสูตรการศึกษานิติศาสตร์โดยยึดถือหลักสูตรการศึกษาวิชากฎหมายของมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมายแบบ Common Law ทำให้ไม่มีการสอนวิชากฎหมายการคลังในโรงเรียนกฎหมาย

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตระหนักว่า วิชากฎหมายเศรษฐกิจ

มหาชนว่าด้วยการเงินการคลังนี้มีความสำคัญและเล็งเห็นถึงความจำเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดทำขึ้นและบรรจุในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2531 ผม (ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกูล) และอาจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้เป็นกรรมการของสมาคมกฎหมายมหาชน และมีโอกาสปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาและพัฒนาวิชานี้ในคณะนิติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง ผมในฐานะคณบดีคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กราบเรียนเชิญอาจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีความรู้ ความสามารถ พร้อมด้วยประสบการณ์จากการปฏิบัติหน้าที่เป็นรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นระยะเวลาหลายปี มาเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ เป็นผู้บรรยายวิชากฎหมายเศรษฐกิจมหาชนว่าด้วยการเงินการคลังในปีการศึกษา 2532 โดยท่านได้ตอบรับคำเชิญและได้เป็นผู้บรรยายวิชาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาประมาณ 10 ปี รวมถึงในช่วงที่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในปี 2541-2542 ด้วย

ท่านอาจารย์ ดร.อิสสระ เป็นผู้บุกเบิกในการสอนวิชากฎหมายเศรษฐกิจมหาชนว่าด้วยการเงินการคลัง ท่านเป็นบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูที่ดี ให้ความใกล้ชิดกับนิสิตและเปิดโอกาสให้นิสิตได้ถามปัญหาก่อนเข้าห้องเรียนและภายหลังการบรรยายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้น ท่านอาจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ยังได้เขียนคู่มือการบรรยายสำหรับวิชานี้อีกด้วย” *(ศาสตราจารย์พิเศษประสิทธิ์ โฆวิไลกูล, “ท่านอาจารย์ดร.อิสสระฯ ผู้บุกเบิกในการสอนวิชากฎหมายเศรษฐกิจมหาชนว่าด้วยการเงินการคลัง”, มีนาคม 2564)*

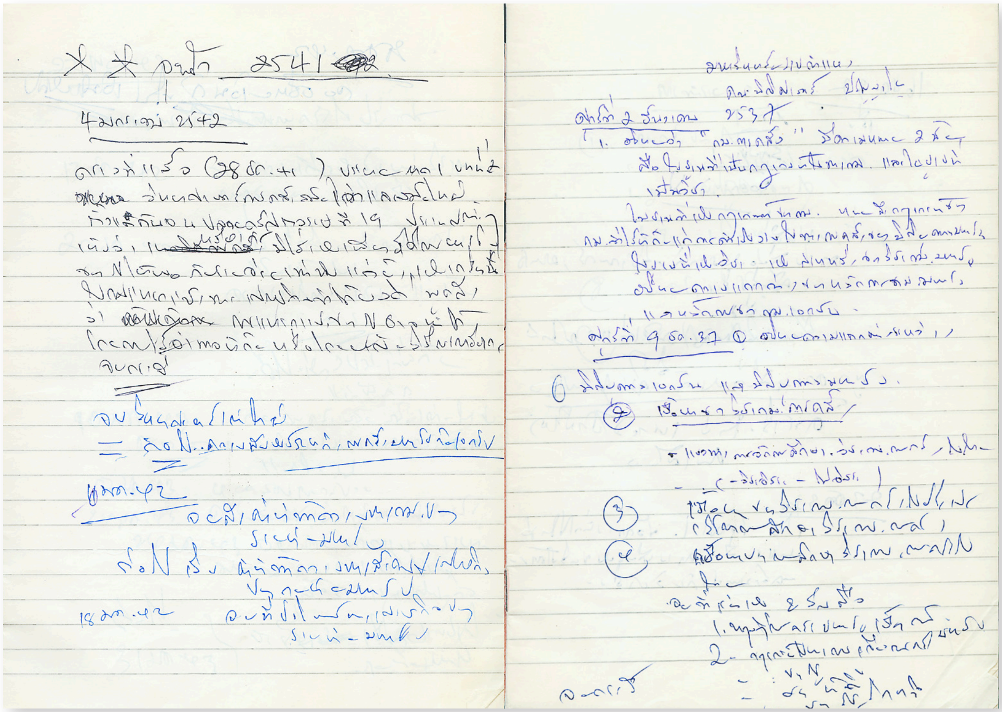

สมุดบันทึกเนื้อหาการสอนแต่ละครั้ง

ดร.อิสสระเป็นผู้สอนและเขียนคำสอนวิชากฎหมายการคลังขั้นสูง ที่อธิบายถึงทฤษฎีการคลังมหาชน โดยได้อธิบายวิวัฒนาการของกฎหมายการคลังได้อย่างน่าสนใจว่า "**ทฤษฎีการคลังมหาชน เป็นวิทยาศาสตร์การคลัง (The Science of Finance)** ที่พัฒนามาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากการที่นักปราชญ์ของประเทศตะวันตกในประเทศภาคพื้นทวีปยุโรปและอังกฤษได้สังเกตปรากฏการณ์การคลังของรัฐ และค้นคว้าหาเหตุผลด้วยวิธีทดสอบจนเกิดความรู้ และได้จัดความรู้นั้นเข้าเป็นระเบียบ เกิดเป็นวิทยาศาสตร์การคลังขึ้น"

“ ด้วยความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างของกฎหมายการคลัง กฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายปกครอง รวมถึงความสัมพันธ์กับวิชาประวัติศาสตร์ ทำให้ ดร.อิสสระ สนใจศึกษาและค้นคว้าบริบทประวัติศาสตร์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง และกฎหมายการคลังของประเทศในภูมิภาคยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย โดยจะจดบันทึกโน้ตในข้อความที่สำคัญและกาดอกจันไว้สำหรับเป็นประเด็นไปขยายต่อ ทำให้สามารถจดจำและอธิบายได้อย่างแม่นยำ รวมถึงได้ติดตาม Update ความรู้อย่างต่อเนื่องให้ทันสมัยที่สุด ”

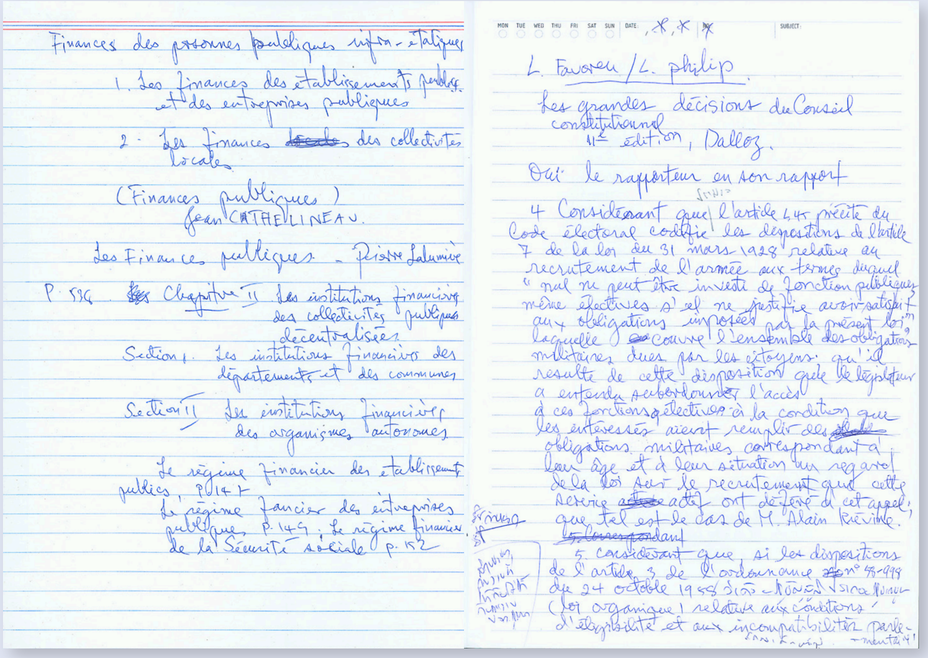
Finances des personnes publiques infra-étatiques
1. Les finances des établissements publics et des entreprises publiques
2. Les finances ~~locales~~ des collectivités locales
(Finances publiques)
Jean CATHELINEAU.
Les Finances publiques. - Pierre Lalumière
P. 536. Chapitre II Les institutions financières des collectivités publiques décentralisées.
Section I. Les institutions financières des départements et des communes
Section II Les institutions financières des organismes autonomes
Le régime financier des établissements publics, P. 147
Le régime financier des entreprises publiques, P. 149. Le régime financier de la Sécurité sociale p. 152

MON TUE WED THU FRI SAT SUN DATE: *, * NO: * SUBJECT:
L. Favoreu / L. Philip
Les grandes décisions du Conseil constitutionnel
11e édition, Dalloz.
Ouï le rapporteur en son rapport
4 Considérant que l'article L.45 précité du Code électoral codifie les dispositions de l'article 7 de la loi du 31 mars 1928 relative au recrutement de l'armée aux termes duquel "nul ne peut être investi de fonctions publiques même électives s'il ne justifie avoir satisfait aux obligations imposées par la présente loi", laquelle couvre l'ensemble des obligations militaires dues par les citoyens; qu'il résulte de cette disposition que le législateur a entendu subordonner l'accès à ces fonctions électives à la condition que les intéressés aient rempli des obligations militaires correspondant à leur âge et à leur situation au regard de la loi sur le recrutement quel cette service actif ont déféré à cet appel; que tel est le cas de M. Alain Krivine.
~~5. Correspondant~~
5. Considérant que, si les dispositions de l'article 3 de l'ordonnance n° 58-998 du 24 octobre 1958 (loi organique) relative aux conditions d'éligibilité et aux incompatibilités parlementaires

บันทึกโน้ตข้อความและหนังสือสำคัญ

การงานหลังอำลาชีวิตราชการ

เปลี่ยนงานสู่บริษัทเอกชน

หลังจากออกจากราชการ ดร.อิสสระได้ไปช่วยเป็นที่ปรึกษาที่บริษัทเซ็นทรัลอยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นในช่วงประมาณปี 2536 ได้เป็นกรรมการบริหารและกรรมการบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ตะวันออกฟายแนนซ์ จำกัด ตามคำเชิญของคุณโกศล ไกรฤกษ์ ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนไปทำงานในบริษัทเอกชนครั้งแรก และหลังจากนั้นไม่นานได้ร่วมก่อตั้ง สำนักงานกฎหมายฟาร์อีสฑ์ ประเทศไทย ขึ้น

"ผม (นายธีระพันธ์ เพ็ชร์สุวรรณ์) ได้รู้จัก ดร.อิสสระครั้งแรกเมื่อประมาณปี 2535 ผมเป็นที่ปรึกษากฎหมายให้คุณโกศล ไกรฤกษ์ ที่บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ตะวันออกฟายแนนซ์ จำกัด ดร.อิสสระได้แนะนำและให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทำให้การดำเนินงานของบริษัทในระยะแรก ซึ่งมีปัญหาเรื่องการบริหารระบบองค์กรให้ดำเนินการลุล่วงด้วยดี นอกจากนี้ ในปี 2536 ศาสตราจารย์ไพศาล กุมาลย์วิสัยได้ริเริ่มก่อตั้งสำนักงานกฎหมายฟาร์อีสฑ์ ประเทศไทย จำกัด ร่วมกับอีกหลาย ๆ ท่าน เช่น คุณโกศล ไกรฤกษ์ คุณสากล วรรณพฤกษ์ และ ดร.อิสสระ เพื่อเป็นบริษัทกฎหมายรับว่าความและให้คำปรึกษาทางกฎหมายอย่างมีคุณภาพและมีจริยธรรม ช่วยเหลือแก้ปัญหาบริษัทเงินทุนต่าง ๆ ที่ร่วมถือหุ้น โดยมีผมเป็นกรรมการผู้จัดการสำนักงานกฎหมายฟาร์อีสฑ์ฯ ที่ตั้งขึ้น

ดร.อิสสระดำรงตำแหน่งกรรมการสำนักงานกฎหมายฯ และมาประชุมทุกครั้งไม่เคยขาด ด้วยบุคลิก ดร.อิสสระที่เป็นคนใจดี มีความเป็นกันเอง และคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำในปัญหาข้อกฎหมายต่าง ๆ ให้แก่นักกฎหมายได้มาก ทำให้เป็นที่รักของพนักงานทุกคน ต่อมา ในปี 2541 ดร.อิสสระลาออกจากกรรมการเพื่อเข้ารับตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และในขณะเดียวกันศาสตราจารย์ไพศาล กุมาลย์วิสัย ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นตุลาการศาลปกครองสูงสุด ก็ลาออกจากกรรมการบริษัทฯ จึงได้เลี้ยงแสดงความยินดีแก่ท่านอาจารย์ทั้งสองที่โรงแรมฟอร์จูน เป็นความภูมิใจของสำนักงานกฎหมายฯ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน ซึ่งต่างก็มีความเสียใจอย่างยิ่งในการจากไปของท่าน" *(นายธีระพันธ์ เพ็ชร์สุวรรณ์, "ระลึกถึง ดร.อิสสระ", มีนาคม 2564)*

ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

ประธานที่ปรึกษาฯ ผู้ว่าฯ กทม. : มุ่งมั่นแก้ปัญหากรุงเทพฯ
(2539-2540)

“ผลงานที่พี่อิสสระได้ทำไว้ให้คนกรุงเทพมหานครในหลาย ๆ เรื่อง แม้จะลืมเลือนไปจากความทรงจำบ้างแล้ว แต่ผลพวงและอานิสงส์ของการพัฒนาดังกล่าวยังใช้งานเป็นประโยชน์ได้ดีต่อ กทม. อยู่จนปัจจุบัน”

(ดร.พิจิตต รัตตกุล, “พี่อิสสระที่ศาลาว่าการ กทม.”, มีนาคม 2564)

ในปี 2539-2540 ดร.อิสสระได้ไปเป็นประธานกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรับปรุงระบบการบริหารและการคลังของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (ดร.พิจิตต รัตตกุล)

"เมื่อคราวที่ผม (ดร.พิจิตต รัตตกุล) มีโอกาสได้ไปทำงานที่ กทม. ในปี 2539-2541 นั้น ด้วยความที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ มีความรู้ลึกซึ้งอย่างจำกัดในด้านระบบการคลังและงบประมาณ อยากหาผู้หลักผู้ใหญ่ชำนาญการมาช่วยให้การสนับสนุนการทำงานของข้าราชการในสายงานนี้ คุณพ่อพิชัย รัตตกุล ในฐานะรองนายกรัฐมนตรีที่ทำงานกับสำนักงบประมาณมาหลายยุค ได้แนะนำให้ผมไปขอพี่อิสสระให้มาช่วย โดยย้ำว่านอกจาก**ท่านจะเก่ง รอบรู้แล้ว ยังเป็นคนที่สุจริต ขาวสะอาด สมเป็นตัวอย่างที่งดงามของข้าราชการไทย** และก็สมหวังด้วยความเมตตาของท่านจึงได้ท่านไปเป็นประธานคณะบริหารฯ ซึ่งคิดจัดตั้งกันขึ้นมาเองจำนวน 38 คน ประกอบไปด้วยทั้งผู้ว่าฯ รองผู้ว่าฯ อดีตข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากหลายกระทรวง และครูบาอาจารย์จากมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ซึ่งแต่ละท่านให้ความกรุณาสละเวลามาทำงานให้ กทม. อย่างเต็มอกเต็มใจ และได้จัดให้มีการพบปะหารือ ทบทวนงานกันทุกวันจันทร์ตลอด 4 ปี

นอกจากงานดังกล่าวพวกเรายังได้ขอให้พี่อิสสระไปทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการปรับปรุงระบบบริหารและการคลังของ กทม. อีกตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งทำให้ท่านต้องมานั่งเกือบเป็นประจำที่ศาลาว่าการฯ ดำเนินการประชุมกับฝ่ายประจำ ปีละ 30-40 ครั้ง ครอบคลุมงานพัฒนาระบบและโครงสร้างงบประมาณและระบบบริหารการคลัง, งานพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อการบริหาร, งานพัฒนาระบบการบริการประชาชน, และงานพัฒนารายได้และภาษี ความทุ่มเทที่พี่อิสสระได้ใช้ไปในการทำภารกิจดังกล่าวได้ออกดอกออกผลมาเป็น

1. คำสั่ง กทม. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณกับนโยบายผู้บริหารในการกำหนดกรอบวงเงินงบประมาณประจำปี

2. ได้มีการนำระบบ MIS มาใช้ในการติดตามการก่อหนี้ผูกพันงบประมาณแต่ละยอดและวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานในภาพรวม

3. การจัดตั้งส่วนงานใหม่ โดยปรับเปลี่ยนกองงบประมาณไปเป็นสำนักงานงบประมาณสังกัดสำนักปลัด กทม. และให้มีการปรับบทบาทหน้าที่วิธีการทำงานให้ทันสมัย ซึ่งพี่อิสสระได้ใช้ประสบการณ์ของท่านจากสำนักงบประมาณของประเทศมาปรับใช้ให้คล่องตัวและโปร่งใสยิ่งขึ้นกับระดับท้องถิ่น

4. แนวทางการลดขั้นตอนดำเนินการในระบบเอกสาร เพื่อการบริการประชาชนที่โปร่งใสและรวดเร็วขึ้นด้วยวิธีการใช้ระบบคอมพิวเตอร์มาควบคุมและการตรวจสอบที่เป็นระบบแทน

5. นอกจากนี้ มีข้อสรุปอีกหลายประเด็นที่ไม่ได้เกี่ยวกับงบประมาณและการคลังโดยตรง แต่เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริการประชาชน เช่น การกระจายงานจากสำนักโยธาไปให้สำนักงานเขต และสร้างมาตรวัดความพึงพอใจของประชาชนที่ติดต่อสำนักงานเขต อีกทั้งการริเริ่มกำหนดภารกิจหน้าที่ของผู้ตรวจราชการ กทม. ให้เป็นรูปธรรมขึ้น ซึ่งสมัยนั้นมีถึง 30-40 คน ให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในภาพรวมของ กทม. เพื่อมิให้หน่วยงานนี้กลายเป็นสถานที่เก็บบุคลากรเพื่อรอการเกษียณเท่านั้น

จากผลงานที่พี่อิสสระได้ทิ้งไว้ให้นั้นนับเป็นคุณประโยชน์ยิ่งต่อการบริหารและการบริการประชาชน กทม. ให้เป็นองค์กรที่ทันสมัยขึ้นทันตาเห็น ซึ่งมิใช่เพียงแค่การออกมาตรการต่าง ๆ แล้วปล่อยให้เกิดผลในทางปฏิบัติกันเองเท่านั้น พี่อิสสระกลับใช้วิธีการบริหารด้วยการติดตามสอบถามใกล้ชิดกับส่วนงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องถี่ยิบ สอบถามตรงไหนว่ามีปัญหาอะไรที่ท่านจะสามารถช่วยแก้ไขให้ได้ด้วยประสบการณ์ที่มากของท่าน ทำให้ข้าราชการที่ทำงานกับท่านได้ทำงานกันด้วยอรรถรส และมีกำลังใจที่จะช่วยกันผลักดันนำองค์กรไปสู่ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับกับขนาดและจำนวนประชากรของเมืองที่ขยายขึ้นอย่างรวดเร็ว พี่อิสสระช่วยงาน กทม. อยู่หลายปี จนในระยะหลังท่านได้รับเลือกให้ไปเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำให้พวกเราข้าราชการการเมืองที่เรียกตัวเองว่า ‘กลุ่มมดงาน’ และข้าราชการประจำ กทม. ที่ทำงานใกล้ชิดกับท่านต่างพลอยมีความภูมิอกภูมิใจกันถ้วนหน้า

ในขณะที่ท่านทำหน้าที่ประธานของพวกเราสลับกับพี่ปราศรัย ทรงสุรเวทย์นั้น มีหลายเรื่องที่น่าประทับใจยิ่งในระบบความคิดใหม่ ๆ ที่เป็นการริเริ่มเปิดโอกาสให้พวกเราได้นำประสบการณ์มาใช้

ตัวอย่างเล็ก ๆ ของความคิดริเริ่มเรื่องหนึ่ง ได้แก่ เรื่องเงินเดือนตอบแทนของพวกเรา ซึ่งปรากฏตามกฎหมายว่ามีผู้ที่สามารถได้เงินเดือนจากตำแหน่งตาม พ.ร.บ. บริหาร กทม. ปี 2522 ได้เพียง 18 คน พี่อิสสระจึงเสนอความเห็นให้ทั้ง 18 คน ที่ได้รับเงินเดือนนั้นเอาเงินที่ได้มากองรวมกันแล้วหารด้วยคณะผู้บริหารทั้งหมด 38 คน เท่า ๆ กัน ซึ่งก็นับเป็นหนึ่งปัจจัยที่ทำให้พวกเราผูกพันกันด้วยความกระตือรือร้น ตลอด 4 ปีที่ไม่เคยมีเรื่องราวความขัดแย้งใด ๆ เกิดขึ้นเลย มีแต่คอยหยิบยื่นการสนับสนุนให้แก่กัน ทำให้การทำงานในภาพรวมเต็มไปด้วยประสิทธิภาพ ถึงแม้พวกเราจะมาจากต่างทิศ ต่างอาชีพ ต่างฐานะกัน หนำซ้ำยังไม่รู้จักกันมาก่อนด้วยซ้ำไป โดยเฉพาะผู้อาวุโสมากประสบการณ์

จากการที่มีกติกาที่ตั้งไว้ว่าที่ปรึกษาอาวุโสเหล่านี้ท่านไม่ต้องนัดหมายใด ๆ ในการเข้าพบผู้ว่าฯ กทม. และสามารถเดินเข้าห้องผู้ว่าฯ ได้ตลอดเวลา ผมจำภาพที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกที่พี่อิสสระเดินเข้ามาในห้องทำงานผมพร้อมกระดาษในมือหลายแผ่น **ยื่นให้แล้วก็กำชับว่าให้อ่านคืนนี้อย่างละเอียด สงสัยให้ถามก่อน และตัดสินใจดำเนินการโดยไม่รอช้า ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นที่จะให้เกิดการแก้ปัญหาด้วยความรวดเร็วแสดงออกถึงความกระฉับกระเฉงมีประสิทธิภาพ เพราะพี่อิสสระเคยพูดเสมอว่า คน กทม. ลำบากมากแล้ว หากระบบราชการอืดอาดยืดยาดก็จะทุกข์หนักไปกว่านั้นอีก”** *(ดร.พิจิตต รัตตกุล, อ้างแล้ว, มีนาคม 2564)*

“ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2539-2543 ผม (ดร.ธีระชน มโนมัยพิบูลย์) ได้มีโอกาสทำงานที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานครในฐานะทีมงานของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ดร.พิจิตต รัตตกุล ในฐานะที่ปรึกษาผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 และในฐานะรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2543 โดยหนึ่งในภารกิจที่ได้รับมอบหมายคือการกำกับงานด้านการงบประมาณและการคลัง นอกเหนือจากงานด้านวิศวกรรมโยธา วิศวกรรมจราจร และวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม ด้วยพื้นฐานการศึกษาด้านวิศวกรรมโยธา ที่ทำงานกับภาคเอกชนมาโดยตลอดในวัยเพียง 34 ปี จึงทำให้ภารกิจด้านการงบประมาณและการคลังดูจะเป็นเรื่องที่ยากที่สุดในตอนนั้น ด้วยความโชคดีของผมที่ได้นั่งทำงานติดกับห้องทำงานของท่านศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศที่ท่านเคยดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผมจึงได้กราบขอเป็นลูกศิษย์ของท่าน ช่วยให้คำแนะนำในการทำงาน ในฐานะประธานที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครด้านการคลังและการงบประมาณ ตลอดระยะเวลาที่ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับท่านทำให้เข้าใจถึงคำว่า บารมีทาน เพราะทุกครั้งที่ผมร่วมเดินทางไปชี้แจงงบประมาณกับท่านอาจารย์ไม่ว่าจะเป็นสภาผู้แทนราษฎร หรือสภากรุงเทพมหานคร ในฐานะตัวแทนของฝ่ายบริหารของกรุงเทพมหานคร จะพบแต่การต้อนรับด้วยความเกรงอกเกรงใจในตัวท่านอาจารย์จากเจ้าของหน่วยงาน แม้แต่ในขั้นตอนการประชุมภายในเพื่อการจัดเตรียมงบประมาณ **ท่านจะแสดงถึงความเมตตาด้วยการให้ความรู้ตอบข้อซักถามหรือให้คำแนะนำในฐานะผู้ให้กับทุกคนที่ร่วมงานด้วยเสมอ**

ผมได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองงบประมาณประจำปี 2540 ร่วมกับท่าน ในการประชุมดังกล่าวท่านได้สอนข้าราชการกรุงเทพมหานครถึงรากศัพท์ของคำว่า งบประมาณ ‘งบ’ ที่แปลว่า ปิดหรือรวม ส่วนคำว่า ‘ประมาณ’ แปลว่าการคาดคะเน หรือการกะอย่างคร่าว ๆ ‘งบประมาณ’ จึงหมายถึง การคาดคะเนยอดรวมของรายรับและรายจ่ายอย่างคร่าว ๆ ซึ่งควรเป็นเลขลงตัวคร่าว ๆ เช่น 20,000,000 บาท (ยี่สิบล้านบาท) ไม่ใช่ 19,873,216.32 บาท (สิบเก้าล้านแปดแสนเจ็ดหมื่นสามพันสองร้อยสิบหกบาทสามสิบสองสตางค์) เพราะว่าถ้ารู้ละเอียดขนาดทศนิยมก็คงไม่เรียกว่าประมาณ ท่านได้อธิบายต่อถึงคำว่า BUDGET ที่มาจากคำว่า BOUGETTE ซึ่งเป็นภาษาฝรั่งเศสโบราณ แปลว่า ถุงย่าม หรือกระเป๋า ในภาษาอังกฤษรากศัพท์ของคำว่า BUDGET หมายถึง กระเป๋าใบใหญ่ ซึ่งเสนาบดีคลังของพระราชาใช้บรรจุเอกสารต่าง ๆ

ณ วันที่ท่านได้จากพวกเราไป ผมในฐานะหนึ่งในผู้โชคดีที่มีโอกาสได้เป็นลูกศิษย์ของท่าน จึงขออนุญาตแบ่งปันประสบการณ์ในช่วงเวลาที่ดีของผม *(ดร.ธีระชน มโนมัยพิบูลย์ “ด้วยความรำลึกถึงท่านศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ”, มกราคม 2564)*

นอกจากนี้ ดร.อิสสระยังเป็นหนึ่งในผู้เริ่มการจัดตั้งมูลนิธิฟื้นฟูกรุงเทพมหานคร และเป็นประธานกรรมการฯ ในชุดแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาเพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์เมืองหลวงรวมถึงให้การสงเคราะห์ข้าราชการ ลูกจ้าง และคนงานของกรุงเทพฯ ผู้ประสบภัยพิบัติหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ทุนการศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียน

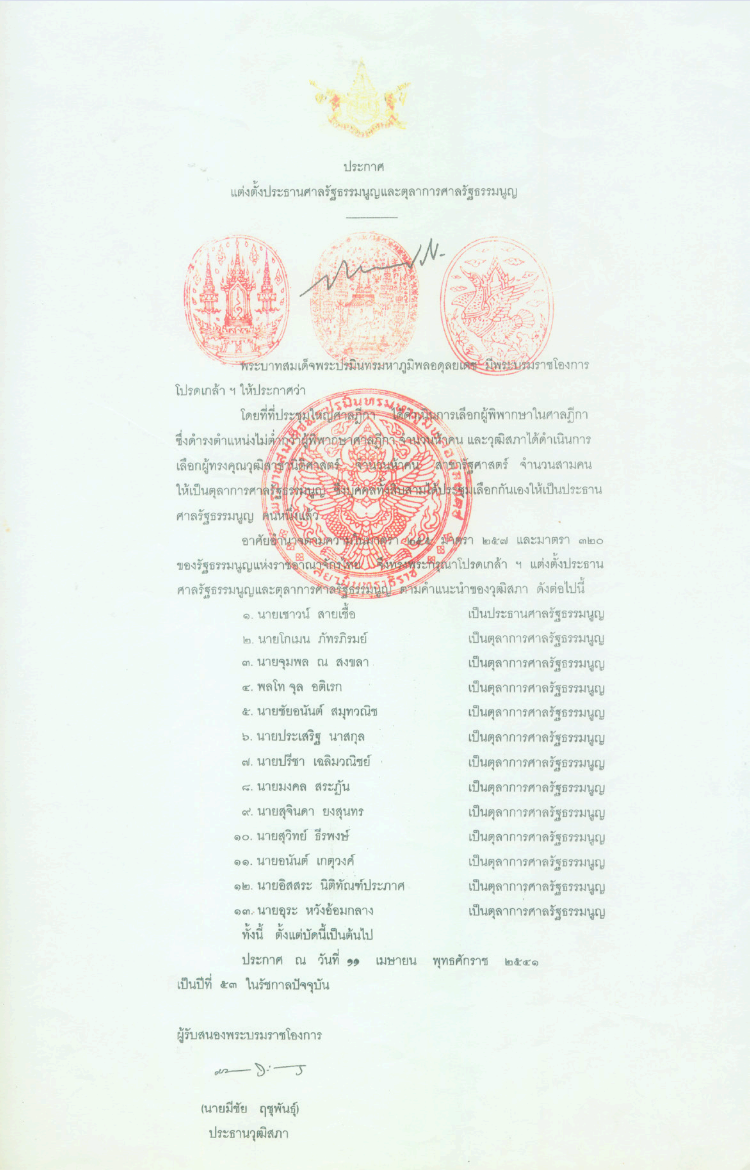

ประกาศ

แต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ได้ดำเนินการเลือกผู้พิพากษาในศาลฎีกา ซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวนห้าคน และวุฒิสภาได้ดำเนินการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ จำนวนห้าคน สาขารัฐศาสตร์ จำนวนสามคน ให้เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งบุคคลทั้งสิบสามได้ประชุมเลือกกันเองให้เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ คนหนึ่งแล้ว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕๕ มาตรา ๒๕๗ และมาตรา ๓๒๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตามคำแนะนำของวุฒิสภา ดังต่อไปนี้

๑. นายเชาวน์ สายเชื้อ	เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ
๒. นายโกเมน ภัทรภิรมย์	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๓. นายจุมพล ณ สงขลา	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๔. พลโท จุล อติเรก	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๕. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๖. นายประเสริฐ นาสกุล	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๗. นายปรีชา เฉลิมวณิชย์	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๘. นายมงคล สระฎัน	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๙. นายสุจินดา ยงสุนทร	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๑๐. นายสุวิทย์ ธีรพงษ์	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๑๑. นายอนันต์ เกตุวงศ์	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๑๒. นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
๑๓. นายอุระ หวังอ้อมกลาง	เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๑
เป็นปีที่ ๕๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(นายมีชัย ฤชุพันธุ์)
ประธานวุฒิสภา

ตุลาการและ
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ
(2541-2545)

ศาลรัฐธรรมนูญของไทยเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และจากการคัดเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ ซึ่งเป็นการประชุมลับ ดร.อิสสระได้รับเลือกด้วยคะแนนสูงสุด 137 คะแนน

ดร.อิสสระได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในปี 2541 และประธานศาลรัฐธรรมนูญในปี 2545

ที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เสนอชื่อ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศเพียงคนเดียวและลงคะแนนด้วยวิธียกมือ ซึ่งทุกคนยกมือเป็นเอกฉันท์ให้เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญคนใหม่ในปี 2545 หลังจากนายประเสริฐ นาสกุล อดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสาขานิติศาสตร์ พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากมีอายุครบ 70 ปี

ขณะดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ
ถ่ายรูปร่วมกับคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

"ศาลรัฐธรรมนูญพึงธำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระและความเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และมุ่งพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันซึ่งประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อถือ"

(วิสัยทัศน์ ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ, เมษายน 2545)

เน้นย้ำการตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หลักการและทฤษฎีกฎหมายมหาชน

ตลอดเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและประธานศาลรัฐธรรมนูญ **ดร.อิสสระให้ความสำคัญสูงสุดกับการตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2540 (ในสมัยที่ท่านเป็นตุลาการฯ) และวินิจฉัยตามหลักการของรัฐธรรมนูญ หลักการของกฎหมายและทฤษฎีกฎหมายมหาชนอย่างตรงไปตรงมา และอย่างมีตรรกะ**

สังเกตได้จากคำวินิจฉัยส่วนตนในหลาย ๆ คำวินิจฉัยที่ ดร.อิสสระจะอ้างถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

"ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญนั้น ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ หมายถึง ปัญหาอันเกิดจากการที่อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญซ้ำซ้อนกัน หรือที่เกิดจากการที่องค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรใดองค์กรหนึ่งปฏิเสธการมีอำนาจหน้าที่นั้น ๆ" หากประเด็นปัญหาที่ผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยไม่ใช่เกิดจากการที่อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ (มากกว่า 1 องค์กร) ซ้ำซ้อนกัน หรือเกิดจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งปฏิเสธการมีอำนาจหน้าที่นั้น ๆ จะวินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากเรื่องที่เสนอไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ *(คำวินิจฉัยส่วนตนที่ 6/2543, 3/2545)*

"อนึ่ง ไม่มีบทบัญญัติใด ๆ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญ ... **ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่มีอำนาจวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญนอกเหนือจากกรณีที่ต้องตีความเพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยเรื่องหรือคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ**" *(คำวินิจฉัยส่วนตนที่ 6/2543)*

คำวินิจฉัยส่วนตน ของ ดร.อิสสระ เต็มไปด้วย สาระทางวิชาการ และความยึดมั่น ในหลักการ

คำวินิจฉัยส่วนตน 36/2542

"**ตามหลักกฎหมายทั่วไป การตีความบทบัญญัติใด ๆ ของรัฐธรรมนูญ จะต้องตีความไปในทางที่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญ**ที่บัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ เว้นแต่บทบัญญัตินั้น ๆ จะมีข้อความหรือถ้อยคำที่แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัตินั้นเป็นบทที่ยกเว้นหลักการดังกล่าว...

รัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช 2540 มาตรา 33 ได้วางหลักประกันเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(1) ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาและจำเลยไม่มีความผิด

(2) ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดกระทำผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้

รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 216(4) บัญญัติว่า "ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อต้องคำพิพากษาให้จำคุก"

โดยไม่มีถ้อยคำใด ๆ ในบทบัญญัติแสดงให้เห็นโดยชัดแจ้งว่าคำพิพากษานั้นหมายถึงคำพิพากษาที่ยังไม่ถึงที่สุด จึงต้องตีความในทางที่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่กำหนดในมาตรา 33 กล่าวคือ ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ฉะนั้น การที่ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีคนใดต้องคำพิพากษาที่ยังไม่ถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก จึงไม่อยู่ในบังคับของมาตรา 216(4) ความเป็นรัฐมนตรียังไม่สิ้นสุดลง”

คำวินิจฉัยที่ 38/2545

“หลักการทั่วไปของกฎหมายมหาชน ในเรื่องการใช้อำนาจอย่างเบี่ยงเบน หมายถึงการใช้อำนาจเพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ซึ่งไม่ใช่วัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ให้อำนาจนั้นแก่องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ย่อมเป็นเหตุให้การกระทำที่อาศัยอำนาจนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย”

การตีความตามหลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน

ตัวอย่างเช่น **การจำกัดสิทธิการเข้าฟังการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ** ที่ให้อำนาจเลขาธิการฯ ไม่อนุญาตสื่อมวลชน

ให้ฟังการพิจารณาคดีไม่ชอบด้วยมาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญฯ ที่การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำไม่ได้ (บันทึกรายงานการประชุมวันที่ 19 สิงหาคม 2541 ในประเด็นที่เกี่ยวกับร่างระเบียบศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเข้ามาในศาลหรือบริเวณศาลหรือการเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาล พ.ศ. 2541) หรือ คำวินิจฉัยส่วนตนที่ 16/2545 ที่เห็นว่าถ้อยคำ "...หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ..." เป็นถ้อยคำที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการตุลาการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการพิจารณาว่าผู้สมัครคนใดมีลักษณะต้องห้ามดังกล่าวหรือไม่โดยไม่มีขอบเขตจำกัด จนกลายเป็นการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการตุลาการใช้อำนาจตามอำเภอใจเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อผู้สมัครบางคนเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในสภาพทางกายซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยส่วนตนของ ดร.อิสสระยังให้ความรู้ในประเด็นที่ผู้ร้องเข้าใจคลาดเคลื่อนทางกฎหมาย

การที่ผู้ร้องอ้างว่ามาตรา 90/46 และ 90/58 ของพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 กำหนดวิธีพิจารณาที่ให้เจ้าหนี้รายเดียวหรือหลายรายที่มีมูลหนี้น้อยกว่าร้อยละ 50 ที่ไม่ได้ลงมติยอมรับแผนฟื้นฟูกิจการต้องยอมรับแผน ทำให้ต้องยอมรับการปฏิบัติในฐานะผู้ถูกกระทำ หรือเป็นเพียงวัตถุแห่งหนี้หรือดูถูกดูแคลนเสมือน

สิ่งของและหรือเปิดช่องให้ผู้ทำแผนเลือกปฏิบัติ เป็นการที่องค์กรรัฐใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ข้ออ้างดังกล่าวคลาดเคลื่อนในทางกฎหมาย **"ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์"** เป็นศัพท์ทางปรัชญาทางการเมืองสมัยโบราณช่วงคริสตศตวรรษที่ 16-17 หมายถึง สิ่งที่คู่ควรกับมนุษย์ ดังนั้น **การปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่ไม่คู่ควรกับมนุษย์** เช่น การให้นักโทษเปลือยกายในที่คุมขัง ย่อมถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลดังกล่าว *(คำวินิจฉัยส่วนตนที่ 35-36/2544)*

ดร.อิสสระให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการมีส่วนร่วมจากพรรคการเมืองทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลในการเป็นกรรมการสรรหาตุลาการฯ

ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

"การบังคับใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ ของบุคคลและประโยชน์สาธารณะ จะบังเกิดผลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอย่างสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าขาดเสียซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ"

พิจารณาคดีอย่างละเอียด รอบคอบ และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

ในการวินิจฉัยคดีที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริง เช่น คดีจงใจยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ดร.อิสสระจะ**พิจารณาพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพยานเอกสารและพยานบุคคลที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายนำสืบ อย่างละเอียดรอบคอบ และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย** โดยพิจารณาพฤติการณ์แวดล้อมประกอบการวินิจฉัย และตีความโดยยึดหลักปรัชญาหลักกฎหมาย ทฤษฎีกฎหมายมหาชน และ**เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ภายใต้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ** เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันซึ่งประชาชนและองค์กรต่าง ๆ เชื่อถือ ตามวิสัยทัศน์ที่ท่านได้ให้ไว้

ในการวินิจฉัยคดีที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริง โดยเฉพาะคดีจงใจยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินนั้น ดร.อิสสระคร่ำเคร่งกับการเขียนคำวินิจฉัยส่วนตนให้มีความถูกต้องเป็นธรรม และรอบคอบมากที่สุด โดยจะมีสมุดเล่มหนาไว้จดประเด็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดี ประเด็นข้อเท็จจริง การตีความ และเหตุผลตามหลักกฎหมายต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 20/2544 ดร.อิสสระได้เขียนคำวินิจฉัยส่วนตนถึง 128 หน้า โดยอธิบายข้อเท็จจริง หลักกฎหมายมหาชน และการตีความโดยยึดเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

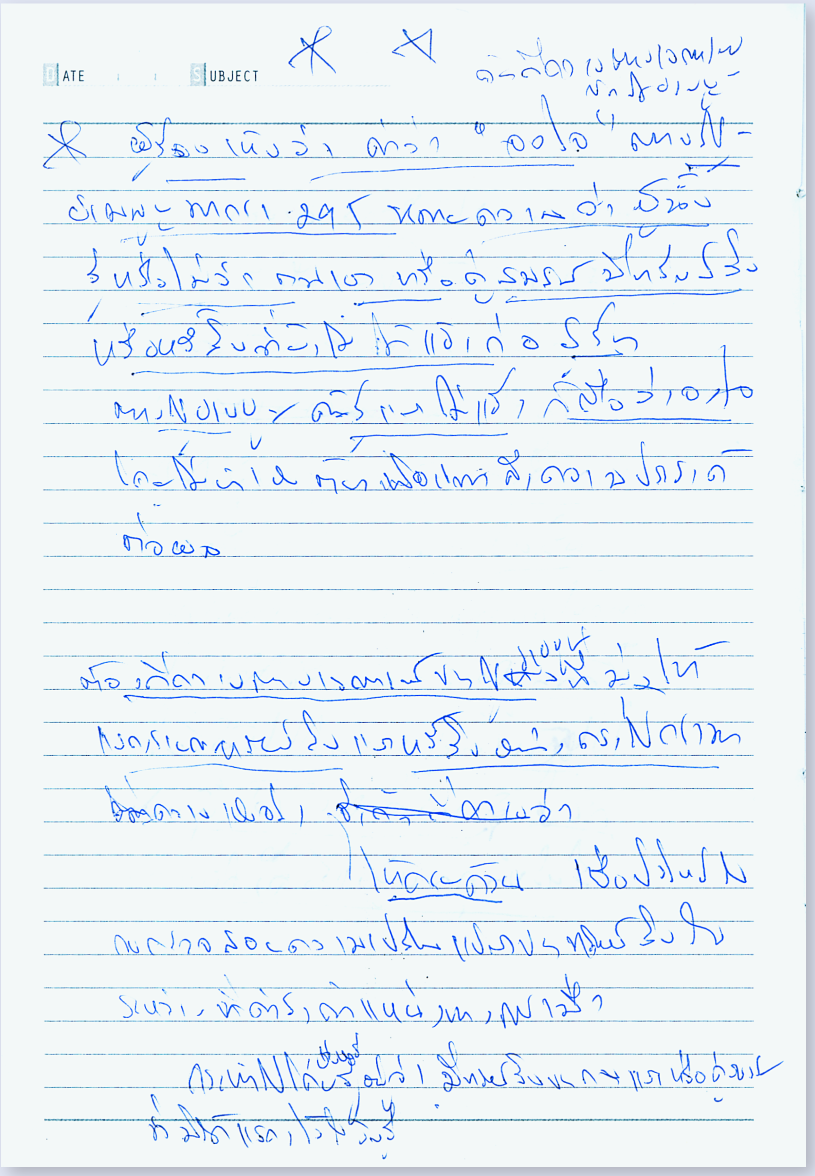

ข้อความ "ต้องตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ"
ในสมุดบันทึกการทำคำวินิจฉัยส่วนตน

ประเด็นการตีความโดยยึดเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แสดงให้เห็นในคำวินิจฉัยส่วนตนในคดีจงใจยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินฯ

“**ปัญหามีว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่พ้นจากตำแหน่งแล้วอยู่ในบังคับของรัฐธรรมนูญมาตรา 295 หรือไม่**

พิจารณาแล้วเห็นว่า เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งฯ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งแล้วมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินฯ ตามมาตรา 291 และ มาตรา 292 ของรัฐธรรมนูญ บุคคลดังกล่าวจึงต้องรับผิดในการกระทำดังกล่าวที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเกี่ยวกับการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินฯ และต้องรับโทษตามมาตรา 295 ของรัฐธรรมนูญ การตีความเช่นนี้สอดคล้องกับแนวความคิดซึ่งเป็นพื้นฐานของระบบการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหมวด 10 ส่วนที่ 1 ซึ่งมุ่งประสงค์ให้มีการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่เข้ารับตำแหน่งจนถึงวันที่พ้นจากตำแหน่ง นอกจากนี้ การ**ตีความยังเป็นไปตามหลักกฎหมายที่ว่า หน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลเป็นของคู่กัน**

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงวินิจฉัยว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่พ้นจากตำแหน่งแล้วอยู่ในบังคับของมาตรา 295 ของรัฐธรรมนูญ” *(คำวินิจฉัยที่ 19/2544 และ 20/2544)*

หรือในเรื่องการวิเคราะห์ปัญหาข้อเท็จจริง ที่ผู้ถูกร้องอ้างว่ารายการทรัพย์สินที่อยู่ในชื่อบุคคลอื่นเป็นของคู่สมรสไม่ใช่ทรัพย์สินของผู้ถูกร้อง เพราะผู้ถูกร้องได้โอนลอยทรัพย์สินให้คู่สมรสในปี 2535 ก่อนดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ในปี 2540 คำวินิจฉัยส่วนตนของดร.อิสสระมีประเด็นการวินิจฉัยที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

ข้ออ้างของผู้ถูกร้องที่ว่าได้โอนลอยหุ้นให้คู่สมรสในปี 2535 ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องได้ลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัทต่าง ๆ ในปี 2537 ข้ออ้างของผู้ถูกร้องในเรื่องการโอนหุ้นจึงไม่น่าเชื่อ..... นอกจากนี้การโอนหุ้นโดยวิธีโอนลอยหุ้นใช้ได้กับการโอนหุ้นบริษัทมหาชนจำกัดที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์เท่านั้น ดังนั้น การที่ผู้ถูกร้องโอนลอยหุ้นบริษัทต่าง ๆ ให้กับคู่สมรสจึงรับฟังไม่ได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการโอนหุ้นที่ซื้อขายนอกตลาดหลักทรัพย์ โดยเฉพาะการโอนหุ้นบริษัทจำกัดที่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1129 ซึ่งต้องทำหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนกับผู้รับโอน มีพยานหนึ่งคนเป็นอย่างน้อยลงลายมือชื่อรับรอง

จากข้อเท็จจริง พบว่ามีการโอนหุ้นไปให้บุคคลต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้ถูกร้อง ซึ่งเป็นการโอนโดยตรงจากผู้ถูกร้อง เพราะหุ้นที่โอนไปให้เป็นหุ้นที่มีหมายเลขตรงกันกับหุ้นที่ผู้ถูกร้องถืออยู่ก่อน แต่หากผู้ถูกร้องอ้างว่า เป็นหุ้นที่ผู้ถูกร้องโอนลอยให้คู่สมรส ก็รับฟังไม่ได้ เพราะขณะที่โอนหุ้นดังกล่าว บริษัทนี้ยังเป็นบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การโอนหุ้นบริษัทจำกัดต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนกับผู้รับโอน มีพยานหนึ่งคนเป็นอย่างน้อยลงลายมือชื่อรับรอง ดังนั้นหากผู้ถูกร้องประสงค์จะให้คู่สมรสเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะโอนหุ้นของผู้ถูกร้องให้ผู้ใดตามที่คู่สมรสเห็นสมควร ก็จะต้องโอนเสร็จเด็ดขาดให้คู่สมรส แล้วให้คู่สมรสโอนต่อไปให้ผู้ใดตามที่ผู้รับโอนเห็นสมควรได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่า การถือหุ้นโดยบุคคลผู้ใกล้ชิดเป็นการถือแทนผู้ถูกร้อง *(คำวินิจฉัยที่ 20/2544)*

วินิจฉัยอย่างเป็นอิสระและเป็นกลางทางการเมือง

ดร.อิสสระวินิจฉัยคดีด้วยความเป็นอิสระและความเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริง

ก่อนอำลาประมุขศาล รธน.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

“บางคนก็ขอให้ช่วยโน่นช่วยนี่ แต่เราต้องทำไปตามเนื้อผ้า เราไปทำอะไรไม่ได้ บางทีเขาก็มาเอง ส่วนใหญ่เป็นคดีใหญ่”

‘เหนื่อยใจ’กับแรงกดดันทางการเมือง

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
ฉบับวันที่ 16 กันยายน 2545

คมคำ

“ยอมรับว่าสำหรับคดีใหญ่ๆ มีคนโทรศัพท์มาหาผมมากก็เป็นคนที่เกี่ยวข้องในคดีนั้นๆ พยายามพูดเกลี้ยกล่อม แต่ผมไม่รู้สึกกดดันเพราะทำตามหน้าที่”

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
ฉบับวันที่ 18 กันยายน 2545

ในการตัดสินคดีซุกหุ้น เป็นคดีที่ ดร.อิสสระรู้สึกเครียดที่สุด มีม็อบมาหน้าศาลรัฐธรรมนูญ และมีตำรวจไปดูแลความปลอดภัยที่บ้าน แต่ **ดร.อิสสระทำตามหน้าที่และไม่กลัว เนื่องจากมีความเป็นกลาง ไม่ได้เข้าข้างใคร ยึดหลักวิชาชีพทางกฎหมายด้วยเหตุด้วยผล** สิ่งใดที่ถูกก็ตัดสินว่าถูก สิ่งใดผิดก็ว่าไปตามผิด แม้ว่าการตัดสินของท่านจะกระทบต่อหน้าที่การงานของภรรยาก็ตาม

....ยอมรับว่า คดีซุกหุ้น เป็นคดีที่กดดัน มีม็อบหน้าศาลและเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องส่งตำรวจไปดูแลความปลอดภัยให้ผมถึงที่บ้าน แต่ผมไม่รู้สึกกลัว เพราะไม่ได้เข้าข้างใคร

(กรุงเทพธุรกิจ 2545)

"....ในคดีต่าง ๆ ที่ ป.ป.ช. ยื่นมา ส่วนใหญ่เป็นความผิดตามมาตรา 295 (รธน. 40) ผู้ถูกร้องจะไปติดต่อกับคนที่รู้จักกับตนและมักจะมาพูดเชียร์ให้กับผู้ถูกร้องและในหลายกรณีมาในรูปแบบการมาเยี่ยมเยียน แต่เราต้องทำจิตให้ว่างและว่าไปตามเนื้อผ้า"

(บทสัมภาษณ์ มติชน 2545)

ในช่วงนั้น พ่อและครอบครัวเราได้รับแรงกดดันมากจากคนรู้จักเราหลายทิศทาง ที่พยายามมาเกลี้ยกล่อม ล็อบบี้ หรือแม้แต่เสนอผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ แต่พ่อก็ยืนหยัดที่จะทำหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา ผมจำภาพที่บ้านได้ดี ที่พ่อหยิบรูปตอนที่พ่อเข้าเฝ้าฯ ในหลวงพร้อมทั้งภาพถ่ายพระบรมราโชวาทมาวางไว้กลางห้องรับแขก เพื่อบอกกับทุกคนที่มาพูดเรื่องนี้ว่า พ่อได้ถวายสัตย์ต่อในหลวงแล้วว่า ***"ผมจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โดยปราศจากอคติทั้งปวง"***

(ลูกเอกเล่าเรื่องพ่อ, มีนาคม 2564)

พระองค์มีพระบรมราโชวาทว่า **ศาลรัฐธรรมนูญมีความสำคัญต่อประเทศชาติ ขอให้ทำตามคำถวายสัตย์อย่างเคร่งครัด** ตามที่รัฐธรรมนูญฯ (2540) ระบุไว้ในมาตรา 252 ว่า ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้พิพากษาและตุลาการต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

"ข้าพระพุทธเจ้า (นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ)
ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดี
ต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธย
ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยปราศจากอคติทั้งปวง
เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน และความสงบสุข
แห่งราชอาณาจักร ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่ง
การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
และกฎหมายทุกประการ"

หลังบ้านกับการวินิจฉัยคดีอย่างเป็นอิสระ

ในช่วงทำคำวินิจฉัยคดีซุกหุ้น ดร.อิสสระได้พูดคุยกับภรรยาว่า จะเป็นอะไรไหม หากการพิจารณาของคดีสำคัญจะส่งผลกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่การทำงานของภรรยา และถ้ามีผลกระทบแล้ว จะรับได้หรือไม่เพียงใด

นางผาณิตได้ตอบ ดร.อิสสระว่า เป็นดุลพินิจของ ดร.อิสสระที่จะต้องตัดสินใจตามหลักวิชาชีพ และไม่ต้องห่วงเรื่องผลกระทบที่มีต่อครอบครัว เพื่อให้ ดร.อิสสระตัดสินคดีด้วยความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

THAKSIN TRIAL

'My wife had to pay'

Former charter court judge links wife's demotion to his decision to vote guilty

■ *Sukanya Lim,*
Weerayut Chokchaimadon
THE NATION

ISSARA NITITHANPRAPAS, the recently retired Constitutional Court president, has implied that he was "unsuccessfully lobbied" during last year's trial of Prime Minister Thaksin Shinawatra, and suggested that his wife's civil service career suffered as a result of his decision to vote "guilty".

Issara

"The trial was much different from other cases handled by the court, as it put judges under pressure, and pitted them against one another," said Issara, who took over as the court's president in October last year, about two months after the court acquitted Thaksin of asset-concealment charges.

He was one of the seven judges, including then court president Prasert Nasakul, who found Thaksin guilty. The prime minister made a narrow, controversial escape when four judges ruled that he could not be tried for the alleged offence and four others found that he had no intent to hide billions of baht worth of shares that were put in his servants' names.

Issara said the immense pressure on the judges and maybe some mistrust among them kept them all from expressing their opinions during their deliberations of the case.

"And for big cases like this there were often attempts to lobby the judges in order to help the accused," he said, refusing to pinpoint which case.

"When they [lobbyists] came to me, I listened politely but did not make any promises. I was taught by my father to deliver justice and nothing else."

Asked if his life was affected following his "guilty" vote, Issara said: "My wife was moved out from her job soon afterwards, remember?"

Panit Nitithanprapas, who had worked as permanent secretary of the prime minister's office before being transferred to the Commission for the Management of Land Traffic's Office as secretary-general.

The move was a de facto demotion of Panit, and reminded Issara of his "own wound" in 1992 when political interference forced him to resign from the Budget Bureau as deputy director and ended his 33-year-long career in the civil service.

But Issara has retired as Constitution Court president at 70 with his integrity intact.

"The court has the duty to see that constitutional rules are protected and enforced. It's a difficult job when politicians are involved. But despite the political and public pressures, I was never swayed, even though at some points people did not seem to care whether the prime minister had breached the law or not," he said.

"The Constitution was written to protect the public interest, and thus its violation can only undermine them. Whoever violates the Constitution in whatever circumstances is unacceptable.

"Only time will tell which group of judges [in the Thaksin case] is right and which group is wrong. They can be wrong or maybe I am wrong. But I can look back and tell myself

See Wife **[4A]**

Wife suffers

■ **From 1A**

I did my job based on facts and principles."

Despite having politicians as friends, Issara said he decided to cut all contacts with them after becoming a constitutional court judge to avoid bias.

Issara has a plan for life after retirement. He will be a guest-lecturer at Chulalongkorn and Thammasat universities starting next month.

He is also preparing to publish a book that gathers each Constitutional Court judge's verdicts on major cases, so readers can see comparisons of different personal views of the judges before they reached majority or unanimous verdicts.

The Nation, October 21, 2002

กิจกรรมในช่วงการปฏิบัติหน้าที่

ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและประธานศาลรัฐธรรมนูญ ดร.อิสสระยังได้ไปบรรยายให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ บรรยายเรื่องการบังคับใช้กฎหมายมหาชนเป็นต้น

ดร.อิสสระยังเขียนบทความให้ความรู้ประชาชนลงหนังสือพิมพ์ เช่น เรื่องการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้เป็นข้อคิดให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

พบกัน วันเสาร์

แกะเกาโดย สมเจตน์ วัฒนาธร

ต่อไปนี้เป็นความเห็นเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ. แก้ไข พ.ร.บ.เลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. ของ ศ.ดร. อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่ทุกฝ่ายน่าจะรับไปพิจารณา

การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างอำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ศ.ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ตามที่รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่...) พ.ศ. .... ต่อรัฐสภาเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งขณะนี้ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว อยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมาธิการวิสามัญฯ ของสภาผู้แทนราษฎรนั้น

หลักการที่สำคัญประการหนึ่งของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ก็คือ การกำหนดวิธีดำเนินการในกรณีที่การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตหรือไม่เที่ยงธรรม โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีอำนาจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครที่ไม่สุจริต และจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ได้ หลักการดังกล่าวกำหนดไว้ในมาตรา 85/1 วรรคหนึ่ง ของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว ซึ่งมีข้อความดังนี้

"ก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งสืบสวนสอบสวนแล้วเห็นว่ามีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า ผู้สมัครใดกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หรือมีพฤติการณ์ที่เชื่อได้ว่าผู้สมัครใดก่อให้ผู้อื่นกระทำการดังกล่าว หรือรู้ว่ามีการกระทำดังกล่าวแล้วไม่ดำเนินการเพื่อระงับการกระทำนั้น ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าการกระทำนั้นน่าจะมีผลให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือไม่เที่ยงธรรม ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครนั้นเป็นเวลาหนึ่งปีโดยมีผลนับแต่วันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่ง"

ปรากฏว่า ขณะนี้กรรมาธิการวิสามัญฯ เสียงข้างมากไม่เห็นด้วยกับการให้อำนาจตามบทบัญญัติดังกล่าวแก่คณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยเห็นว่าอำนาจเช่นว่านั้นควรเป็นของศาลยุติธรรม

ผู้เขียนเห็นว่า การพิจารณาคดีของศาลต้องใช้เวลามาก เพราะการพิจารณาคดีของศาลต้องดำเนินไปตามวิธีพิจารณาคดีของศาลซึ่งเป็นหลักสากล อันเป็นหลักประกันความยุติธรรมของคู่ความ นอกจากนี้ ศาลจะต้องให้โอกาสคู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบอย่างเต็มที่ จึงทำให้การพิจารณาคดีเสร็จโดยเร็วไม่ได้ ดังนั้น การให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครตามมาตรา 85/1 ของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงไม่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษของ คดีเลือกตั้ง ที่ต้องการความรวดเร็วในการชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้นในการเลือกตั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้การเลือกตั้งเสร็จสิ้นภายในเวลาที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

อย่างไรก็ดี การให้ กกต. มีอำนาจในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าวข้างต้นโดยเด็ดขาดน่าจะไม่เหมาะสม เพราะทำให้ไม่มีการถ่วงดุลอำนาจขององค์กรที่ไม่ใช่ศาลตามหลักการของระบบนิติรัฐ ซึ่งเป็นระบบที่รัฐต้องเคารพกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรให้ กกต. มีอำนาจตามมาตรา 85/1 ของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าว แต่ในกรณีที่ กกต. มีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครคนใดแล้ว ให้ผู้ที่ถูกเพิกถอนสิทธิดังกล่าวมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อศาลได้ เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น โดยให้อุทธรณ์ภายใน 5 วัน นับแต่วันที่ออกคำสั่ง และให้ศาลวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายนั้นภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงของ กกต. เป็นเด็ดขาด ส่วนการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายไม่เด็ดขาด ในกรณีที่มีการเพิกถอนสิทธิดังกล่าว ให้ กกต. รอการประกาศผลการเลือกตั้งที่เกี่ยวข้องไว้จนกว่าอายุความอุทธรณ์คำสั่งนั้นจะสิ้นสุดลง หรือศาลมีคำสั่งแล้ว แล้วแต่กรณี

เพื่อความเข้าใจอันดีในเรื่องนี้ ขอยกตัวอย่างประกอบดังนี้

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งหนึ่ง ก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง มีผู้ร้องเรียนต่อ กกต. ว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งหนึ่งได้เป็นเจ้าภาพทอดกฐินที่วัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ในเขตเลือกตั้งนั้น และผู้สมัครผู้นั้นได้เลี้ยงอาหารแก่ผู้ไปร่วมงานดังกล่าวด้วย ผู้ร้องเรียนเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 มาตรา 44 (4) ซึ่งห้ามผู้สมัครเลี้ยงหรือจัดเลี้ยงผู้ใด ตามตัวอย่างนี้ ปัญหาข้อเท็จจริงก็คือ ผู้สมัครที่ถูกกล่าวหาได้เลี้ยงหรือจัดเลี้ยงผู้ใดจริงหรือไม่ ถ้า กกต. สืบสวนสอบสวนแล้ววินิจฉัยว่า ผู้สมัครที่ถูกกล่าวหาเลี้ยงหรือจัดเลี้ยงผู้ใดจริง คำวินิจฉัย ข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นที่สุด ถ้า กกต. วินิจฉัยต่อไปว่าการเลี้ยงดังกล่าวเป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 และมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครนั้น ถ้าผู้สมัครที่ถูกเพิกถอนสิทธิเห็นว่าการเลี้ยงอาหารในโอกาสงานทำบุญทอดกฐินไม่ต้องห้ามตามมาตรา 44 ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาข้อกฎหมาย ผู้ที่ถูกเพิกถอนสิทธิดังกล่าวมีสิทธิอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายต่อศาลได้ตามข้อเสนอแนะของผู้เขียนดังกล่าวข้างต้น

ปัญหามีว่า จะให้ศาลใดเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว

ผู้เขียนเห็นว่า จะให้ศาลใดเป็นผู้วินิจฉัยก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด หรือศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้แล้วแต่รัฐสภาจะเห็นสมควร

การให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว จะไม่เสียเวลามาก เพราะศาลเป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมายย่อมวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวได้โดยไม่ชักช้า ดังจะเห็นได้ว่าในบางประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญ (CONSEIL CONSTITUTIONNEL) วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติให้เสร็จภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับเรื่อง และในกรณีที่รัฐบาลแจ้งว่าเป็นกรณีเร่งด่วน รัฐธรรมนูญบัญญัติให้วินิจฉัยให้เสร็จภายใน 8 วัน

อนึ่ง การให้องค์กรของรัฐที่มิใช่ศาลเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและปัจเจกบุคคล โดยให้อุทธรณ์คำวินิจฉัยนั้นต่อศาลเฉพาะในประเด็นข้อกฎหมายนั้น เป็นวิธีการที่ประเทศอังกฤษได้นำมา ใช้ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นสมัยที่อังกฤษได้นำระบบรัฐสวัสดิการ (WELFARE STATE) มาใช้เป็นครั้งแรก เพื่อให้การตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับข้อเรียกร้องภายใต้ระบบสวัสดิการ เช่น ข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิได้รับเบี้ยว่างงาน เป็นต้น เป็นไปโดยรวดเร็วและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เพราะการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมต้องเสียเวลา และค่าใช้จ่ายมาก จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรระงับข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก องค์กรดังกล่าวเรียกในภาษาอังกฤษว่า "STATUTORY TRIBUNALS" ซึ่งแปลเป็นไทยได้ว่า "ศาลตามกฎหมายนิติบัญญัติ" อย่างไรก็ดี ในทางทฤษฎีกฎหมายของอังกฤษไม่ถือว่าองค์กรดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของศาลยุติธรรม (COURT OF LAW)

ที่นำเรื่องราวของอังกฤษมากล่าวในที่นี้ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าการให้อำนาจแก่องค์กรใด ๆ ที่มิใช่ศาลวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท โดยให้อุทธรณ์คำวินิจฉัยขององค์กรดังกล่าวต่อศาลยุติธรรมเฉพาะในประเด็นข้อกฎหมายได้ มิใช่เป็นเรื่องผิดปกติแต่อย่างใด

ผู้เขียนหวังว่า ข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นจะได้รับการพิจารณาจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาทั้งหลาย.

สมเจตน์ วัฒนาธร

หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2543

ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ ได้ให้การต้อนรับอาคันตุกะจากต่างประเทศ เช่น Professor Dr. Ernst Benda อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี Dr. Dietmar Kansy ประธานกลุ่มรัฐสภาเยอรมัน-อาเซียน รวมทั้งมีโอกาสไปศึกษาดูงาน ณ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและจีน เป็นต้น

Dr. Ernst Benda อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

Dr. Dietmar Kansy ประธานกลุ่มรัฐสภาเยอรมัน-อาเซียน

ข้อคิดจากประธานศาลรัฐธรรมนูญถึงนักกฎหมาย

ในช่วงที่ ดร.อิสสระเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ฝากข้อคิดที่สำคัญแก่เนติบัณฑิต เนื่องในโอกาสวันรพี ดังนี้

สาร

เนื่องในวันรพี 45

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้รับรองโดยปริยายว่ารัฐอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับพลเมืองซึ่งเป็นปัจเจกบุคคล (individual) เป็นไปตามแนวความคิดพื้นฐานของ "ระบบนิติรัฐ"* ดังจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 62 ได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลให้รับผิดเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานนั้น นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ มาตรา 276 ยังได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในบังคับบัญชาหรือในกำกับดูแลของรัฐบาลกับเอกชน .... ซึ่งเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นต้องรับผิดชอบ

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 276

การบังคับใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ **การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายทั้งหลายในอันที่จะช่วยกันส่งเสริมสนับสนุนให้การบังคับใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างแท้จริง**

ดังนั้น **ผมจึงขอฝากให้เนติบัณฑิต สมัยที่ 54 รับข้อคิดเห็นดังกล่าวไว้พิจารณาด้วย**

ในโอกาสที่วันรพีจะเวียนมาบรรจบครบรอบปีอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2545 ผมขออวยพรให้เนติบัณฑิต สมัยที่ 54 ทุกท่าน **จงประสบความสำเร็จในการประกอบวิชาชีพกฎหมาย และเป็นที่พึ่งของประชาชนที่ใฝ่หาความยุติธรรม**

ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

*ระบบนิติรัฐ (Système de L'État légal) คือระบบการจัดระเบียบความชอบด้วยกฎหมายและความยุติธรรมทางการปกครอง ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ฝ่ายปกครอง (Administration) ไม่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจ (pouvoir arbitraire) ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฝ่ายปกครอง (องค์กรปกครองทั้งหลาย) ต้องเคารพกฎหมาย ถ้าฝ่ายปกครองกระทำการใด ๆ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ปัจเจกชนอาจฟ้องศาลให้ฝ่ายปกครองแก้ไขความเสียหายได้

โอวาท
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

คำว่า "บัณฑิต" หมายถึง ผู้ทรงความรู้, ผู้มีปัญญา, นักปราชญ์ ฉะนั้น คำว่า "เนติบัณฑิต" จึงหมายถึง ผู้ทรงความรู้ทางกฎหมาย, ผู้มีปัญญาทางกฎหมาย และเป็นนักปราชญ์ทางกฎหมาย ดังนั้น ท่านทั้งหลายซึ่งเป็นเนติบัณฑิตจึงต้อง **ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ความสามารถและวิจารณญาณของตนเองอย่างเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ใด** อันจะทำให้ได้รับความเชื่อถือ เกียรติยศ และความไว้วางใจจากบุคคลทั่วไปว่าเป็น **"บัณฑิต" ที่มุ่งมั่นรับใช้แผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง**

ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

(โอวาทประธานศาลรัฐธรรมนูญแด่เนติบัณฑิต สมัยที่ 54 วันที่ 7 สิงหาคม 2545)

ดร.สุจิต เล่าถึง ดร.อิสสระ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งตุลาการและประธานศาลรัฐธรรมนูญ

"ผม (ดร.สุจิต บุญบงการ) ได้มีโอกาสรู้จักกับท่าน ดร.อิสสระ เมื่อผมได้รับการโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นเวลาที่ท่าน ดร.อิสสระดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอยู่แล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2541 เนื่องจากผมเป็นตุลาการที่อายุน้อยกว่าท่าน 10 ปี ผมจึงถือว่าท่านเป็นตุลาการผู้ใหญ่ และผมดีใจที่ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับท่านที่มีทั้งประสบการณ์และความรู้สูงเพื่อที่จะได้เรียนรู้ทั้งในด้านการทำงาน การตัดสินใจ และการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ

ตลอดระยะเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการและเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ท่านได้แสดงบทบาทในการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ด้วยความเที่ยงธรรมตรงไปตรงมา ตามหลักการของกฎหมายและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดยไม่หวั่นเกรงต่ออิทธิพลใด ๆ

คดีที่ส่งมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้น มีหลายคดีเป็นเรื่องของการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้นำทางการเมือง โดยเฉพาะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรี เช่น การวินิจฉัยคุณสมบัติของรัฐมนตรีและการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี ถ้าวินิจฉัยว่ายื่นเป็นเท็จก็จะต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองทันที ดังนั้น ในการวินิจฉัยคดีดังกล่าว ท่าน ดร.อิสสระ

มิได้หวั่นเกรงอิทธิพลหรือหวาดหวั่นต่อแรงกดดันต่าง ๆ แต่อย่างใด ท่านได้ยึดมั่นในหลักการและความถูกต้องเที่ยงธรรมอย่างสม่ำเสมอ แม้ท่านจะอยู่ในส่วนของเสียงข้างน้อย เช่น คดีการยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร

การอภิปรายในที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในหลาย ๆ ครั้ง ดร.อิสสระจะหยิบยกปรัชญากฎหมาย และการตีความให้คำนึงถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไม่ใช่ตีความตามลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ในด้านความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ท่าน ดร.อิสสระเป็นคนเรียบง่าย เป็นกันเองกับทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือตุลาการ เป็นคนอัธยาศัยดี แม้ในช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ ท่านไม่เคยถือตัว ท่านจึงเป็นที่เคารพนับถือและรักใคร่ของทุกคนในศาลรัฐธรรมนูญ" *(ดร.สุจิต บุญบงการ, "ความทรงจำถึงดร.อิสสระ", มีนาคม 2564)*

นักข่าวเล่าถึง ดร.อิสสระ

"ในช่วงปี 2541-2545 การทำหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในหลายคดีเต็มไปด้วยแรงกดดัน บรรดาผู้สื่อข่าวประจำศาลรัฐธรรมนูญต่างพากันปักหลักติดตามการประชุมตุลาการอยู่ที่ 'บ้านเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์' ย่านพาหุรัด ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลรัฐธรรมนูญในขณะนั้น รูปแบบอาคารมีบันไดขึ้นลงหลายทางและมีห้องหับมิดชิด ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ประสงค์จะพบหน้าผู้สื่อข่าวก็สามารถเร้นกายหายลับไปหลังเลิกประชุมได้ไม่ยาก แต่อาจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เป็นตุลาการที่ไม่เคยหลบหลีกจากกองทัพนักข่าวที่ดักรอสัมภาษณ์อยู่เลย

โดยปกติอาจารย์อิสสระจะเป็นคนเดินเร็ว กระฉับกระเฉง แต่ถ้าเห็นผู้สื่อข่าวยืนรออยู่ก็พร้อมจะแตะเบรกแล้วเดินให้ช้าลงเพื่อพูดคุยด้วยทุกครั้ง ในการพูดคุยส่วนใหญ่ก็จะให้ข้อมูลพื้นฐาน เช่น การประชุมเสร็จสิ้นแล้วหรือยัง มีกำหนดการประชุมครั้งต่อไปเมื่อไหร่ ขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาคดีถึงไหนแล้ว ส่วนรายละเอียดความคืบหน้าอื่น ๆ ก็จะแจ้งว่า 'ให้รอเลขาฯ แถลงนะ' หรือ 'ให้รออ่านในคำวินิจฉัยกลาง คำวินิจฉัยส่วนตนนะ'

หากเป็นการสอบถามถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความรู้ อาจารย์ก็พร้อมจะเป็น 'ครู' ช่วยอธิบายอย่างละเอียด เปรียบเทียบข้อกฎหมายและอธิบายให้ผู้สื่อข่าวเข้าใจได้โดยง่าย แต่ไม่เคยเผลอแสดงความคิดเห็นให้นักข่าวคาดเดาทิศทางคำวินิจฉัยได้เลย เรียกว่า อยากถามก็ได้ถาม แต่อย่าคิดจะตะล่อมเสียให้ยาก ในช่วงก่อนศาลจะมีคำตัดสินใจใด ๆ อาจารย์อิสสระจะมีวิธีการพูดคุยกับสื่อที่เคร่งครัด ไม่ให้เสีย

มารยาทหรือจรรยาบรรณของตุลาการโดยเด็ดขาด แต่ขณะเดียวกันก็ให้เกียรติและเข้าใจการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนอย่างมาก

เมื่อได้รู้จักและติดตามทำข่าวศาลรัฐธรรมนูญในคดีสำคัญ ๆ ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้ง ก็ยิ่งเห็นว่าอาจารย์อิสสระเป็นผู้ใหญ่ที่น่าเคารพ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ทำงานหนัก มีความกล้าหาญ หนักแน่นในการทำหน้าที่ ไม่หวั่นไหวไปกับแรงกดดันอำนาจอิทธิพลใด ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่หาไม่ได้ง่าย ๆ ในแวดวงการเมืองของไทย

อีกเหตุผลหนึ่งที่อาจารย์อิสสระมีความเข้าใจการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวเป็นอย่างดี น่าจะเป็นเพราะอาจารย์มีเพื่อนรักร่วมรั้วธรรมศาสตร์ที่เป็น 'นักหนังสือพิมพ์' ที่เป็นแบบอย่างเรื่องการยึดมั่นจริยธรรมแห่งวิชาชีพของนักข่าวรุ่นหลังเสมอมา คือ น้าเจตน์ 'สมเจตน์ วัฒนาธร' ผู้สื่อข่าวอาวุโสประจำรัฐสภาและคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เมื่อทราบว่าผู้สื่อข่าวประจำศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เป็นผู้สื่อข่าวประจำรัฐสภาด้วย อาจารย์อิสสระก็มักถามข่าวคราวถึงเพื่อนจากผู้สื่อข่าวที่ศาลรัฐธรรมนูญอยู่บ่อย ๆ ด้วยประโยคที่เราคุ้นหูคือ 'สมเจตน์เป็นไงบ้าง สบายดีมั้ย' ขณะที่น้าเจตน์ก็จะแนะนำดิฉันและนักข่าวที่มาทำข่าวที่ศาลรัฐธรรมนูญว่า มีอะไรสงสัยก็ให้คุยให้สอบถามกับอาจารย์ 'อิสสระ' ได้ เพราะเพื่อนคนนี้นอกจากจะเก่งกฎหมายแล้วยังมีประวัติการทำงานที่ซื่อตรง ไว้ใจได้ ซึ่งดิฉันก็เห็นพ้องกับน้าเจตน์โดยสิ้นสงสัย

เชื่อว่าบัดนี้ อาจารย์อิสสระคงได้พบกับน้าเจตน์แล้ว และคงกำลังตั้งวงถกเถียงเรื่องการบ้านการเมืองกันอย่างออกรสออกชาติเป็นแน่" *(สุภาวดี อินทะวงษ์, "ด้วยความเคารพอย่างสูงต่ออาจารย์อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ", มีนาคม 2564)*

“หากจะย้อนรำลึกถึง อ.อิสสระ ในสมัยทำข่าวที่ศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในช่วงปี 2544 ที่มีคดีดังที่สุดนับตั้งแต่จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญมา นั่นก็คือคดีซุกหุ้นของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในขณะนั้น นักข่าวศาลรัฐธรรมนูญต่างต้องเจาะหาข่าวความคืบหน้าในการประชุมพิจารณาคดีกันจ้าละหวั่น เพราะเป็นคดีที่อยู่ในความสนใจอย่างมากของประชาชน เนื่องจากพรรคไทยรักไทยเพิ่งชนะเลือกตั้งมาอย่างถล่มทลาย มีความเคลื่อนไหวต่าง ๆ มากมายจากมวลชนผู้สนับสนุนนายกทักษิณ ขณะที่มีมวลชนอีกด้าน เช่น พรรคการเมืองคู่แข่ง นักวิชาการ นักกฎหมาย ต่างเฝ้าจับตาการไต่สวนและการประชุมของตุลาการศาลรธน. อย่างตาไม่กะพริบว่าจะวินิจฉัยอย่างไร นักข่าวเองต้องแยกย้ายไปดักรอคุยกับท่านตุลาการหลังการประชุมแต่ละนัด ตามบันไดหลังตึกบ้าง ดักแถว ๆ ลานจอดรถบ้าง เพราะแต่ละคนล้วนแต่ต้องการหลบนักข่าว จะมีที่ไม่หนีหน้านักข่าวก็คือ อาจารย์กระมล ทองธรรมชาติ อาจารย์สุจิต บุญบงการ ท่านพลโทจุล อติเรก และโดยเฉพาะ อ.อิสสระ ที่มีวิธีให้ข่าวแบบชั้นครูคือ อธิบายเฉพาะหลักการแง่กฎหมายเท่านั้น แต่ไม่เคยหลุดประเด็นที่จะทำให้เดาทางถูกเลย แต่แค่นั้นนักข่าวศาลอย่างพวกดิฉันก็พอใจมากแล้วที่มีข่าวส่งได้บ้างให้คุ้มกับที่นั่งเฝ้ารอกันแทบทั้งวัน และเอาเข้าจริงตุลาการบางท่านที่อธิบายข้อกฎหมายจนนักข่าวเข้าใจว่าจะเป็นสายฟันว่านายกทักษิณผิดแน่ ๆ กลายเป็นตรงข้ามไปซะงั้น 55 แต่ อ.อิสสระ คือ **1 ใน 7 ตุลาการเสียงข้างน้อยที่ลงมติว่าผิด** ซึ่งต้องถือเป็นความกล้าหาญในการทำหน้าที่ของตุลาการเสียงข้างน้อยเหล่านั้น

อีกความทรงจำหนึ่งที่เป็นเรื่องประทับใจของดิฉันคือ ในช่วงที่ อ.อิสสระรับหน้าที่เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญในช่วงปี 2545 เป็นครั้งแรกก็ว่าได้นับแต่เป็นนักข่าวศาล รธน. มา ที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไฟเขียวให้สำนักงานศาลจัดงานกินเลี้ยงเล็ก ๆ ให้นักข่าว ได้กินข้าวเที่ยงพร้อมกับตุลาการทุกท่านที่ไม่ติดภารกิจ โดยมีข้อแม้ว่าห้ามคุยเรื่องข่าวเด็ดขาด บรรยากาศวันนั้นทำให้นักข่าวรู้สึกดีใจกันมาก เพราะรู้ดีว่าหลังคำวินิจฉัยคดีซุกหุ้นทุกคนเครียดมากขนาดไหน จำได้ว่า อ.อิสสระท่านพูดถึงงานอดิเรกว่าเล่นดนตรีได้ และมีเพลงโปรดของท่านคือเพลง ยิปซีมูน (Gypsy Moon) แต่นักข่าวดูจะงง ๆ อยู่ อ.อิสสระก็เลยร้องขึ้นต้นเพลงให้ฟังเป็นเพลงไทยว่า จันทร์กระจ่างฟ้า นภาประดับด้วยดาว เท่านั้นแหละก็ถึงบางอ้อว่าเพลงนี้เคยได้ยินบ่อย ๆ แต่เรียกชื่อไม่ถูก แล้วท่านก็ถามนักข่าวว่ามีใครร้องได้บ้าง ซึ่งปรากฏว่ามีนักข่าวผู้เป็นนักร้องเสียงทองคือน้องเปิ้ล สุภาวดี แห่งค่ายบางกอกโพสต์รู้จักเพลงนี้ดีอาสามาร้องเพลงนี้อย่างไพเราะให้ทุกคนในงานฟัง งานวันนั้นจบลงแบบยิ้มแย้มแจ่มใสไร้ข่าว แต่ก็ทำให้นักข่าวได้สัมผัสแง่มุมอื่น ๆ อันเป็นส่วนตัวของเหล่าตุลาการได้อย่างสนิทสนมขึ้น

บัดนี้ อ.อิสสระได้เป็นอิสระไปชมจันทร์กระจ่างฟ้า นภาประดับด้วยดาว โลกสวยราวเนรมิต ประมวลเมืองแมน ด้วยตัวท่านเองแล้ว ดิฉันเชื่อว่าอาจารย์ต้องมีความสุขมาก ๆ บนนั้น เหมือนกับรอยยิ้มตอนที่ท่านฟังน้องเปิ้ลร้องเพลงให้พวกเราฟังด้วยกันในวันนั้นอย่างแน่นอน" *[อรวรรณ (กริ่มวิรัตน์กุล) ชูดี, "ในห้วงคำนึงถึง อ.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ด้วยความเคารพรักอาลัยอย่างยิ่ง", มีนาคม 2564]*

งานเลี้ยงถึงวันต้องเลิกรา "อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาส" เผยหนักใจที่สุดคดี "ซุกหุ้น"

ตุลาการหน้าเดิมปรึกษาหารือกันเพื่อความละเอียดรอบคอบ ส่วนการปฏิบัติงานตามรัฐธรรมนูญขณะนี้ยังไม่มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านใดเห็นว่าต้องแก้ไข ดังนั้นก็ยังปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้อย่างปกติ

พร้อมกับบอกเล่าถึงที่มาที่ไปก่อนจะมาเป็นตุลาการว่า **นายพนม เอี่ยมประยูร** อดีตคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นผู้เสนอชื่อนายอิสสระเข้ามา และในขั้นการพิจารณาก็ได้รับเลือกด้วยคะแนนสูง โดยแอบโทรศัพท์สอบถามเจ้าหน้าที่วุฒิสภา

พร้อมยังย้อนอดีตเล่าถึงเพื่อนร่วมรุ่น วปอ. ที่มี **นายเชาว์วัศ สุดลาภา** เป็นประธานรุ่นและเคยโดนขังคุกสมัยเมษาฮาวาย และได้แต่งเพลง "ดวง" โดยดัดแปลงมาจากเพลง "จูบ" และก็จับไมค์ครวญเพลงให้บรรดาสื่อมวลชนฟัง มีเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า "ดวงใครคิดว่าไม่สำคัญ ใครมีโชคร้ายเป็นโดนเล่นงานกันเสียทุกคน คนโชคร้ายต้องทำใจให้สุขสบาย ดวงมีพิษทำให้ช้ำใจ แก้อย่างไรไม่หายต้องทำใจ"

ในวันที่เขาลาจากตำแหน่งตุลาการ เขายอมรับกับสื่อมวลชนว่า ที่มานั่งตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ก็เพราะดวง เพราะใจจริงเขาอยากเป็นตุลาการศาลปกครองมากกว่า

สำหรับคนที่จะมานั่งอี้เก้าแทน นายสุวิทย์กล่าวว่า ขณะนี้ตุลาการทุกคนก็เหมาะสมเป็นประธานตุลาการทั้ง 14 คน ยกเว้นนายอิสสระที่เกษียณไปแล้ว

ชีวิตหลังเกษียณนั้น นายอิสสระกล่าวว่า ขอพักผ่อนช่วงหนึ่งและคงเป็นอาจารย์พิเศษตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มาติดต่อไว้

อย่างไรก็ตาม ขณะนี้หากพิจารณาจากอาวุโสสูงสุดของคณะตุลาการต่อไปก็คือ **นายอมร รักษาสัตย์** รองลงมาคือ **พล.ท.จุล อติเรก** ซึ่งคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเคยตั้งเงื่อนไขไว้ว่า ในการเลือกประธานคนต่อๆ ไป อาจจะต้องมีการเสนอชื่อและดูความเหมาะสมทั้งด้านคุณวุฒิ วัยวุฒิ และต้องพร้อมด้วยบารมีที่สามารถทำให้ทุกคนยกมือไหว้ได้อย่างสนิทใจ ฉะนั้น คาดว่าประธานคนต่อไปอาจจะมีแคนดิเดตเข้ามาแย่งชิงมากกว่าปล่อยให้เป็นไปตามอาวุโสเหมือนหลักปฏิบัติก่อนหน้านี้

คดีทิ้งท้ายที่ยังคาศาลเพื่อรอการวินิจฉัยจากคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญรุ่นเก่าและใหม่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อฐานการเมืองของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ก็คือคดีของ **นายพิเชษฐ สถิรชวาล** รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ก็จะเป็นคดีหนึ่งที่วัดความสามารถของประธานคนต่อไปว่าจะขาวสะอาดเหมือนอดีตหรือไม่ คงต้องติดตามอย่างใกล้ชิด

หากนับเวลาดูแล้ว อีกไม่นานเพื่อนร่วมรุ่นอีก 3 คน ได้แก่ **นายอนันต์ เกตุวงศ์ พล.ท.จุล อติเรก** และ **นายสุจินดา ยงสุนทร** ก็จะพ้นวาระตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากการสรรหาชุดแรกอยู่เพียงครึ่งวาระคือ 4 ปีครึ่งเท่านั้น

เมื่อมีงานเลี้ยงก็ย่อมต้องเลิกราเสมอไป

ดร.อิสสระ ร้องเพลงในงานเลี้ยงนักข่าว,
ที่มา: หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ
ฉบับวันที่ 7 ตุลาคม 2545

เกษียณอายุในวัย 70 ปี

4 ตุลาคม 2545 เกษียณอายุจากประธานศาลรัฐธรรมนูญ เมื่ออายุครบ 70 ปี และถือเป็นการเกษียณอายุครั้งแรกในชีวิต เนื่องจากได้ลาออกจากราชการที่สำนักงบประมาณก่อนครบเกษียณอายุ

ตัดเค้กวันเกิด
"To พ่ออี๊ด from แม่แอ๋วและลูก ๆ"

วันที่ 4 ตุลาคม 2545 ลูก ๆ ได้จัดงานวันเกิดฉลองอายุครบ 70 ปี ดร.อิสสระมีความสุขมาก เพราะมีญาติจากฝั่งบิดา มารดา และเพื่อนสนิทมาร่วมงาน

บุคคลที่คุณพ่อเคารพรักได้มากล่าวอวยพร

"อิสสระ เป็นศรีแก่ตระกูล" ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ กล่าวอวยพรในวันเกิด ดร.อิสสระในฐานะตัวแทนญาติผู้ใหญ่ทางมารดา

นิสสัย เวชชาชีวะ ตัวแทนญาติทางฝ่ายบิดา/ทางจันทบุรี

"วันนี้ญาติทางฝ่ายจันทบุรีได้มากันพร้อมเพรียงในวันคล้ายวันเกิดของอี๊ด จริง ๆ ผมกับอี๊ดเป็นเพื่อนเล่นแต่เด็ก คุณแม่ของอี๊ดเป็นคุณป้าที่เคารพนับถือ และให้ความเมตตากับผม ...ผมได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน และปรึกษาหารือในระหว่างบ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤติ และในช่วงที่เป็น โฆษกรัฐบาลได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับสำนักงบประมาณ อี๊ดได้ให้ความช่วยเหลือหลาย ๆ เรื่องที่ผมไม่รู้"

นายนิสสัย เวชาชีวะ

นายแพทย์อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ

นายแพทย์อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้กล่าวเล่าเรื่องให้ลูกหลานทราบ

"ผมอยากจะถือโอกาสนี้เรียนให้หลายท่านโดยเฉพาะรุ่นหลาน ๆ ซึ่งอาจจะไม่ทราบอะไรเล็กน้อยเกี่ยวกับพี่อิสสระและคุณผาณิต

ผมรู้จักพี่อิสสระตั้งแต่ยังเด็ก แต่ไม่ได้สนิทกันจนกระทั่งเมื่อผมได้มาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้จัดหลักสูตรการบริหารโรงพยาบาล โชคดีมากที่ได้พี่อิสสระเป็นวิทยากรและสอนอยู่เป็นประจำทุกปี

เมื่อผมดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. 2534 ได้มีโอกาสเป็นกรรมาธิการงบประมาณร่วมกัน ซึ่งผมได้เรียนอะไรจากพี่อิสสระค่อนข้างมาก

ผมคิดว่า**พี่อิสสระเป็นตัวอย่างของข้าราชการที่ควรได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นอย่างยิ่ง**

นอกจากนั้น ขอถือโอกาสพูดเกี่ยวกับท่านปลัดผาณิต ผมได้มีโอกาสทำงานร่วมกับท่าน เมื่อมีพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งองค์การมหาชนแห่งหนึ่ง โดยผมเป็นประธาน และมี 4 ปลัดกระทรวงเป็นกรรมการ แต่ท่านปลัดสำนักนายกฯ ตอนนั้นได้มีส่วนช่วยอย่างมาก และองค์กรนี้ปัจจุบันคือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นองค์การมหาชนที่รัฐบาลสร้างขึ้น โดยเอาเงินจากภาษีบุหรี่มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพ

ตลอดเวลาที่ได้ทำงานร่วมกับพี่อิสสระและคุณผาณิต เห็นว่าพี่**อิสสระและคุณผาณิตเป็นคู่สามีภรรยาที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดคู่หนึ่งของสังคมไทย ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามารถ และอุทิศตนให้สังคม จึงควรได้รับการยกย่องและสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง**"

ไม่ยอมให้ชีวิตเว้นว่างจากการทำประโยชน์ให้กับสังคม

หลังจากเกษียณอายุ ที่ศาลรัฐธรรมนูญด้วยวัย 70 ปี ดร.อิสสระได้เป็น **'เกตุทัตศาสตราภิชาน'** หรือ Chair Professor ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ในช่วงปี 2546-2548 ตามคำเชิญของ ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต

ชีวิตหลังบัลลังก์ศาล

ในวันที่ 3 ตุลาคม 2545 **'อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ'** ประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จะพ้นจากตำแหน่งเพราะมีอายุจะครบ 70 ปีบริบูรณ์

เหมือนการ **'ยกภูเขา'** ออกจากอก เพราะตลอดระยะเวลาที่นั่งบัลลังก์พิจารณาคดี ล้วนแต่เป็นเรื่อง **'ใหญ่'** ทางการเมืองแทบทั้งสิ้น

แม้จะอายุ 70 ปี แต่ชายที่ดูว่าเล็ก บอบบาง ยังคงกระฉับกระเฉง แม้จะยอมรับว่ามี 'โรคประจำตัว' อยู่ก็ตาม

"โรคเบาหวาน เป็นโรคประจำตระกูลผม เป็นมาตั้งแต่ปู่ และพ่อ ซึ่งตอนแรกก็วิตกเหมือนกันว่า อายุมากแล้ว และทำงานหนัก อาจมีปัญหาในเรื่องนี้ จึงเตรียมตัว โดยการออกกำลังกาย ซึ่งผมใช้วิธีเดินวันละ 3 กิโลเมตร ทำมาเป็น 10 ปีแล้ว ตอนนี้ยอมรับว่าระดับน้ำตาลในเลือดก็มีขึ้นบ้างลงบ้าง คราวก่อนไปดื่มไวน์ข้นเล็กน้อยในงานเลี้ยง พอไปวัดน้ำตาลก็ขึ้นมาอีก แต่ตอนนี้ค่อยยังชั่วแล้ว"

นอกจากการออกกำลังกายแล้ว เขายังรักษาสุขภาพได้ด้วยการควบคุมอาหารอย่างเข้มงวด งดอาหารประเภทแป้ง **"อาหารเช้าผมก็ทานเฉพาะไก่ทอดและก็ผัก แป้งไม่เอาเลย ทำอย่างนี้มาเป็น 10 ปี ทำให้ยังรักษาสุขภาพได้อย่างนี้"**

หลังจากพ้นวาระในวันที่ 3 ตุลาคม เขายืนยันไม่ยอมเกษียณตัวเอง พร้อมที่จะทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป เพราะก่อนหน้านี้เคยไปสอนหนังสือในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งรามคำแหง, จุฬาฯ, ธรรมศาสตร์ และธุรกิจบัณฑิตย์

"ก่อนที่ผมจะมาเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เคยเป็นอาจารย์พิเศษ ที่คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, รามคำแหง, ธรรมศาสตร์ และธุรกิจบัณฑิตย์ แต่ต้องวางมือช่วงมานั่งเป็นประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อเกษียณก็คงจะให้ไปช่วยสอนหนังสือเหมือนเดิม หากมีเวลาว่างอีก อาจเขียนหนังสือเกี่ยวกับประสบการณ์ในขณะดำรงตำแหน่งในศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนงานประจำยังไม่ได้คิด แม้จะมีพรรคพวกติดต่อมาว่าอยากให้ไปเป็นที่ปรึกษาในสำนักงานกฎหมายก็ตาม"

ด้วยความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ **'อิสสระ'** ยืนยันจะไม่ยอมให้ชีวิตเว้นว่างจากการทำประโยชน์ให้กับสังคม

หลังจากนี้ยังคงต้องจับตา 'งานเขียน' ของประธานศาลรัฐธรรมนูญผู้นี้ อาจมีเซอร์ไพรส์ที่คาดไม่ถึงก็ได้

พาดหัวเรื่องจากหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
ฉบับวันที่ 21 กันยายน 2545

ดร.อิสสระ เกตุทัตศาสตราภิชาน
กับ ศ.กิตติคุณ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ปรีดี พนมยงค์ศาสตราภิชาน

เกตุทัตศาสตราภิชาน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

(2546-2548)

ดร.อิสสระ "สุภาพบุรุษนักวิชาการ"

"ผมได้พบท่านอาจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สมัยเมื่อมหาวิทยาลัยได้เรียนเชิญท่านมาเป็น 'เกตุทัตศาสตราภิชาน' ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2548 และผมเป็น 'สุทธิพิทักษ์ศาสตราภิชาน' ในช่วงเวลา 2546 ที่ซ้อนกับท่าน

ตำแหน่งดังกล่าวคือ Chair Professor ของฝรั่ง ท่านนายกสภามหาวิทยาลัยคือ ศาสตราจารย์ ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นผู้ริเริ่มและได้รับการสนับสนุนจากสองครอบครัวผู้เป็นเจ้าของมหาวิทยาลัยคือ 'สุทธิพิทักษ์' และ 'เกตุทัต' ผู้ที่ได้รับเชิญสามารถศึกษาวิจัยเรื่องใดก็ได้ตามความปรารถนา

'สุทธิพิทักษ์ศาสตราภิชาน' ท่านอื่น ๆ ก็ได้แก่ ดร.เสรี พงศ์พิศ ดร.ภาพร เอกอรรถพร ส่วน 'เกตุทัตศาสตราภิชาน' ท่านอื่น ๆ ก็ได้แก่ ดร.บุญเลิศ เลียวประไพ อาจารย์ล้อม เพ็งแก้ว และ 'ปรีดี พนมยงค์ศาสตราภิชาน' ก็ได้แก่ ดร.อัมมาร สยามวาลา และ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ในช่วงเวลา 2547-2549 ผมทำงานในตำแหน่งอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ดังนั้นผมและคณาจารย์จึงได้มีโอกาสรับประทานอาหารกลางวันกับท่านอยู่เนือง ๆ ผมได้ยินชื่อเสียงท่านมานานแล้วในเรื่องความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต และความเมตตาที่ท่านมีให้ทุกคน เมื่อผมได้พบและรู้จักท่านมากขึ้นก็ยิ่งรู้สึกนับถือ และรู้สึกใกล้ชิดท่านเพราะผมคุ้นเคยกับพี่ผาณิตภรรยาของท่าน เอก และโอ๋ (ลูกชายและลูกสาว) มาก่อนที่จะพบท่าน

โดยเนื้อแท้แล้วท่านอาจารย์อิสสระเป็นนักวิชาการด้านกฎหมาย ท่านพูดไม่มาก แต่เมื่อพูดแล้วท่านสามารถทำให้ผมเข้าใจประเด็นกฎหมายที่ซับซ้อนได้ชัดเจนขึ้น (ถึงแม้จะไม่หมดทุกประเด็นก็ตาม) ในช่วงเวลาของการเป็น 'เกตุทัตศาสตราภิชาน' ท่านได้ศึกษาและเขียนบทความวิชาการหลายเรื่อง ถึงแม้จะเป็นช่วงเวลาที่ท่านอยู่ในวัย 70 ปี และผ่านงานหนักจากการเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและประธานศาลรัฐธรรมนูญมาแล้วก็ตาม

คุณลักษณะหนึ่งของท่านอาจารย์ที่ผมสังเกตเห็นก็คือ**ความเป็นสุภาพบุรุษของท่าน ท่านเป็นคนสุภาพ มีมารยาท ให้เกียรติผู้อื่นเสมอ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อ่อนด้อยกว่าในด้านวัยวุฒิ ปัญญา หรือความรู้** ท่านรับฟังเสมอด้วยความเคารพและด้วยความเมตตา ถึงแม้อาจจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

ท่านมักเล่าเรื่องเก่า ๆ เกี่ยวกับราชการที่เราไม่เคยรู้มาก่อนเพื่อเป็นบทเรียนสอนพวกเราพร้อมกับแทรกข้อคิดที่เป็นประโยชน์ ท่านมิได้เล่าอย่างตำหนิติเตียนผู้ใดเป็นการเฉพาะ หากอยากให้คนรุ่นหลังได้รับทราบไว้เป็นประวัติศาสตร์เท่านั้น

ความเป็นสุภาพบุรุษของท่านตรึงอยู่ในความรู้สึกและทำให้ผมและเพื่อน ๆ ได้เลียนแบบ เช่นเดียวกับการยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความมีคุณธรรม ความมีเมตตาธรรม และความเป็นสุภาพบุรุษ ท่านมิได้สอนเราด้วยคำพูดตรง ๆ แต่ท่านกระทำให้เราดูเป็นตัวอย่าง

ผมขอกราบระลึกถึงคุณงามความดีของท่านที่ได้ทำให้แก่สังคมของเรา และขอกราบบูชาคุณความดีทั้งหมดที่ท่านได้ทำให้เราเห็นเพื่อยึดเป็นแนวทางต้นแบบในชีวิต

กราบท่านอาจารย์ด้วยความรักและความเคารพอย่างสูง จาก

ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ"

ดร.อิสสระได้เล่าให้ลูกฟังถึงความภูมิใจในการได้เป็น ‘เกตุทัตศาสตราภิชาน’ ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และทุ่มเทในการไปทำงานที่มหาวิทยาลัยทุกวัน และเข้าร่วมในกิจกรรมและเสวนาทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเสมอ เช่น ในปี 2548 ได้เข้าร่วมฟังอภิปรายเรื่อง “ญี่ปุ่นกับสงครามมหาเอเชียบูรพา” ที่ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นผู้พูดหลัก

เข้าร่วมให้ความคิดเห็นในการเสวนาวิชาการ

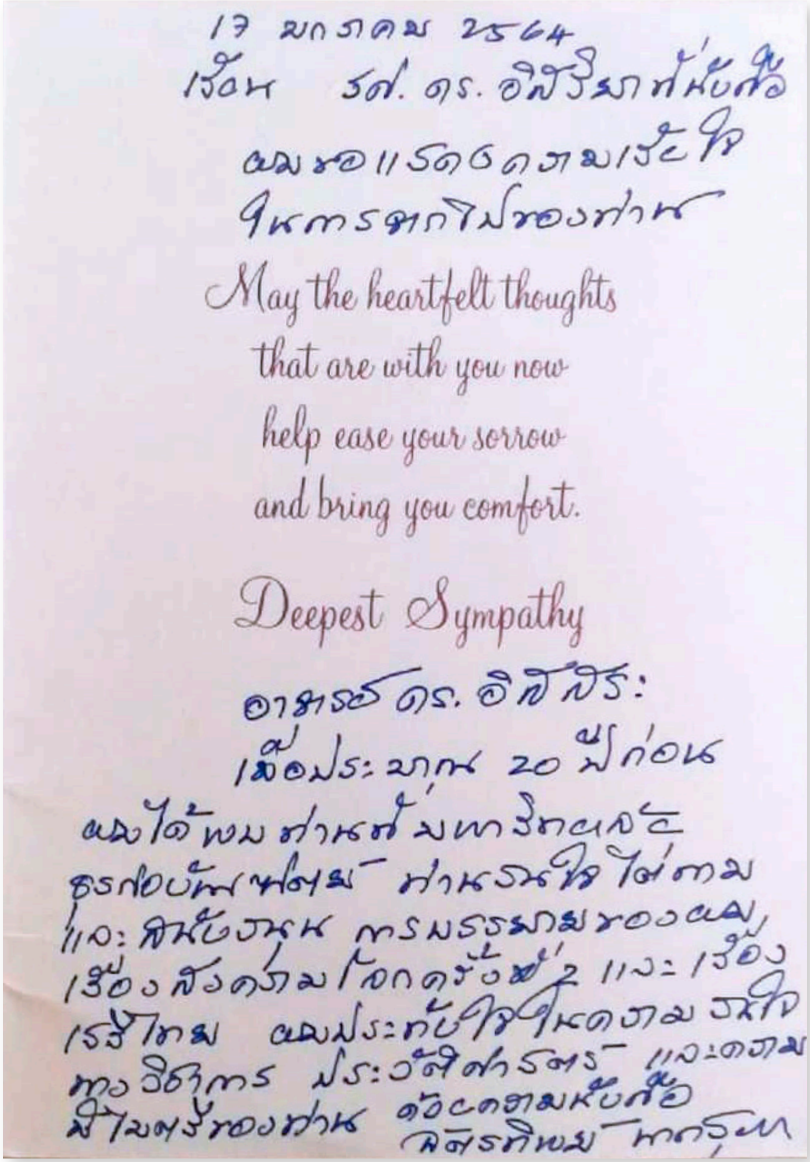
17 มกราคม 2564
เรียน รศ. ดร. อิสริยา ที่นับถือ
ผมขอแสดงความเสียใจ
ในการจากไปของท่าน

May the heartfelt thoughts
that are with you now
help ease your sorrow
and bring you comfort.

Deepest Sympathy

อาจารย์ ดร. อิสสระ:
เมื่อประมาณ 20 ปีก่อน
ผมได้พบท่านที่มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิตย์ ท่านชวนให้ไปตาม
และสนับสนุน การบรรยายของผม
เรื่องสงครามโลกครั้งที่ 2 และเรื่อง
เรือไทย ผมประทับใจในความจริงใจ
ทางวิชาการ ประวัติศาสตร์ และความ
มีไมตรีของท่าน ด้วยความนับถือ
[illegible]

นำประสบการณ์ตุลาการ มาให้ความรู้กฎหมายรัฐธรรมนูญ

ในช่วงที่ ดร.อิสสระเป็น 'เกตุทัตศาสตราภิชาน' ได้นำประสบการณ์จากการเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาเผยแพร่เป็นความรู้ทางวิชาการ เช่น การบรรยายเรื่องศาลรัฐธรรมนูญในหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เขียนบทความทางวิชาการเรื่องกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ตีพิมพ์ในวารสารสุทธิปริทัศน์ ร่วมอภิปรายในการเสวนาวิชาการเรื่อง "พระราชกำหนดภาษีสรรพสามิตโทรคมนาคม" เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์เรื่อง "ข้อคิดเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง" ที่ต้องทำก่อนเลือกตั้งเพื่อไม่ให้กระทบต่อเจตนารมณ์ของผู้เลือกตั้ง

ในปี 2547 ดร.อิสสระได้ทุ่มเทในการศึกษาวิจัยเรื่อง "ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย: ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน" *(วิจัยร่วมกับ ดร.บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ และ ดร.พรชัย เลื่อนฉวี)*

ข้อคิดการใช้ภาษาไทย ให้ถูกต้องตามความหมาย

ดร.อิสสระรักภาษาไทย เน้นการใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตามความหมาย และมีความละเอียดรอบคอบในการใช้ถ้อยคำ ตัวอย่างเช่น การใช้คำ “แปรญัตติ” หรือ “องค์กรและองค์การ” หรือ “บริษัทมหาชน” ที่ไม่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง

1. “แปรญัตติ”

ดร.อิสสระได้เขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ อธิบายคำว่า “แปรญัตติ” หมายถึงข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาที่ขอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายฯ การที่**รัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายบริหารมาใช้คำว่า “ขอแปรญัตติ” จึงไม่ถูกต้อง**และควรเลิกใช้เสียเพื่อให้ประชาชนเข้าใจกลไกการทำงานของสภาผู้แทนราษฎรอย่างถูกต้อง

การใช้ถ้อยคำ “แปรญัตติ” ที่ไม่ถูกต้อง

ในปัจจุบัน มีการใช้ถ้อยคำ *“แปรญัตติ”*

กล่าวว่า *“คณะกรรมาธิการแปรญัตติร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย”*

ต่อมา รัฐมนตรีบางท่านได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนว่า รัฐบาลจะขอแปรญัตติต่อคณะกรรมา-

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

หนังสือพิมพ์มติชน
23 มีนาคม 2536

2. การใช้คำ "องค์กร-องค์การ" ไม่ถูกต้อง

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

องค์กร (Organ) หมายถึง ส่วนประกอบย่อยของหน่วยใหญ่ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันหรือขึ้นต่อกันและกัน

องค์การ (Organization) หมายถึง การเป็นศูนย์กลางของกิจการที่รวมประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย

จะเห็นได้ว่า **องค์กรต้องเป็นหน่วยย่อยขององค์การ โดยที่องค์กรจะดำรงอยู่ได้โดยไม่เป็นส่วนย่อยขององค์การซึ่งเป็นนิติบุคคลไม่ได้**

ตัวอย่างเช่น

คณะกรรมการบริหารของบริษัทจำกัดเป็นคณะบุคคลซึ่งเป็นส่วนประกอบย่อยของบริษัท ซึ่งเป็นหน่วยใหญ่และทำหน้าที่สัมพันธ์กัน คณะกรรมการบริหารฯ จึงมีฐานะเป็นองค์กรของบริษัท ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนบริษัทนั้นเป็นศูนย์กลางของกิจการที่รวมประกอบกันขึ้นเป็นหน่วย บริษัทจึงมีฐานะเป็นองค์การ

3. การใช้ชื่อ “บริษัทมหาชน” ไม่ถูกต้องตามหลักภาษา

คำว่า “มหาชน” หมายถึงชนหมู่มาก เป็นคำที่ใช้ในความหมายของปวงชน หรือประชาชนโดยรวม แต่บริษัทมหาชนตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปัจเจกบุคคลทั้งหลายเข้าถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว ซึ่งผู้ถือหุ้นดังกล่าวได้ต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของประชาชาติไทย ดังนั้นผู้ถือหุ้นดังกล่าวจึงมิใช่มหาชนตามความหมายของหลักภาษา และทำให้ความหมายของคำว่า “มหาชน” เพี้ยนไป

หน้าต่างความคิด

ศ.ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
เกตุทัตศาสตราภิชาน ม.ธุรกิจบัณฑิตย์

ข้อคิดการใช้ชื่อ ตามพ.ร.บ.บริษัทมหาชน จำกัด

พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งบริษัทประเภทดังกล่าว ซึ่งกำหนดวิธีการจัดตั้งและการดำเนินงานของบริษัทประเภทนี้

อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้จะเห็นได้ว่า การใช้ชื่อบริษัทมหาชน จำกัด ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ถูกต้องตามหลักภาษา กล่าวคือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ให้ความหมายของ **“มหาชน”** ว่า **“ชนหมู่มาก”** ซึ่งตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษว่า **“ซึ่งเกี่ยวกับปวงชนโดยทั่วไป”** (Concerning people in general) หรือ ซึ่งมิใช่เอกชน (not private) (ดู Longman Active Study Dictionary of English หน้า 486)

และตรงกับความหมายในภาษาฝรั่งเศสว่า **“ซึ่งเกี่ยวกับประชาชนโดยรวม (Qui concerne le people pris dans son ensemble) หรือซึ่งเป็นของรัฐ หรือของบุคคลทางปกครอง”** (Qui appartient a l Etat ou a une personne administrative) (ดู Dictionnaire de la langue francaise ค.ศ.1979 โดย Paul Robert)

ตามที่กล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า คำว่า **“มหาชน”** (public) เป็นคำที่ใช้ในความหมายของปวงชน หรือประชาชนโดยรวม แต่บริษัทมหาชน จำกัด ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปัจเจกบุคคลทั้งหลาย (individuals) เข้าถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว ซึ่งผู้ที่จะถือหุ้นดังกล่าวได้ต้องเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี **ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของประชาชาติไทย**

ดังนั้นผู้ถือหุ้นดังกล่าวจึงมิใช่มหาชนตามความหมายของหลักภาษา ด้วยเหตุนี้ การเรียกชื่อบริษัทจำกัดดังกล่าวว่า “บริษัทมหาชน จำกัด” จึงไม่ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง และทำให้ความหมายของคำว่า “มหาชน” เพี้ยนไป

อนึ่ง **ในต่างประเทศ** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ** มีการจัดตั้งบริษัทหรือบรรษัทซึ่งรัฐเป็นผู้ถือหุ้น 100% หรือเป็นเจ้าของกิจการ เช่น

ในประเทศฝรั่งเศสมีบริษัทสายการบิน **Air France** และหน่วยงานผูกขาดการผลิตและจำหน่ายบุหรี่ (Monopole de tabac)

ในประเทศอังกฤษมีการจัดตั้งบรรษัทวิทยุกระจายเสียง (British Broadcasting Corporation) หรือเรียกโดยย่อว่า **“BBC”** บรรษัทดังกล่าวจะดำเนินการโดยใช้จ่ายเงินของรัฐทั้งสิ้น บริษัทหรือบรรษัทดังกล่าวจึงมีฐานะเป็นบริษัทมหาชน (Public Company) ซึ่งต่างกับบริษัทมหาชนจำกัดของประเทศไทย ซึ่งผู้ถือหุ้นทั้งหมดเป็นเอกชนทั้งสิ้น

ดังนั้น การเรียกบริษัทดังกล่าวว่า **บริษัทมหาชนจำกัดจึงไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง** และอาจทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจผิดว่าบริษัทดังกล่าวเป็นของรัฐ

ฉะนั้น จึงขอเสนอแนะต่อผู้รับผิดชอบของทางราชการว่า ควรจะเปลี่ยนชื่อบริษัทประเภทดังกล่าวให้ถูกต้องตามหลักภาษา มิใช่ปล่อยให้เลยตามเลยซึ่งจะทำความเสียหายแก่หลักภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาที่เก่าแก่ภาษาหนึ่ง

“บริษัทมหาชน จำกัด ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ.2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปัจเจกบุคคลทั้งหลายเข้าถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว ซึ่งผู้ที่จะถือหุ้นได้ต้องเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของประชาชาติไทย”

บทความนี้ เป็นหนึ่งในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์และหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 21 ตุลาคม 2548

ข้อคิดการป้องกันการคอร์รัปชัน

สัมภาษณ์ข้อคิดเห็น "4 ปี ป.ป.ช. สังคมได้อะไร"

ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
อดีตประธานศาลรัฐธรรมนูญ
เกตุทัตศาสตราภิชาน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

สิ่งที่สังคมได้จาก ป.ป.ช. คงจะเป็นเรื่องการรักษาผลประโยชน์ของทางราชการ แม้จะไม่มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้ ป.ป.ช. มีหน้าที่รักษาประโยชน์ของรัฐก็ตาม แต่การดำเนินงานของ ป.ป.ช. ตามอำนาจหน้าที่ก็มีผลทางอ้อมในการรักษาประโยชน์ของประเทศชาติ

"ที่ถามว่า ปัจจุบันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยเป็นไปในรูปแบบใดนั้น ในเบื้องต้นขอทำความเข้าใจความหมายของการทุจริตคอร์รัปชันก่อน

ในทัศนะของผม การทุจริตคอร์รัปชัน หมายถึง การที่บุคลากรของรัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานส่วนใดของรัฐที่เรียกชื่ออย่างอื่น กระทำการใด ๆ อันเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ใดที่มิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ในทางราชการ

ที่ถามว่า แนวโน้มการทุจริตในสังคมไทยในปัจจุบันเป็นไปในรูปแบบหรือทิศทางใด คงยากที่จะตอบให้กระจ่างได้ เพราะโดยปกติผู้กระทำความผิดมักมีวิธีการปกปิดความผิดอย่างแยบยล จนกระทั่งไม่ปรากฏร่องรอยของการทุจริตคอร์รัปชัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทุจริตในการจัดซื้อทรัพย์สินหรือจ้างทำของของราชการ โดยปกติการทุจริตคอร์รัปชันรายใหญ่ ๆ มักจะเกิดขึ้นในการจัดซื้อหรือจัดจ้าง ซึ่งมีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะ (Specification) ของวัสดุครุภัณฑ์ ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษและมีราคาสูงผิดปกติ

ที่ถามว่า มีวิธีใดบ้างที่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันให้น้อยลงไปได้นั้น เห็นว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวมี 2 วิธี คือ การป้องกันและการปราบปราม สำหรับการป้องกันนั้นถ้าได้ผล การปราบปรามก็จะมีความสำคัญน้อยลง ดังนั้น การแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันจึงควรเน้นหนักที่การป้องกัน

แต่การที่จะทำให้การทุจริตคอร์รัปชันลดน้อยลงได้นั้น ในทางปฏิบัติทำได้ยากมาก เพราะการทุจริตคอร์รัปชันนั้นฝังรากลึกในระบบราชการ การแก้ปัญหาดังกล่าวให้ได้ผลจึงทำได้ยากมาก ดังนั้น ก่อนที่จะมีมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงควรจะศึกษาอย่างเป็นระบบว่า การทุจริตคอร์รัปชันมีวิธีการอย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้นเพื่อให้การกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันเป็นไปด้วยดี สำนักงาน ป.ป.ช. ควรจะมีนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ นักนิติศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ และนักรัฐศาสตร์ของตนเอง เพื่อทำการวิจัย ร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และเสนอมาตรการป้องกันต่อรัฐบาล นอกจากนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. ควรให้เงินอุดหนุนการวิจัยแก่หน่วยงานอื่นที่มีความพร้อมในการทำวิจัยเรื่องดังกล่าว

ที่ถามว่า บทบาทของ ป.ป.ช. ที่ผ่านมาสามารถแก้ปัญหาการทุจริตให้น้อยลงได้หรือไม่นั้น เป็นการยากที่จะตอบคำถามดังกล่าวอย่างถูกต้องได้ เพราะไม่มีใครทราบแน่ชัดว่า ในขณะใดในแต่ละปีมีการทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด

ที่ถามว่า ผลงานของ ป.ป.ช. ในช่วงระยะเวลา 4 ปี ที่ผ่านมา เป็นที่พอใจของสังคมหรือไม่ และสังคมได้อะไรจาก ป.ป.ช. บ้างนั้น เห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าว ผลงานของ ป.ป.ช. ซึ่งเกี่ยวกับการตรวจสอบความโปร่งใสของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองน่าพอใจ ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลานั้น ป.ป.ช. ได้ตรวจสอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และพบว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบหลายราย และได้เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 วรรคสอง ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ซึ่งส่วนมากศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ซึ่งเป็นผลให้ผู้ถูกร้องต้องห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่ตรวจพบว่ามีการกระทำดังกล่าว และโดยที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านั้นเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ ซึ่งพ้นจากตำแหน่งไปก่อนหน้านั้นแล้ว จึงไม่มีกรณีที่ต้องพ้นจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 วรรคสอง

อย่างไรก็ตาม มีกรณีหนึ่งที่ ป.ป.ช. ได้ตรวจพบว่า รัฐมนตรีคนหนึ่งในคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบัน จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ จึงเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ซึ่งเป็นผลให้ผู้ถูกร้องต้องพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี นับแต่วันที่ ป.ป.ช. ตรวจพบและผู้ถูกร้องต้องห้ามดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี

สิ่งที่สังคมได้จาก ป.ป.ช. อีกอย่างหนึ่งก็คือ การรักษาประโยชน์ของทางราชการ แม้จะไม่มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายให้ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่รักษาประโยชน์ของทางราชการ แต่การดำเนินงานของ ป.ป.ช. ตามอำนาจหน้าที่ก็มีผลทางอ้อมในการรักษาประโยชน์ของประเทศชาติ

สุดท้ายนี้ขอเสนอแนะให้ ป.ป.ช. จัดให้มีการประกวดเรียงความของเยาวชนทั่วประเทศ ซึ่งอาจแบ่งเป็นภาคๆ โดยกำหนดเนื้อหาซึ่งเกี่ยวกับอันตรายของการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้เยาวชนของชาติสำนึกในอันตรายที่เกิดกับประเทศชาติอันเนื่องมาจากการกระทำดังกล่าว” ...

ส่งต่อตำราและหนังสือวิชาการ

ในเดือนธันวาคม 2563 ครอบครัวดร.อิสสระได้ส่งมอบตำราและหนังสือวิชาการด้านกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกฎหมายปกครอง กฎหมายการคลัง และกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นภาษาฝรั่งเศส ให้แก่ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจหรือนักศึกษาวิชากฎหมาย ได้ใช้ค้นคว้าและต่อยอดทาง

ตู้หนังสือดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

วิชาการด้านกฎหมายมหาชน โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้กรุณาทำตู้หนังสือของ ดร.อิสสระให้ ซึ่งหลายปีก่อนหน้านี้ ดร.อิสสระได้ส่งมอบตำรากฎหมายของบิดา (พระนิติทัณฑ์ประภาศ) พร้อมตู้ใส่หนังสือให้แก่ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเช่นกัน

ตู้หนังสือกฎหมายพระนิติทัณฑ์ประภาศ

มุมสบายและกิจกรรมยามว่าง

ดร.อิสสระชอบฟังเพลง และเริ่มชอบร้องเพลงในช่วงที่ฝึกอบรมหลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) ในปี 2528

เพลงโปรดที่ชอบ อาทิ La Vie en Rose, Les Feuilles Mortes, C'est si bon, Je t'aime, Après toi, คนเดียวในดวงใจ, จงรัก, รักเธอเสมอ ฯลฯ

ในช่วงเรียน วปอ. ดร.อิสสระได้ร้องเพลง "C'est Si Bon" เป็นเนื้อเพลงไทยว่า "เซริมบ่อ" โดยมีเนื้อร้องท่อนหนึ่งว่า "เซริมบ่อ นั่งตกปลาอยู่ริมบ่อ ได้ปลาหมอมาสองตัว ตัดหัวตัดหางแยกกัน" และแต่งเพลง "ดวง" โดยดัดแปลงมาจากทำนองเพลง จูบ โดยมีที่มาจากความเชื่อส่วนตัวในเรื่องดวง และแต่งให้นายเชาวน์วัศ สุดลาภา เพื่อนร่วมรุ่น

เพลง ดวง

ผู้แต่ง ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

ดัดแปลงมาจากทำนองจากเพลง จูบ

ดวงใครคิดว่าไม่สำคัญ
ดวงมีฤทธิ์ไม่ผิดพระพาย
บางคนดวงเด่นได้เป็นนายพล
ดวงเรารู้ได้หากทำนายไม่พลาด
คนโชคร้ายต้องทำใจให้สุขสบาย
ดวงอย่าคิดว่าไม่สำคัญ
ดวงมีพิษทำให้ช้ำใจ
บางคนดวงเหี่ยว รมต. เคยเป็น
ดวงมีหลายอย่างหากทำนายได้เก่ง
ดวงเจ้าชู้ ดวงร่ำรวย และดวงยากจน
ดวงถึงแม้เป็นสิ่งสำคัญ
บางคนพร่ำบ่นว่าจนจะตาย
ดวงบางครั้งทำให้สมใจ
บางคนหน้าเหี่ยวท่าทางมอซอ
ดวงนั้นมีแน่แต่สำคัญที่สุดคือใจ
ที่เข้าและออกจากดวงชะตา

แต่ดวงคนเรานั้นมีความสำคัญถึงเป็นถึงตาย
เมื่อใครมีโชคร้ายเป็นโดนเล่นงานไปเสียทุกคน
ทั้งที่ตนไม่เคยคาดหวังเพราะยังมิใช่ตัวเก็ง
แต่สำคัญที่เกิดยามใด
ไม่คิดวิตกจนเสียการงานไม่คร้ามไม่ครั่น
แต่ดวงคนเรานั้นมีความสำคัญถึงหัวใจวาย
แก้อย่างไรไม่หายทำใจให้ดีเป็นหนทางเดียว
เขากลับให้ไปเป็นข้าหลวงช้ำทรวงเพราะต้องเลี้ยงลิง
แต่ต้องเล็งให้แม่นจะรู้
นั้นล้วนปรากฏอยู่ในดวงชะตาที่มาเกี่ยวพัน
ต้องไม่หวั่นไม่ไหวทำใจพะวงไม่หลงงมงาย
เขากลับกลายไปเป็นเศรษฐีมั่งมีศรีสุขด้วยดวง
เมื่อโชคร้ายผ่านพ้นเป็นคนสำคัญในพริบตาเดียว
เขากลับได้เป็น รมต. เพราะมีดาวเด่นเป็นใจ
เราทั้งหลายย่อมผูกพันอยู่กับดวงดาว
ทุกคราต้องเกิดเหตุการณ์

ดร.อิสสระยังมีความสามารถในการเป่าหีบเพลง โดยเพลงที่ชอบเป่า เช่น เพลง มาร์ชกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย, เพลง Tennessee Waltz, เพลงพระราชนิพนธ์สายฝน เพลงข้างขึ้นเดือนหงาย เป็นต้น

เพลงคู่ที่ชอบร้องคือ
เพลง รักเธอเสมอ
(คำร้อง-อิงอร)

20 คำถามกับ ดร.อิสสระ

ในปี 2535 ดร.อิสสระให้สัมภาษณ์นิตยสาร Manager เพื่อตอบคำถาม 20 ข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงตัวตนของ ดร.อิสสระในวัยประมาณ 60 ปี

20 Questions

with Dr Isra Nitithanprapaj

What philosophy guides your work?
Don't just work for yourself, but for your team. Also, consider your responsibility to the public.

Which public figure, past or present, do you most admire?
General Charles de Gaulle, because he was a military man with a noble sense of democracy — a man willing to step down from his post to uphold the democratic system.

When and where are you happiest?
When I am with my family.

What building impresses you most?
The Paris Opera House.

Whom do you hate most?
Selfish or immoral people.

What do you like to read?
Business and political books.

What do you do if you are depressed?
I use the Buddhist philosophy that teaches me that all things in life are uncertain.

What is your greatest fear?
I don't have one yet.

Dr Isra Nitithanprapaj, deputy director general of the Budget Bureau in the Prime Minister's Office, received his undergraduate degree from a French university, then went on to earn an MA and a PhD in public law.

What characteristic would you most like to change in yourself?
I tend to scratch my nose or my earlobes while talking to people.

What personality trait irritates you most?
Bad manners.

What is your idea of the perfect meal?
Chinese or French food, with scotch whisky for Chinese food and wine for French.

When are you most relaxed and content?
When I get together with friends after work.

What embarrasses you most?
When, because of circumstances, I must seek advice from someone of whom I'm not particularly fond.

What is your favorite country outside of Thailand?
France, because of its beauty, its charm and its cultural and intellectual contributions to the world.

What is your most exceptional habit?
Drinking coffee after every meal. I drink a lot of coffee.

What was the most important lesson of your life?
Devotion doesn't necessarily lead to reward.

What talent would you most like to have?
I would love to be able to play the piano.

What is your greatest regret?
My mother's death.

What would improve your life?
Participating in more sports.

What prescription would you suggest for Bangkok's traffic woes?
Regardless of whether or not Thailand develops a high-tech mass transportation system, in order to drive, people need not only discipline, but also a sense of responsibility to respect the laws of the road. ■

84 Manager July 1992

20 Questions with Dr. Isra Nitithanprapas

1. *What philosophy guides your work?*
   Don't just work for yourself, but for your team. Also, consider your responsibility to the public.
2. *Which public figure, past or present, do you most admire?*
   General Charles de Gaulle, because he was a military man with a noble sense of democracy - a man willing to step down from his post to uphold the democratic system.
3. *When and where are you happiest?*
   When I am with my family.
4. *What characteristic would you most like to change in yourself?*
   I tend to scratch my nose or my earlobes while talking to people.
5. *What personality trait irritates you most?*
   Bad manners.
6. *What is your idea of the perfect meal?*
   Chinese or French food, with whiskey for Chinese food and wine for French.
7. *When are you most relaxed and content?*
   When I get together with friends after work.
8. *What embarrasses you most?*
   When, because of circumstances, I must seek advice from someone of whom I'm not particularly fond.
9. *What is your favorite country outside of Thailand?*
   France, because of its beauty, its charm and its cultural and intellectual contributions to the world.
10. *What building impresses you most?*
    The Paris Opera House.
11. *When do you hate most?*
    Selfish or immoral people.
12. *What do you like to read?*
    Business and political books.
13. *What do you do if you are depressed?*
    I use the Buddhist philosophy that teaches me that all things in life are uncertain.
14. *What is your greatest fear?*
    I don't have one yet.
15. *What is your most exceptional habit?*
    Drinking coffee after every meal. I drink a lot of coffee.
16. *What was the most important lesson of your life?*
    Devotion doesn't necessarily lead to reward.
17. *What talent would you most like to have?*
    I would love to be able to play the piano.
18. *What is your greatest regret?*
    My mother's death.
19. *What would improve your life?*
    Participating in more sports.
20. *What prescription would you suggest for Bangkok's traffic woes?*
    Regardless of whether or not Thailand develops a high-tech mass transportation system, in order to drive, people need not only discipline, but also a sense of responsibility to respect the laws of the road.

ความสุขกับครอบครัวในช่วงสุดท้ายของชีวิต

GOLDEN TRIANGLE

Ligo

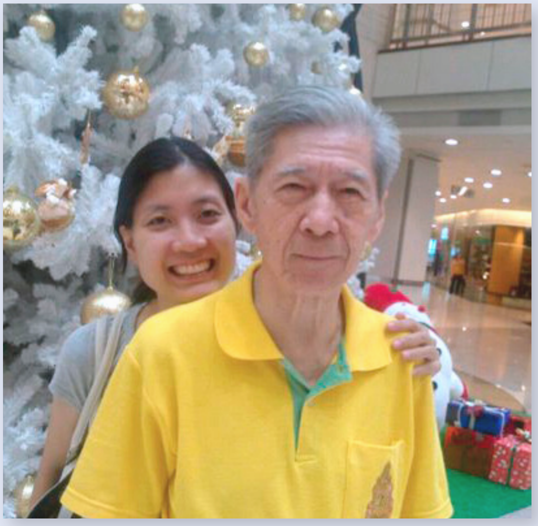

BRITISH

2008 4 12

2008 4 13

กลับไปเยือนมหาวิทยาลัย Caen อีกครั้ง

เชิงอรรถ

(1) นอกจากนี้ในเดือนพฤศจิกายน ปี 2489 นายปรีดียังได้ให้กรมชลประทานจัดทำแผนการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา 7 ปี เนื่องจากได้เล็งเห็นว่า "ชลประทานเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังของชาวนา" (หนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตราธิการ เรื่อง แผนการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยา ลงวันที่ 28 พฤศจิกายน 2489) ดูรายละเอียดในรายงานเรื่องแผนการก่อสร้างโครงการชลประทาน (เขื่อนเจ้าพระยา) พ.ศ. 2490-2496 ได้ใน archives-library.rid.go.th/handle/123456789/396

(2) รัฐบาลนายปรีดียังได้เสนอ พระราชบัญญัติกู้เงินในประเทศ เพื่อไปใช้จ่ายตามที่รัฐบาลได้เสนอในร่างพระราชบัญญัติอนุญาตให้รัฐบาลใช้จ่ายเงินไปพลางก่อน โดยให้รัฐบาลมีอำนาจกู้เงินในประเทศไม่เกิน 200 ล้านบาท และออกตั๋วเงินคลัง ระยะเวลา 6 เดือน ดอกเบี้ย 0.5-1% ดูรายละเอียดในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 18/2489 (สามัญ) วันที่ 1 เมษายน 2489 และในเดือนพฤษภาคม 2489 ได้มีการปรับปรุงพิกัดศุลกากรและระบบจัดเก็บ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมและความเต็มใจของผู้เสียภาษี (ดูรายละเอียดในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 34/2489 (สามัญ) วันที่ 6 พฤษภาคม 2489) ซึ่งช่วยให้รายได้รัฐบาลจากภาษีขาเข้าเพิ่มขึ้นมากจาก 5 ล้านบาทในปี 2488 เพิ่มเป็น 90 ล้านบาทในปี 2489 และ 241 ล้านบาท ในปี 2490

(3) อ้างอิงจากหนังสือ "บางหน้าในประวัติศาสตร์ไทย อัตชีวประวัติของรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์" โดย วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร และบทความ "ชีวิตในยามสงครามและสันติภาพ" โดยท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือวันสันติภาพไทย 16 สิงหาคม 2533

(4) ตามมติการประชุมจัดตั้งบริษัทวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2488 โดยมีผู้ถือหุ้นจำนวนทั้งสิ้น 10,000 หุ้น (นายหลุย พนมยงค์ ถือหุ้นใหญ่ 4,900 หุ้น) ได้ให้กรรมการของบริษัทธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด ยื่นคำขอจดทะเบียนบริษัทธนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นบริษัทจำกัด

(5) ข้อมูลจากสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เฟื้อ) ที่วัดสามพระยา เป็นผู้เล่าให้นายจุมพล พนมยงค์ ฟัง

(6) การรับสมาชิกใหม่เป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติต้องได้รับเสียงสนับสนุนอย่างน้อยจาก 7 ประเทศซึ่งรวมเสียงจากสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สหภาพโซเวียต จีน และฝรั่งเศส โดยในวันที่ 6 พฤศจิกายน 2489 นายอรรถกิติกำจร อัครราชทูตไทยที่สตอกโฮล์มแจ้งว่ารัฐบาลสหภาพโซเวียตตกลงแล้วที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย แต่ขอให้ไทยประณามท่าทีอันเป็นปฏิปักษ์ของรัฐบาลชุดก่อน ๆ ซึ่งนายอรรถกิติกำจรได้ขอเจรจาแก้ไขให้ยกเลิกข้อความดังกล่าว ในที่สุดสหภาพโซเวียตได้ตกลงไม่คัดค้านการสมัครของไทย อ้างอิงจากหนังสือ ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ของ ดิเรก ชัยนาม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์. 2560. หน้า 476-477.

(7) ทุนเพื่อการศึกษาต่อต่างประเทศโดย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

บรรณานุกรม

ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. (2517). *รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517).* กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ช. ชุมนุมการช่าง.

วิทยา เวชชาชีวะ. (2559). *บำราศนราดูร นามนี้มาแต่ใด.* กรุงเทพฯ: ซิล์คโรด พับลิเชอร์ เอเยนซี.

สำนักงบประมาณ. (2522). *สำนักงบประมาณ 20 ปี,* สำนักงบประมาณจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวาระครบรอบวันสถาปนาสำนักงบประมาณ 20 ปี 14 กุมภาพันธ์ 2522.

สำนักงบประมาณ. (2527). *สำนักงบประมาณ 25 ปี,* สำนักงบประมาณจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวาระครบรอบวันสถาปนาสำนักงบประมาณ 25 ปี 14 กุมภาพันธ์ 2527.

สำนักงบประมาณ. (2532). *สำนักงบประมาณ 30 ปี,* สำนักงบประมาณจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวาระครบรอบวันสถาปนาสำนักงบประมาณ 30 ปี 14 กุมภาพันธ์ 2532.

สุวิทย์ เผดิมชิต. (2527). “ชีวิตผมในธรรมศาสตร์”, ใน *ธรรมศาสตร์ 50 ปี,* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 50 ปี แห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. (2527). “เมื่อผมเป็นเส-มี-ยน ที่กองงบประมาณ”, ใน *สำนักงบประมาณ 25 ปี.*

__________. (2537). “ท่านปรีดีฯ กับการริเริ่มเสริมสร้างอำนาจทางการคลังของรัฐสภา”, ใน *วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2537.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

__________. (2544). “ท่านปรีดี พนมยงค์ กับการวางรากฐานทางสังคมการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศไทย”, ใน *ปรีดี พนมยงค์ ประดับไว้ในใจชน.* (หนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอนุสาวรีย์ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต ในวันที่ 27 มิถุนายน 2544)

__________. (2545). สัมภาษณ์ศิษย์เก่าเนื่องในวาระครบรอบ 150 ปี โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์ และบุญเลิศ เลิศเมธากุล. (2526). “การปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยบริหารราชการระดับกระทรวง”, ในวารสาร *พัฒนบริหารศาสตร์.* ปีที่ 23 ฉบับ 4 (ตุลาคม 2526).

รวมผลงานเขียนของ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

1. งบประมาณและการคลัง

1.1 **"Country review for Thailand"** (Current Budget System and Practices in Thailand), Paper on the country review, presented at the seminar on Integrated Approach to Budgeting in 1976, organized by Asian Centre for development administration.

1.2 **"การประเมินผลโครงการ"**, *บทความในหนังสือ สำนักงบประมาณ 20 ปี.* กรุงเทพฯ: สำนักบพิธการพิมพ์, 2522.

1.3 **"แนวคิดและองค์ประกอบของระบบงบประมาณแบบแผนงาน"**, บทความในหนังสือ *สำนักงบประมาณ 25 ปี.* กรุงเทพฯ: สำนักบพิธการพิมพ์, 2527.

1.4 **"เมื่อผมเป็น เส-มี-ยน ที่กองงบประมาณ"**, บทความในหนังสือ *สำนักงบประมาณ 25 ปี.* กรุงเทพฯ: สำนักบพิธการพิมพ์, 2527.

1.5 **"วิธีการคลังกับการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลในสถานการณ์ฉุกเฉิน"**. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2528.

1.6 **"เงินคงคลัง"**, บทความในหนังสือ*อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟันนี่พับบลิชชิ่ง, 2533.

1.7 **"ความเป็นมาในการตราพระราชบัญญัติเงินคงคลัง พุทธศักราช 2491"**, บทความในหนังสือ *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ.* กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟันนี่พับบลิชชิ่ง, 2533.

1.8 **“อำลาชีวิตราชการ”**. หนังสือแจกในงานอำลาชีวิตราชการ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ 12 พฤศจิกายน 2535.

1.9 **“วัวหายล้อมคอก”: บทเรียนจากการอภิปรายรายงบประมาณ”**, ใน *มติชน.* (6 มีนาคม 2536).

1.10 **“งบ ส.ส. กับหลักการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน”**, ใน *มติชน.* (8 กันยายน 2536).

1.11 **“เงินคงคลัง”**, ใน *รัฐสภาสาร.* ปีที่ 41 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2536).

1.12 **“การจำกัดสิทธิริเริ่มในทางการคลังของสมาชิกรัฐสภาฝรั่งเศส”**, ในวารสาร *นิติศาสตร์.* ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 (มีนาคม 2539).

1.13 **“เค้าโครงการบรรยายวิชา การคลังสาธารณะและวิธีการงบประมาณของไทย (ภาค 1/42)”** ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

1.14 **“คำอธิบายวิชากฎหมายการคลังขั้นสูง”**. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

1.15 **“อันว่าเงินคงคลังนั้นเป็นฉันใด”**, ในวารสาร *การงบประมาณ.* ปีที่ 2 ฉบับที่ 5 (เมษายน-มิถุนายน 2548).

2. กฎหมายปกครอง

2.1 “La décentralisation territoriale en Thaïlande”. Thèse Pour LE DOCTORAT D'UNIVERSITÉ

2.2 **“ระบบศาลปกครองฝรั่งเศส”**, ใน *ศาลปกครอง บทความและวิเคราะห์ข้อขัดแย้งที่อภิปรายในสภานิติบัญญัติ.* กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2517.

2.3 **"คำบรรยายวิชากฎหมายปกครองเปรียบเทียบ"**. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519.

2.4 **"คำอภิปรายในการประชุมทางวิชาการเรื่องปัญหาการจัดตั้งศาลปกครองในไทย"**. เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้ในการอภิปรายทางวิชาการที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 มีนาคม 2523.

2.5 **"กฎหมายปกครองอังกฤษ"**, (Prof. F.H. Lawson ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เรียบเรียง), ในวารสาร *นิติศาสตร์*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2524).

2.6 **"คำสอนวิชากฎหมายปกครองเปรียบเทียบ"**. พิมพ์ครั้งที่ 4. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2527.

2.7 **"การปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยบริหารราชการระดับกระทรวง"**, (ร่วมเขียนโดย พูลทรัพย์ ปิยะอนันต์ และบุญเลิศ เลิศเมธากุล). ในวารสาร *พัฒนบริหารศาสตร์.* ปีที่ 23 ฉบับ 4 (ตุลาคม 2526).

2.8 **"เอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครองตามกฎหมายปกครองฝรั่งเศส"**. สมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน พี.พี.ซี. คิมพิวกราฟฟิค, 2531.

2.9 **"ตอบ 20 คำถามเกี่ยวกับศาลปกครอง เรียนรู้เรื่องศาลปกครองอย่างคนธรรมดา"**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2540.

2.10 **"ระบบการกระจายอำนาจของฝรั่งเศส"**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง "ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างราชการบริหารส่วนกลางกับราชการบริหารส่วนท้องถิ่น" จัดโดยสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทย, 2533.

3. กฎหมายรัฐธรรมนูญ

3.1 **"การแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างอำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้ง"**, ใน *เดลินิวส์*. (2 กันยายน 2543).

3.2 **"ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย"**, ในวารสาร *ศาลรัฐธรรมนูญ*. ปีที่ 3 เล่มที่ 9 (กันยายน-ธันวาคม 2544).

3.3 **"เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องศาลรัฐธรรมนูญและปัญหาในการวินิจฉัยข้อพิพาท"**. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

3.4 **"กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ"**, ในวารสาร *สุทธิปริทัศน์*. ปีที่ 17 ฉบับที่ 52 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2546).

3.5 **"เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่องการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหารโดยศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ"**. หลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน สถาบันพระปกเกล้า. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

3.6 **"ระบบศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่โดยเปรียบเทียบกับระบบศาลรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส"**. (เขียนร่วมกับรองศาสตราจารย์ ดร.บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรชัย เลื่อนฉวี). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2547.

3.7 **"ข้อคิดเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง"**, ใน *มติชน*. (25 กุมภาพันธ์ 2548).

4. บทความเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์

4.1 **“ท่านปรีดีฯ กับการริเริ่มเสริมสร้างอำนาจทางการคลังของรัฐสภา”**, ใน *วันปรีดี พนมยงค์ 11 พฤษภาคม 2537*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

4.2 **“ท่านปรีดี พนมยงค์ กับการวางรากฐานทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศไทย”**, ใน *ปรีดี พนมยงค์ ประดับไว้ในใจชน*. (หนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอนุสาวรีย์ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต ในวันที่ 27 มิถุนายน 2544).

4.3 **“ท่านปรีดี พนมยงค์ กับทหารของชาติ”** ใน ปรีดีสาร ฉบับวันสิทธิมนุษยชน วันธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, 2543

5. การใช้ภาษาให้ถูกต้องตามความหมาย

5.1 **“การใช้ถ้อยคำ “แปรญัตติ” ที่ไม่ถูกต้อง”**, ใน *มติชน*. (23 มีนาคม 2536).

5.2 **“ข้อคิดการใช้ชื่อบริษัทมหาชน”**, ใน *กรุงเทพธุรกิจ*. (21 ตุลาคม 2548).

ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
นักวิชาการผู้วางรากฐานให้แก่กฎหมายมหาชนในประเทศไทย

โดย ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์

ถ้าดูจากประวัติการทำงาน ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ รับราชการที่สำนักงบประมาณจนเกษียณในตำแหน่งรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนว่า ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศไม่ได้เป็นนักวิชาการแบบเดียวกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย แต่ถ้าใครศึกษาประวัติของท่านอาจารย์ลึกลงไปอีก ก็จะพบว่า อาจารย์มิได้ทำตัวเป็นแค่นักบริหารในระบบราชการหรือผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีเท่านั้น อาจารย์ยังเป็นอาจารย์พิเศษสอนกฎหมายทั้งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อีกหลายแห่ง อาจารย์เขียนตำรากฎหมายปกครอง เขียนบทความด้านกฎหมายการคลังและให้ความเห็นทางกฎหมายมหาชนอีกหลายเรื่องที่เป็นประโยชน์กับประเทศชาติ

ในทางกฎหมายปกครอง ตำรากฎหมายปกครองเปรียบเทียบที่อาจารย์เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2521[1] ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่ผมเข้าศึกษาที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นตำราที่ผมพกติดตัวไปที่ประเทศฝรั่งเศสด้วย

---

1 ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, LA439 กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ, กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2521

เมื่อตอนที่ผมบินไปศึกษาปริญญาเอกด้านกฎหมายมหาชนในปี พ.ศ. 2528 นับเป็นตำรากฎหมายปกครองที่สำคัญของประเทศไทยในขณะนั้น ตำราฉบับนี้ได้ปูพื้นฐานที่สำคัญให้แก่ระบบกฎหมายปกครองไทยก่อนที่ประเทศไทยจะมีการแยกระบบกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนในช่วงปี พ.ศ. 2539-2542 ซึ่งเป็นช่วงที่เรามีพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 ตำราฉบับนี้ของอาจารย์ได้เขียนถึงเรื่องทางกฎหมายปกครองอย่างครบถ้วน ครอบคลุมทั้งในประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส อาจารย์ได้กล่าวถึงระบบรัฐตำรวจและระบบนิติรัฐ การแบ่งแยกนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนออกจากนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ความเป็นนิติบุคคลของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์การมหาชน หลักความชอบด้วยกฎหมายรวมทั้งอำนาจดุลพินิจของฝ่ายปกครอง

ในประเด็นเรื่องรัฐตำรวจและนิติรัฐนั้น อาจารย์อธิบายว่า *"ระบบรัฐตำรวจ (System of police state) คือ ระบบซึ่งฝ่ายปกครองไม่จำต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจึงอาจกระทำการใด ๆ ซึ่งกระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือหน้าที่ของพลเมืองได้ และผู้เสียหายก็ไม่มีมูลกรณีที่จะอ้างได้ว่าการฝ่าฝืนกฎหมายของฝ่ายปกครองเป็นความผิด เมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจึงอาจใช้อำนาจตามอำเภอใจหรืออำนาจเผด็จการ (arbitrary power) ได้ ใน*

ขณะที่ ระบบนิติรัฐ (System of legal state) คือ ระบบซึ่งฝ่ายปกครองอยู่ใต้กฎหมายเช่นเดียวกับพลเมืองซึ่งเป็นเอกชน และอยู่ภายใต้การควบคุมในทางกฎหมายของศาล ดังนั้น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย พลเมืองซึ่งได้รับความเสียหายก็มีทางที่จะได้รับการเยียวยาในทางกฎหมาย เพราะศาลมีอำนาจควบคุมการกระทำของฝ่ายปกครอง" ระบบนิติรัฐที่อาจารย์กล่าวถึงในปี พ.ศ. 2521 นี้เอง ที่ต่อมาเมื่อผมได้เป็นเลขานุการกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2550 ผมได้ขอให้มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในมาตรา 3 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ความว่า "การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม[2] และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยหลายคำวินิจฉัยโดยอาศัยหลักนิติธรรม

---

2 ในการเขียนหลัก "นิติรัฐ" (legal state) ลงในรัฐธรรมนูญ ผมเสนอให้ใช้คำนี้เขียนในมาตรา 3 ว่าเป็นหลักที่ตรงกับประเทศไทยที่ใช้ระบบ civil law แต่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจถึงความหมายของนิติรัฐ แต่คุ้นเคยกับคำว่า "นิติธรรม" (The rule of law) ที่ใช้อยู่ในระบบ common law อย่างไรก็ตาม ผมเห็นว่าหลักทั้งสองนี้มีความคล้ายคลึงกัน จึงยอมให้ใช้คำว่า "นิติธรรม" ได้

เช่น คำวินิจฉัยที่ 5/2556, 15-18/2556[3], 3/2559[4]

ในประเด็นเรื่องนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและตามกฎหมายมหาชนนั้น อาจารย์ใช้คำว่า *"นิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนและนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชน"* *โดยอาจารย์อธิบายว่า "นิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนทั้งหลายมีลักษณะทั่วไปที่เหมือนกัน ซึ่งทำให้นิติบุคคลประเภทนี้แตกต่างกับนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชน ดังต่อไปนี้*

---

3 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า "ประชาธิปไตยมิได้หมายถึงเพียงการได้รับเลือกตั้งหรือชนะการเลือกตั้งของฝ่ายการเมืองเท่านั้นเพราะเสียงส่วนใหญ่จากการเลือกตั้งมีความหมายเพียงสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในแต่ละครั้งเท่านั้น หาใช่เป็นเหตุให้ตัวแทนใช้อำนาจได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความถูกต้องและชอบธรรมตามหลักนิติธรรม แต่อย่างใด"

4 คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559 ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า "มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ที่วางข้อสันนิษฐานเอาไว้ว่า ถ้าการกระทำความผิดเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ก็ให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหาร หรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น เป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิดเพียงบางข้อ หลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา บทบัญญัติดังกล่าวจึงขัดต่อหลักนิติธรรม"

1. ในหลักการนั้น การก่อตั้งนิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนเป็นความริเริ่มของปัจเจกชน กฎหมายเพียงแต่กำหนดเงื่อนไขในการก่อตั้งเท่านั้น

2. การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มชนซึ่งเป็นนิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของแต่ละคน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีการบังคับให้บุคคลใดเข้าเป็นสมาชิกของนิติบุคคล

3. อำนาจกระทำการของนิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนจำกัดอยู่แต่เฉพาะการกระทำภายใต้กฎหมายเอกชน ดังนั้น โดยปกตินิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชนจึงไม่อาจใช้อภิสิทธิ์ตามกฎหมายมหาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่อาจบังคับให้บุคคลอื่นรับข้อผูกพันโดยปราศจากความยินยอมของบุคคลนั้น

นิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนมีลักษณะทั่วไปซึ่งตรงกันข้ามกับลักษณะทั่วไปของนิติบุคคลแห่งกฎหมายเอกชน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. การก่อตั้งนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนนั้น เป็นผลมาจากการเข้าแทรกแซงขององค์กรรัฐ

2. การเป็นสมาชิกของนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนนั้น เป็นไปตามพฤติการณ์ของแต่ละบุคคล กล่าวคือ บุคคลใดเข้าไปร่วมอยู่ในกลุ่มชนใดซึ่งเป็นนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชน เช่น เทศบาล เป็นต้น บุคคลนั้นก็เป็นสมาชิกของนิติบุคคลนั้นในทันทีที่เข้าไปร่วมอยู่ด้วย

3. การดำเนินงานของนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณประโยชน์เสมอไป ดังนั้น ลำพังการแสวงหาผลกำไรแต่อย่างเดียวจึงไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะก่อตั้งนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนขึ้นได้

4. นิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนอาจใช้ภิสิทธิตามกฎหมายมหาชนได้ เช่น เรียกเก็บภาษี เวนคืนที่ดิน หรือกระทำการโดยใช้อำนาจบังคับ เป็นต้น"

หลักเรื่องนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชน จะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและมีอภิสิทธิ์ตามกฎหมายมหาชนนี้ ต่อมาได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ใน มาตรา 3 ของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยได้นิยามคำว่า "หน่วยงานทางปกครอง" หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครอง[5]

คำอธิบายเรื่องนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชนและนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนข้างต้น นับเป็นหลักการสำคัญที่นักกฎหมายมหาชนของไทยปัจจุบันใช้เป็นหลักการในการแบ่งแยกนิติบุคคลทั้งสองประเภทออกจากกัน อันนำไปสู่การบังคับใช้กฎหมายที่ต่างกัน เช่น หากนิติบุคคลใดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ก็จะนำหลักกฎหมายมหาชน เช่น หลักความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ หลักการไม่มีส่วนได้เสียในการออกคำสั่งทางปกครอง หลักการให้เหตุผลประกอบคำสั่งทางปกครอง ฯลฯ มาใช้บังคับ ในขณะที่ถ้าเป็นนิติบุคคลตามความหมายเอกชน ก็จะนำหลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับ นอกจากนี้

---

5 คำว่า "มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ" น่าจะเป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า "ดำเนินกิจการทางปกครอง" และคำว่า "ใช้อภิสิทธิ์ตามกฎหมายมหาชน" น่าจะเป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า "ใช้อำนาจทางปกครอง"

หากเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ข้อพิพาทส่วนใหญ่ก็จะนำขึ้นสู่การพิจารณาของศาลปกครอง แต่หากเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ก็จะต้องนำข้อพิพาทไปฟ้องกันที่ศาลยุติธรรม

การแบ่งแยกนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนออกจากนิติบุคคลตามกฎหมายเอกชน ทำให้เกิดการจำแนกนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนออกเป็น 3 ประเภท โดยอาจารย์ได้กล่าวถึงในเรื่องนี้ไว้ว่า

"นิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนทั้งหลายอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ (1) รัฐ (Etat) ซึ่งเป็นนิติบุคคลเพียงหนึ่งเดียวในประเภทนี้ เอกลักษณ์ของรัฐที่เป็นนิติบุคคลก็คือ การดำเนินงานในทางปกครองโดยทั่วไปทั่วดินแดน (2) กลุ่มชนท้องถิ่น (les collectivités locales) ซึ่งได้แก่ เดปาร์เตอมองค์ (département) กอมมูน (commune) และ ดินแดนโพ้นทะเล (territories d'outre-mer) เอกลักษณ์ของนิติบุคคลประเภทนี้คือ การดำเนินงานในทางปกครองทั่วไปในพื้นที่ส่วนหนึ่งของดินแดนของประเทศ (3) องค์กรสาธารณะ (établissements publics) ซึ่งเป็นนิติบุคคลซึ่งประกอบการงานเฉพาะอย่าง เช่น มหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นต้น"

การจำแนกประเภทนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าวนี้ ได้ถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนและการวิพากษ์วิจารณ์การจำแนกนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชนที่ผิดพลาดในประเทศไทยในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะ ในระบบกฎหมายไทย เราไม่ได้จำแนกว่ารัฐเป็นนิติบุคคล (ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 724/2490) ในขณะเดียวกัน เรากลับบัญญัติให้กระทรวง ทบวง กรม มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และต่อมา ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ

แผ่นดิน พ.ศ. 2534[6] อันนำมาซึ่งความสับสนในระบบราชการไทย และทำให้การปฏิรูประบบราชการไทยเป็นไปอย่างยากลำบาก การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นสามารถทำได้ด้วยการยกเลิกความเป็นนิติบุคคลของ กระทรวง ทบวง กรม และให้รัฐเป็นนิติบุคคลตามแนวทางที่อาจารย์ได้กล่าวไว้

"องค์การสาธารณะ" ซึ่งอาจารย์ได้กล่าวไว้นั้น ต่อมาได้มีการจัดตั้งองค์การเหล่านี้ขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 ยี่สิบเอ็ดปีหลังจากที่อาจารย์ได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ แต่เรียกองค์การเหล่านี้ว่า "องค์การมหาชน"

ในประเด็นเรื่อง หลักความชอบด้วยกฎหมายและอำนาจดุลพินิจของฝ่ายปกครองนั้น อาจารย์เห็นว่า *"หลักการว่าด้วยความชอบด้วยกฎหมายซึ่งใช้บังคับแก่ฝ่ายปกครองเป็นหลักการซึ่งศาลปกครองได้สร้างขึ้น หลักการนี้มีสาระสำคัญว่าการวินิจฉัยสั่งการขององค์กรปกครองทั้งหลายจะต้องถูกต้องตามกฎหมายอย่างไรก็ตาม การดำเนินงานทุกอย่างของฝ่ายปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักการว่าด้วยความชอบด้วยกฎหมาย ฝ่ายปกครองก็จะมีหน้าที่เพียงวินิจฉัยสั่งการตามที่กฎหมายบังคับไว้ ซึ่งไม่ต่างกับการทำงานโดยอัตโนมัติของเครื่องจักรกล ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จะเกิดผลเสียในประการที่ว่า ฝ่ายปกครองจะไม่สามารถริเริ่มดำเนินงาน*

---

6 มาตรา 7 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 บัญญัติว่า "ให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลางดังนี้

(1) สำนักนายกรัฐมนตรี

(2) กระทรวง หรือ ทบวง ซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากระทรวง

(3) ทบวง ซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือ กระทรวง

(4) กรม หรือ ส่วนราชการ ที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ซึ่งสังกัด หรือ ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือ ทบวง สำนักนายกรัฐมนตรี มีฐานะเป็นกระทรวง

ส่วนราชการตาม (1) (2) (3) และ (4) มีฐานะเป็นนิติบุคคล"

ได้เองและไม่อาจวินิจฉัยความสมควร (l'opportunité) ของการวินิจฉัยสั่งการซึ่งจำเป็นในการดำเนินงานในทางปกครองได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ฝ่ายปกครองจะต้องวินิจฉัยสั่งการได้โดยเสรีในขอบเขตหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าฝ่ายปกครองควรจะใช้อำนาจดุลพินิจ (le pouvoir discrétionnaire) ในการวินิจฉัยสั่งการบางอย่างได้ และหลักการว่าด้วยความชอบด้วยกฎหมายไม่ใช้บังคับแก่กรณีที่ฝ่ายปกครองใช้อำนาจดุลพินิจ ดังนั้น อำนาจดุลพินิจจึงอยู่นอกกรอบของหลักการดังกล่าว ดังนั้น ในการวินิจฉัยสั่งการในเรื่องใด ๆ นั้น ฝ่ายปกครองจะต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์ทางกฎหมาย (la situation juridique) อย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ฝ่ายปกครองมีอำนาจผูกมัด (le pouvoir lié หรือ compétence liée) ซึ่งเทียบได้กับหน้าที่ (duty) ในกฎหมายปกครองอังกฤษ เพื่อให้ถ้อยคำที่ใช้เหมาะสมในภาษาไทยจะขอเรียก "อำนาจผูกมัด" ว่า "อำนาจหน้าที่"

2. ฝ่ายปกครองมีอำนาจดุลพินิจ (le pouvoir discrétionnaire) โดยอำนาจดุลพินิจ คือ อำนาจวินิจฉัยสั่งการซึ่งมีลักษณะดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงในเหตุการณ์อันหนึ่ง องค์กรปกครองชอบที่จะวินิจฉัยสั่งการตามข้อเท็จจริงในทางใดทางหนึ่งโดยเสรี ทั้งนี้ เพราะกฎหมายไม่ได้บังคับไว้ล่วงหน้าว่าให้องค์กรปกครองวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้น ๆ ในทางใด การที่จะให้ฝ่ายปกครองวินิจฉัยสั่งการตามที่กฎหมายบังคับไว้เสมอไปย่อมเป็นการไม่เหมาะสม เพราะฝ่ายปกครองจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์พิเศษซึ่งกฎหมายไม่อาจบัญญัติไว้ล่วงหน้าได้ แต่การที่ฝ่ายปกครองได้รับอำนาจดุลพินิจในการวินิจฉัยสั่งการในเรื่องต่าง ๆ

อย่างกว้างขวางเกินไป ก็จะเปิดช่องให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจพลการได้ ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจดุลพินิจในลักษณะที่สมดุลกับอำนาจหน้าที่ การใช้อำนาจดุลพินิจจึงต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประการแรก องค์กรผู้กระทำการอันใดจะต้องเป็นองค์กรซึ่งได้รับอำนาจให้กระทำการนั้น ๆ (la compétence) ประการที่สอง การกระทำในทางปกครองทั้งหลายจะต้องมีความมุ่งหมายเพื่อสาธารณประโยชน์ (l'intérêt public) ประการที่สาม เหตุจูงใจ (les motifs) ซึ่งหมายถึงข้อพิจารณาของฝ่ายปกครองซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายซึ่งเป็นพื้นฐานของคำวินิจฉัยสั่งการจะต้องถูกต้อง"

หลักความชอบด้วยกฎหมายและอำนาจดุลพินิจของฝ่ายปกครองนี้ ได้มีการบัญญัติขึ้น ในปี พ.ศ. 2542 ในมาตรา 9 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ความว่า "ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้ (1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ คำสั่งหรือการกระทำอื่นใดเนื่องจากกระทำโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอนหรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำนั้น หรือโดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควร หรือเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ..."

สำหรับประเด็นการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในประเทศไทย ท่านอาจารย์อิสสระได้ให้ความเห็นผ่านทางบทความทางวิชาการของท่านหลายชิ้น[7] ในช่วงที่มีการผลักดันให้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในประเทศไทย โดยท่านอธิบายว่า *"ศาลปกครองนั้นมีความหมาย 2 นัย กล่าวคือ ความหมายธรรมดา หรือความหมายตามหลักภาษานั้น ศาลปกครองหมายถึงศาลที่มีอำนาจพิพากษาคดีปกครอง (Administrative Litigation) โดยเฉพาะ และความหมายทางวิชาการ อันมีความเกี่ยวข้องกับระบบศาลของประเทศต่าง ๆ คือระบบศาลเดี่ยว คือระบบศาลของประเทศที่ไม่มีการแบ่งแยกกฎหมายและศาล กล่าวคือมีศาลเพียงหนึ่งเดียวคือศาลยุติธรรม และระบบศาลคู่ คือระบบศาลของประเทศที่แบ่งกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือกฎหมายเอกชน (Private Law) และกฎหมายมหาชน (Public Law) กับมีการแบ่งแยกศาลตามความชำนาญพิเศษของผู้พิพากษาออกเป็น 2 ประเภท คือ ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง โดยประเทศฝรั่งเศสเป็นผู้เริ่มต้นระบบศาลคู่โดยมีการจัดตั้งศาลปกครองเป็นประเทศแรก และประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรปทั้งหลายก็ได้ดำเนินตามแนวทางดังกล่าว ดังนั้นในทางวิชาการเมื่อกล่าวถึง "ศาลปกครอง" ย่อมเป็นที่เข้าใจในหมู่นักนิติศาสตร์ว่าหมายถึงศาลปกครองในระบบศาลคู่ โดยนักกฎหมายอังกฤษที่เป็นประเทศที่ใช้ระบบศาลเดี่ยว จะเรียกศาลปกครองดังกล่าวว่า "ระบบศาลปกครองที่แยกต่างหาก" (Separate System of Administrative courts)"*

ท่านอาจารย์อิสสระยังได้อธิบายถึงกรณีที่จะจัดตั้งศาลปกครองในระบบศาลเดี่ยวโดยให้อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นต่อศาลยุติธรรมสูงสุดว่า *"ในทางทฤษฎีกฎหมาย แม้ว่าจะเรียกศาลดังกล่าวนี้ว่าศาลปกครองก็ตาม แต่ศาล*

---

7 บางชิ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เช่น บทความ เรื่อง ปัญหาการจัดตั้งศาลปกครองในไทย

ดังกล่าวก็มีฐานะเป็นศาลยุติธรรม เพราะเหตุที่คำพิพากษาของศาลนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของศาลยุติธรรมสูงสุด กล่าวคือ ศาลเช่นว่านี้จะเป็นศาลปกครองตามความหมายธรรมดา มิใช่ศาลปกครองตามความหมายทางวิชาการดังที่กล่าวแล้วข้างต้น และศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นนี้ แม้จะมีผู้พิพากษาที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชนก็ตาม แต่ก็ไม่อาจนำหลักการของกฎหมายมหาชนมาบังคับใช้ในการตัดสินคดีปกครองได้ เพราะในประเทศที่ใช้ระบบศาลเดี่ยวไม่มีการแบ่งแยกกฎหมายออกเป็นกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน กล่าวคือประเทศในระบบศาลเดี่ยวจะมีกฎหมายบังคับใช้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนเพียงหนึ่งเดียว ซึ่งศาลจะต้องนำไปบังคับใช้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชนด้วย ดังนั้น การจัดตั้งศาลปกครองในระบบศาลเดี่ยวจึงไม่เกิดประโยชน์อะไร เพราะศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นไม่สามารถนำหลักการของกฎหมายมหาชนมาบังคับใช้ในการตัดสินคดีปกครองได้”

นอกจากนี้ ท่านอาจารย์อิสสระยังได้กล่าวถึงปัญหาในการจัดตั้งศาลปกครองในระบบศาลคู่ขึ้นในประเทศไทยว่าจะมีปัญหาอย่างไรหรือไม่ โดยท่านเห็นว่า “ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือปัญหาด้านบุคลากร เพราะผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาของศาลปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิพากษาของศาลปกครองสูงสุดจะต้องเป็นผู้มีความชำนาญพิเศษด้านกฎหมายมหาชน และประสบการณ์ด้านการบริหารราชการแผ่นดินพอสมควร เนื่องจากศาลปกครองสูงสุดจะต้องสร้างหลักกฎหมายแนวคำพิพากษาที่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย แม้ว่าคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะเปิดหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน มานานพอสมควรก็ตาม แต่ผู้ที่ศึกษา

หลักสูตรนี้ในแต่ละปีก็มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับสาขาอื่น อีกทั้งผู้ที่จบการศึกษาจากหลักสูตรดังกล่าวในแต่ละปีก็ยังขาดประสบการณ์ ส่วนผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมายมหาชนก็มีไม่มากนัก และนักกฎหมายเหล่านั้นก็มีงานด้านอื่นอยู่แล้ว ปัญหาจึงมีว่าศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นจะได้บุคลากรที่มีความเหมาะสมมาจากไหน”

หลังจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงท่านอาจารย์อิสสระได้ผลักดันการจัดตั้งศาลปกครองให้เกิดขึ้นในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อจัดตั้งศาลปกครองในระบบศาลคู่ตามที่ท่านอาจารย์อิสสระได้กล่าวไว้ขึ้น โดยศาลปกครองของประเทศไทยได้เปิดทำการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 และจะมีอายุครบ 20 ปี ในปีนี้ (พ.ศ. 2564)

ท่านอาจารย์อิสสระ นอกจากจะเป็นนักวิชาการในทางกฎหมายปกครองแล้ว ท่านยังเป็นนักวิชาการในทางกฎหมายการคลังอีกด้วย ท่านอธิบายประเด็นเรื่องเงินคงคลัง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในทางกฎหมายการคลัง ว่า *“คนทั่วไปส่วนมากมักจะเข้าใจว่า “เงินคงคลัง” นั้น คือเงินที่รัฐบาลได้สะสมไว้เป็นเงินสำรองเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น ซึ่งไม่ถูกต้อง เงินคงคลังตามความหมายในทางกฎหมาย หมายถึง เงินที่อยู่ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของกระทรวงการคลังที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และเงินสดที่เก็บรักษาไว้ที่คลังจังหวัด คลังอำเภอ แต่ความหมายในทางการคลังนั้น เงินคงคลังนอกจากจะหมายถึงเงินที่อยู่ในบัญชีเงินฝากกระแสรายวันของกระทรวงการคลังที่ธนาคารแห่งประเทศไทย และเงินที่เก็บรักษาไว้ที่คลังจังหวัด คลังอำเภอแล้ว ยังหมายถึงเงินของรัฐบาลที่อยู่นอก*

บัญชีเงินฝาก และเงินที่อยู่นอกคลังจังหวัด คลังอำเภอดังกล่าวข้างต้นด้วย เงินคงคลังจึง ประกอบด้วยเงินต่าง ๆ มากมายหลายชนิด เงินเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) เงินที่รัฐบาลได้รับชำระไว้โดยไม่มีข้อผูกพันที่ต้องจ่าย เงินประเภทนี้ทางราชการเรียกว่า "เงินรายได้แผ่นดิน"

(2) เงินที่รัฐบาลได้รับชำระไว้โดยมีข้อผูกพันต้องจ่าย"

นอกจากนี้ ท่านยังได้อธิบายถึงหลักการจำกัดสิทธิริเริ่มในทางการคลังของสมาชิกรัฐสภาฝรั่งเศสด้วย โดยท่านอธิบายว่า *"งบประมาณแผ่นดินคือเครื่องมือที่สลับซับซ้อน ซึ่งรัฐใช้ในการควบคุมสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้การดำรงชีวิตของสังคมประชาชาติเป็นไปอย่างปกติ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงงบประมาณที่รัฐบาลจัดทำขึ้นจึงเป็นการรื้อเครื่องมือดังกล่าว ซึ่งอาจจะกระทบกระเทือนต่อความสมดุลของการวางแผนทางการคลัง การแก้ไขเปลี่ยนแปลงงบประมาณของรัฐ ย่อมเสี่ยงต่อการที่จะทำให้สัดส่วนของรายรับและรายจ่ายเปลี่ยนไป และทำให้การจัดสรรงบประมาณสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนไปด้วย"* คำอธิบายดังกล่าวข้างต้นได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของไทยหลายฉบับ รวมทั้งฉบับปัจจุบันที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 144 วรรคหนึ่ง และวรรคสอง ความว่า "ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแปรญัตติเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการมิได้ แต่อาจแปรญัตติในทางลดหรือตัดทอนรายจ่ายซึ่งมิใช่รายจ่ายตามข้อผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) เงินส่งใช้ต้นเงินกู้

(2) ดอกเบี้ยเงินกู้

(3) เงินที่กำหนดให้จ่ายตามกฎหมาย

ในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือคณะกรรมาธิการ การเสนอการแปรญัตติหรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมาธิการมีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย จะกระทำมิได้..."

ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ อาจารย์ได้เขียนบทความทางรัฐธรรมนูญหลายชิ้น รวมทั้ง "ข้อคิดเกี่ยวกับการรวมพรรคการเมือง" ที่อาจารย์ได้แยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างกฎหมายมหาชนกับกฎหมายเอกชน โดยอาจารย์เห็นว่า *"การรวมพรรคการเมืองเป็นการเลียนแบบการควบบริษัทจำกัดเข้ากันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายเอกชน (Private Law) ดังจะเห็นได้ว่าตามนัยของมาตรา 1238 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บริษัทจำกัดหนึ่งอาจควบเข้ากับบริษัทจำกัดอื่นได้ตามเงื่อนไข หลักเกณฑ์และวิธีการที่ระบุไว้ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายดังกล่าว การควบบริษัทจำกัดจึงสอดคล้องกับหลักกฎหมายเอกชน ซึ่งมีหลักการพื้นฐานว่า เจตนารมณ์ของปัจเจกบุคคลเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีได้ แต่ตามหลักการพื้นฐานของกฎหมายมหาชนนั้น ประโยชน์มหาชน (Public Interest) ย่อมอยู่เหนือประโยชน์ส่วนบุคคล (Individual Interest) ดังนั้น การที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนนำหลักการวิธีการของกฎหมายเอกชนมาใช้กับพรรคการเมืองโดยเรียกชื่อให้ต่างกันว่า "การรวมพรรคการเมือง"*

จึงน่าจะไม่ชอบด้วยหลักการของกฎหมายมหาชน” อาจารย์เห็นว่า “การรวมพรรคการเมืองภายหลังการยุบสภาหรือเมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งคณะแล้ว น่าจะกระทำได้เพราะการรวมพรรคในกรณีเช่นว่านี้ไม่กระทบกระเทือนเจตนารมณ์ของผู้เลือกตั้ง แต่ทั้งนี้ต้องกระทำก่อนการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นเนื่องจากเหตุใดเหตุหนึ่งดังกล่าวข้างต้น แต่ในทางปฏิบัติมักจะเป็นไปได้ยาก เพราะการรวมพรรคในกรณีเช่นว่านี้ ไม่มีพรรคการเมืองใดได้ประโยชน์แต่อย่างใด”

กล่าวโดยสรุป เราจะพบว่า ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้ใช้ความรู้ความสามารถในทางวิชาการและความรู้ในทางปฏิบัติมาเขียนเป็นตำรา บทความ และคำพิพากษาในทางกฎหมายมหาชนอันนำมาสู่การผลักดันความคิดให้เกิดการบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ และการพัฒนากฎหมายมหาชนให้เป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ท่านอาจารย์จึงมีคุณูปการเป็นอย่างมากต่อวงการนิติศาสตร์และสังคมไทยและเป็นผู้วางรากฐานให้แก่กฎหมายมหาชนในประเทศอย่างแท้จริง

ศาสตราจารย์พิเศษอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ: ชีวิตการงานด้วยความซื่อสัตย์ในหน้าที่

โดย เขมภัทร ทฤษฎิคุณ[1]

“ศาลรัฐธรรมนูญพึงธำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระและความเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และมุ่งพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันซึ่งประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเชื่อถือ”

นี่คือวิสัยทัศน์ที่ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เคยให้ไว้เมื่อดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นภาพสะท้อนตัวตนของ ดร.อิสสระ ผู้มีความมุ่งมั่นและซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่จนเป็นที่ประจักษ์ได้เป็นอย่างดี

---

1 เขมภัทร ทฤษฎิคุณ จบการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2560 และได้เริ่มศึกษางานเขียนของศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ จากการเรียนวิชากฎหมายการคลัง สมัยเรียนปริญญาตรี และได้เขียนบทความนี้ขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2564 เพื่อระลึกถึงชีวิตและผลงานของท่าน

เพื่อรำลึกถึง ดร.อิสสระ ซึ่งเพิ่งจากโลกนี้ไป เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2564 ท่ามกลางความรักและระลึกถึงในความทรงจำจากคนที่เคยรู้จัก บทความนี้จึงเขียนขึ้นเพื่อระลึกถึงชีวิตและผลงานของท่าน

กำเนิดและการศึกษา

ดร.อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เกิดเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2475 โดยเป็นบุตรของพระนิติทัณฑ์ประภาศ (สนอง สุจริต) กับนางชวนชื่น นิติทัณฑ์ประภาศ (สกุลเดิม พนมยงค์) ซึ่งเป็นน้องสาวร่วมบิดามารดาของนายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้น ดร.อิสสระจึงเป็นหลานลุงของนายปรีดี นอกจากพระนิติทัณฑ์ประภาศ ผู้บิดา ซึ่งเป็นนักกฎหมายที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของบุตรชายแล้ว นายปรีดีนับเป็นอีกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อ ดร.อิสสระเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากการเลือกศึกษาต่อในสาขานิติศาสตร์ จนสำเร็จการศึกษาเป็นนิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเมื่อเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ดร.อิสสระได้เจริญรอยตามนายปรีดี เข้าศึกษาวิชานิติศาสตร์ในสาขากฎหมายมหาชนต่อ ณ ประเทศฝรั่งเศส ในมหาวิทยาลัยกอง (Université de Caen) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเดียวกันกับที่นายปรีดีได้ศึกษาจบมาในชั้นปริญญาตรี หลังจากนั้น ดร.อิสสระสำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางกฎหมายมหาชน (Diplome d'Etudes Superieures de Droit Public) และในระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (Docteur en Droit) จากมหาวิทยาลัยกอง ประเทศฝรั่งเศส

นักกฎหมายมหาชนผู้รอบรู้

นอกจากบทบาทในการเป็นข้าราชการแล้ว ดร.อิสสระยังมีบทบาทสำคัญในฐานะนักกฎหมายมหาชนแนวหน้าของประเทศไทย ท่านเป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งในเวลานั้นสาขากฎหมายมหาชนยังเป็นสาขาวิชากฎหมายใหม่ที่เพิ่งเติบโตขึ้นในประเทศไทยได้ไม่นาน หลังจากที่มีการเรียนการสอนครั้งแรกพร้อมกับการก่อตั้งของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อปี พ.ศ. 2477 ในเวลาต่อมา ท่านได้ดำรงตำแหน่งในฐานะนายกสมาคมกฎหมายมหาชนแห่งประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2530–2534

คุณูปการสำคัญของ ดร.อิสสระต่อวงการกฎหมายมหาชนของประเทศไทย คือ ท่านเป็นผู้บุกเบิกการเขียนตำรากฎหมายปกครองเปรียบเทียบของประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกฎหมายปกครองของฝรั่งเศสกับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นเรื่องที่ทันสมัยมากในยุคนั้น เพราะนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ยังเข้าใจว่าประเทศอังกฤษนั้นไม่ได้มีกฎหมายมหาชนแบบเดียวกับประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป

ความเป็นผู้รู้ทางกฎหมายมหาชนของ ดร.อิสสระ ไม่ใช่แต่เพียงจากการศึกษาตำราจำนวนมากเท่านั้น แต่มาจากประสบการณ์ที่ท่านสั่งสมมาจากการทำงานในตำแหน่งราชการอีกด้วย โดยจะเห็นได้จากในบทความหนึ่งที่ชื่อว่า “การใช้ถ้อยคำ ‘แปรญัตติ’ ที่ไม่ถูกต้อง” ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ซึ่งในบทความนี้ท่านได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการแปรญัตติกับการชี้แจงในสภาผู้แทนราษฎรหรือในกรรมาธิการว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร แม้เรื่องดังกล่าวจะเป็น

เรื่องเล็กน้อย ทว่า สิ่งเล็กน้อยนี้สะท้อนความละเอียดรอบคอบ และความใส่ใจต่อการใช้ถ้อยคำทางกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่นักกฎหมายสมัยนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญอีกแล้ว แต่กลับนิยมเล่นแร่แปรถ้อยคำไปมาเพียงเพื่อบริการผู้มีอำนาจทางการเมือง

นอกจากการเป็นผู้ศึกษากฎหมายมหาชนแล้ว บางโอกาส ดร.อิสสระยังเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัย เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางกฎหมายมหาชนของท่าน จนได้รับเกียรติยศสูงสุดทางการศึกษา คือ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

นักกฎหมายการคลังผู้เชี่ยวชาญด้านงบประมาณ

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศสกลับมาเป็นประเทศไทย ดร.อิสสระได้เข้ารับราชการและเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมาโดยตลอด จนได้ดำรงตำแหน่งสำคัญเป็นรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งหน้าที่การงานที่มีความสำคัญของประเทศและต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถสูง

ความเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการงบประมาณของท่านนั้น ปรากฏอยู่ในความเห็นตามบทความหนังสือพิมพ์หรือบทความวิชาการเกี่ยวกับเรื่องงบประมาณที่ท่านได้ชี้แจงถึงความเข้าใจคลาดเคลื่อนอันเกิดมาจากความสลับซับซ้อนของเทคนิคทางงบประมาณ ซึ่งบ่อยครั้งเมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังนำตัวเลขเงินคงคลังมาแถลงให้สื่อมวลชนทราบ หรือนำมากล่าวอ้างในโอกาสต่าง ๆ ในทำนองชี้ให้เห็นว่า

การคลังของประเทศมีเสถียรภาพดี แต่มิได้อธิบายให้ประชาชนได้รู้ว่า “เงินคงคลัง” นั้นคืออะไร ทำให้คนทั่วไปจึงต้องเดาเอาเองว่าเงินคงคลัง คือ เงินที่รัฐบาลได้สะสมไว้เป็นเงินสำรองเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น ซึ่งเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง

ในบทความชื่อว่า “เงินคงคลัง” นั้น ดร.อิสสระได้อธิบายถึงความเป็นมาเป็นไปของคำว่า เงินคงคลังมีที่มาอย่างไร ทั้งในแง่ของการพิจารณาความหมายตามหลักภาษา และความหมายในทางการคลัง วางอยู่บนข้อถกเถียงในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับความหมายของเงินคงคลังที่ใช้ในทางการคลังของประเทศไทย ซึ่งทำให้เกิดความชัดเจนว่า “เงินคงคลัง” เป็นเงินที่รัฐบาลได้รับไว้โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องจ่าย ข้อผูกพันดังกล่าวมีผลให้เงินคงคลังผันแปรได้ ดังนั้น หากจะพิจารณาฐานะเงินคงคลังของประเทศนั้น จะพิจารณาตัวเลขเงินคงคลังอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะต้องพิจารณาถึงข้อผูกพันในการจ่ายเงินของรัฐบาลด้วย

ด้วยความเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านงบประมาณที่หาจับตัวได้ยากนี้เอง ทำให้ท่านได้มีโอกาสเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ อยู่หลายครั้ง เพื่อคอยย้ำเตือนให้ทุกคนตระหนักถึงงบประมาณของประเทศ ดังเช่นในบทความที่ชื่อว่า “วัวหายล้อมคอก – บทเรียนจากการอภิปรายงบประมาณ” ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน วิพากษ์วิจารณ์เรื่องการปรับลดงบประมาณรายจ่ายโดยกรรมาธิการวิสามัญเพื่อไปจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายของโครงการต่าง ๆ ที่จะ

ดำเนินการในบางจังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นกรรมาธิการวิสามัญ เพื่อหวังสร้างความนิยมในกลุ่มฐานเสียงของตนเอง ซึ่ง ศ.ดร.อิสสระ ได้วิพากษ์วิจารณ์การกระทำดังกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พร้อมกันนี้ ศ.ดร.อิสสระ ได้เสนอแนะให้มีการสร้างกลไกทั้งในวิธีการทางนิติบัญญัติ และในวิธีการในทางบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมาก เพราะปัญหาดังกล่าวในปัจจุบันนี้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดห้ามการกระทำดังกล่าวเอาไว้ชัดเจน

ศาลรัฐธรรมนูญกับการสร้างความเชื่อมั่น

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันการเมืองและสถาบันทางกฎหมายใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นมาในประเทศไทย อันเป็นผลมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดร.อิสสระก็ได้เข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกในปี พ.ศ. 2541 และได้รับโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2545 บทบาทของท่านในช่วงแรกจึงมีความสำคัญในฐานะผู้วางรากฐานความเชื่อมั่นของประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญ ดร.อิสสระเป็นผู้หนึ่งที่ตระหนักดีถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญว่ามีความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยปรากฏในคำวินิจฉัยส่วนตนในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 42 – 43 / 2542 ซึ่งระบุในเชิงว่า “เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจะเห็นได้ว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้

รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกัน จำเลยและประชาชนทั่วไปต่างก็เป็นบุคคลตามกฎหมาย โจทก์หรือสถาบันการเงินต่างๆ ก็เป็นบุคคลตามกฎหมายจึงไม่อาจมีสิทธิเหนือกว่าประชาชนหรือบุคคลโดยธรรมชาติ ดังนั้น กฎหมายใดก็ดี ประกาศโดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายใดก็ดี ที่ทำให้บุคคลได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายไม่เท่าเทียมกันแล้วย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ" ซึ่งท่านแสดงให้เห็นในคำวินิจฉัยส่วนตนในคดีแล้วว่าความเสมอภาคของบุคคลเป็นคุณค่าสำคัญที่รัฐธรรมนูญจะต้องพิทักษ์รักษาไว้

นอกจากนี้ เมื่อได้รับโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ดังได้แสดงวิสัยทัศน์ไว้เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งที่ต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ความเป็นอิสระและความเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริง และตุลาการทุกคนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตด้วยเกียรติยศในวิชาชีพนักกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและผู้เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการควรยึดถือไว้ โดยเฉพาะท่ามกลางยุคทมิฬที่มารครองเมืองและนักกฎหมายส่วนใหญ่ปล่อยตัวปล่อยใจไปกับอำนาจและรับใช้ผู้มีอิทธิพลโดยบิดเบือนหลักการทางกฎหมายเช่นปัจจุบันนี้

ศ. ดร.อิสสระได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว แต่ด้วยความมุ่งมั่นและซื่อสัตย์ในการปฏิบัติหน้าที่จนเป็นที่ประจักษ์นั้นได้เป็นวิถีทางสำหรับคนรุ่นถัดไปได้เลือกเดินตามบนวิถีทางของการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระลึกถึงหลักการและหน้าที่ของตน

บรรณานุกรม

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. "ความเคลื่อนไหวในแวดวงศาลรัฐธรรมนูญ." ปีที่ 4 เล่มที่ 10. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. (มกราคม – เมษายน 2545) : 3 – 7.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. "การใช้ถ้อยคำ "แปรญัตติ" ที่ไม่ถูกต้อง." มติชน. (23 มีนาคม 2536) : 9.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. "เงินคงคลัง." ปีที่ 41 ฉบับที่ 10. รัฐสภาสาร. (ตุลาคม 2536) : 60 – 76.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. "วัวหายล้อมคอก บทเรียนจากการอภิปรายรายงบประมาณ." มติชน. (6 มีนาคม 2536) : 8.

อิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ. "อันว่าเงินคงคลังนั้นเป็นฉันใด." ปีที่ 2 ฉบับที่ 5. วารสารการงบประมาณ. (เมษายน – มิถุนายน 2548) : 7 – 18.

คำวินิจัยฉัยส่วนตนของ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 42 – 43 / 2542

๏ คุรุวลัย ดร. อิสสระ ๏

๏ อิสสระ รังสฤษฎ์ให้ โลกเห็น
นิติ ธรรมบำเพ็ญ ผดุงหลักแพร่ว
ทัณฑ์ บำราบทุกข์เข็ญ ประเทืองราษฎร์
ประกาศ ยุติธรรมแล้ว ผ่องพ้นภูมิสมัย ๛

[illegible]
อ. ๑๓ ม.ค. ๒๕๖๔

ออกแบบและพิมพ์ที่
บริษัท **เนติกุลการพิมพ์** จำกัด

115 ซ.วัดอัมพวัน ถ.พระราม 5
แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร/แฟ็กซ์ 0-2669-3131-4,
ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นายณัฐภัทร สุขแดง : 2564

scan here
facebook : Natikul.press